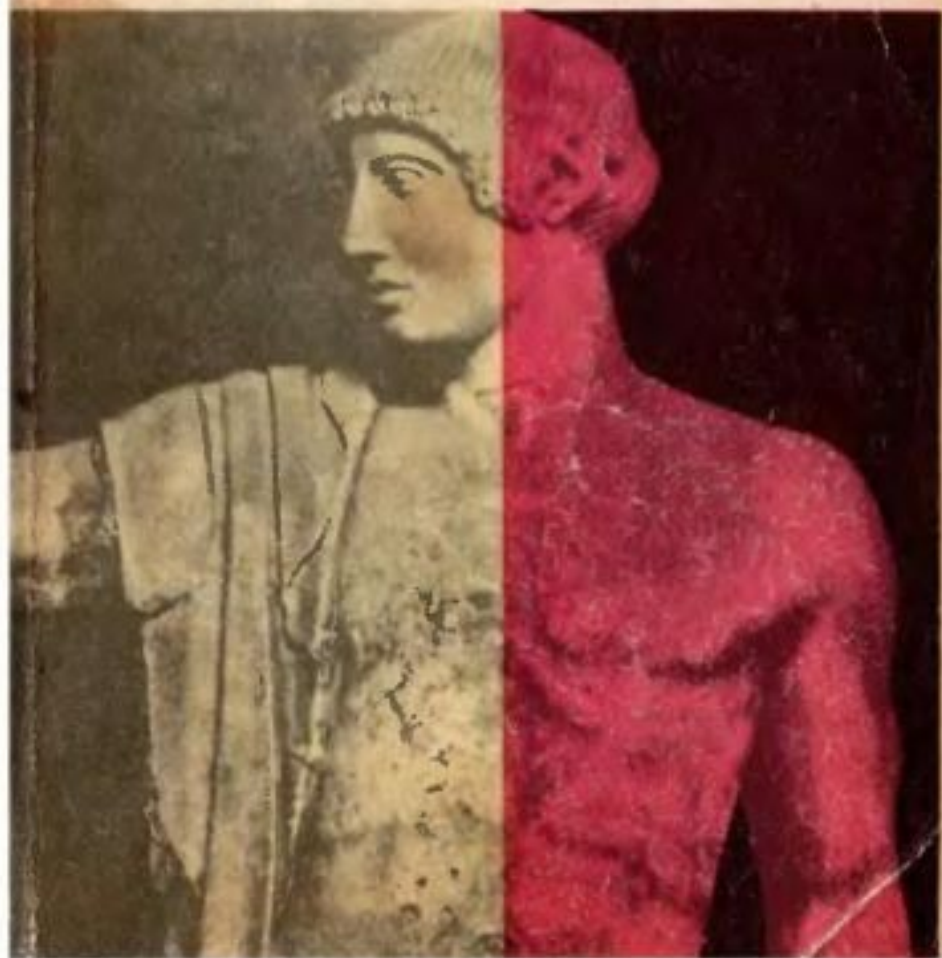

COLECȚIA ROMANULUI ISTORIC

Anghelos S.
Vlahos

Stăpînul meu Alcibiade

COLECȚIA ROMANULUI ISTORIC

ANGHELOS S. VLAHOS

STĂPÂNUL MEU ALCIBIADE

Versiunea digitală 1.0 – aprilie 2023

Realizată după volumul apărut la Editura Univers, București,
1970

Traducere: Iulia Soare & Antița Augustopol-Jucan

Coperta: Harry Gutmann

Predilecția pentru nesecatul izvor de inspirație care este istoria patriei îl situează pe Anghelos Vlahos în nobila falangă a celor mai valoroși scriitori eleni, dintre care vom aminti doar pe câțiva mai cunoscuți la noi: pe titanul Nikos Kazantzakis cu tulburătorul său *Căpitan Mihalis*, pe Costis Palamas cu *Moartea palicarului*, pe Stratis Mirivilis cu *Viața în mormânt*, pe Ilias Venezis cu *Numărul*, pe Terzakis cu *Prințesa Isabeau* și, în fine, pe statornicul prieten și admirator al poporului român, Spiros Melas, a cărui operă este închinată aproape în întregime ei, poporului elen și eroilor lui.

Anghelos Vlahos s-a născut în anul 1915, în străvechea citadelă a elenismului, Alexandria. După ce studiază științele juridice, se consacră carierei diplomatice, astăzi fiind ambasador al Greciei în Uniunea Sovietică.

Preocupările legate de cariera diplomatică nu-l împiedică să-și închine o bună parte din timp creației literare. Eforturile sale asidue în această direcție aveau să-și afle împlinirea odată cu apariția romanului *Stăpânul meu Alcibiade*, care i-a adus totodată și premiul Urani¹ (1955). Mănuind cu virtuozitate un stil plin de vioiciune și culoare, într-o arhitectonică impecabilă, Anghelos Vlahos reînvie, într-o modalitate dintre cele mai modeme, o epocă de mult apusă. În centrul acțiunii, plasată – în cea mai mare parte – în epoca războiului fratricid pentru hegemonie dintre Atena și Sparta, strălucește meteorica personalitate a tânărului Alcibiade, demnul urmaș al lui Pericle. Cu o deosebită migală și dragoste față de trecutul glorios al patriei, Anghelos Vlahos cerne prețiosul material documentar-istoric și, urmărind evenimentele reale și imagine narate de Silicos, sclavul favorit al eroului, face să re trăiască sub ochii cititorului figura marelui bărbat și general care a fost Alcibiade. Romanul înfățișează deopotrivă strălucita și contradictoria personalitate a acestui bărbat pe cât de bogat în virtuți, pe atât de orgolios și inegal în acțiunile lui cât și epoca lui Pericle, una dintre cele mai importante ale istoriei omenirii, cu oamenii politici, artiștii și filosofii care au ilustrat-o.

Statornica atracție exercitată de trecutul istoric al patriei sale nu-l sustrage pe Anghelos Vlahos de la problemele

¹ După numele scriitorului Kostas Urani.

contemporaneității, pe care le-a ilustrat în romanul *Mormântul bătrânei* și în ampla nuvelă *Ore de viață*, care îi aduce premiul de stat în 1957. Acțiunea romanului *Mormântul bătrânei* se plasează în timpul celui de-al doilea război mondial și a luptelor purtate împotriva agresorilor italieni în regiunea Epirului și munților Pind. Roman de război, roman al suferinței umane, *Mormântul bătrânei* apare ca primă ediție în 1945, când amintirile unei experiențe crâncene erau încă proaspete atât în mintea scriitorului cât și a cititorilor săi.

Ampla nuvelă *Ore de viață* relevă calitățile lui Vlahos de subtil analist al sufletului uman și reconstituie drama unui om mărunț pe care fascismul îl împinge la autodistrugere.

Trecutul istoric al patriei sale constituie însă pentru Vlahos sursa de inspirație la care se întoarce cu stăruință, cum o dovedesc *Istoria Bizanțului* și *Ultimii Comneni*, evocare a împăraților bizantini care au domnit la începutul secolului al XIII-lea, precum și traducerea în greaca modernă a *Istoriei războiului peloponesiac* a lui Tucidide. Ultima sa carte (1966) este o culegere de nuvele, foarte diferite ca tematică, și purtând titlul celei dintâi: *Daïmas norocosul*.

În plină maturitate a talentului, recunoscut de mediile artistice și apreciat de public, Anghelos Vlahos e un scriitor militant de la care cititorii așteaptă cu firească speranță noi lucrări care să poarte hotărât și statornic destinele literaturii grecești, clădite pe cultul marilor idealuri ale umanității, spre noi culmi, demne de tradițiile democratice și de iluștrii înaintași ai poporului grec.

POLIXENIA KARAMBI

TATĂLUI MEU

Cartea de față datorează mult sollicitudinii și afecțiunii sale
A.V.

Numele meu e Silicos. Tatăl meu se numea Hifion, iar mama Hiperina. Am fost pe vremuri cetățean ai orașului Cnidos, iată de ce numele meu întreg sună așa: Silicos al lui Hifion, Cnidianul. Poate că e exagerat să mă prezint astfel eu, libertul infirm, care mi-am petrecut cei mai frumoși ani ai vieții în casa lui Pericle al lui Xantip, îndeplinind cele mai ciudate însărcinări și alergând tot timpul de colo până colo ca să satisfac capriciile stăpânului meu Alcibiade. Dar, la urma urmelor, nu slugăream pe un oarecare și situația mea nu era rea. Lăsând la o parte cele câteva ciomăgeli pe care le-am primit și cele câteva prilejuri când am fost lăsat să flămânzesc în tinerețe, jur pe Atena Apaturia că am avut o viață plăcută pe care ar fi putut s-o invidieze mulți theți². Trăiam într-o casă nobilă – e drept că odăița mea era cea mai întunecoasă și cea mai neîncăpătoare din toate, dar cum m-aș fi putut aștepta la mai mult decât atât? Însuși Pericle, deși brutal și nerăbdător uneori, când se-ntâmpla să se întoarcă furios de la Adunarea poporului, se purta cu bunătate și blândețe față de mine. Ne vorbea folosind expresii și perifraze alese, pompoase câteodată, poate ca să nu piardă obiceiul oratoriei. Stăpânul meu, Alcibiade, care de mic era atent la tot ce se petrecea în jurul lui, nu lăsa niciodată, hoțomanul, să-i scape prilejul de a șopti ori de câte ori Pericle folosea o frază umflată ca să ceară ceva: „Să nu știe și strada ce se întâmplă acasă... nu-i așa?” Poate că era invidios, fiindcă stăpânul meu era încă de mic destul de deștept ca să-și dea seama că discursurile lui Pericle în Adunarea poporului erau într-adevăr perfecte. Și câtă silință își dădea – Hercheios!³ Câte nu scornea stăpânul meu ca să mă convingă că odată și odată va fi un orator și mai mare decât Pericle! Acum, după trecere de atâția ani, pot să povestesc faptele pe care le-am trăit lângă stăpânul meu și să-i dezvălui slăbiciunile copilărești. În după-amiezile când toată lumea pleca de acasă, mă chema în curte, se urca pe un soclu gol (pe vremuri pe soclul acela se afla un Priap, care însă, după intrarea Aspasiei în casă, fusese înlăturat...) și de acolo, de sus, începea să rostească un discurs. Mie îmi poruncea să mă așez cu picioarele încrucișate în mijlocul

² Sărăcimea. (Notele aparțin traducătoarei.)

³ Denumire a lui Zeus, ca protector al păcii casnice.

curții, reprezentând – chipurile – pe ascultători, spre marea invidie a lui Zopiros, care, în calitatea lui de profesor oficial al lui Alcibiade, avea pretenția să joace el acest rol, ca să facă la sfârșit observații nesărate cu accentul lui greoi de trac.

Dar am luat-o razna. Toate acestea și multe altele am să le povestesc mai târziu. M-am născut la Cnidos în al doilea an al celei de a 77-a Olimpiade sau, pentru cei care socotesc ca perșii, în anul 3500 de la facerea lumii. Această dată din urmă o amintesc în ciuda indignării lui Alcibiade. Sărmanul de el (odihnească în pace pe Insula Fericiților sufletul lui de om ucis pe nedrept) mă certa și-mi spunea că în felul acesta dădeam dovadă de o vanitate și de o îngâmfare nepotrivite cu situația mea, că dau a înțelege că, după facerea lumii, apariția mea pe pământ ar fi evenimentul cel mai de seamă, „deși, Silicos, înțelegi prea bine, cel mai mare, cel mai formidabil eveniment este apariția mea pe pământ”.

Pe tatăl meu îl chema Hipion, și nu Hifion. Într-o zi, însă, s-a dus la un grămatic din Agora orașului ca să-i ticluiască o scrisoare către fratele lui. Grămaticul și-a ascuțit condeiul și s-a pregătit să scrie prima frază: „Hipion al lui Acistis, salut...”, dar a șovăit, i-a spus că numele lui era fără îndoială compus din *Hipo* și *Ion* și s-a străduit să-l încredințeze că, dacă *p* s-ar fi transformat în *f*, numele acesta ar fi făcut o impresie mult mai bună. Tata era dintr-o clasă socială mijlocie, dar mama se trăgea dintr-o familie de seamă din Cnidos, iată de ce tata a ascultat pe loc de sfatul grămaticului și și-a schimbat numele. De altfel, cu anarhia lingvistică de astăzi, fiecare scrie și pronunță cum îi place, potrivit cu originea și cu preferințele sale. Dacă te încurci în *eta* și *alfa* la Sparta, în *sigma* și *tau*⁴ aici, la Atena, ești pierdut! Patria mea, Cnidos, se înalță la capătul peninsulei cu același nume, care separă Marea Simei de Golful Ceramicos. E o colonie dorică, dintre primele întemeiate pe coasta răsăriteană a Egeii, și a avut toate condițiile pentru a deveni un centru mare și important. Originea cnidienilor, strălucita tradiție militară dorică, poziția orașului, care putea fi foarte ușor apărat de pe uscat, portul mare și ferit, închis de două puternice turnuri, și întreaga sa poziție cam în centrul coloniilor dorică din Caria ar fi trebuit să-i asigure o mare

⁴ Astfel de ezitări fonetice trădau un vorbitor nefamiliarizat cu dialectul respectiv.

dezvoltare și o putere încă și mai mare. Dar Cnidos a rămas o putere de a doua mână și a rămas de căruță, fiindcă pe vremuri, în timpul crizei celei mari, când Cyrus s-a hotărât să cucerească Ionia și a trimis acolo pe Harpagos, cel mai bun general al său, ca să supună cetățile grecești, strămoșii mei n-au fost în stare să-și salveze orașul. Când Harpagos a ajuns prin părțile noastre și cetățile Cariei au început să se predea una după alta, când Miletul și Efesus, ba chiar și Halicarnasul au dat pământ și apă mezilor, abia atunci au început să se neliniștească ai noștri. Seara, în agora, ori de câte ori sosea știrea că a mai căzut un oraș, arhonții se speriau, se adunau ca să ia hotărâri, dar nu cădeau la învoială. Când au simțit că primejdia e foarte aproape, un militar, Titarios, s-a ridicat și a spus:

— Cnidiene! Nu ne folosește la nimic să stăm cu mâinile încrucișate și să ne mulțumim doar cu vorbe. Să luăm imediat o hotărâre. Cetatea noastră e clădită pe țărmul mării, portul ei e mare și solid. Dinspre uscat zidurile sunt înalte, dar nu destul de rezistente la un asediu de mai multe luni. Ca să-l putem înfrunța pe Harpagos trebuie să creăm o piedică de netrecut. În punctul unde peninsula noastră se strâmtează și alcătuiește un gât de cinci stadii lățime, vom săpa un canal adânc și larg, pe care îl va umple marea. Vom săpa deci un fluviu lat care să taie peninsula de uscat și s-o transforme într-o insulă!

— Planul tău e îndrăzneț, dar nu face două parale, strategule Titarios, a spus, ridicându-se în picioare, un rival al său, plătit, pesemne, de Harpagos. Dar ia spune, a continuat el, cât de lat ar trebui să fie șanțul tău ca să ne salveze?

— Șanțul meu, care va deveni canalul nostru, a răspuns supărat strategul, trebuie să aibă cel puțin jumătate de stadiu lățime pentru ca săgețile arcașilor lui Harpagos să nu poată ajunge pe celălalt mal.

— Și cine are să-l sape?

— Să-l săpăm cu toții, a strigat Titarios.

Și, văzând că mulți șovăiau încă, a luat din nou cuvântul și le-a explicat că Harpagos nu avea mare chef de război și de lupte. Ca persan ce era, prefera să răscumpere orașele cu aur și nu se bătea decât dacă n-avea încotro. Aveau deci destul timp înainte. Să înceapă tratative, să trimită delegați la perși și în acest timp „șanțul” se va lăți. Într-o bună dimineață aveau să-i spună lui

Harpagos: „Poftește!” Dar ce să facă el fără flotă? Nu-i va rămâne decât să plece. Era singura salvare pentru Cnidos.

Planul fu primit de popor cu mare entuziasm. Mii de bărbați se puseră numaidecât în mișcare, femeile și copiii le urmau exemplul și munca începu. Se alcătuiră echipe de muncitori, se făcu repartizarea sarcinilor și inginerii fixară rânduiala muncii. Dar după ce se apucară să sape, se iviră primele greutăți: stânca era tare, uneltele atârnav greu în mâinile oamenilor – ba se mai întâmplară și câteva nenorociri din cauza unor stânci care se prăbușiră și avântul scăzu. Era foarte cald, praful intra în ochii oamenilor care spărgeau piatra, fiindcă nu știau să se păzească. Munca mergea greu și încetă treptat, parcă ar fi oprit-o un zeu. Atunci cetatea hotărî să trimită soli la Apolo din Delfi.

Trimișii urmau să treacă și pe la Sparta, metropola lor, ca să ceară ajutor și sfat. Porniră deci cu o corabie rapidă și după ce se opriră câteva ore la Delos, unde sacrificară doisprezece miei ca să-l dispună favorabil pe zeu, ajunseră la Sparta. Nepăsători, ba chiar disprețuitori fiindcă țineau la liniștea lor, eforii îi sfătuiră stăruitor să alerge la Delfi și să asculte oracolul. Așa făcură solii, și Pitia le dădu numaidecât oracolul pe care-l cereau, foarte scurt, dar în versuri, deoarece, pe lângă celelalte, în răspuns zeul se străduia să amintească credincioșilor că are însușiri poetice. Oracolul spunea:

*Nu mai săpați și nu vă osteniți,
Zadarnică e toată truda voastră,
Căci de-ar fi vrut măritul nostru zeu,
Nu vă dura o insulă el oare?*

Trimișii s-au întors cu corabia lor iute la Cnidos și au comunicat răspunsul. Și trebuia, care între timp pornise din nou și ajunsese departe, s-a oprit dintr-odată. Când Harpagos s-a apropiat cu armata, o delegație având în frunte pe cei mai bătrâni cetățeni a pornit spre el să-i predea cetatea. S-au întâlnit chiar în locul unde începuseră lucrările pentru executarea canalului, și Harpagos, contemplând planul acela îndrăzneț, întrebă cu mirare de ce se lăsaseră de el, fiindcă, dacă l-ar fi dus la bun sfârșit, ar fi fost o mare piedică pentru el. Ai noștri i-au dat răspunsul primit și atunci el a spus: „Ce ușor vă prostiți voi, elenii!”

Din ziua aceea și până la bătălia navală de la Eurimedon, Cnidos a avut garnizoană persană și un consilier politic al Marelui rege. Garnizoana străină și consilierul lăsau, desigur, o oarecare libertate cnidienilor, dar o mie și unul de amănunte erau puse la cale numai de străini, și cetățenii bogați sau nobili trebuiau să bage bine de seamă ca să nu-l supere pe consilierul politic, care-și băga nasul peste tot și trimitea referate satrapului. Bunicul meu, Silicos al lui Pafios, era s-o pățească de câteva ori. Cetățean cu influență, trecând drept unul dintre oamenii de seamă ai Cnidosului, a fost de câteva ori în pericol de a fi exilat. Era habotnic și fanatic și nu accepta niciun compromis cu străinii; fusese totuși nevoit să accepte în templul Afroditei Pandemos⁵ prezența unui mare preot care era agent al consilierului.

La Cnidos, Afrodita era – este încă și azi – mai venerată decât ceilalți zei, dar cu decență și cuviință, fără nerușinare ca la Delos, unde i-au construit un șir de faluși de marmură care amenință cerul. La Delos am văzut cu ochii mei niște femei îmbrățișând aceste reprezentări, încununându-le și făcând și alte necuviințe! Asemenea simboluri nu trebuie lăsate în văzul tuturor și la îndemâna femeilor. Nu! La Cnidos adorația Afroditei era severă și aducea faloase. Buna zeiță le ajuta cât putea pe fetele sărace ca să-și strângă o brumă de zestre. Grația sa stabilise printr-un oracol, după care fetele dispuse s-o slujească, adică hierodulele⁶, urmau să trăiască în preajma ei, pe lângă templu, în odăițe separate, anume construite. Credincioșii, care în zilele de sacrificii veneau în mare număr, se odihneau înainte de-a se întoarce pe la casele lor, lângă vreuna din fete, plătind ceva pentru templu. La sfârșitul lunii, fiecare fată dădea marelui preot jumătate din ceea ce încasase, păstrând cealaltă jumătate pentru ea. Așa trăia multă lume, și zeița își îmbogățea și-și împodobește templul, a cărui influență și putere creșteau. După ce erau doi-trei ani hierodule, fetele sărace își găseau cu ușurință miri. În clasa mijlocie ele erau foarte căutate, fiindcă aduceau zestre soților lor, ceea ce era destul de rar, și fiindcă aveau experiența dobândită în timpul cât slujiseră la templul Afroditei.

⁵ Denumire a zeiței Afrodite, în calitatea ei de protectoare a Cnidosului. Templul menționat era principalul sanctuar al zeiței.

⁶ Prostituate de pe lângă templul Afroditei.

Într-o dimineață, bunicul meu Silicos, cetățean cu dare de mână în Cnidos, ieși la plimbare cu fiica lui, adică mama mea. Soarta îl făcu să pătrundă în marea incintă a templului Afroditei. Când marele preot, omul perșilor, care ieșise în piața din fața templului să se încălzească la soare, îl văzu pe bunicul însoțit de frumoasa lui fiică, se ridică măreț în picioare și le făcu semn să vină spre el. Fără să bănuiască nimic, bunicul se supuse numaidecât, dar când se apropie împreună cu mama, marele preot spuse arătând spre ea:

— Zeița va fi foarte bucuroasă să aibă o hierodulă atât de tânără și de frumoasă.

Bunicul se tulbură. Oricât de cucernic era, n-avea de gând să-și lase fata într-una din cămăruțele templului. Încercă să se îndepărteze, dar marele preot bătu din palme și o mulțime de paznici perși năvăliră de peste tot. Nemaiavând încotro, bunicul se apropie atunci cu respect de marele preot și-l întrebă în cuvinte îngrijit alese cum ar trebui să procedeze ca să nu-și lase fiica în templu, dar fără ca zeița să i-o ia în nume de rău și să se supere. Marele preot se retrase în templu pentru a se sfătui cu zeița și, după o consfătuire tainică ce ținu vreme destul de îndelungată, ieși iar și declară că Afrodita cere în schimb o ofrandă în aur și, în chip de jertfă, doi mielusei albi: unul pentru bunicul, celălalt pentru fiica lui, fiindcă erau amândoi răspunzători. Bunicul se bucură și dădu să plece luându-și fata cu el, dar marele preot îi opri, spunând că acea condiție trebuie îndeplinită imediat, chiar în ziua aceea, și că mama trebuie să rămână acolo drept zălog. Bunicul meu se împotrivi, spuse că sentimentele lui cucernice erau cunoscute și că nici nu-i trecea prin minte să nu se supună poruncii zeiței, dar protestele nu slujiră la nimic. Mama rămase în templu și tatăl ei porni pe drumuri ca să găsească doi mielusei albi și o ofrandă de aur. Aceasta din urmă nu-l puneă în încurcătură. N-avea decât să treacă pe la un bijutier oarecare și să cumpere ceva de aur. Cunoscut cum era, toată lumea i-ar fi dat pe credit, dar cum să găsească cei doi mielusei albi? Du-te și caută într-o zi de lucru, când nu e târg, doi mielusei albi!

Mama rămăsese singură în templu. În jurul ei se adunaseră slujitorii, ajutoarele templului și alți oameni, care-i spuneau glume grosolane și o insultau. Erau încredințați că în curând avea să ocupe și ea o cămăruță a templului și-și băteau joc...

Soldații perși râdeau și-și frecau mâinile, crezând că vor fi printre primii care s-o viziteze. În sfârșit, puțin după prânz, se ivi bunicul gâfâind, asudat, ținând o pungă în mână și târând după el un mieluț alb. Puse jos săculețul și scoase din el o minunată farfurie pictată cu aur și un ulcior de aur curat cu toartă de fildeș.

Marele preot era încântat de cele două daruri, dar nu-și arătă mulțumirea și atrase atenția că erau destinate templului. Cum rămânea însă cu zeița? Trebuia oare să se aleagă doar cu un mieluț pentru două păcate: păcatul bunicului care nu voia să-și lase fata și păcatul ei, care nu voia să rămână? Apropiindu-se de miel, marele preot începu să-l cerceteze ca să se convingă că e alb, fără nicio pată.

— Asta-i bună! strigă bunicul furios. Îți aduc două ofrande în loc de una, cum mi-ai cerut, și un mieluț alb și tot nu înțelegi să mă lași în pace?

— Voi comunica nelegiuirea ta sacerdoților și consilierului politic! Așa-ți trebuie! spuse sever marele preot.

Iată ce șantaje mârșave foloseau perșii și cei care-i slujeau... Nu-i nimic! De atunci ne-am răzbunat noi pe ei...

Bunicul se gândi că, dacă treburile luau o asemenea întorsătură, urmările puteau fi neplăcute. Dușmanii lui ar fi uneltit, firește, împotriva sa și consilierul politic, care nu-i era deloc binevoitor, l-ar fi condamnat, sub acest pretext, la cine știe ce amendă uriașă, care l-ar fi adus în sapă de lemn, l-ar fi exilat, sau cine știe ce altă grozăvie s-ar fi întâmplat. În afară de asta, pedeapsa nu i-ar fi salvat fata. Bunicul își plecă deci capul, se supuse și-și înăbuși revolta. Marele preot, însă, cercetă mieluțul, descoperi o pată gălbuie pe burtă și, făcând pe furiosul, ridică mâinile în sus, chemând-o pe Afrodita drept martoră că voiau să-l înșele.

În jurul lor se adunase multă lume, care se împărțise în două tabere: unii, patrioții, susțineau că un singur mieluț era destul, că mieluțul acela era foarte alb, însă cei care voiau să se pună bine cu satrapul persan erau de partea marelui preot. N-ar fi fost imposibil ca, dintr-o clipă într-alta, marele preot să dea ordin gărzii persane s-o înhațe pe mama. Atunci, cineva din mulțime îi șopti bunicului să-și logodească fata imediat, pentru ca toată povestea aceea mârșavă să se termine, dat fiind că o veche

poruncă a zeiței hotăra că nu poate să fie slujită de o fată având alt legământ. Uluit și văzându-și fata plângând, bunicul, care nu mai știa ce să facă și care în zăpăceala lui uitase de acest amănunt, se agăță de sfatul acela. Se apropie de un cetățean oarecare din mulțime și-i șopti:

— Ți-o dau pe fiica mea! Te logodesc cu ea!

Necunoscutul se îndreptă spre mama și, mai înainte ca marele preot să-i fi putut împiedica, cei doi își întinseră mâinile cruciș, după care bunicul își scoase brâul lat, îl legă în jurul mâinilor lor unite și rosti cuvintele sacramentale.

Marele preot turba! Dar ce putea să facă? Porunci mulțimii să se împrăștie și se întoarse în templu, așteptând o altă ocazie ca să-i facă rău bunicului. Faptul că fiica unui om bogat și cu vază ca Silicos avea să ia pe un oarecare nu-l mulțumea destul.

Bunicul își luă fata și plecă împreună cu ginerele. Când ajunseră la o depărtare destul de mare, Silicos se întoarse către necunoscut și-i spuse:

— Îți mulțumesc, fiule! Am să-ți trimit un dar frumos! Cum te numești?

— Hipion, răspunse tatăl meu cu sfială.

— Și ce meserie ai?

— Lucrez la un atelier de sandale.

— Bine! Am să te ocrotesc! spuse bunicul și-i făcu semn să plece.

Hipion însă nu înțelegea și bunicul fu silit să-i explice că nu fusese vorba de-o logodnă adevărată, ci de-o înscenare ca să scape din capcana marelui preot. Doar nu credea serios că el, Silicos, avea să-și dea fiica după un meseriaș! Tânărul plecă ochii, oftă cu amărăciune și plecă, aruncând o ultimă privire spre mama, care în tinerețea ei era foarte frumoasă. Dar una voia Silicos al lui Pafios și alta hotărâse Cloto, fiindcă se vede că undeva, în peristilul templului Afroditei, era ascuns micul zeu care o săgetase pe mama: poate că era o răzbunare a zeiței. Și așa, cu toată împotrivirea inițială a bunicului, mama s-a căsătorit cu tata, și eu m-am născut doisprezece ani mai târziu, după ce Silicos al lui Pafios avusese grijă să închidă ochii ca să nu mă vadă.

În preajma nașterii mele, tata, care, după cum am spus, era dintr-o clasă socială inferioară, a uitat, sau mai bine zis nu știa, și mai târziu a declarat că uitase să aducă jertfă zeiței Ilitia, care

ocrotește facerile. Maică-mea m-a născut în chinuri grele și m-a adus pe lume cu un picior mai scurt decât celălalt. „Ca Hefaistos”, a spus bunică-mea drept mângâiere. Capul meu era – și așa a rămas – lunguiet ca un pepene. Nelegiuitul acela de Socrate m-a jignit odată la gimnaziu. I-a spus lui Alcibiade că pedagogii lui erau niște neisprăviți. „Zopiros e un bătrân ramolit. Cât despre ăsta de-aici, cu capul lui ca pepenele, cum îl cheamă?... mă întreb dacă o fi având habar de ceva!” Dar toate astea am să le povestesc mai târziu.

La un an după nașterea mea a avut loc bătălia navală de pe fluviul Eurimedon, în Pamfilia, bătălie care a eliberat toate cetățile grecești din Ionia și Caria. Cea mai mare și mai strălucită victorie a elenilor a fost victoria atenienilor și a lui Cimon! A marelui Cimon, a cărui imagine tulbura somnul stăpânului meu. Ori de câte ori se gândea la Cimon, la marile danii ce făcuse demosului, la gimnaziul ce clădise pe cheltuiala lui și mai ales la strălucita victorie de pe fluviul Eurimedon, unde capturase două sute de corăbii ale perșilor, Alcibiade se întuneca la față și uneori încerca să micșoreze pe un ton ironic valoarea marelui strateg. Abia după propria lui victorie de la Cizicos, care a avut loc câțiva ani înaintea datei la care scriu, amintirea lui Cimon a încetat să-i fie insuportabilă.

Cauze mici pot avea urmări numeroase și deosebite pentru viața unui om, orice ar spune diverșii sofști și în primul rând Socrate însuși.

Motivul pentru care sunt azi libert la Atena a fost o plimbare prin împrejurimile cetății Cnidos. Nu e o mustrare pe care-o adresez soartei mele. Dacă ar fi să-mi iau viața de la început, tot așa aș vrea să se desfășoare.

Eram încă un copil când tata a hotărât, într-o zi, să mergem la o moșie ce aveam pe malul mării și i-a poruncit mamei să pregătească de-ale mâncării și vin. Am pornit de dimineață, tata și mama pe jos, iar eu pe un măgăruș care căra alimentele. Credinciosul nostru sclav, Harfitis, ducea animalul de căpăstru și eram toți plini de bucurie și de voie bună. Vara se apropia de sfârșit, strugurii erau copti și așteptau culesul. Când am ajuns la proprietatea noastră, ne-am așezat să ne odihnim. Tata l-a luat pe paznicul viei și a plecat cu el să dea o raită pe moșie. I-am văzut dispărând după o colină. Mama m-a luat de mână și, cu

ajutorul bunului Harfitis, am ajuns șontâc-șontâc pe plajă. Mi-am scos sandalele și am început să mă joc cu nisipul, înălțând un zid mare, când, deodată, am fost înconjuțați de vreo zece oameni înarmați, cu gâturi scurte, oacheși la față, cu bărbi negre, crețe și cu chipuri sălbatice. Mama a scos un strigăt înspăimântător, dar doi bărbați înarmați s-au aruncat asupra ei, i-au astupat gura și au luat-o. Eu plângeam de spaimă și Harfitis tremura ca o frunză și mă strângea la piept ca să mă apere. Sclavul nostru era de prin părțile Feniciei și vorbi cu oamenii aceia în limba lor. Îi porunciră să mă ia și să vină numaidecât după ei. Am pornit în grabă. Când însă soldații înarmați au văzut că șchiopățez, s-au sfătuit la repezeală între ei și unul s-a apropiat îndată de mine, dar Harfitis, care înțelesese totul, a căzut în genunchi și l-a implorat pe cel care părea conducătorul lor să nu mă ucidă. A promis că mă va purta în spate oricât de departe ar trebui să mergem. Așa s-a și întâmplat. Am făcut un drum lung, până am ajuns la un golf tainic, unde era pitită o corabie. Nu fusese trasă pe uscat, ci aștepta ancorată. Ne-au urcat repede pe punte și comandantul navei a poruncit să ne închidă imediat în cală. Văzând-o pe mama, zâmbi șiret și strigă ceva în limba lui.

Când trapa s-a închis deasupra noastră și am rămas în întuneric, mama a izbucnit în plâns și a început să mă strângă în brațe. Suspinele ei m-au tulburat și pe mine, astfel că m-am pornit și eu pe plâns, în timp ce Harfitis se văita și ofta. După prima clipă de deznădejde, mama a început să bocească de parcă mergea la moarte. Se gândea la viața ei calmă și fericită din Cnidos și plângea mai departe, strângându-mă mereu în brațe.

În curând am simțit că pe corabie oamenii începuseră să tragă la rame și, treptat, zgomotul ritmic făcut de toboșarul care dădea cadența vâslașilor, precum și legănarea mării, m-au adormit.

Am călătorit trei zile și trei nopți închiși jos, în cală. Numai în amurg ridicau trapa și ne lăsau să ieșim pentru scurt timp pe punte. Harfitis intră în vorbă cu doi-trei oameni din echipaj, dar nu putu să afle mare lucru. Corabia era lungă și strâmtă și nu avea pinten, ca să fie mai ușoară. Sclavul nostru s-a străduit să afle încotro mergem, dar, cu toată viclenia lui, n-a izbutit.

— Ție ce-ți pasă, Harfitis, îi spunea mama. Tu ai să te întorci în țara ta și ai să trăiești liber de acum înainte... Să nu ne porți pică.

— Stăpână! a protestat Harfitis, sunt proprietatea ta, dar nu trebuie să mă jignești. Și-n inima unui sclav poți să găsești recunoștință. Totdeauna ai fost bună cu mine și în casa ta n-am simțit niciodată amărăciunea robiei. N-am să plec de lângă tine, și micul Silicos n-are de ce să se teamă cât timp trăiesc eu. Știu că ne vor vinde pe o piață de sclavi și tremur când mă gândesc la clipa când voi pleca de lângă tine.

În spate, la pupă, se afla încăperea comandantului, care în fiecare zi, la amiază, când soarele atârna în mijlocul cerului, se iveau pe punte, își ridica mâinile, cu palmele întinse și degetele lipite, cădea în genunchi și se ruga lovindu-și fruntea de punte, de parc-ar fi vrut să-și spargă capul. Cât timp ținea rugăciunea lui, înceta orice mișcare pe corabie. Harfitis îi explică mamei că, rugându-se astfel, se adresa soarelui cerându-i să ne dea o călătorie bună. Mama se miră.

— Zeu al mării e Poseidon și nu Apolo, Harfitis! Se știe că ei doi nu se au prea bine de pe vremea când, urmărit de unul din ei, Odiseu a ajuns pe insula unde pășteau boii celuiilalt și tovarășii lui i-au ucis.

— Astea-s povești vechi, stăpână, poate că nici zeii nu-și mai amintesc de ele...

Dar ca să aibă conștiința și stomacul liniștite, mama, care se temea de zei ca și bunicul și căreia i se făcea repede rău pe mare, arunca pe ascuns în apă câteva smochine din cele ce ni se dădeau și se ruga în șoaptă lui Poseidon.

În ultima zi a călătoriei, în timp ce înaintam așa între cer și mare, au apărut dintr-odată, ca sădiți în apă, niște arbori înalți și, pe măsură ce ne apropiam, deslușeam case și clădiri mari, apoi un țărm scund, care se întindea la nesfârșit. Pe măsură ce ne apropiam, marea își schimba culoarea. Din albastră se făcu verde, apoi gălbuie, o culoare murdară ca mîlul amestecat. Peste puțin am intrat într-un port. Nici mama, nici Harfitis nu puteau să știe că era Pelusion și că ceea ce spre răsărit părea un golf mare și adânc era Nilul.

Corăbierul care ne prinsese era bun prieten cu Amirteus, stăpân peste Sais. I-o dăruie pe mama și, cu consimțământul lui, am rămas și eu lângă ea, dat fiind că, din cauza piciorului, valoarea mea comercială era egală cu zero. Harfitis însă fu vândut altcuiva, n-am aflat cui, și nu l-am mai văzut niciodată.

Lunile și anii treceau în palatul lui Amirteus. Au fost șapte ani de viață monotonă pentru mama. Amirteus, care-i arăta multă bunătate și noblețe, nu spunea niciodată, vorbind despre ea, „sclava”, ci „străina”. Îi dăruise o căsuță în grădina imensă a palatului său și-i dăduse slujitori ca s-o servească și să-i poarte de grijă. Dintre toate soțiile sale, Amirteus o asculta și o respecta numai pe mama. Cât despre mine, poruncise să nu fiu pus la nicio muncă și, când m-am făcut destul de mare, a dat dispoziții unui grămătic al său să facă regulat lecții cu mine. Mai târziu, mama l-a rugat să aducă un dascăl grec din apropiata Naucratis ca să-mi completeze studiile. Numai o dată m-a certat Amirteus, și anume când m-a văzut intrând în vorbă cu un pelerin care stătea toată ziua lângă poarta palatului. După cum am aflat pe urmă, acest pelerin era agent al consilierului politic Harpiabazos, care locuia în palat și era singurul indiciu al ocupației străine din această regiune a Egiptului.

Cu câțiva ani mai înainte, când Egiptul fusese cucerit de perși, Amirteus, om șiret și energic, reușise să-l îmbuneze pe satrapul Ahemenes, fratele lui Xerxe și guvernator general al Egiptului, care ordonase ca garnizoanele persane de ocupație să fie retrase din regiunea Sais. Dar fiindcă nu avea încredere deplină în Amirteus, pusese condiția ca Harpiabazos, consilierul politic, să locuiască în palat, chipurile ca oaspete. În felul acesta, Ahemenes își închipuia că avea să fie totdeauna bine informat asupra mișcărilor și intențiilor lui Amirteus.

— Micule Silicos, îmi spunea uneori Amirteus, plimbându-se desculț prin grădină, în timp ce eu îl urmam la mică distanță, ducându-i sandalele, micule Silicos, de eleni și mai ales de atenieni se tem perșii. Cât despre noi, mă întreb dacă avem în toată Delta douăzeci de mii de ostași. Poate că nu sunt destui...

Amirteus organiza adesea banchete și serbări în cinstea lui Harpiabazos, căruia îi plăcea mâncarea bună și se dădea în vânt după petreceri. Se tăia un bou întreg și bucătarii pregăteau carnea în nenumărate feluri. Cu grăsime de porc, cu grăsime de

gâscă, la grătar, afumată, fiartă, friptă pe pietre încinse sau înfășurată în frunze parfumate.

Burtos și greoi în mișcări, Harpiabazos mânca ceasuri întregi, mestecând ritmic, fără să obosească, tot ce i se punea dinainte și țipând ca o pasăre speriată ori de câte ori vreun rob distrat voia să-i ia farfuria pe jumătate plină, crezând că terminase. Când i se servea ceva deosebit, era cuprins de entuziasm și mânca mârâind. Bea nenumărate cupe de bere și de vin de Samos, pe care stăpânul nostru îl comanda anume din vestita insulă. Încununăți cu flori și încărcăți cu tot felul de podoabe de aur, toți invitații se veseleau, făceau glume pe seama poftelor de mâncare a lui Harpiabazos, care le accepta, dădea replici hazlii și-i necăjea pe ceilalți, spunându-le că ciugulesc ca niște vrăbii. Și cât se mânca la banchetele lor! Dacă le compar pe-ale noastre cu cele de la Amirteus de care-mi aduc aminte, mi se pare că mă înșeală memoria.

Bucătarul prezenta feluri nenumărate. Vedeai sosind, după mâncărurile pregătite cu carne de vită, găște umplute cu tocătură de prepeliță, gazele întregi umplute cu iepuri de deșert, arici la grătar în sosuri savante, păuni fierți înăbușiți în vin parfumat. Apoi veneau tot felul de dulciuri, gătite în diferite moduri, născocite de bucătarul lor, care era un om cu fantezie. Odată i-a înfățișat lui Harpiabazos un uriaș cilindru din făină de susan și miere, de forma unei coloane a templului lui Isis și când, ascultând de recomandările bucătarului, consilierul a ridicat capitelul din aluat tare acoperit cu miere, din interiorul lui și-a luat zborul un alcion cu pene aurii și verzi.

Când nu mai putea să mănânce, Harpiabazos se ridica de pe tronul lui, sprijinindu-se de slujitori, și se întindea pe un pat ca să asculte muzica și să privească flautistele aduse anume de la Magdala. Un cârd de sclavi îl înconjurau numaidecât, îi spălau mâinile și picioarele cu apă parfumată, îl pieptăneau, îi curățau barba de resturile de mâncare și, dacă era nevoie, îi vopseau cu chinovar unghiile de pe care se ștersese vopseaua în timp ce mâncase. Dar, înainte de a începe petrecerea, Amirteus bătea din palme și oficia slujba morților, la care uneori cântam și eu. Această ceremonie avea scopul să amintească oaspeților vremelnicia vieții și amărăciunea morții. În mijlocul încăperii se aducea un mic sarcofag, care era deschis și în care se afla o păpușă închipuind o mumie. Părea o adevărată mumie. Avea

ochii închiși, dinții zărintu-se printre buzele mâncate, inscripțiile sacre pe piept și, firește, era înfășurată în fâșii de pânză. Sarcofagul astfel deschis era plimbat jur împrejur și adus sub nasul invitaților, ca să fie văzut bine. Atunci venea un cântăreț, care, acompaniat în surdină, rostea cu voce tristă:

— Ascultă de îndemnurile inimii cât ești în viață! Pune-ți pe cap cununi și mirodenii și îmbracă-te cu hainele cele mai bune și mai frumoase! Împodobește-te cu cele mai scumpe nestemate și unge-ți trupul cu alifiile cele mai rare. Nu lăsa amărăciunea să ți se strecoare în inimă, dă-i tot ce pofteste! Va veni și pentru tine o zi când te vei târî în genunchi și te vei ruga, dar Zeul e prea sus și nu aude. Privește, vai! la omul din sarcofag și chefuiește cât poți. Când vei muri vei arăta și tu ca el...

Se pare că la început Harpiabazos nu spunea nimic. Se străduia să suradă și nu știa ce expresie să dea feței sale. Odată l-a luat la o parte pe Amirteus și l-a rugat să pună capăt acestor ceremonii. Lucruri de acest fel nu trebuiau să fie înfățișate în timpul digestiei. Auzi, un sarcofag și o mumie! A adăugat imediat că respecta obiceiurile egiptenilor și, ca bun guvernator și prieten al lui Amirteus, nu voia sub niciun motiv să ajungă o piedică pentru desfășurarea ceremoniei. Dacă nu era chip altfel, să se facă, dar ar fi putut să lipsească...

— Indicațiile voastre sunt porunci! a spus stăpânul nostru și ceremonia s-a desființat.

Cu asemenea metode, Amirteus dobândea prietenia și încrederea lui Harpiabazos.

Cine se urca pe terasa cea mai înaltă avea o vedere asupra întregului oraș și a întregii regiuni din jur. Spre apus, dincolo de grădina palatului, se afla marele templu cu frontoane roșii al zeiței Isis. Mai încolo începeau cartierele meseriașilor, clădite din cărămizi de lut. Acoperișurile erau din baligă de bivoli și, când sufla vântul de apus, duhoarea ajungea până la palat. Spre răsărit și spre miazănoapte se întindeau cartierele neguțătorilor și, mai departe, la marginea orașului, trăiau pescarii, în colibe lor din frunze de papirus. Orașul nu avea ziduri. Era ocrotit de un element mai puternic, de apele mlăștinoase. Ori încotro îți întorceai privirea și cât vedeai cu ochii, se întindea mlaștina. Monotonia smârcurilor negre era întreruptă de insulițe aurii de papură înaltă și galbenă. Mlaștina împrejmua orașul din toate părțile și era paznicul său cel mai credincios și mai de nădejde.

Dacă cineva ar fi încercat să se apropie de Sais pe uscat, fără să cunoască locurile puține și strâmte de trecere, ar fi fost pierdut. Numai venind cu corabia pe Nil puteai ajunge în siguranță la Sais. Un braț al fluviului ducea până în port.

Palatul lui Amirteus era centrul unui complot vast și complicat. Din simpatie față de mama și poate de nevoie, stăpânul nostru îi mărturisi taina. Ori de câte ori sosea o corabie ateniană în port – ceea ce se întâmpla des, deoarece corăbiile veneau să încarce grâu – după ospățul care, printr-o ciudată coincidență, avea loc chiar în acea perioadă, în timp ce Harpiabazos se culca silindu-se să digere într-o primă porție de somn tot ce Amirteus băgase în el, acesta se ducea cu doi sfetnici ai săi în căsuța mamei din fundul grădinii. Aici venea, călăuzit de un om de încredere, comandantul navei ateniene, cu care începeau convorbiri tainice, care țineau până în zori. În anii aceia mama învățase limba egipteană și dădea o mână de ajutor tălmăcind în grecește ceea ce spunea Amirteus. Pe mine mă dăscălise să nu dezvălui nimănui înțelegerile tainice, planul lui Amirteus trebuind să rămână învăluit în cel mai mare secret, fiindcă s-ar fi putut nu numai să dăm greș, ci și să ni se întâmple o nenorocire.

Amirteus își întocmise planul cu multă atenție și de multă vreme. Scopul lui era eliberarea Egiptului de sub jugul perșilor. Avea oameni în fiecare oraș al Deltei. O cantitate suficientă de arme pentru imediata organizare a unei armate numeroase era ascunsă în vechile morminte. Principalele ajutoare ale complotului erau preoții, cărora ocupația perșilor le micșorase influența. Nu dărmaseră oare perșii atâtea temple? Respectaseră oare ceva? Jefuiseră până și templul lui Amon-Ra, afirmând după aceea că fapta lor fusese „o tristă greșală datorită neînțelegerii instrucțiunilor date șefului detașamentului”, așa spunea comunicatul satrapiei! O astfel de situație nu se putea îndura! Și, luându-și mii de măsuri de prevedere, preoții hotărâseră să intre și ei în complotul lui Amirteus, punând însă condiții. Revolta avea să se facă în numele lui Inaró, care, după ei, era singurul urmaș adevărat al lui Psametic, ultimul faraon al Egiptului. Această condiție fiind respectată, preoții socoteau nu numai că tagma sacerdotală avea să-și reia rangul și să-și recapete vechea, imensa influență și strălucita splendoare, ci și că, în fond, ar fi condus Egiptul, din

moment ce Inaró le va datora redobândirea nesperată a tronului său. Cât despre Amirteus... s-ar fi înțeles cu el, dându-i o demnitate care să-l măgulească. Inaró, care trăia în deșertul libian și se intitula regele nomazilor, îl înștiință pe Amirteus că primește propunerile preoților și că poate să se bizuie pe o oaste de cincizeci de mii de oameni bine înarmați. Vestea aceasta îl tulbură pe Amirteus. Nu credea că acest pseudorege ar fi putut aduna și înarma o oaste atât de mare. Din fericire, nu avea decât șaptezeci de care de luptă.

Cealaltă latură a complotului, ținută în cel mai deplin secret ca să nu fie adusă la cunoștința Susei⁷, era alianța cu atotputernica Atena. Iată de ce toate întâlnirile tainice aveau loc în casa noastră din fundul grădinii. Atenienii acceptaseră numaidecât să ajute revolta, dar tratativele mergeau greu, fiindcă Amirteus trebuia să-i comunice totul lui Inaró, care, la rândul său, nu lua nicio hotărâre fără a se sfătui cu preoții.

În sfârșit, după un mare număr de întâlniri, libațiile avură loc într-o noapte, în cel mai întunecos colț al grădinii noastre. Complotul își urma cursul și obezitatea plină de blândețe a lui Harpiabazos era aliata noastră cea mai prețioasă. Dar îndată ce Ahemenes, care era satrap peste întregul Egipt, află despre asasinarea lui Xerxe la Susa și despre tulburările ce avuseseră loc acolo între adepții somnoroșului Mitridate și ai lui Artaxerxe, moștenitorul tronului, chemă deodată la Memfis garnizoanele persane împrăștiate în Deltă și le împărți în trei orașe: Papremida, Crocodilopolis și Memfis. Se strădui să recruteze și localnici, și trebuie să mărturisesc că s-au găsit mulți egipteni care s-au angajat mercenari în oastea lui. Chiar atunci a sosit din Cipru vestea pe care o așteptam. Strategul atenian îl informa pe Amirteus că două sute de corăbii erau gata să întindă pânzele și să se îndrepte spre Pelusion. Fără să mai aștepte, stăpânul nostru dădu semnalul și toată Delta se răsculă. În toate orașele pe care Ahemenes fusese nevoit să le lase fără garnizoane, preoții ieșiră pe străzi și chemară poporul la luptă pentru zeul Ra și pentru regele Inaró, ultimul descendent al lui Psametic.

Cei câțiva soldați perși, surprinși izolați, fură dezarmați, adunați laolaltă și trimiși în deșert, unde Inaró înălță o mulțime de cruci și-i răstigni. Amirteus îl întemniță pe Harpiabazos în

⁷ Capitala regatului persan.

temnițele palatului și, așteptând hotărârea lui Inaró cu privire la soarta lui, porunci să fie hrănit, drept pedeapsă, doar cu pâine uscată și ceapă crudă, pe care – știa el – nu putea s-o sufere.

În palatul din Sais era mare agitație. O mulțime de grămăticii se instalaseră în el și întocmeau liste de soldați cu o extraordinară iuțeală. Scriau ordine, înregistrau armele ce se adunau la Sais ca să fie reîmpărțite în toate centrele noastre, trimiteau mesaje lui Inaró, și seara, la lumina torțelor, făceau socoteli. Amirteus își organizează armata cu mare repeziciune. O înarmă și o instrui, pregătește comandanți și-și învâță soldații cum să se ferească de trucurile perșilor. Din zori și până însera, nu stătea o clipă. Îl vedeai când la instrucție cu recruții, când jos în oraș, în cartierele meseriașilor, supraveghind recrutările și rechizițiile, când dincolo de Nil, să urmărească ce se întâmplă în orașele învecinate, când inspectând depozitarea alimentelor necesare hranei întregii armate, care se concentra încetul cu încetul la Sais.

În tot timpul acestor pregătiri, Ahemenes rămase închis la Memfis cu o armată de patruzeci de mii de oameni. La Papremida avea alte douăzeci și cinci de mii, iar la Crocodilopolis douăzeci de mii.

Ahemenes era constrâns la pasivitate. Nu putea să atace Saisul, fiindcă mlaștinile l-ar fi împiedicat să înainteze; de altfel, cealaltă armată, care se pregătea în deșertul libian, putea porni dintr-un moment într-altul la atac, tăindu-i retragerea. Mai era și un alt motiv, mult mai serios, care-l făcea să șovăie. Ce atitudine va adopta Curtea din Susa față de el? Nu-l amenința oare primejdia ca făptașii complotului, oamenii care-l asasinaseră pe fratele său, să-l lase fără ajutor, gândindu-se că o înfrângere în Egipt ar însemna un pretext nesperat pentru a scăpa și de el? De altfel, cum se putea lua vreo hotărâre în mijlocul confuziei și dezordinii care domneau în capitală? Toate aceste gânduri îl chinuiau pe Ahemenes și-l împiedicau să intre în acțiune. Și apoi, știa că numai dinspre uscat putea aștepta întăriri, fiindcă flota ateniană din Cipru ar fi împiedicat orice mișcare a flotei feniciene.

Între timp, Inaró își adună armata și veni la Sais ca să preia comanda generală. Din dorința de a-l speria pe Amirteus sau poate pentru a-și face singur curaj, porunci desfășurarea unei

parăzi generale a armatei. Toate trupele se adunară în afară de oraș și o dimineață întreagă treizeci și opt de mii de ostași defilară prin fața lui Inaró și a lui Amirteus, care ședeau pe două tronuri instalate în acest scop sub un cort, la umbră.

Trecură întâi zece mii de hopliți⁸ împărțiți pe companii. Purtau platoșe grele din piele de bou, întărite cu plăci de fier sau cu o rețea metalică. Fiecare din ei avea o spadă curbă, o sulită cu ambele capete ascuțite, ca să se poată înfige în pământ, și un scut lunguiet. După ei trecură ostașii ușor înarmați, oameni de rase și culori diferite: arabi în veșminte albe și lungi, purtând uriașe arcuri biconcave pe umărul drept, etiopieni cu jumătate de piept vopsit în alb cu ipsos, în timp ce cealaltă jumătate era roșie de chinovar și încinși cu piei de leopard. Arcurile lor erau confecționate din lemn de curmal, iar săgețile din trestie; în mâini purtau sulite scurte cu vârfurile din cornuri ascuțite de gazelă. Mulți dintre aceștia aveau și măciuci. La gât purtau câte-o peruzea sau un lapislazuli, talisman de preț. Trecură apoi libieni înfășurați în piei netăbăcite, cu urechile vopsite în roșu (vrajă fără greș împotriva loviturilor de săgeată), cu pene de struț înfipite ca un panaș în părul lor creț. Erau înarmați cu cuțite, cu arcuri, săgeți și praștii, care le atârnau la brâu.

După-amiază, când parada luă sfârșit, Amirteus veni în camera mamei și începu să se plimbe neliniștit înapoi și încolo.

— Unde i-o fi găsit pe toți ăștia, Hiperina, pe etiopieni, pe arabi, pe libieni? Cum o fi făcut rost de cavalerie și de care de luptă?

— Nu te înțeleg, stăpâne! În loc să te bucuri de puterea lui Inaró, pari tulburat...

— Dar nu i-ai văzut pe oamenii aceia vopșiți în roșu și alb? Vor lupta bine, firește. Îmi dau seama că-l vom învinge pe Ahemenes. Dar pe urmă? Ce vom face cu toți demonii ăștia, când se vor revărsa în Deltă? Cine-i va ține în frâu? Inaró? Păi el nu poate să se țină în frâu nici pe sine!

A doua zi dimineață, Amirteus fu înștiințat de unul din spionii săi de manevrele lui Ahemenes, ale cărui șovăieli luaseră sfârșit și care, plecând din Memfis, se unise cu garnizoana din Crocodilopolis, iar acum se îndrepta în marș spre Papremida, intenționând să-și concentreze astfel toată armata într-un singur loc. Satrapul spera să ajungă după un marș de trei nopți și două

⁸ Soldați greu înarmați.

zile la Papremida, unde avea să fie în siguranță pentru a da lupta. Spionul nu-și terminase încă vorba, când santinelele, care vegheau zi și noapte pe cea mai înaltă terasă a palatului, se năpustiră în grabă în încăperi și, aruncându-se la picioarele lui Amirteus, îi aduseră tulburați vestea că o mulțime de corăbii cu pânzele desfăcute urcă Nilul.

— Atenienii! strigă stăpânul meu și se repezi pe terasă, unde l-am urmat și eu.

În depărtare, pe fâșia luminoasă a fluviului, se desfășura o flotă nesfârșită. Corăbiile înaintau în ordine, cu mândrele lor pânze albe umflate de puternicul vânt de nord, care le împingea împotriva curentului fluviului. Vâslele lopătau ritmic, strălucind în soare, apoi izbind apa și învolburând-o de spumă. Prima corabie, cu pânzele de-un galben viu, cu o gorgonă înaltă și mândră, își încetini cursa și, îndată după aceea, cele două corăbii care veneau după ea i se alăturară, una în dreapta, cealaltă în stânga, formând o treime. Toată flota execută aceeași manevră. Cuprins de admirație față de perfecta, de spectaculoasa schimbare a ordinii de plutire, Amirteus nu se putu stăpâni să strige:

— Vai ție, Ahemenes! Vine Salamina.

Apoi numără treimile: erau treizeci și șase la număr. Două corăbii închideau șirul.

Am coborât scările în goană, iar Amirteus, urmat de oamenii lui, se repezi spre port, mărind pasul atât cât îi îngăduia demnitatea rangului său. Odată ajuns acolo, stăpânul îmi făcu semn să-i dau sandalele și cârja. Patru însoțitori țineau deasupra capului lui Amirteus un baldachin dintr-o țesătură prețioasă cu ciucuri, ca să-i facă umbră.

Am așteptat puțin și iată! Cu pânzele strânse, se apropia prima treime, care, la o comandă a corăbiei din mijloc, porni spre uscat. Când le vedeai, cu prora lor foarte înaltă, cu pintenul mare, de aramă, care se ridica pe jumătate din apă, cu vâslele uriașe și nenumărate care se mișcau ritmic, înaintând spre port, ai fi zis că navele acelea sunt niște fiare groaznice și de neînvinș, conduse de soartă, de zei!

O comandă răsună: „Ridicați ramele!” și, deodată, toate vâslele se opriră orizontal, nemișcate. Urmă o altă comandă: „Ea!” și toate vâslele se lăsară de o parte și de alta a corăbiilor ca niște aripi obosite. Primele trei nave de război își micșorară

viteza și făcură o manevră frumoasă, aliniindu-se la chei. Un bărbat înalt, frumos și sprinten sări pe uscat. Purta coif și era încins cu o spadă scurtă. Însoțit de alți patru oameni, înaintă spre Amirteus, care, fără să țină seamă de dogoarea soarelui și de regulile etichetei, alergă vesel spre el, ridicându-și ambele mâini spre cer în semn de salut. Între timp, navele de luptă se apropiau în șir de câte trei, făceau aceeași manevră și ancorau. În curând, micul port al Saisului se umplu și restul flotei se îndreptă spre celălalt mal, ascultând de indicațiile pilotului, care-i călăuzise de la Canopos până la Sais.

Peste puțin, orașul fu plin de atenieni, soldați și marinari, și lumea nu știa ce să mai facă de entuziasm. Toate casele își deschiseră porțile, și gospodarii îi poșteau pe atenieni oferindu-le tot felul de bunătăți. Voiau să-i întâmpine cât mai bine pe vitejii aceia înalți, care mâine-poimâine aveau să lupte împotriva mezilor. În curțile bogaților fuseseră instalate frigări, unii frigeau boi întregi, alții patru-cinci miei, alții o mulțime de pești, aleși dintre cei mai buni. În jur se adunau soldați atenieni, care gustau câte ceva, beau bere din ulcioare și râdeau între ei. Deși foarte binevoitori, în purtarea lor se deslușea o nuanță de trufie. Erau foarte politicoși, dar simțeai în ei o ușoară nerăbdare și pe buzele lor apărea un zâmbet nedefinit când îi auzeau pe cei ce știau grecește stâlcindu-le limba și folosind greșit cuvintele. Ba pot să spun că păreau cam încurcați când cineva dintre noi îi trata cu prea multă familiaritate. Și nu era de mirare. Biruiseră peste tot: la Salamina, la Micala, la Eurimedon! Erau stăpânii mărilor! Îl siliseră pe Marele rege să se închidă în Susa și flota lui nu îndrăznea să-și scoată nasul din Miriandos și Biblos. Dar egiptenii nu se gândeau la toate acestea și în relațiile lor cu atenienii deslușeau o anumită șovăială, o oarecare stinghereală și neliniște, ceea ce crea o atmosferă stranie, pe care atenienii, cu toate zâmbetele și atențiile lor, nu se străduiau s-o risipească pentru a da mai mult curaj gazdelor lor.

La palat, Amirteus și Inaró discutau cu cinci strategii atenieni și studiau planurile campaniei. Dar și aici se deslușea o rezervă, o tulburare, o teamă pe care o simțea până și asprul, brutalul Inaró. Se făcuse mic-mititel și asculta, abia îndrăznind să adauge din când în când câte ceva la cele spuse de Amirteus. Haritimide, primul dintre cei cinci atenieni, ceru imediat toate informațiile care putuseră fi adunate cu privire la mișcările lui

Ahemenes. Știam că, dacă acesta ar fi reușit să ajungă la Papremida, ar fi putut arunca în luptă șaptezeci și cinci de mii de ostași și ar fi avut superioritatea, fiindcă atenienii, cu Inaró și cu Amirteus la un loc, nu aveau decât șaiszeci și două de mii de oameni. Armata stăpânului nostru era alcătuită din patru regimente, purtând fiecare alt nume: „Puternicii”, „Fruntașii”, „Semeții” și „Vitejii”. Fiecare regiment avea două mii de hopliți și trei mii de soldați ușor înarmați.

Nu aveau oarecare superioritate decât în privința carelor de luptă. Ahemenes avea optzeci și cinci, iar noi o sută cinci. Nu era însă sigur că aceste care ar fi putut da un ajutor.

— Asta va depinde de calitatea terenului, spuse Amirteus și, întorcându-se spre Inaró, adăugă: Mă îndoiesc că Ahemenes va accepta să lupte după vechiul nostru obicei...

Atenienii nu înțelegeau despre ce era vorba și atunci Amirteus le povesti că în vechime, pe vremea când Virtutea mai călăuzea armatele în război, un general își chema rivalul la luptă într-o anumită zi, într-un anumit loc și stabilind dinainte ordinea de bătaie a armatei. Haritimide luă drept glumă această explicație și spuse cu un aer sever că acum nu era momentul pentru așa ceva. Cum ar fi putut accepta persanul Ahemenes o asemenea invitație?

Se luă hotărârea ca armata să plece imediat și, urmând cursul fluviului, să se așeze pe pozițiile dintre Papremida și oastea lui Ahemenes, care înainta spre oraș. Flota avea să pornească și ea în aceeași seară. Înainte de plecarea strategilor, Amirteus le organiză în grabă și cât putu mai bine un mic banchet. Ca să le facă plăcere străinilor, o rugă și pe mama să ia parte la serbare. Atenienii fură uimiți aflând că vor trebui să mănânce șezând și mirarea lor spori când văzură că mama, o femeie, lua loc la masă alături de ei. Când aflară că e elenă, și încă originară din multchinuita Ionie, se înduioșară și o rugară să le spună povestea ei. Cu ochii înlăcrimați, mama le povesti pățaniile ei, apoi, luându-mă de mână, mă arătă strategilor.

— Silicos, spune câteva versuri oaspeților noștri.

Iar eu, cu seriozitate și cu ifose, am început să recit:

*Toți peste noapte dormeau și zeii ceilalți și oștenii
Războitorii din car, numai Zeus n-avea parte de tihna
Somnului.*

*Sta chibzuind cum el să-l înalțe pe-Ahile
Cinstea mărindu-i cu pierderea multor ahei la corăbii...⁹*

— Bravo, bravo! exclamă Haritimide și, mângâindu-mă pe obraz, mă întrebă dacă vreau să vin cu el la Atena.

Am strigat cu ochi strălucitori:

— Da! Vreau! Vreau să vin cu voi!

Atenienii au râs și mama m-a certat cu blândețe pentru neașteptata mea nerecunoștință față de Amirteus, care se purta ca un tată față de mine.

Armata porni în asfințit. Am făcut tot ce-am putut ca Amirteus să mă ia în suita lui, dar a fost în zadar. Mama m-a luat lângă ea ca să mă mângâie.

— Ești încă un copil, Silicos, cum vrei să pornești la război?

— Mamă, atenienii înving oriunde s-ar duce. N-ai văzut ce corăbii au? Dar pe ei nu i-ai văzut azi-dimineață? Uite! Privește flota!

Și am silit-o să se ridice, să vină lângă mine și să se aplece pe fereastră.

Ultimele licăriri ale zilei aureau apele Nilului și câțiva nori mici călătoreau încet pe cer, îndreptându-se spre sud. Jos, în depărtare, o tăcere deplină se lăsase deasupra portului și corăbiile atenienilor alunecau fără zgomot, una câte una, pe ape, pornind pe urmele infanteriei. Își desfășurau pânzele mari și mândre și le vedeai cum se pierd în amurg, de parcă însăși Victoria își întindea aripile și pornea pe urmele armatei. Înserarea le învălui treptat.

Priveam tăcuți spectacolul acela minunat și, fără să-și dea seama, mama m-a strâns în brațe.

— Flota pleacă, fiul meu, merge să ne elibereze de Ahemenes...

— Da, mamă! Dar pe urmă? Pe urmă grecii vor pleca înapoi la Atena și noi vom rămâne aici, am spus eu cu tristețe.

Trecură trei zile și trei nopți de neliniște, de agonie. Preoții ardeau tămâie și făceau sacrificii în ordinea stabilită pentru cazurile când stăpânul e plecat la război.

Întâi se face o jertfă pentru ca să-și învingă dușmanul, apoi se face alta pentru ca dușmanul să se îndure de el dacă-l învinge. Cea de-a doua era foarte necesară, mai ales în acest război. Nu

⁹ Homer – *Iliada*, cântul II.

pentru Amirteus, ci pentru cumplitul Inaró, care-l omorâse cu cruzime pe nefericitul Harpiabazos. Sosind în palatul stăpânului nostru și aflând de la acesta că reprezentantul satrapului era captiv jos, în temnițele palatului, hrănit doar cu pâine și apă, Inaró se mirase de această pedeapsă; dar când Amirteus îi vorbi despre lăcomia monstruoasă a întemnițatului, porunci ca Harpiabazos să fie adus în sala cea mare a palatului și așezat la masă. Persanul era de nerecunoscut: avea o față palidă, era murdar și părea aproape slab din cauza postului. I se aduse mâncare multă și aleasă, și Harpiabazos se aruncă asupra ei. Când, după multă vreme, se opri din mâncat, Inaró porunci să i se lege mâinile la spate și să fie întins pe jos. I se vârî în gură o pâlnie, în care se turnau găleți de bere. Era îngrozitor să vezi trupul mare și greu al lui Harpiabazos zbatându-se și săltând în efortul de a refuza lichidul care pătrundea nestăvilit în el, încetul cu încetul, și-l îneca. Așa a murit Harpiabazos. Fumul jertfei urca acum sus, spre cer, cerând lui Ra să trimită îndurare în inima lui Inaró. Nimeni nu bănuie cum potrivește soarta lucrurile. Viața e o roată care se învârtește și, în adâncă lor înțelepciune, preoții știau unde se închide cercul răului, după ce s-a pornit.

În cea de-a treia zi am văzut înălțându-se la mare depărtare trei coloane de fum. Era semnalul victoriei! Noutatea se răspândi ca fulgerul în oraș și cu toții, femei, copii, bătrâni și bărbații care nu plecaseră cu armata, se adunară lângă palat manifestându-și în strigăte de entuziasm bucuria de a fi fost eliberați definitiv de sub jugul perșilor. Un vuiet unanim îl întâmpină pe marele preot când ieși să vorbească, în timp ce entuziaștii cei mai aprigi își aruncau sandalele în aer.

Eram atât de fericit, atât de curios să aflu cum se desfășurase bătălia, încât nu mai puteam fi stăpânit. Mama se străduia să mă liniștească, dar eu alergam în sus și în jos prin palatul pustiu, amenințând statuile din sala mare cu spada mea de lemn. Prea mult nu mă apropiam de aceste statui, fiindcă ochii lor pictați erau bizari, mă priveau cu răceală și muștrare, și mă înfricoșau.

Peste puțin, am aflat că în depărtare se ivise o corabie ateniană, care înainta cu mare viteză, cu pânzele întinse și cu vâslașii în acțiune ca să coboare în direcția Nilului. O mare mulțime se repezi numaidecât spre port și în curând răniții pe care-i aducea corabia fură transportați în palat. Erau cinci șefi de detașamente egipteni și Clinias, un comandant atenian de

triremă, care luptase cu hopliții lui. Clinias avea o rană mare la coapsă și nu putea să umble. Băile fură pregătite imediat și medicii veniră să examineze răniții. Mama îi îngrijea cum se pricepea mai bine.

Amănuntele bătăliei mi le povesti Scarfitis, aghiotantul lui Amirteus, care fusese rănit la mână de o săgeată. Rana nu era adâncă, dar se putea ca săgeata să fi fost otrăvită și Amirteus nu-l lăsase să continue expediția.

— Am dobândit o mare victorie, spuse mama.

— Da, Hiperina, o mare victorie. Și Ahemenes nu mai există.

Întins pe pat, tânărul ne povesti cu vocea tremurătoare de emoție ce se întâmplase după plecarea armatei din Sais. În a doua zi de marș trecuseră la apus de Papremida, fără să stârnească niciun lătrat de câine, și avanposturile semnalaseră prezența dușmanului. Oastea fu imediat orânduită în formația de luptă stabilită de Consiliul de război. În dreapta, în apropierea fluviului, erau atenienii. În mijloc, conform vechiului obicei egiptean, luă loc Inaró, în carul lui de luptă. În stânga se așeză Amirteus, și în spatele lui veniră „Puternicii”. Apoi fură orânduite cavaleria și carele de luptă. Pe toată lungimea liniei de bătaie soldații săpară un șanț provizoriu. Așa porunciseră atenienii, care voiau să evite un atac de noapte prin surprindere și foloseau acum experiența căpătată în lupta de la Plateea. Dar Inaró nu pricepu și se supără, crezând că atenienii s-au intimidat și s-au fortificat ca să nu lupte. În cele din urmă, un strateg trebui să-i explice despre ce era vorba.

Petrecură noaptea așa, fără să aprindă focurile, pentru ca perșii din Papremida să nu le vadă reflectându-se pe cer. Drept în fața oastei noastre, Ahemenes își pregătise și el linia de bătaie și unitățile lui forfotiră toată noaptea. În zori, cele două armate se pomeniră față în față, la o distanță de douăsprezece stadii. Trâmbițele sunară, armata noastră trecu micul șanț și se îndreptă cu repeziciune spre dușman, schimbând însă direcția ca să-i oblige pe perși să lupte având drept în ochi soarele care răsări chiar atunci. La patru stadii distanță de formația dușmană, aliații se opriră. Toată armata satrapului se desfășurase în falange adânci, în mijlocul cărora se putea desluși carul de luptă în care se afla însuși Ahemenes, înconjurat de o mulțime de căpetenii ale perșilor. Se lăsă o tăcere deplină, cele două armate stând nemișcate, măsurându-și parcă puterile.

Armurile persane străluceau în soare, și soldații, cu sulitele lor lungi și cu căștile împodobite cu moțuri, păreau niște animale uriașe gata să se repeadă.

Deodată, izbucnind într-un răcnet care părea că iese dintr-o singură gură, atenienii se aruncară asupra dușmanului. Alergau din răspuțeri ca să străbată distanța ce separa cele două armate, fără să fie atinși de miile de săgeți aruncate de dușman.

Formația noastră porni odată cu a atenienilor, dar ritmul în care se mișca era mai lent. La prima ciocnire, masiva falangă ateniană produse mare confuzie în rândurile dușmanilor, care începură să dea înapoi, dar pe tot restul frontului se desfășură o luptă crâncenă. Strigăte, lovituri, vuiet de scuturi, răcnete, țipete și un val de praf negru care învăluia totul, îi înăbușea pe soldați și rămânea suspendat deasupra câmpului de luptă. Din când în când, prin ceață, se zărea luciul unei spade sau fâlfâirea unui steag ridicat în vârful unei sulite.

În dreapta, atenienii învingeau pe dușman silindu-l să dea înapoi. În centru, Inaró și Ahemenes porneau pe rând asalturi puternice însoțite de răcnete, dar nici unul nu izbutea să-l silească pe celălalt să se retragă. În stânga, deși însuși Amirteus lupta vitejește, „Mândrii” și „Puternicii” nu putură să țină piept atacului și începură să se retragă. Se ivise primejdia încercuirii, fiindcă „Puternicii” o luaseră la fugă. Dușmanul fu oprit de intervenția oportună a carelor de luptă ale lui Inaró și „Puternicii” reușiră să se regrupeze. Bătălia se întetea și cele două armate luptau cu îndârjire. Duduitul carelor de luptă și al cavaleriei, care se aruncase în bătălie, marea și mai mult vuietul, și praful se ridica asemeni unui nor adevărat care acoperea cerul. Căldura încingea scuturile și căștile, caii spumegau și nechezau și, răspunzându-le parcă, ostașii albi și roșii ai lui Inaró răcneau din răspuțeri. Situația era grea. În stânga, frontul nostru se retrăsese destul de mult, iar în centru Inaró ținea piept cu greu atacurilor năvalnice ale dușmanului. Numai în dreapta atenienii erau biruitori, cu toate că și acolo perșii se retrăgeau în ordine, fără să descopere aripa stângă a lui Ahemenes. Deodată, bătălia luă altă înfățișare. În dreapta, dincolo de falanga ateniană, se ivi un șir de pânze umflate, care se apropiau cu repeziciune și, fiindcă fluviul rămânea invizibil, ai fi zis că navele înaintau pe uscat. Întreaga flotă urca Nilul și, văzând-o cum depășește câmpul de bătaie și se desfășoară la

orizont, dușmanul crezu că atenienii vor debarca. Perșii își slăbiră rezistența și începură să se retragă. Prinzând curaj, aliații începură să dea asalturi hotărâte. Retragerea se transformă curând în goană, întreaga armată persană fugea să se salveze. Inaró se repezi cu carul de luptă asupra carului lui Ahemenes, care-și întoarse caii și o luă la fugă. Inaró aruncă cu sulița după el, dar nu-l nimeri. Spumega de furie la gândul că satrapul avea să-i scape și striga vitejilor săi să-l ajute să-l prindă. Carul de luptă al lui Ahemenes alerga ca o săgeată, dar una din roți intră într-o groapă și se sfărâmă. Carul se înclină și satrapul se prăbuși la pământ. Cu un răcnet sălbatic, Inaró se repezi asupra lui, îngenunche pe jumătate și, apucându-l de păr pe Ahemenes, îi prinse gâtul pe genunchii săi, își ridică în aer cuțitul și strigând: „Ra! Viață! Lumină! Sănătate! Putere!” îl jertfi pe satrap zeului său.

— Iată, deci, că jertfele noastre de aici n-au folosit la nimic! oftă mama.

— Cum n-au folosit, Hiperina? I-am învins pe perși și suntem liberi! Auzi? Liberi! răspunse Scarfitis și, extenuat, se culcă, dorind să doarmă și să viseze victoria.

— Ai grijă de străin, Hiperino, mai șopti el înainte de-a închide ochii.

Mama se duse să-l îngrijească pe Clinias, care avea febră mare. Rana lui era adâncă și-l durea. Aiura des și atunci se ridica și încerca să sară din pat. Mama îi răcorea cu apă rece fruntea încinsă, iar el se prăbușea iar vlăguit în așternut, delirând, îmbrățișând-o și strigând:

— Dinomahe! Mor! Te las fără apărare! N-ai născut niciun fiu! Nu mi-ai făcut un copil! Nu vreau să mor printre străini! Pericle! Pericle!... Iar am învins, Dinomahe!...

Mama nu s-a mișcat de la căpătâiul lui. Zile întregi a stat lângă el și l-a îngrijit, până când febra i-a scăzut treptat și trierarhul și-a revenit. Dădeam și eu câte-o mână de ajutor în măsura în care-mi era cu putință, potrivit cearșafurile, aducând apă proaspătă, pregătind lapte și miere, pentru ca rănitul să se pună pe picioare. După un timp, rana începu să se vindece. Clinias aștepta cu nerăbdare să ne vadă dimineața în camera lui. Îndată ce mă zărea, îmi zâmbea, mă chema lângă el și-și trecea timpul spunându-mi fabule de Esop. Apoi mă puneă să le repet și-mi corecta pronunțarea. Când făceam vreo

greșeală amuzantă, privirea lui calmă și albastră avea o strălucire ușor ironică.

Ca să-și treacă timpul, fiind nevoit să stea întins în pat fără să se miște, preabunul meu protector s-a gândit să-mi facă o sandală de lemn cu talpa foarte înaltă, care să se potrivească perfect pe picior. În felul acesta, aș fi putut umbla fără să șchiopătez. Ceru să i se aducă o bucată de lemn, sculele necesare și meșteri sandala. Era perfectă. Am încălțat-o și, îndată după aceea, am încetat să mă istovesc ca înainte, când șchiopătam și când mi se întâmpla să și amețesc din această cauză. Și, cum am spus, Clinias avea o mare slăbiciune pentru Esop și-i plăcea să-și coloreze vorbirea cu fabulele lui. Când își întrerupea recitarea – spunea versuri pe-un ton cam emfatic și cam tăios – râdea ușor și făcea o mișcare nedefinită cu mâna, de parc-ar fi vrut să arate că tot ce se întâmplă pe lume se statornicește într-o ordine care, vrând-nevrând, tot la Esop duce.

Abia mai târziu am putut să înțeleg cât de necesară era pentru el această slăbiciune „de comandă” pentru Esop. Mentalitatea pozitivă a bogătaşului atenian găsea refugiu și sprijin în poveștile cuprinse în mituri, care-i ofereau un mijloc ușor și la îndemână pentru a-și susține părerea, scutindu-l de oboseala de a găsi argumente proprii, înmănuncheri de idei și referiri la paralelisme îndrăznețe sau la deosebiri rafinate. Tiparul era gata pregătit. Îi aparținea lui Esop și se potrivea pentru fiecare.

Clinias folosea mult tiparele lui Esop.

— De la el încoace nu s-a mai făcut niciun pas înainte, erau vorbele care-i serveau totdeauna drept epilog clasic.

Predilecția oamenilor mediocri pentru Esop e demnă de semnalat. O să spuneți că Esop îi place și lui Socrate, dar eu cred că asta-i un fel de cochetărie la el, ca să arate, dragă Doamne, că trebuie să se refere la cineva și mai înțelept decât el! Și cine-i acel înțelept? Esop! Desigur, vrea să ne înjosească!

Stăpânul meu Alcibiade nu putea să audă nici primul rând al vreuneia din fabulele sale.

— Banalități plicticoase și fără gust, Silicos! îmi spunea el. Povești stupide cu animale, bune pentru copii. Ca să învețe morala curentă! Și în leagăn când le auzeam mă plictiseau!

— Nu e chiar așa! am îndrăznit eu să-l întrerup într-o zi. Esop nu e numai morală, stăpâne, e și experiență de viață, și cunoaștere.

— Experiență de viață! Cunoaștere! Ai impresia că am rămas în urmă pe undeva, Silicos? Ai impresia că trebuie să mai învăț? Sau îți închipui că sunt un om slab, care are nevoie de-o călăuză în viață, fiindcă n-are nici destulă minte, nici destul curaj ca să-și dea singur seama ce e bine să facă?

— N-am spus...

— Încetează! Mă enervezi!

Mă gândesc la toate acestea și cred că Atropos a fost bună cu Clinias tăindu-i firul vieții când fiul lui n-avea decât patru ani. Ce-ar fi spus liniștitul, blândul Clinias dacă l-ar fi auzit pe Alcibiade vorbind astfel? Conștiința lui senină s-ar fi tulburat, sunt sigur că chipul lui s-ar fi posomorât și că și-ar fi dezaprobat în tăcere fiul. N-ar fi putut admite că băiatul lui e una din acele firi deosebite care nu pot fi judecate și nici măsurate cu obișnuitele noastre unități de măsură. De altfel, cum ar fi recunoscut omul acela modest că fiul lui e o fire excepțională? Că zeii îl copleșiseră cu daruri ca pe nimeni altul și că frumusețea lui perfectă îi oglindea numai în parte farmecul? Distanța dintre tată și fiu era atât de mare încât nu s-ar fi putut înțelege în nicio privință. Cum să ni-l închipuim, de pildă, pe Alcibiade rănit, îngrijit într-un palat străin și trecându-i prin minte să-și ocupe timpul confecționând o sandală pentru un mic libert schiop? El l-ar fi răscumpărat pe micuț, l-ar fi eliberat și i-ar fi dat douăzeci de drahme ca să comande la un pantofar ceva pe placul lui.

Există în viață oameni ai „sandalei”, există și generoși. Oamenii „sandalei” sunt cam închistați. Le lipsesc generozitatea și curajul. Nu sunt viteji. Au conștiința că le lipsește ceva și se străduiesc să înlocuiască acest ceva cu mici gesturi de noblețe, simpatice desigur, mișcătoare uneori, dar limitate. Gesturile de noblețe sunt calculate, studiate, dar săvârșite totdeauna cu oarecare stângăcie, fiindcă le lipsește obișnuința. Toată viața lor e măsurată, socotită cu atenție, dar în ea nu mai rămâne niciun locșor pentru gesturi spontane, pentru acele fapte neașteptate și sincere, care, indiferent de mobilul lor, îți taie respirația, te amețesc, te cuceresc și te obligă să le admiri. Așa, de pildă, lui Clinias nu i-a trecut niciodată prin minte să dăръme gardurile

livezilor sale, cum au făcut Cimon și stăpânul meu, din dorința ca toți concetățenii să poată pătrunde în voie pe cuprinsul lor și să le culeagă poamele după plac.

Nu vreau să par nerecunoscător față de memoria lui Clinias, care a fost marele meu binefăcător, care m-a luat din Egipt și m-a adus la Atena. Dar fac o comparație între tată și fiu. De altfel, poate că generoșii, oamenii în stare de gesturi de mărinimie, încearcă doar să-și acopere o lipsă: lipsa subtilității sentimentelor și o oarecare indolență, ca să se obișnuiască să ofere personal ceva.

Singura trăsătură de caracter comună între tată și fiu era dragostea pentru risc, o mare îndrăzneală, vitejia.

Viața lui Clinias a fost răsplătită cu multe acte de bravură. La Artemision a luptat cu atâta eroism încât până și exigentul Herodot a fost nevoit să-l pomenească în istoria sa. Clinias era încă tânăr pe atunci, a echipat o corabie pe cheltuiala lui și a dus-o la luptă. Gurile rele spuneau pe urmă că a dat dovadă de atâta vitejie fiindcă lupta pentru o corabie plătită din banii lui. Clevetiri! Oferise o corabie demosului, într-un moment de grea cumpănă, fără să știe că o va comanda chiar el. Construcția navei și echiparea ei îl costaseră mai bine de doi talanți și jumătate. Poate că mai târziu obișnuia să cam exagereze când își începea spusele așa: „La Artemision... cu corabia...” Dar patriotismul lui era mare și pur. Sufletul lui viteaz nu știa ce înseamnă șovăiala și nici calculul. Când, după trecere de mulți ani, după campania din Egipt și în ciuda dojenilor lui Pericle, la bătrânețe, adică trecut de șazeci de ani, plecă la lupta de la Corona împotriva beoțienilor, știa că picioarele lui nu vor mai rezista. Știa lucrul acesta, totuși a plecat. A plecat și nu s-a mai întors. Ultima lui poruncă – a dat-o Dinomahei chiar în fața mea, în momentul plecării – a fost ca, dacă nu se mai întoarce din război, nici ea și nici celelalte rude să nu poarte doliu, pentru ca în sufletul de copil al lui Alcibiade să nu se întipărească sentimentul că moartea pentru patrie e o nenorocire.

Sărmana Dinomahe își înăbuși durerea și făcu numai jertfa de pomenire, nu-și tăie părul și nu-și schimbă hainele.

Viața lui Clinias era calmă, ușoară, cumpătată, fără patimi, fără avânturi, fără disperări, fără zbucium și fără nicio altă ambiție în afară de una singură: aceea de a-și sluji patria. Deși neînfricat, nu era un temerar, ca Alcibiade, ci doar violent și

impetuos în anumite momente. Cât despre bani, am mai spus că nu era un avar, ci un om măsurat și foarte ordonat în socoteli. Când ne duceam uneori să petrecem seara la Pericle și se întâmpla să-l găsim făcându-și socotelile în tovărășia intendentului său Evanghelos, ochii lui Clinias străluceau de mulțumirea ce-i provoca sârguința, vecină cu pedanteria, cu care vărul lui, „Olimpianul”, își verifica cheltuielile și încasările, luându-i lui Evanghelos un adevărat interogatoriu pentru fiecare obol cheltuit. Nefericitul intendent ședea pe podea cu picioarele încrucișate și dădea lămuririle cerute: atât cheltuiuse pentru găini, atât pentru vaci, atât dăduse culegătoarelor de măslina, atât plătitise pentru piatra de moară care plesnise... și așa mai departe.

Aceste amănunte îl mulțumeau pe Clinias, pentru că, dacă a doua zi cineva ar fi vrut să-l necăjească și în agora sau la teatru ar fi făcut glume cu subînțelesuri, răspunsul lui era pregătit:

— Și Pericle e atent la asta...

Clinias nu dorea neapărat să treacă înaintea tuturor, în timp ce stăpânul meu era ambițios, dornic să fie mai presus de toți și cutezător.

Dacă m-am hotărât să scriu, o fac doar pentru a închide gura invidioșilor care-i critică pe Alcibiade și care și-au luat nasul la purtare, fiindcă știu, lașii, că stăpânul meu nu se mai poate scula din mormânt și nici nu mai poate veni în Adunarea poporului ca să-i distrugă. Oamenii aceștia, în frunte cu Critias și cu Pitonicos, se întrunesc și scornesc calomnii, exagerează și denaturează ca niște viespi turbate ce se năpustesc grămadă pe un fruct frumos ca să-l facă praf. Până și amintirea lui Alcibiade îi răscolește, iar gloria lui cea mare, care răsună și acum în toată Elada, renumele lui, a cărei strălucire postumă își mai aruncă și azi razele asupra tuturor elenilor, îi face să turbeze și-i umple de venin. Nu-și amintesc decât de cusururile lui Alcibiade și de acele fapte pe care ei l-au împins să le facă în clipe de deznădejde! Nu-l apăr aici pe stăpânul meu și nici nu-i fac apologia. Apărarea și apologia lui s-o facă alții, mai mărunței. Eu îl justific.

Viața stăpânului meu și activitatea lui erau flăcări care luminau puternic în jur și-i sileau pe oameni să realizeze planuri mari și îndrăznețe. Stăpânul meu era o vrajă care-i fermeca pe cei din jur, dându-le viață și credință. Era forța care le dezvăluia

nesfârșitele posibilități de care dispunea Atena. Stăpânul meu era spaima războiului și conducea toate bătăliile. Victoria îi dădea sandalele ei. Până și pe lacedemonieni i-a înjosit aici, sub zidurile Atenei, în fața cetățenilor ei uluiți! Avea un suflet viteaz și frumos și voia să fie totdeauna primul numai pentru că-și dădea, pe bună dreptate, seama de superioritatea lui. Căci cine vrea să conducă totul trebuie să fie primul și să se arate cel mai bun. A cheltuit cu generozitate darurile sfinte pe care i le-a dăruit Moira, și-a cheltuit energia supraomenească pentru realizarea unor planuri mari, care – vai! – n-au putut fi duse la bun sfârșit din cauza atitudinii pasive a demosului¹⁰, din cauza invidiei și a spiritului mărginit al oligarhiei. Scelerații nu-și dădeau seama că luptă împotriva ultimului conducător adevărat al democrației. Cum să înțeleagă fricosul Nicias că după pieirea lui Alcibiade aveau să vină alți Hiperboloși, alți Lisicle și alți așa-ziși „ocrotitori” ai demosului!

„Trădarea” de care s-ar fi făcut vinovat Alcibiade la Sparta, trădare pe care dușmanii lui au idolatrizat-o, pe care au transformat-o într-o gogoriță și pe care sunt oricând dispuși s-o înfățișeze ca pe-o noutate, e propria lor operă. Toate aceste târâtoare – mă refer la Andocide și la ai săi – în loc să-și înghită limbile veninoase, se încurcă în propriile lor minciuni și aruncă răspunderea catastrofei din Sicilia asupra stăpânului meu.

Catastrofă a fost Nicias, catastrofă a fost și criminala naivitate a Adunării, care a dat crezare calomniatorilor și l-a rechemat pe Alcibiade! Când el pleca la luptă, dornic să dea hegemoniei Atenei o întindere și o putere pe care nici Cimon nu îndrăznise vreodată s-o viseze, în clipa când începuse victorios campania din Sicilia, dușmanii lui n-aveau altă grijă decât să profite de lipsa lui ca să-l distrugă. L-au condamnat la moarte fără să-l lase să se apere, l-au condamnat fără nicio vină. „În Elada nu e loc pentru doi Alcibiade, șopteau ei, nu e loc nici măcar pentru unul.”

Câte învinuiri nu i s-au adus că era risipitor! Cu câtă răutate îl judeca oligarhia pentru nebuniile lui din tinerețe, pentru accesele lui de furie, pentru disprețul lui nestăvilit față de mediocri și de fricoși! Nu! Alcibiade nu era făcut să se supună nimănui! Din copilărie a fost mândru și viteaz, din copilărie s-a

¹⁰ Păturile populare favorabile regimului democratic.

văzut că e născut să fie un conducător, un conducător neînfricat.

Criticile, calomniile, plângerile, toată strădania depusă de dușmanii lui pentru a-l distruge nu era decât invidie. Invidie pentru că era de-o frumusețe desăvârșită. (S-ar fi găsit vreun sculptor care să-l roage pe pocitul acela de Pitonicos să-i pozeze pentru un bust?) Invidie pentru farmecul lui, pentru elanurile sale pornite din inimă. Chiar și acum, după ce s-a dovedit că toată povestea aceea cu Misterele și cu hermocopizii¹¹ n-a fost decât o calomnie ingenios înscenată, dușmanii lui numai de asta își amintesc. Restul trebuie dat uitării! Trebuie date uitării viața cea nouă, pulsația și flacăra cea nouă, pe care le-a introdus Alcibiade la Atena, într-o vreme când Nicias cei fricos se străduia din răputeri să ne îngrădească activitatea, iar Hiperbolos și Lisicle, cu demagogia lor, duceau o activitate subversivă în cetate. Trebuie dată uitării victoria de la Olimpia, apariția lui uluitoare la întrecerile pelenice, care a dovedit elenilor, da, tuturor elenilor, de la Rodos până la Egesta și Neapolis¹², măreția Atenei și gloria Alcmeonizilor și a spulberat astfel orice părere, orice gând că Atena e într-o stare de marasm și că a început să decadă. Da! Trebuie să dăm uitării faptele de arme ale lui Alcibiade, marile lui victorii, cea de la Cizicos, care a silit Sparta să trimită un ambasador, acesta venind și ghemuindu-se neliniștit lângă tribună, pe Pnix, în așteptarea hotărârilor demosului, acea hotărâre criminală a Adunării care a respins propunerea de pace a eforilor¹³! Câte greșeli cumplite a făcutuit demosul! Și de câte ori nu s-a străduit Alcibiade să stăpânească mulțimea! Dar Pericle dezlegase burdufurile¹⁴ și, cu tot farmecul, cu toată răbdarea lui, Alcibiade a fost silit să pornească pe același drum.

Acel „*Nu crește pui de leu în cetate, dar dacă l-ai crescut și s-a făcut mare, supune-te lui*”¹⁵ nu-i o simplă vorbă de duh a lui Aristofan, rostită pentru a cuceri aplauzele galeriei, ci un sfat înțelept pe care puțini l-au înțeles și pe care mulți n-au vrut să-l înțeleagă. Da, supune-te lui! Dacă cel care te conduce e un leu,

¹¹ Referire la Misterele eleusine. Hermocopizi – distrugători ai statuiilor zeului Hermes.

¹² Egesta și Neapolis – colonii grecești din sudul Italiei.

¹³ Cei cinci magistrați supremi ai Spartei.

¹⁴ Aluzie la burdufurile lui Eol, zeul vânturilor.

¹⁵ Citat din *Broaștele* de Aristofan.

de ce să te temi? De ce să nu-l urmezi? Demosul nu l-a urmat pe Alcibiade și s-a distrus.

Dacă i s-ar fi dat mână liberă viteazului, câte n-ar fi făcut! Sicilia întreagă ar fi fost a noastră! Marea Eladă! Siracuza, care astăzi susține că ne-a învins, ar fi fost o bogată posesiune ateniană. Și Sparta? Ce-ar fi putut face Sparta? Nici searbăda filosofie a lui Licurg, nici viclenia eforilor n-ar fi putut s-o salveze. Încercuită de peste tot, lipsită de orice speranță de-a primi bani din Susa, ar fi cerut pace. Atunci stăpânul meu i-ar fi silit pe spartani să-i elibereze pe iloți și pe perieci, să rămână astfel fără temelia puterii lor și să fie siliți să muncească pentru a putea trăi, ca toți ceilalți eleni, în loc să hoinărească de dimineață până seara la exerciții militare, și la parăzi cântând: *Și noi vom deveni mai buni*¹⁶, *Cu el sau pe el*¹⁷ și altele de același gen. Câte n-ar fi putut înfăptui Alcibiade dacă ar fi fost stăpân pe toată Elada, de la Hiblos la Samos și de la Tenaros la Bizanț! Însuși Marele rege ar fi tremurat de frică să nu pornim războiul împotriva Asiei ca să ne răzbunăm pentru războaiele medice.

Dar de ce m-am lăsat în voia gândurilor, o, zei? Am simțit că mă înăbușă indignarea, că mă arde suferința pricinuită de nedreapta pieire a lui Alcibiade. Nu mi-am putut continua povestirea un liniște.

Noaptea își așternea în jur mantia de tăcere, iar orăcăitul monoton și neîntrerupt al broaștelor urca din direcția mlaștinilor spre terasa cea mare a palatului, unde Amirteus dădea un banchet de adio în cinstea lui Clinias. Trierarul pleca în dimineața următoare la Atena și mă lua cu el.

Înclinându-se spre atenian, Amirteus îi oferă o cupă și, întorcându-se spre mine, îmi porunci să-i pun apă în vin, fiindcă așa dorea străinul.

— Obiceiul vostru e ciudat, Clinias. Vinul nu trebuie amestecat cu apă. Nu crezi? Se vede că așa îl bea zeul vostru¹⁸, altfel cum ar mai hoinări cu Menadele și cu ceilalți tovarăși nerușinați ai lui...

¹⁶ Cântecul tinerilor la serbările Spartei.

¹⁷ *Tau i epi tes* – cu el sau pe el, cuvinte spuse de mamele spartane, când înmânau fiului lor scutul: ori învingător cu scutul, ori mort pe scut.

¹⁸ Dionisos.

— Cu satirii și cu silenii?

— Da, cu satirii!

— Zeii noștri, prietene, fac multe lucruri pe care noi nu le putem face. Hai să spunem că te-ar înșela nevasta. Crezi că ți-ar trece vreodată prin minte, dacă ai prinde-o în flagrant delict, s-o legi strâns îmbrățișată de nerușinatul care ți-a luat locul, să-i legi așa cum i-ai găsit când făceau dragoste, după care să-ți chemi toate rubedeniile să le arăți cuplul și să te umfli în pene?

— Pe Isis! Protectoarea casei mele!

— Și, totuși, așa a făcut Hefaistos, când a aflat că soția lui, Afrodita, își face de cap cu Ares...

— E zeul războiului!

— Crezi că asta-i o justificare?

— Vitejia scuză multe lucruri, Clinias. E cea dintâi, cea mai mare virtute.

— Nu, Amirteus. Prima virtute e bunătatea. Nu l-ai învinuit oare chiar tu adineauri pe Inaró? E viteaz, dar e crud! Aș spune că e rău...

Amirteus își ridică privirea și tăcu, cu ochii ațintiți asupra stelelor, de parcă le-ar fi cerut sfatul.

— Da, spuse el după un timp, Inaró e-o mare problemă. Au trecut luni de zile, mai bine de un an de când am învins la Papremida și de când am început asediul cetății Memfis și totuși n-am găsit nicio soluție. Ateniene, Egiptul și-a pierdut libertatea acum mai bine de o sută de ani. Organizarea sa politică, cadrele administrative, conștiința ierarhiei sociale, loialitatea, totul a dispărut. În ultimii trei-patru ani s-a cultivat în mod obligatoriu și cu stăruință o psihologie care a dus, inevitabil, la o rutină a ilegalității, a nesupunerii și a negării oricărei autorități. Aceste elemente, absolut necesare pentru o acțiune de eliberare, sunt totodată rezultatul unui imperativ suprem, dar temporar. Ai să vezi însă că acum aceste elemente vor deveni dăunătoare pentru reconstrucția Egiptului. Sunt cu atât mai neliniștit cu cât mă gândesc că însuși Inaró are această mentalitate, că e crud și naiv. Pe de altă parte, preoții noștri, care, în fond, n-au suferit prea mult în timpul ocupației mezilor, nu s-au schimbat deloc. Mărginiți, conservatori, lipsiți de orice urmă de înțelegere pentru marile deosebiri dintre epoca noastră și epoca lui Psametic...

Amirteus vorbea încet, în șoaptă. Sfârșitul rășinii din torțele aprinse aproape îi acoperea glasul.

— Spune-mi, Clinias, de ce depinde legalizarea unui regim? Întrebă el după un timp. Ce elemente sunt indispensabile legilor noastre pentru a le face respectate și pentru a le asigura, deci, posibilitatea de aplicare?

— Ai atins o problemă foarte importantă, prietene. Pot să-ți răspund, cred, provizoriu, că legile își află legalizarea în consimțământul comun, în aprobarea lor de către demos.

— Și când nu există demos?

— Atunci există posibilitatea de-a le impune.

— Adică tirania. O tiranie asemănătoare cu a lui Pisistrat!

— Nu-l da de exemplu pe Pisistrat, Amirteus. A fost un tiran, dar a făcut lucruri mari și importante pentru Atena. A fost un om bun.

— Zeule Ra! Chiar ieri mi-ai spus, vorbindu-mi despre Atena, că există un decret special pentru interzicerea terminării templului lui Zeus Olimpianul, pentru că lucrările au fost începute de Pisistrat.

— Asta nu înseamnă nimic, Amirteus!

— Dar statuile de bronz ale lui Harmodios și Aristogiton, pe care le țineai în Pritaneu¹⁹ și care purtau inscripția *Ucigătorii tiranilor* pentru că-l omorâseră pe Hiparh?

— Amirteus, bietul de tine! Dacă ai ști după câți ani, după câte manevre iscusite, după câte eforturi stăruitoare s-a ajuns la acordarea titlului de „ucigători ai tiranilor” acestor doi derbedei! Istoria a fost falsificată pentru a se înlesni crearea unei false legende în jurul acestor două nume și pentru ca, mulți ani după moartea tiranului, să se asmută ura împotriva lui. Pisistrat, prietene, a guvernat Atena de două ori. Prima dată cu ajutorul lui Megacle, Alcemeonidul, bunicul soției mele, care-i dăduse de soție pe Cisira, una din fiicele sale, în speranța că urmașii lui, fiind și descendenți ai lui Pisistrat, vor întemeia un fel de dinastie care să conducă cetatea din bunic în nepot, bineînțeles cu aprobarea demosului. Dar Pisistrat, care avea trei fii din prima căsătorie, pe Hipias, pe Hiparh și pe Tesalos, nu voia să aibă copii cu Cisira și nu se culca cu ea. Ea s-a plâns lui taică-său. Megacle s-a înfuriat, și-a chemat prietenii și a dat alarma.

— ...ca să-l oblige pe Pisistrat să...

¹⁹ Clădire publică în Atena antică, acolo era păstrată flacăra nestinsă a orașului.

— ...Ei, nu! Ca să-l izgonească din Atena! De altfel, între cei doi politicieni existau de mult neînțelegeri în diferite privințe. Pisistrat crease un fond agricol și-i ajuta pe țăranii săraci. Le împrumuta bani cu dobândă minimă, le dădea semințe, le îlesnea cumpărăturile. Cămătarii i-au declarat un război sălbatic și, cu ajutorul lui Megacle, au izbutit să-l izgonească din Atena. Unsprezece ani au fost frământări în cetate. Măsuri impulsive, nedreptăți, legi care se băteau cap în cap... Opera lui Solon, a preaînțeleptului Solon, ajunsese o îndepărtată și ștearsă amintire. În Bulé²⁰ și în Adunare, situația era aceeași, așa că nici arhonții nu mai puteau să aleagă. Pisistrat, care fusese ostracizat în Eritreea, își pregătea întoarcerea. Avea moșii întinse în Tracia și nu ducea lipsă de bani. Toți oamenii politici reușesc să aibă totdeauna avere în străinătate, ca să se pună la adăpost de capriciile soartei. Așa, de pildă, după ce Temistocle a obținut mari victorii și după ce a luat prăzi de război, a trimis, pentru orice eventualitate, șaptezeci de talanți unui bancher din Corint, un oarecare Filostefanos. Așadar, Pisistrat s-a întors atotputernic la Atena. Când rivalii lui au aflat că a plecat din Eritreea și că a debarcat la Maraton, au încercat să-l oprească, undeva lângă Brilisos, cu un corp de armată organizat în pripă, dar când l-au zărit pe tiran și pe cei câțiva credincioși care-l însoțeau, s-au împrăștiat fără să tragă măcar o săgeată. Așa a început marșul triumfal al tiranului spre Atena. Lumea îl întâmpina cu aclamații și cununi! A fost multă vreme tiran, și, la moartea lui opera pe care o lăsa în urmă era minunată. În tot timpul acestei tiranii n-a ucis pe nimeni. Numai pe Alcmeonizi i-a persecutat. I-a exilat la Naxos și i-a dat în paza prietenului său Ligdamis, tiranul insulei. Ai să te miri, Amirteus, dacă am să-ți spun că Pisistrat și nimeni altul a aplicat cu adevărat legile lui Solon. I-a ocrotit pe săraci și a dat fiecăruia posibilitatea să muncească în liniște. Neguțătorii făceau afaceri serioase, oamenii se îmbogățeau, iar în tezaurul public se îngrămădeau talanții cu ajutorul cărora s-au ridicat numeroase clădiri publice. Atena a fost cârmuită multă vreme cu înțelepciune și dreptate a domnit în cetate așa cum visase Solon, care, pricepând firea nestatornică a atenienilor, îi pusese să jure că în tot timpul cât va lipsi nu vor schimba niciuna din

²⁰ Parlamentul Atenei antice. Începând din anul 508 î.e.n. era format din cinci sute de membri, trași la sorți dintre candidații aleși de demos.

legile sale. Solon se autoexilase pentru zece ani și, la întoarcere, ce crezi că a găsit? Opera lui distrusă de aceeași oameni care o ceruseră! A fost nevoie de un Pisistrat ca s-o impună. Cine cercetează istoria de aproape descoperă multe lucruri urâte...

— Dar istoria voastră, Clinias, istoria glorioșilor atenieni e frumoasă!

— Ba nu, prietene! Istoria noastră nu e frumoasă! Avem momente istorice frumoase. De altfel, care cetate, ce popor se poate lăuda cu o istorie frumoasă?

Amirteus oftă, dar răspunse cu oarecare vioiciune:

— Ateniene, cred că laudele pe care le aduci lui Pisistrat sunt exagerate. În definitiv, care e contribuția lui la dezvoltarea cetății tale? Ce-a mai făcut în afară de edificii?

— Ca să înțelegi cât de binefăcătoare a fost tirania lui Pisistrat, am să-ți spun doar atât, Amirteus. După moartea lui, și fără niciun fel de împotrivire din partea poporului, a urmat fiul său, Hipias, așa cum în Sparta un rege urmează unui alt rege. Cei mai mulți cred că Harmodios și Aristogiton l-au ucis pe Hiparh pentru că era tiran și nu știu că pe vremea aceea tiran era fratele lui, Hipias. În ziua omorului, cei doi complotiști au bănuț că fuseseră denunțați lui Hipias și n-au îndrăznit să se apropie de el. Voind însă să facă ceva înainte de a fi prinși de garda cetății, l-au găsit pe Hiparh - un chefliu inofensiv - care dădea tocmai atunci ultimele dispoziții pentru serbarea Panateneelor - și i-au ucis. Asta e fapta lor strălucită! Cei mai mulți dintre noi își închipuie că pot cunoaște adevărul fără niciun efort și cred fără șovăială în ceea ce li se oferă de-a gata. De altfel, poeții și istoricii sunt în bună parte răspunzători de această situație. Își împodobesc cât mai frumos povestirile și versurile ca să-i farmece pe cei ce le ascultă și le primesc fără să le controleze, astfel încât, cu timpul, se creează o legendă care biruie adevărul. Mai târziu, după trecerea generațiilor, nu mai e cu putință să suprimi legenda ca să triumfe adevărul.

— Dar există adevăruri care devin legende, Clinias, de pildă marile victorii din războaiele medice!

— Ai dreptate, Amirteus, dar nici nu bănuiești de câte strădanii și de câte lupte a fost nevoie pentru unirea elenilor, când barbarul ne-a călcat pământurile. Lucrurile acestea sunt foarte dureroase și e mai bine să nu mă gândesc la ele... Silicos! Știi că e aproape miezul nopții? Măine în zori pornim, ai uitat?

— Cum să uit? am exclamat eu cu vioiciune.

— Atunci du-te să te culci! zise Amirteus.

Mama mă aștepta cu opaițul aprins. M-a strâns în brațe și mi-a urat noapte bună, rugându-se în șoaptă Atenei să mă apere. N-am mai văzut-o din noaptea aceea. Îmi amintesc că i-am promis să mă întorc repede la Sais, după ce-mi voi fi terminat studiile la Atena, și eram sincer când spuneam asta, dar ea a oftat, a întors capul și a plecat.

M-am culcat, dar n-am putut să adorm. În mintea mea se învârteau o mie și unul de lucruri, închipuirea mea țesea, destrăma și iar țesea imagini minunate: călătoria pe corabia de luptă, debarcarea la Pireu, sosirea la Atena, viața mea nouă în cea mai de frunte, în cea mai mare cetate a elenilor.

Din clipa când Delta fusese curățată de perși și orașul Memphis, unde se refugiaseră resturile armatei perșilor, fusese asediat, trecuseră câteva luni în care se întâmplaseră multe. Trei mii de mezi, dispunând de întăriri serioase, erau stăpâni pe fortăreață și așteptau ajutoare din Susa. Noul rege, Artaxerxe, nu era omul care să stea cu brațele încrucișate, și curtenii lui, dar mai ales Megabizos, care înțelesese ce nenorocire ar fi însemnat pentru regat pierderea definitivă a Egiptului, se hotărâră să treacă imediat la acțiune. Regele adună o oaste uriașă, o înarmă și începu s-o pregătească. Ultimele informații primite de la neguțătorii sosiți din Hiblos arătau că Megabizos avea intenția să trimită în scurt timp o armată mare și o flotă numeroasă împotriva Egiptului. Pe întreaga coastă a Siriei nu se putea găsi niciun cui, nicio scândură, fiindcă toate erau cumpărate de tezaurele regale. De la Aspendos și până la Iope, șantierele navale lucrau zi și noapte.

Susa nu se mărgini la pregătiri militare, ci încercă să creeze și diversiuni, ca să-i oblige pe atenieni să se retragă din Egipt. Megabizos fu trimis la Sparta cu bani mulți, cu promisiuni și mai multe, ca să-i convingă pe efori să atace Atena. Din fericire, nu reuși să-și realizeze planul. Oferise oare prea puțin? Să fi fost promisiunile lui prea vagi și lipsite de garanții? Fapt e că eforii nu-și luară nicio obligație, dădură răspunsuri evazive și spuseră că trebuie să cântărească lucrurile, să se gândească, să se informeze. Oare corintienii puteau fi stârniți mai ușor? Corintienii cei veșnic nemulțumiți? În acest caz, însă, ar fi fost

nevoie de mulți bani! Megabizos fu nemulțumit de lipsa de râvnă a eforilor și se strădui să-i convingă, să creeze împreună cu egiptenii și cu epidaurienii un front împotriva atenienilor, dar eforii nu-și schimbă părerea. Firește, aveau să găsească modalitatea de a-i înștiința pe corintieni că o expediție împotriva atenienilor n-ar fi fost inutilă – aveau poate să meargă până acolo încât să afirme că ar fi folositoare – dar nu voiau să sprijine deschis o asemenea acțiune, cu atât mai mult cu cât nu terminaseră încă războiul cu iloții și nu luaseră Itome. Un război cu Atena nu era o treabă ușoară, chiar dacă două sute de corăbii ale Atenei se aflau în Egipt. Megabizos părăsi Sparta fără niciun rezultat, ușurat de-o frumoasă sumă de bani. Trecând însă pe la Egina, despre care știa că e o veche și aprigă dușmană a atenienilor, se opri două-trei zile pe insulă, ca să-și repare, chipurile, corabia. Se întâlni cu conducători și cu oameni politici și le spuse că Marele rege privea cu nemulțumire creșterea puterii și influenței Atenei și că ar fi fost încântat să găsească un mijloc de-a nimici pe acest dușman comun. Firește, toți cei care luptau împotriva stăpânei mărilor puteau să fie siguri cu anticipație de recunoștința, de generoasa recunoștință a lui Artaxerxe. Megabizos plecă, dar cuvintele lui rămaseră atât de adânc întipărite în mințile egiptenilor încât peste câteva zile o corabie ateniană de război, care trecea în larg pe lângă promontoriul Afeii, fu atacată de trei nave eginete. Corabia ateniană era mai rapidă și reuși să scape ajungând la Pireu cu grinda ancorei sfărâmată și cu cârma dreaptă lipsă. Această îndrăzneță provocă stârni o indignare atât de puternică în rândurile demosului încât votă războiul! Se vede că Pericle ceruse acest lucru. Douăzeci de zile mai târziu avu loc prima ciocnire. În această bătălie navală, Egina suferi o înfrângere catastrofală. Pe vremea aceea, ca și mai târziu, egiptenii se îmbătau, se amețeau cu amintirea premiului pe care îl luaseră la Salamina și nu-și dădeau seama, naivii, că, pentru ca o tradiție să aibă valoare, ea nu trebuie să rămână o simplă amintire, ci să se păstreze vie prin fapte. De data asta pierdură în bătălia navală șaptezeci de corăbii, adică aproape întreaga lor flotă, și fură siliți să se refugieze în portul lor, unde se fortificaseră. Un asediu în regulă începu și, deși atotputernică pe atunci, Atena fu nevoită să recheme câteva corăbii din Egipt. Primind poruncă să trimită trei escadre, Haritimide hotărî să expedieze înapoi

navele care suferiseră avarii pentru a fi reparate la Pireu. Astfel porunci să fie pregătite *Aihme*, *Lonhe*, *Sfendone* și *Triaina* din prima escadră; din a treia escadră: *Agate*, *Lampra*, *Trifosa*, *Hediste* și *Gnoste*, aceasta din urmă sub conducerea trierarhului Clinias. Din a șasea escadră plecau: *Antipasia*, *Iera*, *Olimpias*, iar din a noua: *Hamila*, *Euploia* și *Cufotate*.²¹

Clinias îl rugă pe Haritimide să-mi îngăduie să mă îmbarc și eu pe *Gnoste*.

— De altfel, Silicos, îmi spuse el, peste câțiva ani, când vei deveni și tu cetățean atenian, vei avea dreptul să urci pe puntea corăbiilor demosului.

Sfârșit de oboseală și de bucuria că voi pleca în călătorie, m-am culcat, în timp ce în mine cântau cuvintele: „Cetățean atenian... cetățean atenian... atenian...”

Dar asta a rămas un vis: n-am devenit niciodată cetățean atenian.

²¹ Numele navelor sunt, în ordine, următoarele: *Ascuțișul*, *Lancea*, *Praștia*, *Tridentul*, *Buna*, *Strălucita*, *Gingașa*, *Fermecătoarea*, *Vestita*, *Șarja*, *Sacra*, *Olimpiada*, *Bătălia*, *Cea care călătorește bine* și *Ușoara*.

Ultima noastră escală înainte de Pireu era Miconos. O furtună se stârni și Clinias, care conducea escadra, hotărî să tragă corabia pe una din numeroasele plaje adăpostite ale insulei, pentru a aștepta să se potolească vântul. Secundul lui stăruî să mergem la Reneia, peste drum de Delos cea sacră, ca să-l cinstim pe Apolo și tezaurul aliat, care se afla încă în paza zeului, dar Clinias preferă să evite această demonstrație.

— Puterea noastră e atât de mare încât nu-i nevoie să scoatem ochii tuturor cu ea.

Echipajele erau istovite de călătoria îndelungată și Clinias se gândi că ar fi mai înțelept să rămână pe-o plajă pustie, unde oamenii să se odihnească bine, în loc să bată cârciumile și casele de toleranță din Reneia. Patru zile încheiate am așteptat să se potolească vântul. Noaptea aprindeam focuri mari, în jurul cărora se adunau marinarii. Frământau cocloașe mici din făină și ulei și le puneau pe jar să se coacă. Toți ofițerii și marinarii se bucurau că se-ntorceau la Atena după atâta timp și petreceau în fiecare seară în jurul focurilor, dansând și cântând. Cântau mereu un anumit cântec și de fiecare dată reluau împreună refrenul:

*O, mare, mare amară
Bătută de Xerxe
Că stavilă puse trecerii sale...*²²

Și-un alt cântec, comic, în care se legau de Poseidon:

*Poseidon, Poseidon,
De ce faci spume la gură?*

În ziua a patra am primit de la Pireu dispoziția să plecăm numaidecât. Am pornit în zori, cu vântul potrivit. Era cel mai rău timp cu putință pentru vâslit. Degeaba dădea ritmul omul cu flautul! Valul care sosea învălmășea totul. Vâslele trebuiau să fie puse din nou în poziția inițială și să pornească iar toate odată. De dimineață până seara, flota înainta luptând împotriva

²² Aluzie la faptul, povestit de Herodot, că Xerxe, când a vrut să treacă din Asia Mică în Grecia, a pus să fie bătut Helespontul (Dardanelele) cu vergi.

furtunii. În amurg vântul începu să scadă, și după ce-am trecut de capul Sunion, am pătruns într-o mare calmă, cu un vânt prielnic de nord-est. Pe inserat un foc se ivi departe, în fața noastră. Era făclia Munihiei²³. Clinias porunci maistrului manevrei să grăbească ritmul, ca să ajungem înainte de închiderea portului, fiindcă altfel ar fi trebuit să tragem corăbiile pe plaja Faleronului și să așteptăm până-n zori.

Gnoste era una din cele mai rapide nave ale flotei. Ceva mai lungă decât celelalte, avea o proră strâmtă și pupa foarte joasă. Clinias avea doi flautiști, astfel încât dacă unul obosea, celălalt prelua ritmul. Un sunet ascuțit – unul grav – unul ascuțit – unul grav, și așa mai departe toată ziua... La început, acest fluierat îmi plăcea, pe urmă însă, neîntrerupt și pătrunzător cum era, începu să-mi sfredească urechile și-mi deveni nesuferit. Pe atunci nu bănuiam câți ani din viața mea aveau să fie legați de aceste două sunete, pe atunci îi urmăream cu uimire și cu admirație pe vâslași. Trupurile lor se mișcau ritmic în sunetele flautului, ca și cum ar fi fost uneltele lui oarbe, înclinându-se și ridicându-se de dimineată până seara, totdeauna în același ritm cu cele două sunete. Unul ascuțit – unul grav, fără odihnă, fără încetare. Când marea era furioasă, apele intrau prin crăpături, marinarii erau uzi learcă și nu aveau răgaz nici măcar să mănânce, astfel că vâsleau cu o mână, în timp ce cu cealaltă plămădeau pâinișoarele acelea din făină, ulei și sare și le mâncau așa, crude, bând și câte-un strop de vin. Zi și noapte, iarnă-vară, pe furtună sau vreme bună, dacă era nevoie, dacă cetatea le-o cerea, toate aceste mâini munceau fără încetare, legate de același ritm al aceluiași flaut.

În timpul acestei călătorii, într-o dimineată, puțin după ce trecusem de Lebintos, echipajul, care se odihnise bine în timpul nopții, trăgea voinicește la rame într-un ritm de parcă un singur om ar fi mișcat cele o sută douăzeci de vâsle. Clinias se așeză la cupastă și, arătându-mi triplul rând de vâsle care loveau marea și împingeau corabia într-o mișcare falnică și rapidă, îmi spuse:

— Mâinile astea, ritmul ăsta constituie forța noastră! Iată Amorgos, Naxos, Icaria, la apus Paros, și acolo spre nord vârful acela, Samos! Și tot așa o ține până la Helespont!

Și iată că, în timp ce ne apropiam de Atena, simțeam o oarecare neliniște, ceva care făceasă-mi bată inima. La ordinul

²³ Munihia, unul din cele trei porturi ale Pireului.

lui Clinias, *Gnoste*, mai iute decât celelalte nave, se năpusti înainte și ajunse repede la Munihia. Am făcut un semnal luminos și ni s-a răspuns de pe țărm să ne apropiem. O voce se auzi din întuneric și întrebă de numele navei.

— *Gnoste*, trierarhul Clinias al lui Alcibiade! strigă maestrul de manevră.

Puțin după aceea am intrat în port. Când am coborât pe chei, Clinias, care se grăbea să ajungă la Atena, l-a rugat pe aghiotantul său Handias, de fel din Pireu, să mă găzduiască la el în noaptea aceea.

A doua zi am pornit în zori cu calul lui Handias, el în față, eu pe crupă. Pe tot drumul, de la Pireu spre cetate, vedeam în depărtare mii de muncitori la lucru, mișcându-se ca niște umbre nelămurite în semiîntuneric. Handias se miră. Cine erau oamenii aceia care-și părăsiseră casele cu noaptea-n cap și se apucaseră de treabă înainte de-a se lumina de ziuă, ca țăranii de pe ogoare? Vremea trecea, lumina limpeztea contururile din jur, și deslușeam spre apus schele uriașe, care începeau de la Pireu și se țineau lanț până la Atena.

Tot acest complex de lemnărie, asemeni armăturilor unor nave ancorate una lângă alta, părea să susțină un zid pe care lucrau mii de muncitori. Unii din ei cărau pe tărgi pietre grele, purtându-le câte doi sau câte trei, alții, cu troace în spate, urcau mortarul zidarilor, alții, în sfârșit, așezați pe jos, ciopleau pietre și un vuiet urca din toată această mulțime, care vorbea, striga, muncea, cânta. Ici-colo, ascultând de o comandă ritmică, târau împreună pietre mari pentru temelii. Adesea se auzea pătrunzător, ca un şuierat ce se deosebea de voci, sunetul unui flaut. Pe măsură ce înaintam, uimirea lui Handias creștea. În fața noastră cineva mergea grăbit, ridicându-și hitonul ca să pășească mai ușor. Handias își îndemnă calul și-l ajunse din urmă.

— Ei! Compatriotule!

— Salut!

— N-ai vrea să ne spui ce se întâmplă aici?

— Dar pe ce lume trăiești? Ești străin? Nu știi că demosul construiește ziduri între Atena și Pireu?

— Hermes, ocrotitorule! Cui i-a trecut prin minte să ceară Adunării asemenea nebulie?

— Nebunie? Nu cumva ești din oligarhie? Nu ești unul din cei care au făcut gălăgie, împotrivindu-se? Propunerea Olimpianului a fost votată în unanimitate!

— A Olimpianului?

— Da! A lui Pericle! Așa o să-l numim de acum înainte și o merită. Dar, ia spune-mi, de unde vii că nu știi nimic?

— Din Egipt.

— Aha! S-a întors flota?

— Nu! Numai o escadră. Și, ia spune-mi, în fiecare zi vă apucați de lucru în zori?

— Uneori, când e lună, lucrăm și noaptea. Primim plată dublă, zeli să-i dea zile Alcmeonidului nostru! Nimeni nu închide ochii. Dar mai sunt și alții care nu închid ochii: eforii... La Sparta... Mai deunăzi a venit o corabie de la Naupactos. Echipajul ei era alcătuit în întregime din mesenieni, dintre cei exilați de lacedemonieni. Au venit și ne-au dat o mână de ajutor, au ridicat un zid lung de treizeci de pași în trei zile. Parcă erau turbați! Acum plec, am întârziat!

Omul plecă, Handias își îndemnă calul și am pornit mai departe. „Olimpianul” îmi făcuse mare impresie. Cuvântul acesta îmi zgândărise imaginația, care se străduia să schițeze înfățișarea omului demn de-o asemenea poreclă. Mi l-am închipuit foarte înalt, frumos, sever și calm, astfel încât să nu te poți apropia de el decât închinându-te până la pământ. Mare mi-a fost dezamăgirea când l-am zărit chiar în seara aceea. Vedenia s-a stins când am luat cunoștință de realitate. Cu cât ne apropiam de cetate, lumina devenea mai puternică și întreaga cetate căpăta o nuanță trandafirie. O ușoară ceață învăluia locurile mai joase, iar din acest nor trandafiriu și auriu se înălțau ici-colo frontonul vreunui templu, arcade, coloane cu statui care se desenau alburii în ceață și, deasupra tuturor, stânca Acropolei. Un vânticel răcoros risipi negura și, la intrarea în Ceramicos, se ivi o mulțime nenumărată de statui. Un întreg popor de oameni împietriți, de atenieni de marmură erau acolo și priveau cetatea din înaltul soclurilor lor.

La Dipilon²⁴ am descălecat și am intrat în Atena. Trecătorii erau puțini. Majoritatea atenienilor lucrau afară, la ziduri, așa că la început am avut impresia de pustiu. „Unde e Saisul? am spus în sinea mea. Unde e palatul lui Amirteus?” m-am gândit când

²⁴ Cea mai importantă poartă a Atenei.

am văzut, lângă Caliroe²⁵, casa cu un singur cat a lui Clinias, clădită din cărămizi. „Aceasta e cea mai însemnată cetate a elenilor”, mi-am spus... În jur vedeam multe temple, dar, comparându-le în închipuire cu amintirile mele despre templul Afroditei din Cnidos, le găseam mici.

După masă, Clinias mi-a poruncit să mă pregătesc să vin cu el la Pericle.

Auzindu-l, Dinomahe s-a supărat.

— Ce treabă ai acum, seara, cu vărul nostru? E prima noapte după atâtea luni de despărțire... Ai fi putut să rămâi cu mine...

— Trebuie să mă duc, nevastă, trebuie! Am atâtea să-i spun!

— Mare chef o să aibă la ora asta să discute politică! Sunt sigură că s-a avântat într-una din nesfârșitele lui discuții cu Taciturnul și cu procopsita lui...

— Anaxagora e încă aici? Întrebă Clinias cu însuflețire.

— Desigur! Unde să găsească îngrijire mai bună și mai mulți naivi adunați la un loc? Cât despre procopsită...

— Nu te mânia, scumpa mea. La urma urmelor, treaba lui Pericle! Când are să se sature de ea, are s-o dea afară din casă. De altfel, Aspasia...

— Nu roști acest nume în casa mea!

— Bine... dar trebuie să plec...

— Și de ce?

— Ți-am spus, trebuie să mă pun la curent cu problemele de aici.

— Îți spun eu tot.

— Nu stăruie. Mă întorc devreme.

— Lasă că știu eu! Ai să te întinzi și tu la vorbă cu Anaxagora. Sunteți cu toții niște naivi, vă adunați să ascultați prostiile pe care le spune! Ce-o mai fi râzând în sinea lui când vă vede cu gurile căscate! Știi ce i-a dat prin minte să spună deunăzi? Că fulgerele sunt nori care se freacă! Auzi! Nori... Treaba asta s-a auzit mai departe, era s-o pățească. Lasă, vă duceți toți la Pericle să-l ascultați, chipurile, pe „Înțelept”, pe „Spirit”, dar nu vă luați ochii de la procopsită...

Clinias a insistat și am plecat.

Când am ajuns la Pericle, a cărui casă tot un singur cat avea, dar era destul de mare, am găsit la poartă doi paznici voinici, care ne-au poruncit să ne oprim. Când Clinias și-a spus numele,

²⁵ Numele unei fântâni din Atena antică.

ne-au făcut loc și am intrat. Clinias s-a mirat și, după primele efuziuni, de altfel destul de formale, schimbate cu Pericle, l-a întrebat ce-i cu paznicii.

— Ce sunt sistemele astea noi? Paznici la poarta ta! Pe Corifasia!²⁶ Așa și-a început Pisistrat tirania!

Ultimele cuvinte ale lui Clinias au fost auzite în sala unde se aflau ceilalți oaspeți și, deși le rostise cu un aer zâmbitor, toată lumea a tăcut și convorbirile au încetat, deoarece toată lumea știa că dușmanii lui Pericle îl asemuiau cu Pisistrat. Faptul se explica prin asemănarea dintre el și tiran, asemănare în statură, în ținută și mai ales în glas, fiindcă, spuneau cetățenii bătrâni, cine-l auzea putea să jure pe Agraulos²⁷ că vorbește Pisistrat.

Pericle însă nu se pierdu deloc cu firea și răspunse cu vioiciune:

— De când a fost asasinat Efialte, măsuri de acest fel sunt necesare, dragă vere. Acum sunt nevoit să mă îngrijesc de siguranța mea personală. Găsești că democrația e în primejdie?

Auzind de asasinarea lui Efialte, Clinias s-a tulburat grozav. S-a schimbat la față și s-a uitat în jur la ceilalți oaspeți, ca și cum ar fi așteptat o dezmințire. Politician de valoare și șef al democraților, Efialte fusese prietenul său apropiat.

În seara aceea se aflau la Pericle o serie de oameni pe care i-am cunoscut bine după aceea, ca, de pildă, strategul Metiohos, prieten intim al lui Pericle, care vorbea uneori în locul lui la Adunarea poporului, când Olimpianul nu voia să se prezinte el însuși, Pirilambis, care-i procura păsări rare și păuni frumoși pentru grădină, și mulți alții, despre care voi avea grijă să pomenesc mai încolo.

Pe mine mă uitaseră cu totul, astfel că rămăsesem ghemuit într-un colț, privind uluit la preafrumoasa femeie care se afla în fundul camerei, așezată pe-o pernă mare. Aspasia întrecea în frumusețe orice închipuire omenească. Grația mișcărilor, mersul unduios și lin, râsul încântător, adăugau frumuseții ei acea nedefinită radiație a perfecțiunii, a deplinei feminități, care, în ciuda unei anumite artificialități și a unui anumit efort, părea pe deplin naturală, părea o operă perfectă a Afroditei, divină și aproape inaccesibilă. O astfel de femeie te farmecă și te lasă uluit, incapabil chiar de dorință, ca în fața unei revelații divine.

²⁶ Altă denumire a zeiței Atena.

²⁷ Fiica lui Cecrops.

Văzând-o, simțeau că poate să-ți ceară orice, pentru că ai răspunde imediat, fără șovăire: „Da!” Am spus „imediat”? Acel „da” ar fi rostit dinainte, fiind cu conștiința împăcată că te-ai supus poruncii unei puteri divine. Poate că acesta e privilegiul femeilor care se nasc și trăiesc numai și numai pentru dragoste publică! Acum, când Afrodita nu-mi mai tulbură simțurile, pot să mărturisesc cât de mult mă fermecau muieruștele care-și împrumută pentru câteva ore dragostea. Câte fetișcane n-am ținut pe genunchi zâmbind, în timp ce mâna mea număra pe ascuns în buzunar obolii, de teamă că nu vor izbuti să le potolească lăcomia! Îmi plăcea să bucur aceste fapte fiindcă, dacă le dădeam cât cereau, sau chiar mai mult, își uitau interesul, se bucurau, și nemaigândindu-se decât la Afrodita, îmi spuneau mii de vorbe dulci. Pretutindeni, femeile acestea spun aceleași lucruri, cu aceeași voce cârâitoare și prefăcută. În falsa lor patimă erotică amestecă o mulțime de superlative, înainte de-a se deda la mângâierile cele mai îndrăznețe, și uneori cele mai viclene se prefac că se tem. Așa cere regulamentul și cine intră în joc trebuie să-l respecte. De altfel, viața lor începe și se termină cu dragostea și, în felul acesta, fiecare din ele se transformă o clipă într-o mică zeiță.

În seara când am văzut-o pentru prima oară pe Aspasia, ochii ei de smarald m-au fascinat ca ochii unui șarpe și se pare că, fără să-mi dau seama, m-am ridicat de la locul meu ca să mă apropiu de Frumusețe! În timp ce pășeam pe dalele de marmură, sandala mea a făcut zgomot, toată lumea s-a întors spre mine și câteva râsete s-au auzit. M-am tulburat și am simțit că roșesc până la urechi. M-am ghemuit cât am putut, adunându-mi veșmântul pe burtă.

— Vino, șchiopule! mi-a strigat Clinias. Prieteni, vi-l prezint pe Silicos al lui Hifion din Cnidos, elen din Asia! Aventurile lui sunt interesante. L-am adus din Egipt, ca să-l dau la învățătură. Anaxagora, ai să-l lași, poate, să te asculte și are să devină cu încetul învățăcelul tău. Ai totdeauna atâția!

— Anaxagora are un singur discipol la Atena. Pe mine, spuse cu vioiciune Pericle.

Taciturnul – așa fusese poreclit – un bărbat chel, care stătea lângă Aspasia, își coborî ochii și spuse cu tonul unui profesor care se adresează unui copil:

— Nu am discipoli. Am numai prieteni!

— Anaxagora, spuse Clinias, pari foarte slăbit. Nu cumva ești bolnav?

„Spiritul” nu răspunse, dar Pericle îl întrebă stăruitor dacă are ceva, fiindcă în ultimul timp i se păruse și lui că e foarte obosit și galben la față.

Anaxagora își aținti ochii asupra lui Pericle și răspunse:

— Cine are nevoie de opaiț, toarnă în el ulei, Pericle.

Olimpianul roși puternic și răspunse ceva nedeslușit. Apoi bătu din palme și doi slujitori se iviră.

— Pregățiți masa! Imediat! spuse Pericle și, întorcându-se spre Anaxagora, adăugă: Iartă-mă, învățătorule! Uleiul nu va mai lipsi din opaiț. Îl rog să lumineze și azi...

„Spiritul” începu să vorbească și în seara aceea explică multe lucruri cu vocea lui monotonă și obositoare. Cum să mi le amintesc pe toate! Afirmă că soarele e un glob încins, mai mare decât Peloponesul, că luna ar putea fi locuită, că are munți și codri. Despre stele spuse că s-au format din nebuloase, care încetul cu încetul s-au condensat în corpuri solide, explicând că toate obiectele din lume sunt formate din mici elemente, din atomi (doar Zeus și sufletul lui înțelegeau ce înseamnă acest termen), care, potrivit felului în care sunt așezați, alcătuiesc materia. Inutil să mai spun că eu unul nu înțelegeam nimic din ce spunea. Când a terminat, era foarte târziu. Noaptea înaintase, adunarea s-a risipit aproape de a treia strajă. Cei doi veri n-au schimbat nicio vorbă despre campania din Egipt.

În ziua următoare am venit iar la Pericle, dar de data asta am fost singuri. S-a iscat o ceartă mare între ei.

— Trebuie să ne grăbim, Pericle, a început Clinias. Nu știu dacă polemarhul²⁸ te-a pus la curent cu cele ce i-am spus, dar e sigur că Marele rege pregătește o armată puternică și o flotă importantă împotriva Egiptului. Trebuie să trimitem neapărat întăriri și un strateg destoinic. Haritimide e un bun organizator, dar nimic altceva. Trebuie să pui pe altcineva în locul lui.

— Să trimit întăriri! Acum zece zile am dat dispoziții să se întoarcă la Atena și alte corăbii!

— Și câte vrei să lași în Deltă?

— Șaizeci.

— Pericle! Pierdem cea mai bună ocazie de a-i umili pentru totdeauna pe mezi! O campanie strălucită, începută victorios, se

²⁸ Arhonte care se ocupa cu problemele de război.

poate termina printr-o catastrofă, dacă nu lași flota noastră intactă! Trimite mâine dispoziția de a se proceda invers!

Clinias avea o mulțime de argumente.

În primul rând, campania din Egipt era mai importantă decât toate cele precedente. De altfel, asta fusese și părerea demosului când se hotărâse să trimită două sute de corăbii. Și era perfect îndreptățit! Dând ajutor lui Inaró și lui Amirteus, Atena cucerea de fapt Egiptul, care, după India, era cea mai bogată satrapie a lui Artaxerxe.

În al doilea rând, o recucerire a Egiptului de către perși ar fi fost o teribilă lovitură pentru prestigiul Atenei.

În al treilea rând, prin cucerirea definitivă a Egiptului, Atena își crea posesiuni nesfârșite și inepuizabile! O mulțime de eleni ar fi cerut să devină cetățeni atenieni, ca să poată pleca în Egipt în calitate de coloni.

În al patrulea rând, Egiptul reprezenta o bogăție neînchipuită, a cărei existență atenienii nici n-o bănuiau. Mii și mii de talanți s-ar fi adunat pe Acropole și trebuia subliniat faptul că nu era vorba de o prosperitate economică trecătoare, datorată unor recente succese războinice, deoarece cucerirea Egiptului însemna un control absolut pe piața grâului.

— Helespontul aproape ne aparține, dar grânarul este Egiptul.

La toate argumentele lui Clinias, Olimpianul avea un singur răspuns:

— Cum să continuăm o asemenea campanie, când situația în Elada e atât de nesigură? Nu se poate. Am nevoie aici de toate forțele disponibile! Nu vezi? Egina s-a lipit de noi ca o lipitoare, corintienii adună armată și-și creează netulburați alianțe, lacedemonienii se frământă de mult, și acum, de când cu Zidurile lungi, sunt foarte neliniștiți. Din fericire, războiul iloților continuă și numai așa se explică de ce Megabizos, ambasadorul lui Artaxerxe, a dat greș la Sparta. Sunt silit să consider că un atac aici, în Atica, atârnă de-un fir de păr. Megabizos a împărțit bani în dreapta și-n stânga atât la Sparta, cât și la Corint și la Egina. E dureros să-ți spui că au trecut doar douăzeci și cinci de ani de la Salamina și de la Plateea și că, în oarecare măsură, soarta noastră e tot în mâinile perșilor; dar e și mai trist faptul că se găsesc eleni, fie ei și doriene, care primesc cu atâtea onoruri un ambasador venit de la Susa. Orice planuri aș face,

orice gânduri aş nutri, trebuie să-mi pun veşnic această întrebare: ce va face Susa?

— Tocmai! strigă Clinias. În Susa trebuie să loveşti înainte de toate. Numai în Susa! Susa e duşmanul principal, primejdia numărul unu. Dacă o vei înlătura definitiv, toate diversiunile pe care le provoacă Artaxerxe în Elada vor dispărea şi vom fi liberi să-i organizăm pe eleni cum vom dori. Întoarce spatele Spartei! Nu te mai preocupa de niciun oraş grecesc! De ce ai vrut Zidurile lungi? Atena trebuie să se impună definitiv Marelui rege! Răscoala lui Inaró a fost o ocazie neaşteptată. Puterea noastră se va statornici cu adevărat în toată Elada nu după supunerea mai mult sau mai puţin nesinceră a câtorva insule, silite oricum să ni se supună, ci după definitiva micşorare a puterii lui Artaxerxe. Atunci nu se va mai vorbi despre Corint şi despre Sparta! Toată Elada ne va cădea singură la picioare, vom anexa şi Sicilia la statul nostru!

— Asta e politica lui Cimon, care nu visa decât lauri războinici şi nu dădea niciodată atenţie organizării noastre interne. Nu se poate ca noi, cel dintâi oraş elen, să nu fim singuri stăpâni în Atica, fiindcă e la cheremul primei incursiuni spartane. Mai întâi trebuie să ne întărim în Elada şi numai după aceea vom începe, poate, campaniile. Ceea ce îmi propui tu constituie pasul următor. De altfel, cu toate victoriile lui, cu ce fapt pozitiv se poate mândri Cimon? Succese trecătoare, mari, e drept, şi scânteietoare, dar lipsite de urmări, succese care au uluit pe toţi elenii, dar nu ne-au dat decât strălucire şi nu elemente concrete. Nu! N-am să cheltuiesc talanţi şi n-am să jertfesc mii de atenieni ca să-mi uluiesc concetăţenii! De aşa ceva au nevoie doar tiranii!

— Cu ce operă se poate mândri Cimon? a strigat Clinias, roşu la faţă de tulburare. Datorită lui, în orice colţ al Eladei te duci, dacă spui că eşti atenian, toată lumea îţi lasă cale liberă, oricine ai fi. Cimon a făcut atâtea lucruri, Olimpiene, încât tu-ţi poţi îngădui azi fără teamă să muţi tezaurul aliaţilor de la Delos pe Acropole, fără să te întrebi ce vor spune aliaţii! Ştii bine că nu vor spune nimic, fiindcă în spatele nostru avem victoria de la Schiros, izbânda de pe Strimon, splendida victorie de la Eurimedon! Adu-ţi aminte, Pericle! Cimon ne-a adus două sute de corăbii persane, legate două câte două şi le-a înşirat la Faleron, că nu le putea cuprinde Pireul cu toate cele trei porturi

ale sale! Și azi suntem liberi, ne trimitem flota până în Delta Nilului, până la Memfis și regele, care continuă să se numească „mare”, e atât de neliniștit, încât e nevoit să-l trimită pe Megabizos la Sparta ca să creeze o diversiune! Și tu cazii în cursă! Și dacă dăm greș în Egipt? Și dacă vom fi învinși acolo? Nu te temi, Olimpiene, de urmări neplăcute pentru „Liga” din Delos, cum îi spunem noi? Nu te aștepți la răzmeriță și nesupuneri, dacă aliații pierd respectul și teama pe care le-o inspiră armele noastre? Și atunci, unde-i Cimon ca să ne refacă prestigiul? În exil! Pentru că tu ai vrut asta! Ori poate ai de gând să preiei tu comanda vreunei corăbii și s-o pornești pe mare? Când vrei să uimești lumea, tu încerci s-o uimești în alt mod, Olimpiene! Odată ne pomenim că aduni poporul, îl lingusești, îi promiți lefuri, toată lumea votează cu ochii închiși și pe urmă ai îndrăzneala să declari că operația „a fost aprobată de demos”, cuvinte care ascund atât de bine situația reală! În loc să încerci să devii popular dând din banii tăi, așa cum făcea Cimon, născocești cheltuieli și lefuri suplimentare, care se plătesc din tezaurul aliaților! Și vii să-mi spui că tu nu vrei să uimești pe nimeni...

Convorbirea devenise aprinsă, fiindcă Pericle admitea cu greu să se pronunțe numele lui Cimon în fața lui și când Clinias îndrăzni să se atingă de politica lui internă, pe care o socotea ca proprietatea lui exclusivă, Olimpianul se înfurie la rândul său și începu să apere cu vehemență măsurile și reformele pe care le propusese sau intenționa să le impună.

Când Clinias îi aruncă următoarele cuvinte;

— Prin urmare mărturisești că lingusești demosul ca să-l convingi! Olimpianul, cu un cinism neafectat, revoltat de naivitatea lui Clinias, îi strigă, amenințându-l cu degetul:

— Află de la mine, vere! Nu cârmuiești poporul dându-i în vileag netăgăduitele slăbiciuni, ci lăudându-i virtuțile inexistente!

Timp de aproape șapte ani după seara aceea, Clinias nu mai călcă pragul casei lui Pericle, dar nici acesta nu veni vreodată să-l vadă. Nu ieșea, nu se ducea nici în agora, nici la teatru. Rareori îl întâlneau grăbindu-se spre Buleuterion²⁹. L-am văzut o

²⁹ Clădire publică din Atena antică în care se țineau adunările Sfatului celor 500 (Bulé).

singură dată și anume la nunta scumpului său nepot Euriptolemos. Și nici atunci n-a rămas până la sfârșitul festivității. După libații și înainte de a începe petrecerea s-a ridicat și a plecat. Trebuie să spun că nimeni nu l-a regretat. Numai vară-si, mama mirelui, i-a părut rău. Noi, ceilalți, am simțit o oarecare ușurare când a plecat tăcutul și severul conducător.

Auzeam că Aspasia organiza destul de des întruniri, la care participau, când se aflau la Atena, Anaxagora, Zenon și alți filosofi, pictori, sculptori, oameni politici și nelipsitul Metiohos, „confidentul de taină” al lui Pericle. Îmi părea rău că nu puteam participa la aceste întruniri, dar eu eram însoțitorul lui Clinias.

Au trecut luni și ani. Clinias mă dăduse la școală și începusem să mă instruiesc. În scurt timp i-am cunoscut bine pe antici. Puteam declama rapsodii întregi din Homer, dar Hesiod mă plictisea și nu l-am putut învăța niciodată. Dascălul meu, din invidie de bătrân, poate, îmi spunea mereu cu un aer confidențial că memoria mea monstruoasă se explica prin „monstruozitatea” piciorului meu, care mă împiedica să fac atletism, astfel că, vrând-nevrând, eram silit să mă mărginesc la învățătură. Era un om cumsecade acest Caganos, profesorul meu. Odată, văzându-mă că sosesc la școală cu ochii roșii de plâns din cauza veștilor din Egipt, s-a purtat cu mine ca un adevărat părinte.

Știrile despre campania de pe Nil au sosit pe neașteptate la Atena, așa cum se întâmplă ori de câte ori e vorba de o catastrofă. Susa trimisese o armată de două sute de mii de ostași și o flotă numeroasă, și Haritimide se văzuse silit să renunțe la asediul Memfisului și să-și retragă navele pe o insulă alcătuită de un afluent al Nilului. Din ordinul generalului persan Megabizos, mii de ostași din armata lui săpară de dimineață până seara până ce dădură un alt curs apei, apoi afluentul fu secăt și toate corăbiile noastre fură capturate pe uscat! Perșii îl prinseră pe Inaró și-l trimiseră la Susa unde fu răstignit din porunca lui Artaxerxe. Lucrul acesta îi fusese cerut de mătușa lui, soția lui Ahemenes, pe care Inaró îl înjunghiase cu propria lui mână.

În vremea aceea, cu patru ani înainte de nașterea stăpânului meu, eforii Spartei erau foarte frământați din cauza Zidurilor

lungi și nu știau cum să împiedice transformarea Atenei într-o insulă. Cum ar fi putut s-o atace în acest caz? Deși iloții erau încă stăpâni în Itome – războiul împotriva lor dura de mulți ani – Sparta hotărî să pornească și împotriva noastră, ceea ce însemna un sacrificiu serios. Armata fu scoasă din Pelopones, Sparta știind că și Atena avea mâinile legate. De ani de zile asedia și ea Egina, unde lupta Leocrate, cel mai mare strateg al nostru. Spartanii îl numiră strateg pe Nicomede, tutorele tânărului lor rege Pleistoanax. În fruntea armatei, acesta coborî în câmpia Tebei, unde oamenii fură primiți cu urale. Din perioada trădării ei, adică de când îl ajutase pe Xerxe și apoi pe Mardonios, în speranța că va obține întâietatea în viitoarea satrapie a Egeii, Teba îndura tot felul de umilințe și disprețul vecinilor ei. Nici chiar Haliartos și Askra, sate mari, lipsite aproape de ziduri, n-o mai luau în seamă. Cât despre plateeni, ei nu mai pomeneau nici numele Tebei. La sosirea lui Nicomede, lucrurile se schimbă însă pe neașteptate. Strategul spartan uită de trădarea Tebei, uită că acești tebani nemernici dăduseră ospețe, serbări, banchete și-și ridicaseră cupele în sănătatea lui Xerxe pentru robia elenilor! Așa sunt spartanii! Se poartă de fiecare dată cum le convine. Nicomede reconstrui zidurile Tebei, le făcu mai mari și mai înalte decât fuseseră, supuse un mare număr de cetăți ale Beoției și le dădu în stăpânirea tebanilor. Heronia, Orhomenos, Tanagra, Aulis, Haliartos, Tespiiai se treziră dintr-odată supuse ei, astfel încât, la numai trei sute cincizeci de stadii depărtare de Atena, Teba ajunse stăpână pe întreaga Beoție. Numai plateenii se închiseră din timp între zidurile lor și răspunseră spartanilor de dincolo de ambrazuri că nu se închină unor trădători, chiar dacă sunt ocrotiți de Sparta.

La noi, la Atena, domnea o mare agitație. În demos se ridică problema dacă trebuia să trimitem imediat armata împotriva lacedemonienilor, fără să ne pese de urmările mai generale. Polemarhul era nehotărât și Pericle ezita, pentru că Egina nu căzuse încă, dar Mironide, unul din cei zece strategii, se urcă la tribună și înflăcă ră mulțimea. În clipa aceea, un curier din Plateea aduse vestea că în Beoția se răspândise zvonul instaurării oligarhiei la Atena, a întoarcerii lui Cimon și a efectuării unor libații pentru mai mulți ani între Sparta și Atena. Când lucrurile acestea fură dezvăluite adunării, mulțimea izbucni într-un singur glas plin de mânie:

— Rușine! Trădare!

— Moarte lui Cimon! Moarte Oiniazilor! Afară cu tribul de trădători!

Dacă Cimon n-ar fi fost ostracizat și s-ar fi aflat în momentul acela la Atena, nu încapse îndoială că ar fi fost sfâșiat!

Oamenii își închipuiseră că și intrarea spartanilor în Teba făcea parte din marele complot al oligarhiei din Atena, dornică să răstoarne democrația.

Zece zile mai târziu, adunându-se diverși aliați în Atica, unii veniți din Argos, în timp ce cavaleria fusese trimisă de Tesalia, armata noastră porni spre Teba avându-l în frunte pe Mironide. Deși oamenii erau furioși împotriva lui Cimon și a tribului său, Mironide nu acceptase să lase în urmă detașamentele acestui trib, dar, ca să fie liniștit, poruncise în secret cavaleriei tesaliene să înainteze pe lângă Oiniazii, care se aflau sub comanda celor doi prieteni ai lui Cimon: Anaflistios și Eutipos.

În clipa când armata ajunsese la cetatea Fila de la graniță și când soldații se împrăștiară să ia masa de prânz, Cimon se înfățișă lui Mironide. Era înarmat până-n dinți, drept, mândru și avea pe cap coiful strălucitor.

Mare fu uimirea și tulburarea lui Mironide, care se răsti la el:

— Vii să-ți admiri opera, Cimon?

— Vin să lupt la locul meu, strategule!

— La locul tău? exclamă înfuriat Mironide, care nu pricepuse ce voia să spună. Eu sunt strateg! Pleacă!

— Vreau să lupt în detașamentul meu, la locul meu, ca soldat! spuse calm Cimon.

— Ca simplu soldat! Tu, Cimon? întrebă uimit Mironide care o lăsa imediat mai moale. Știi doar că nu se poate. Ești exilat... Îmi pare rău...

Prietenii lui Cimon afluă de prezența lui în tabără și dădură buzna.

— Cimon!

— Ești un om excepțional!

— Vom lupta până la unul! Închipuie-ți că am fost acuzați, și tu și noi, că suntem înțeleși cu Nicomede ca să răsturnăm democrația!

— Am venit până aici încercuiți de cavaleria tesaliană!

În primele clipe de înflăcărare, cei mai îndrăzneți dintre prietenii strategului îi cerură pe un ton poruncitor lui Mironide să-l lase pe conducătorul lor să lupte, dar strategul nu îndrăznea să ia o asemenea hotărâre interzisă de lege. Și, apoi, el n-avea nevoie de încurcături. Dacă atenienii ieșeau învingători, s-ar fi putut răspândi zvonul că victoria se datorează numai prezenței lui Cimon. Dacă s-ar fi întâmplat vreo nenorocire, exista pericolul să se spună că el, Mironide, cunoscând intențiile lui Cimon, îl primise totuși în rândurile armatei. Nu! Era mai bine să-l lase la o parte. Prietenii lui însă se încăpățănară.

— Scoate-ți armura, îi strigau. Scoate-o, să lupte ea alături de noi!

Cimon întinse armura sa lui Anaflistios și plecă strigând prietenilor adunați în jurul lui:

— Luptați și pentru mine, băieți!

Și sărmanii băieți luptară, luptară ca niște fiare. Când, în momentul cel mai critic, călăreții tesalieni trădară dezertând, cum le era obiceiul, tot detașamentul lui Anaflistios se repezi nebunește după ei ca să-i ucidă. Deși fără cai, izbutiră să ajungă din urmă câțiva tesalieni și să-i omoare, dar vitejia lor nu fu de niciun folos. Ca să nu fie atacat de dezertori, Mironide fu nevoit să se retragă pe înălțimi, în timp ce jos, în câmpie, zăceau vreo sută cincizeci de trupuri, aproape toate ale Oiniazilor.

Se lăsa noaptea și tesalienii, care habar n-au de libații și nu trimit crainici, aprinseră făclii și, din goana cailor, începură să prade morții. Așa s-a desfășurat lupta de la Tanagra.

Dar sângele vărsat de ai noștri a fost repede răzbunat! Când, după gestul lui Cimon, însuși Pericle ceru adunării să-l recheme din exil, poporul se arătă atât de entuziasmat și sufletele fură atât de înflăcărate când în mijlocul atenienilor se ivi iar Cimon, favoritul Victoriei, încât adunarea votă în unanimitate o campanie de „reabilitare” în Beoția. În numai șaiszeci de zile se realizează reorganizarea armatei care, cu ajutorul Atenei și avându-l tot pe Mironide strateg, dar de data asta fără trădătorii tesalieni, porni să ne apere faima. Tebanii adunaseră multă armată din întreaga Beoție și ne așteptau la Oinofita.

Dar i-am zdrobit! S-au împrăștiat cu toții pe câmpie și au luat-o la fugă ca să scape cu viață. Ai noștri i-au urmărit și mulți dintre cei care goneau ca să se salveze au căzut în râul Asopos și s-au înecat. Am distrus tot ce construisese Nicomede în Beoția

și, la rândul său, Mironide a pus în fruntea orașelor oameni devotați Atenei.

Intimitățile vieții lui Pericle le-am aflat de la fiul său, Xantip. Obraznic și stricat, un adevărat derbedeu, care credea că totul îi este îngăduit fiindcă e fiul tatălui său, Xantip venea la gimnaziu și nu făcea decât să ne povestească ce auzea în casă.

Într-o zi, la palestra Liceului se întâmplă un accident. Liceul nostru fusese provocat de Cinosarges³⁰, astfel că aveam întâlnire cu el. Un oarecare Cleon din Alopece, atlet de la Cinosarges, își aruncă greșit lancea și-l ucise pe colegul nostru Epitimos al lui Farsolos. În ziua următoare, Xantip veni la noi și ne spuse, revoltat chipurile, dar cu ochii strălucind de viclenie, că tatăl lui, Olimpianul, se interesase personal de accident și cerceta împreună cu Anaxagora problema responsabilității.

— De ieri, spuse Xantip, se tot întreabă cine e de vină, Cleon, organizatorii întrecerii sau lancea!... Au mai chemat un „înțelept”, știți pe cine, pe parazitul acela nou venit din Ionia, care locuiește la noi și discută ceasuri întregi!

Altă dată Xantip veni în goană, înecându-se de râs.

— Închipuiește-ți, Silicos! spunea el, încercând să-și recapete răsuflarea. Închipuiește-ți că cineva i-a trimis tatii un cap de țap cu un singur corn! L-am lăsat admirându-l împreună cu prezicătorul Lambon și cu Anaxagora. Se ceartă amândoi întrebându-se ce ar putea însemna această trăsnaie. Prezicătorul, lingușitor ca toată tagma lui, afirmă că un corn unic înseamnă victoria pe care o va obține în curând Olimpianul asupra adversarilor săi din adunare și posibilitatea de a conduce singur cetatea. Celălalt, Taciturnul, crede că acel corn înseamnă doar că animalul a avut creierul atrofiat și că de aceea nu i s-a dezvoltat decât un singur corn mare! Au poruncit sclavilor să spargă căpățâna țapului și au găsit un creieraș numai atâtica! Eu, însă, Silicos, i-am dat cea mai bună explicație! Cornul, i-am spus eu, e simbolul lui! Pe Hermes, Silicos! Știi câți bani de buzunar îmi dă pe lună? Trei drahme. Trei nenorocite de drahme, când el îl hrănește pe Anaxagora, când hrănește pe atâtia alții, ba a început să-i și îmbrace. Alaltăieri le-a dat câte o mantie nouă... adăugă el suspinând.

³⁰ Unul dintre cele trei mari gimnazii ale Atenei antice.

Xantip ne informa și despre certurile dintre Olimpian și Aspasia.

— Iar a fost furtună aseară, ne spunea el.

Când povesteam lucrurile acestea acasă, Dinomahe se înfuria, mai ales în ultimele luni înainte de naștere.

— Așa-i trebuie, dobitocul! Și-a lăsat nevasta și s-a încurcat cu flautista asta! Acuma n-are decât să se frământa, să plângă că i-a născut și un băiat!

— Hai, nevastă! Liniștește-te! spunea Clinias. Nu te înfuria! În starea ta n-ai voie să te superi.

Dinomahe nu putea să audă nici numele Aspasiei fără să se mânie. Îi trimisese vorbă lui Pericle că dacă va voi vreodată să-i facă o vizită, poate să vină, numai că îl roagă să fie singur. Dar Pericle nu intrase niciodată la ea în casă.

Când, însă, într-o frumoasă dimineață de Targelion³¹, află de nașterea lui Alcibiade, nou vlăstar al Alcmeonizilor, Pericle nu se putu stăpâni. Trimise în dar doi șerpi de aur, care să fie atârnați în leagănul copilului și anunță că va veni în după-amiaza aceea, fiindcă dimineața trebuia să-l însoțească pe polemarh la Agrai pentru a aduce jertfe zeiței Artemis.

După-amiază, casa se umplu de lume. Când se află că o cunună de laur fusese agățată de poartă, toți prietenii veniră să-l felicite pe Clinias. Fiecare se interesa de auspicii, întreba cum se prezentase jertfa adusă Ilitiei, dacă mama se chinuise mult și se bucurau aflând că Dinomahe născuse fără să scoată un țipăt. Clinias, care strălucea de bucurie, spunea tuturor același lucru:

— Ce auspicii, ce jertfe! Ziua de azi nu ajunge ca semn? E a șasea zi din Targelion, zi norocoasă pentru eleni! Ziua luptei de la Plateea și de la Micale, ziua jertfei comemorative în templul Artemidei pentru lupta de la Maraton, ziua când s-a născut fiul meu, Alcibiade!

— Țsta e numele pe care i-l dai? Întrebă cu un aer șiret unul din prietenii lui, Cefalos, din Siracuză, un meșter de scuturi putred de bogat, stabilit de mult la Atena și care era însoțit de un tânăr urât, cam de vârsta mea.

— Ce alt nume să-i dau? Să nu faci vreuna din glumele tale prostesti, siracuzane! Îl voi numi Alcibiade!

³¹ Lună în calendarul atic (mai-iunie), în cadrul căreia se sărbătorea nașterea lui Apolo și a surorii sale Artemis.

Când Pericle, însoțit de nelipsitul Metiohos, intră în casă, întreabă înainte de toate ce văzuse în vis Dinomahe în noaptea din ajunul nașterii și se liniște când i se spuse că nu visase un leu.

— Numai mama mea a visat un leu înainte de a mă naște, șopti el. Ce nume îi dai? îl întreabă pe Clinias cu oarecare neliniște în glas.

— Alcibiade.

— Aha! E un nume frumos, spuse Pericle cu un fel de ușurare.

— Alcibiade... șopti tânărul urâtel de o vârstă cu mine, pe care nimeni nu-l cunoștea și care venise împreună cu Cefalos.

— Ce-ai spus, Socrate? îl întreabă acesta.

— Am murmurat numele pruncului și mi s-a părut foarte frumos!

— Clinias! strigă Cefalos, să-ți prezint pe noul meu prieten! Socrate al lui Sofroniscos³² din dema Alopece; e sculptor. În ciuda numelui său, nu se cumințește... lubește frumusețea cu patimă. Închipuie-ți, a început să sculpteze un grup frumos, cele trei grații. Îl invidiez. Pipăie toată ziua femeii, fie ele și de argilă!

— Isprăvește, Cefalos, spuse pe un ton cam sec Socrate. E a patra oară că faci gluma asta azi. Trebuie să găsești altceva!

La serbarea onomastică a noului născut se adună toată Atena. Să nu creadă nimeni că rivalii politici ai lui Pericle pierdură ocazia să vină și ei la petrecere, fiindcă Olimpianul avea să fie de față. Până și Cimon se înfățișă, însoțit de sora sa, bătrâna, urâta și cicălitoarea Elpinice, care, asemenea unei ursitoare rele, se aplecă peste leagănul pruncului, scoase un cârâit înfiorător – așa râdea ea – și rosti cu glas tare ca s-o audă cei din jur:

— Cimon al nostru a fost un copil mult mai frumos!

De ziua numelui lui Alcibiade veni și Cefalos, aducându-l cu el pe Socrate.

Mulți dintre invitați aduseseră talismane pentru prunc: unul o pereche de mânuțe de aur, altul o semilună de argint, un al treilea o sabie mică de aur. Le agățară pe toate cu un lănțșor la gâtul copilului, ca să nu se deoache.

— Cine are să se uite vreodată la el... șopti Elpinice.

³² Joc de cuvinte intraductibil (*sofron* – cuminte).

Dinomahe luă copilul în brațe și, însoțită de Clinias, se îndreptă spre altarul Hestiei³³. Prezicătorul îi stropi pe toți trei cu apă din fântâna Caliroe, apoi avu loc purificarea. Pe urmă toată lumea se adună în curte, unde fu jertfit un vițel roșu-auriu cu coroană de iasomie.

Înainte de a înfige cuțitul în gâtul animalului, prezicătorul Lambon se întoarse spre Dinomahe și o întrebă:

— La ce oră l-ai născut?

— În zori, tocmai răsărea soarele, răspunse ea neliniștită.

Prezicătorul se bucură de acest semn bun și izbi cu o mișcare iute în grumazul vițelului. Sângele curse gărlă și, o clipă, țâșni în sus, spre cer. Animalul se zbătea. Scăpă din mâna ajutoarelor și începu să se zvârcolească jos pe dale. Curtea se umplu de sânge care stropi pe toți cei de față.

— E un semn strălucit, Clinias! spuse Lambon. Fiul tău va fi om mare și toată lumea va vorbi despre el!

Pe urmă spintecă animalul și se aplecă deasupra măruntaielor care erau roșii și curate. Inima era mărită și așezată ceva mai sus decât normal.

— Fiul tău va fi viteaz, Clinias! reluă Lambon cu emfază, și viața lui va fi plină de fapte strălucite. Ce nume îi dai?

— Alcibiade!

Atunci invitații începură să ureze:

— Să fie frumos!

— Să fie puternic!

— Să fie neînfricat ca un leu!

— Să fie serios și bun!

— Să fie drept...

— Nu, dragă! interveni Cefalos. Nu cumva să fie ostracizat!

Gluma lui Cefalos, neizbutită și prostească, făcu să se aștearnă tăcerea, căci colo, în picioare, în dreapta și-n stânga altarului, se aflau cei doi rivali, Cimon și Pericle.

În spatele meu era Socrate, care-și privea cu mare atenție și concentrare hitonul, pătat de sângele animalului ce se zvârcolea.

— Trebuie să trimit vorbă lui Zolandas, în Sparta, să-l rog să ne găsească o femeie bună pentru copil!

— O doică din Laconia! Ai înnebunit, Clinias? Iertați-l, o, zei! Nu mai există doici ateniene? Vrei să aduci un dușman în casă?

³³ Zeița protectoare a vetrei familiale și, în general, a familiei.

— Toate atenienele din lumea bună își cresc copiii cu doici spartane, Dinomahe, așa că nu-i niciun motiv...

— Familia mea nu m-a crescut cu...

— N-am vorbit de tine! Am vorbit de copiii fiecărei familii!

— Oasele tatălui meu se vor zvârcoli în mormânt! Era efor al Spartei, și-a dat demisia fiindcă-i ura și tu vrei să ne creștem fiul cu o femeie din Laconia!

— Stai puțin... Da, desigur! Ctesifon și-a adus o lacedemoniană pentru copil și acum nu mai are nevoie de ea. Trebuie s-o gălesc până nu pleacă. După câte-mi amintesc o cheamă Amicla.

— Cine știe unde ai să te duci să cauți un profesor pentru Alcibiade! Te pomenești că-l iei de la Susa sau de la Persepolis!

Cu toate protestele Dinomahei, două zile după aceea Amicla veni la noi în casă. Era o muiere foarte înaltă, grosolană, cu un fund enorm și cu două picioare cât niște coloane!

Din prima zi s-a legat de mine fiindcă eram șchiop. A cerut apă caldă ca să spele copilul și fiindcă, apropiindu-mă de ea șontâc-șontâc, am vărsat o bună parte, s-a înfuriat și mi-a strigat ca o sălbatică:

— Taiget!³⁴

De atunci, ori de câte ori era nervoasă și ne întâlneam, îmi trântea pe un ton arțăgos:

— Taiget! Taiget!

La început credeam că nu știe cum mă cheamă și-i răspundeam speriat, aproape în șoaptă:

— Mă cheamă Silicos! Silicos!

— Tot aia e! răspundea cu încăpățânare spartana.

Mă înfuriam și eu și-i spuneam câte una.

— Silicos! striga Clinias. Ai douăzeci de ani, te iei după Amicla? Să nu vă mai aud ciondănindu-vă, că nu te iau azi la Pericle!

— Bine, stăpâne... bine...

După ce se împăcase cu Pericle, Clinias reîncepuse să-și petreacă serile la el, deși nu atât de des ca altădată. Când se ducea însă acolo discuta politică, afla amănunte asupra celor întâmplare în acest lung răstimp și adesea – așa se întâmplă în mod fatal după orice împăcare – avea tendința de a exagera elogiile și aprobările, când Pericle îi explica cum și prin ce

³⁴ Munte de pe care spartanii aruncau pruncii debili și infirmi.

combinații reușise în cutare sau cutare situație, de pildă cum reușise să mute tezaurul aliaților de la Delos la Atena.

Nu fusese greu să-i convingă pe aliați să primească propunerea – de altfel lucrul acesta îl făcuse Samosul – fiindcă era evident că tezaurul ar fi fost mai în siguranță la Atena decât în mica insulă, fie ea ocrotită de Apolo. Greu era ca Apolo însuși să admită că Atena va păzi mai bine tezaurul. Un oracol fu cerut de către trimisul care plecase la Delfi cu multe promisiuni și daruri foarte bogate. Pitia vorbi, dar vorbele ei fură atât de nedesluite și de încurcate încât printr-o schimbare a accentului și lăsând la o parte legătura între cuvinte, totul se sfârși după voia Olimpianului.

Ori de câte ori venea vorba despre Cimon, Pericle lua un aer important și, în fraze alese, repeta ceea ce spusese în adunare, când ceruse el însuși rechemarea generalului din exil:

— N-ai să spui că nu era nevoie de curaj politic, Clinias, sau că n-a fost unul din puținele gesturi care pot fi date drept exemplu! Mi-am convins prietenii și rivalii că sentimentele mele pentru Cimon n-au fost niciodată dușmănoase, dar dacă pe vremuri, adică atunci când te-ai supărat și tu din cauza asta, am cerut ostracizarea lui, am făcut-o numai și numai pentru că politica lui e nefastă.

— Bine... bine... răspundea Clinias, fără să dea prea multă greutate frazelor lui. Îmi închipui că încă de pe atunci știa de înțelegerea dintre Cimon și Pericle, despre care vorbea Elpinice. Conform acestei înțelegeri, Cimon putea să se întoarcă, dar n-avea voie să se amestece în treburile interne. I se îngăduia să ia flota și să străbată Marea Egee, în căutare de lauri. În felul acesta aveau să fie mulțumiți amândoi.

— De altfel, spunea Clinias ca să schimbe subiectul, Sparta s-o fi liniștit și ea după întoarcerea lui Cimon. Oricât le-ar plăcea actualilor efori Zidurile lungi, prezența lui Cimon le va da un sentiment de încredere.

— Nu e vorba de Cimon! răspunse cu vioiciune Pericle. Uیți că avem cu Sparta pace pe cinci ani? Și apoi ai uitat că, după lupta de la Oinofita, laconienii nu mai mișcă?...

— Crezi că eforii se sinchiesc de pacea pe cinci ani și de alte chestii de acest gen? monologa Clinias plecând de la Pericle. Eforii nu respectă nici altare, nici credință, nici libații de pace!

Nu știu care erau pe atunci intențiile spartanilor, sigur e însă că întoarcerea lui Cimon îi liniștea. Știau că nu Elada, nu Peloponesul îl preocupau, ci Marele rege și flota persană de la Faselis și Miriandros de pe celălalt țărm ai Egeii, știau că preocuparea lui era să răzbune catastrofa ce suferisem în Egipt. Asta îl durea mai ales pe Cimon, fiindcă el plănuise și inspirase campania din Egipt, după care intervenise însă ostracizarea aceea blestemată!

Amicla îl admira pe Cimon, mai mult din disciplină spartană, decât din sentiment. Când, asemenea unui fulger scăpat din mâna celui care adună norii³⁵, se răspândi în oraș știrea morții lui Cimon în Cipru, în lupta de la Salamina³⁶, orașul se cufundă într-o toropeală atât de adâncă, încât până și frizeriile se închiseră. La noi în casă toată lumea plângea: Dinomahe, slugile, eu, care-l admiram ca nimeni altul pe marele războinic, și micul Alcibiade, care urla fiindcă îl părăsisem cu toții.

După ce am aflat de această mare nenorocire, a venit vestea că, deși mort, Cimon învinsese totuși flota dușmană. Ultima lui victorie îl silise pe Artaxerxe să ceară pace. Cum și-ar fi putut închipui Darius, falnicul Darius al lui Histaspe, că și nepotul lui „avea să-și amintească de atenieni”, dar numai silit fiind să trimită soli ca să ceară pace!

Artaxerxe trimise soli în frunte cu Artabazos. O lume întreagă se strânse în ziua aceea la adunarea demosului ca să fie de față la umilirea Marelui rege! Prăvăliile se goliră, rămaseră pustii, atelierele fură închise, numai în Ceramicos rămaseră câțiva meșteri ca să supravegheze cuptoarele. Toată lumea se adună dis-de-dimineată ca să-i vadă pe ambasadori. Îmbrăcați fastuos, în haine brodate cu aur, așa cum se cuvine unor trimiși ai Susei, cei cinci soli, cu Artabazos în frunte, se prezentară atenienilor.

După libații, șeful delegației se ridică în picioare și ceru să afle condițiile de pace ale Atenei. După ce cuvintele lui fură traduse și după ce crainicul adunării ieși ca să rostească întrebarea clasică: „Cine are de spus ceva?” se iscă o harababură de nedescris! Toată lumea voia să se ridice în picioare și să spună câte ceva.

— Eu! Și eu! auzeai de peste tot. Bogați, săraci, neguțători, meseriași, plugari veniți din demele apropiate, pescari sosiți de

³⁵ Cel care adună norii – denumire dată lui Zeus.

³⁶ E vorba de Salamina din insula Cipru.

jos, de la Faleron, epistați de mine, plecați anume de la Laurion, diocrieni³⁷ din Ramnunt, fiecare avea să pună o condiție Marelui rege. Unul îi cerea să plătească o despăgubire de zece mii de talanți, celălalt să reconstruiască toate templele pe care le dărâmaseră el și bunicul lui, al treilea ar fi vrut să-l oblige să plătească Atenei un tribut anual, un al patrulea cerea o sută de corăbii sau materialul necesar pentru construirea lor. Era o gălăgie că nimeni nu mai înțelegea nimic. Toți așteptau ca Pericle să ia cuvântul. Așezat pe un tron, acesta privea cum se zbugiumă și urlă mulțimea și nu se hotăra să vorbească. Nu voia să propună pe loc condiții de pace, fiindcă atunci ar fi fost silit să le prezinte și să le discute imediat, înainte de a le propune lui Artabazos. Vedea mulțimea cuprinsă de o agitație atât de mare, încât se temea ca nu cumva, împins de rivalii lui, poporul să ceară condiții prea grele și umiltoare ca Artaxerxe să le poată accepta. Și, fiindcă se înfățișase prilejul, Olimpianul voia să încheie pace cu orice preț.

În cele din urmă se ridică, și liniștea se așternu imediat. Când se urcă la tribună, nu se mai auzea nicio șoaptă. Pericle spuse:

— Atenieni, dacă bătălia de la Salamina Ciprului înseamnă sfârșitul războiului pe care Darius ni l-a declarat acum patruzeci de ani, război pe care l-a lăsat moștenire nepotului său, război pe care nu l-am vrut, care ne-a pustiit de atâtea ori patria, care a stors cetății noastre tot ce avea mai bun, care a fost cât p-aci să ne zdrobească și să ne facă robi, care a adus aici barbari lipsiți de respect față de templele și față de părinții noștri – amintiți-vă cum i-au ars de vii între zidurile de lemn! – dacă victoria de la Salamina a însemnat cu adevărat sfârșitul războiului, acest sfârșit nu trebuie să aibă loc aci. Prea des au venit barbarii la Atena! E timpul să mergem noi la Susa! Acolo, în palatul lui Artaxerxe, înconjurat de curtenii și de satrapii lui, care să privească și să țină minte, acolo să semnăm pacea!

— Așa – așa! țâșniră de peste tot aprobările.

— Condițiile! Condițiile! strigau rivalii lui Pericle, care se temeau că propunerea Olimpianului va fi aprobată. Se vede că ghiciseră ei ceva, fiindcă în clipa când se hotărî alegerea lui Calias, prieten intim al lui Pericle, ca ambasador, se arătară nemulțumiți și începură să protesteze cerând să fie numiți niște co-ambasadori, având același rang și aceleași drepturi. Nu

³⁷ Locuitori săraci din regiunile muntoase ale Aticeii.

izbutiră însă să se facă ascultați, astfel încât Calias plecă la Susa în calitate de conducător al soliei și însoțit de Metiohos. Se spune – dar lucrul acesta nu l-am putut dovedi – că Pericle îi dăduse instrucțiuni lui Calias să încheie pacea cu orice preț, arătându-se, de formă, cât se poate de trufaș și de mândru, dar fiind în fond împăciuitoare. Formularea textului trebuia să fie, firește, pompoasă, împestrită cu fraze pedante și... „să nu fie uitați aliații”...

Calias lipsi șaiszeci și cinci de zile. La Susa, Artaxerxe îl primi într-unul din paradisurile³⁸ sale. Era acolo atâta frumusețe, atâta bogăție, atâta farmec, încât pe Calias nu-l mai lăsa inima să plece... Când, după mult timp, luă calea întoarcerii, Artaxerxe îi oferă daruri minunate. Argint în greutate de doi talanți, un superb colier din inele grele de aur, brățări de mare preț în formă de șerpi de aur curat, o spadă scurtă de aur cu mâner smălțuit și o armură întreagă, tot de aur.

Calias se întoarse cu toate aceste daruri minunate, dar cu o pace nesigură:

„Atenienii și aliații lor,

Artaxerxe, Marele rege, stăpân peste Midia, Persia, Persepolis și Susa, Protector al Egiptului, Satrap al Pasopomisadelor, Hegemon al Bactrienilor și Ihtiofagilor

ÎNCHEIE PACE

Artaxerxe recunoaște autonomia, neatârarea și independența cetăților elene din Eolida, Ionia și Caria. Plata tributului, precum și orice obligație administrativă, militară, religioasă, comercială sau de alt fel se desființează.

Artaxerxe se obligă să nu trimită oaste pe malurile Egeii și pe uscat, pe o distanță de trei zile de marș de la țărmul mării. Prin «oaste» se înțelege orice fel de trupe înarmate, fie că e vorba de combatanți, de trupe însoțitoare sau de paznici ai avutului obștesc.

Artaxerxe acceptă să restrângă raza de acțiune a flotei sale. În mările sudice, navele de război persane sau feniciene nu vor naviga la apus de Insulele Helidonice în Golful Faselidei. În mările nordice nu vor depăși Pietrele Caunice sau Simplegade.

Atenienii și aliații lor recunosc lui Artaxerxe dreptul de a ocroti, de a supraveghea și de a ajuta Egiptul și Ciprul.

³⁸ Grădini sau parcuri regale.

PACEA se încheie pentru o perioadă de treizeci de ani.”

— Va să zică așa! strigă scos din fire în adunare Tesalos, fiul lui Cimon, când veni rândul lui să vorbească despre pacea semnată de Calias, pace care aștepta acum ratificarea demosului. Va să zică tatăl meu a murit victorios în Cipru, pentru ca acum să recunoaștem sclavia Ciprului față de Artaxerxe! Am trimis în Egipt două sute de corăbii, da, două sute, dintre care cele mai multe s-au pierdut, pentru ca astăzi să lăsăm Egiptul în seama „supravegherii” și „ajutorului” barbarilor! Au pierit mii de atenieni și de aliați, am pierdut corăbii, am cheltuit sute de talanți! Cine dintre voi nu are un tată, un fiu sau un frate ucis în acest război, care ne-a chinuit timp de treizeci de ani și care acum se termină cu un compromis! Da! Un compromis! În ce măsură ne va folosi, în ce măsură va folosi aliaților noștri această pace a lui Calias? Cică Artaxerxe nu-și va mai trimite corăbiile dincolo de Insulele Helidonice! Parcă înainte de pace îndrăznește să le trimită? Era nevoie să ne ducem la Susa ca să ne spună lucrul acesta? Era nevoie să-i cerem să recunoască autonomia cetăților Ioniei? Și pentru această vorbă bună îi lăsăm bogățiile Ciprului și prețioasa Deltă a Nilului? Lăsăm în mâinile lui toată marea de sud, îi lăsăm posibilitatea de a comunica cu Cartagina! De ce ne-am grăbit să încheiem pace? De ce l-am trimis ca împuternicit pe Calias la Susa? De ce am rechemat flota din Cipru după victorie? De ce acceptăm o pace care nu înseamnă niciun câștig și nu face altceva decât să consemneze o situație existentă? Poate că un tunet venit din Olimp ar putea să ne răspundă.

Dar Olimpianul rămase în umbră în ziua aceea și nu se arătă în adunare. Își trimise prietenii, în frunte cu Metiohos, ca să explice, în fraze entuziaste și cu gesturi mari, avantajele păcii, ale „păcii lui Cimon”, cum declară unul din ei ca să lingușească opoziția. Tesalos, însă, se ridică iar înfuriat în picioare:

— Nu îngădui să vă folosiți de numele tatălui meu drept paravan pentru acțiunile voastre politice catastrofale! Nu, niciodată!

Cu toate protestele și argumentele lui Tesalos și ale reprezentanților oligarhiei, nu se luă nicio măsură. Cu câteva zile în urmă, Pericle răspândise în cercurile politice ale

democrațiilor zvonul că are de gând să propună noi legi privind lefurile și ajutoarele. Tesalos putea să zbiere mult și bine! Pericle, Olimpianul, promitea bani, înlesniri, scutiri de dări...

Așa se făcu pace între demosul atenienilor și Marele rege, doi ani după nașterea lui Alcibiade, doi înainte de moartea lui Clinias în catastrofa de la Coroneea. Singurii ani liniștiți și fericiți din agitata mea viață. Aveam douăzeci de ani și singura mea grijă era să văd cum crește Alcibiade, cum face primii pași, cum dă primele semne de îndrăzneală. Într-o zi – abia începuse să umble singur – Amicla îl scoase în curte și-l lăsă de capul lui. Era după-amiază și grăsanii i se făcuse somn de căldură. Se întinse la umbră și începu să moțăie. Un câine intră în curte și se apropie de Alcibiade, care ședea pe jos și se juca. Copilul apucă de coadă câinele, care se întoarse mârâind spre el, dar Alcibiade continuă să-l tragă până ce animalul îl mușcă, mai înainte ca Amicla să fi apucat să-l gonească. Din ziua aceea, Clinias își pierdu orice încredere în ea și peste câteva luni o goni din casă.

— Silicos, să-i porți tu de grijă, îmi spuse el.

Lucrul acesta nu-mi era chiar pe plac, fiindcă însemna să nu mai știu ce-i odihna. Copilul avea numai doi ani, dar era de pe acum greu de stăpânit. Alerga dintr-o odaie într-alta, trântea la pământ și spărgea tot ce-i cădea în mână și, dacă nu putea să spargă ceva, se înfuria, călca obiectul în picioare, se înroșea și zbiera pentru că găsisese ceva care să i se împotrivească. Clinias poruncise să nu fie necăjit pentru nimic în lume.

O dată sau de două ori pe lună eram liber și uneori Clinias mă lua cu el. Într-o dimineață ne-am dus la Cefalos, în Freatida. Am pornit în zori, pe o vreme răcoroasă și plăcută. Câțiva nourași, asemenea unor aburi, străluceau trandafirii deasupra Himetului.

— Privește ce frumos e, băiatule! spuse Clinias, care era bine dispus. În jurul nostru sunt grădinile, mai jos colinele Munihiei, mai încolo marea și colo, în fund, umbra Egeinei, care peste puțin va fi trandafirie, apoi va începe să strălucească. Numai mlaștinile astea murdare ale Faleronului îmi strică priveliștea. Peste tot e pace, Silicos. Avem pace cu Susa, pace cu Sparta, în toate insulele e liniște, pacea și supunerea domnesc în Beoția. Flota e ancorată la Pireu! Potrivit înțelepteii hotărâri a lui Pericle, numai șaiszeci de corăbii iau parte la manevre în primăvara și vara asta. E bine așa. Cu prilejul acesta se controlează

problemele ligii și se amintește insulelor și aliaților că Pireul e pe aproape.

De la locuința lui Cefalos, mai că zăream și Capul Sunion. Cele două Ziduri lungi înaintau prin câmpie în direcția Atenei și se uneau în depărtare, formând un fel de pâlnie mare. Pe câmpia scăldată în lumină primăvărată răsară, asemeni unor aburi albi, când un mic templu, când un izvor, împodobit cu o coloană memorială, sau, ceva mai sus, cocoțată cam la jumătatea Himetului, în frunzișul de un verde deschis al viilor, o casă ce se putea desluși ușor printre brazii deși. Pădurea urca până în vârful Himetului, întretăiată ici-colo de mari luminișuri.

— Încetul cu încetul, muntele va rămâne golaș, fiindcă-i luăm tot lemnul! exclamă uimit Clinias.

Cefalos, care îl știa pe Clinias scump la vorbă și deloc expansiv, îl asculta vorbind, zugrăvind lucrurile pe care le vedea și entuziasmându-se de frumusețea Aticeii.

— Astăzi ești foarte bine dispus, Clinias! spuse el. Ce s-a întâmplat?

— Poate că sunt bine dispus fiindcă mâine sper să înceapă în adunarea demosului o nouă epocă pentru eleni... și pentru Atena!

În jurul nostru, marea de un albastru închis strălucea și sclipa în soarele care, pe măsură ce urca pe cer, pârjolea totul. Reverberația puternică tulbura și obosea ochiul. Marea era aurie și strălucitoare ca un scut nou, pe care pluteau de parcă ar fi fost desenate tot felul de corăbii, unele venind, altele plecând, încărcate cu mărfuri din toate colțurile pământului. Erau nave de transport, unele mari și roșii, purtând grâu din Euxin și Tracia, altele cu prora largă, ducând animale din Eubee și navigând numai cu ajutorul vâslelor, ca să nu se încline, în timp ce altele, având catarge cu două antene, mai rapide și mai joase, destinate unor călătorii mai îndelungate, aduceau papirus și piei din Egipt, cherestea din Fenicia, din Idumeea, țesături din Misia și din Cilicia, pește din Propontida. Un vas mic al marinei militare se-ndrepta repede spre Egina, transportând ofițeri sau vreun ordin pentru garnizoana noastră.

— Slavă zeiței, bună treabă face Hermes, aducătorul de câștig! exclamă Cefalos. Cum s-ar putea altfel când suntem atât de puternici și ne bucurăm de atâta liniște! Peste tot e pace!

Nici măcar atâta campanie militară cât să vând un scut! Să ni se mai pună sângele în mișcare!.

— Sângele celorlalți, vrei să spui, Cefalos. Noi, ăștia, la șaizeci de ani...

— Vorbește pentru tine, îl întrerupse Cefalos care-și vopsea părul și barba și o băga pe mânecă în zilele călduroase când transpira. Dacă se-ntâmplă ceva, cu toate că sunt venetic, eu cer să lupt cu hopliții!

— Mai încet, vezi să nu lupți cu călăreții! Ia spune-mi, „Protectorul” tău Pericle ți-a băgat în cap să slujești la hopliți?

— Cred și eu! L-am întrebat dacă se poate și mi-a spus că da.

— Te-a lingușit, Cefalos... Ți-a spus așa fiindcă e convins că nu vom mai avea război mulți ani de acum înainte, altfel ce rost ar fi avut propunerea pe care a făcut-o alaltăieri în Bulé?

În perioada aceea, Pericle se străduia să înceapă aplicarea marelui său plan: unirea elenilor și crearea confederației elenice. Propunerea depusă la Buleuterion era subiectul principal de conversație. În dimineața când pornise spre Freatida, Clinias nu voi să se pieptene și să se dichisească singur în semiîntunericul casei, astfel că ne-am dus la frizer unde se adunase dis-de-dimineață un număr destul de mare de clienți care-și așteptau rândul sporovăind. Catisachis, frizerul, se tot întorcea spre clienți și pleda pentru propunerea lui Pericle.

— Are dreptate! Are dreptate! Are cea mai mare dreptate! răcnea el, amenințând în dreapta și-n stânga cu foarfecele. Să se termine cu războaiele dintre noi! Toată lumea să intre în confederație! Cine plătește oalele sparte când e război? Noi, săracii. Ceilalți, pentacosiomedimnii și cavalerii au armurile lor, caii lor, scuturile lor, coifurile lor! Ce le pasă? Știți care era echipamentul meu la Tanagra? Ce grozăvie, o, zei! Aveam un hiton, niște sandale vechi, o scufie de piele pe care nevastă-mea o găsisese aruncată pe undeva și un arc cu cincisprezece săgeți, dragii mei! Atât și nimic mai mult! Martori îmi sunt morții care au căzut în luptă! Poftim de te bate așa! Și iată urmarea...

Își ridică mâneca stângă și arată celor din jur o cicatrice adâncă, ceva mai jos de cot.

— N-am putere să strâng degetele, spuse el pe un ton plângăreț.

Săraci și bogați, aristocrați și democrați, neguțători și zilieri, pescari din Faleron și plugari din provinciile centrale, până și

târfele din partea de jos a oraşului, toată lumea discuta cu entuziasm propunerea Olimpianului. Şi când, în dimineaţa aceea, se află că în Bulé se hotărâse să se aducă problema în faţa adunării extraordinare a demosului pentru ca solii noştri să poată pleca îndată după aceea să comunice cetăţilor elene invitaţia Atenei, entuziasmul ajunsese la culme.

În dimineaţa aceea, Cefalos era şi el foarte bine dispus şi scornea mereu jocuri de cuvinte:

— Să mă trimită şi pe mine ambasador în Lacedemonia. Voi spune regelui lor: vino şi tu, demone!

— Să ştii că încep să mă înfurii, Cefalos, spuse Clinias, chipurile supărat.

— Să mă trimită pe mine şi ai să vezi! Bărbaţi lacedemonieni! Cei dintâi ostaşi ai Eladei! Marea Atenă vă cere ajutorul! Vă dă mâna! Înghăţi-o!

— Crezi că eforii nu vor întreba dacă în mâna pe care le-o dăm nu se află ceva?

— De ce spui asta?

— Pentru că Sparta nu pierde niciodată ocazia să primească bani...

— Las-o baltă! Slujitori! Trăsni-v-ar Hefaistos! Zeus e prea bun cu voi! Unde-i vinul? Mai aduceţi friptură! Aduceţi de băut! Să bem în cinstea confederaţiei panelenice! Pentru trainica unire a cetăţilor elene!

— Ce numeşti tu cetăţi elene? întrebă Clinias cu seriozitate.

— Uf! M-ai plictisit!

— Stai! Am să te mai plictisesc! Să lăsăm glumele. Avem o zi întreagă înaintea noastră. Să discutăm. E vorba să invităm pe toţi elenii la un congres ca să hotărâm trei lucruri: reclădirea templelor arse de barbari, împlinirea urărilor făcute când l-am învins pe Mardonios, hotărârea unei păci statornice între noi. Până aici e frumos. Dar aş vrea să ştiu: trebuie să-i poftim şi pe tebani? Şi pe tesalienii aleuazi? Pe acei care l-au ajutat pe Xerxe să ardă templele? Şi dacă-i poftim şi ei vin, ce are să se întâmple? Vor primi vreodată plateenii, de exemplu, să ia loc alături de tebani ca să discute cele hotărâte după victoria de la Plateea, adică dacă trebuie să întreţinem o sută de corăbii şi zece mii de ostaşi, gata oricând pentru orice eventualitate?

Cefalos, care asculta cu atenţie, nu răspunse imediat, ci îşi aţinti privirea în depărtare.

— Nu te teme, spuse el peste puțin. Nimeni nu va lua loc alături de nimeni. Congresul panelenic nu se va întruni, nu se va lua nicio hotărâre și Atenei nu i se va recunoaște titlul de cea dintâi cetate a elenilor...

— Nimeni n-a pomenit despre asemenea recunoaștere!

— După mine, e indiscutabil că Pericle tocmai asta vrea. De ce s-a apucat Olimpianul, mai ales acum, după pacea încheiată cu Artaxerxe, să dezgroape cele discutate la Plateea acum treizeci de ani și mai bine? Asta miroase așa de tare a pretext, încât nu mai trebuie să te îndoiești o clipă. Eforii au și înțeles despre ce e vorba și vor face tot ce vor putea, eventual vor pune mâna și pe spadă, ca să împiedice întrunirea congresului. Olimpianul n-a fost abil. Nu trebuia să facă pace cu Susa! Poate că așa propunerea lui ar fi avut sorți de izbândă, dar acum? Celelalte orașe îi vor putea răspunde foarte simplu: de ce să ne unim? Împotriva cărei primejdii să ne apărăm? Împotriva Susei? Păi, doar voi ați încheiat pace cu perșii...

— Mai sunt multe orașe care ne iubesc și ne respectă, Cefalos.

— Crezi? Abstracție făcând de plateeni, care, de altfel, au drepturi de cetățeni atenieni, niciun elen nu vă iubește. Ceilalți se tem de voi, simt oarecare admirație și... invidie și vi se supun. Peloponesienii, corintienii, epidaurienii și alții, refugiați din Egina care s-au împrăștiat în cele patru vânturi... ăștia vă urăsc. Și de ce ar fi aleasă Atena drept loc al congresului? De ce nu v-ați gândit la Delfi sau chiar la Olimpia? De ce trebuia să se țină congresul aici?

Cefalos își părăsise aerul glumeț, ceea ce i se întâmpla destul de rar, și vorbea cu glas monoton și uscat, privind drept înaintea cu ochi tulburi. Ai fi zis că face o prorocie.

Propunerea prin care Pericle cerea întrunirea congresului panelenic fu primită în unanimitate de adunare, în ciuda anumitor reprezentanți ai oligarhiei ca Tucidide, Tesalos și alții, care încercaseră s-o amâne. Douăzeci de soli porniră la drum spre cele patru puncte ale elenismului, ca să invite toate cetățile elene la congres. Cei cinci care plecară în Pelopones aveau ordin să se ducă mai întâi la Sparta, ca nu cumva să se supere eforii dacă s-ar fi adresat unei alte cetăți.

Eforii nu răspunseră nimic. Declarară că se vor gândi și se gândiră vreme destul de îndelungată, adică vreo trei-patru luni.

Apoi trimiseră oaste la Delfi ca să izgonească de la sediul oracolului pe aliații noștri din Focida și predară sanctuarul lui Apolo localnicilor din Delfi, care în timpul războaielor medice, din ură față de Sparta, o influențaseră pe Pitia Aristonice și aceasta, în ciuda numelui ei, dăduse faimosul oracol:

*Vai, ce mai stați oracolul să-l știți,
Salvarea doar în fugă v-o aflați.
Se-abate Ares peste noi din Asia!
Plecați, fugiți, v-așteaptă o altă soartă-aiurea,
Nu-i zid care-n Elada să reziste.
Se-abate Ares peste noi din Asia!*

După războaiele medice, atenienii luaseră oracolul din mâna locuitorilor din Delfi și-l încredințaseră focenilor. Și iată! Înșiși spartanii răsturnau acum situația. Se pare că eforii se temuseră ca nu cumva Pericle, dându-și seama de nereușita congresului convocat la Atena, să fixeze la Delfi locul adunării. Cum, în acest caz le-ar fi fost greu să împiedice cu forța adunarea reprezentanților, avuseseră grijă s-o ia înaintea evenimentelor.

Când se află la Atena că oracolul fusese încredințat localnicilor, poporul fu cuprins de mânie.

— Ne provoacă!

— Ocrotesc pe toți trădătorii, care sunt prieteni cu mezii!

— Niște nelegiuiți!

Vorbe de acest fel se puteau auzi în agora. În Bulé se hotărî trimiterea unei armate în Delfi. Și un corp expediționar, alcătuit din patru sute de hopliți și o sută de călăreți, fu organizat în mare grabă. Oastea se îndreptă spre Delfi, străbătând Beoția, ocolind, deci, drumul celălalt, pe la Pietrele Scironiene, și ajunse la sanctuarul lui Apolo, unde localnicii nu opuseră nicio rezistență. Prinzând de veste, focenii se înfățișară imediat și luară iar în primire oracolul. Armata noastră se întoarse pe același drum, făcând o escală la Plateea, unde arhonții declarară alor noștri că în ultimul timp se observaseră mișcări suspecte în Teba, Orhomenos și Cheroneoa.

— Fiți atenți, s-ar putea ca transfugii din Beoția să pună ceva la cale!

Ai noștri primiră știrea cu nepăsare și strategul care conducea corpul expediționar îi vorbi pe un ton oarecum ironic lui Pericle despre neliniștea plateenilor.

Se dovedi însă că aveau dreptate. Într-o dimineață, un curier al lor sosi aducând vești rele. Câmpia Tebei era pradă tulburărilor. Cu sprijinul Spartei, o mulțime de exilați din Teba, Egina și Eubeea se răsculasera și, organizați în detașamente, se străduiau să ocupe cetățile beoțiene. Curierul spunea că Orhomenos și Cheroneea se și aflau în mâinile lor și că toată Beoția era în fierbere.

Polemarhul Tolmide propuse plecarea imediată a acelor detașamente care se puteau organiza în grabă. Subestima forțele reprezentanților oligarhiei beoțiene și credea, sărmanul, că această campanie avea să fie o plimbare militară. Pericle, însă, care știa cât de urâți erau acum guvernatorii atenieni din cetățile beoțiene, unde, în ciuda pedepselor, dispozițiile lui fuseseră călcate, se împotrivi acestei măsuri propusă de Tolmide și ceru o pregătire serioasă. Atunci, polemarhul împinse tineretul la răscoală. O mie de hopliți, toți voluntari, acceptară să-l urmeze imediat pe Tolmide, care adună câți aliați găsi prin vecini și începu această expediție „de pedepsire” cum îi spunea.

— Ce prostie, zău așa! mormăia mai târziu incorigibilul Cefalos, vorbind despre Clinias. Ce prostie ca el, un om bătrân, să facă pe tinerelul, să-și îmbrace armura și să se avânte la o moarte zadarnică.

În seara în care se hotărâse plecarea armatei, Pericle și Metiohos veniră în grabă la noi și încercară să-l convingă pe Clinias să nu plece. Dar nici figurile de retorică, nici frazele răsunătoare, nici amenințările nu folosiră la nimic. Clinias își puse pe cap coiful pe care-l purtase la Artemision, își încinse spada pe care o luase ca pradă de război la Plateea și se pregăti de drum. Când îl văzu pe taică-său înarmat, cu coiful care cobora pe frunte acoperindu-i fața, Alcibiade, care avea pe atunci cinci ani, se sperie, se agăță de poalele Dinomahei și se ghemui lângă ea, gata să plângă.

— Vino aici, Alcibiade! îi spuse taică-său cu glas mângâios. Nu face ca Astianax...

— Taci, taci! Cum spui astfel de vorbe! strigă îngrozită Dinomahe, care era foarte superstițioasă. Fă un pas înainte, Clinias!

Clinias se întoarce spre Pericle și, arătându-l pe Alcibiade, îi spune:

— Îl las în paza ta.

O sărută pe Dinomahe, pe mine mă mângâie pe obraz, spunându-mi „ai grijă de copil, Silicos”, apoi se făcu nevăzut în întuneric. Nu l-am mai văzut niciodată de atunci. De copilul lui am avut grijă patruzeci de ani și mai bine.

La Coroneea am suferit o mare catastrofă. Ca să salveze situația, Atena a fost nevoită să încheie imediat pace și să cedeze Tebei toată Beoția, afară de Plateea, firește. Așa a pierdut toate cetățile pe care le adăugase aliaților săi după triumful de la Oinofita. Am trimis soli la Teba și am admis noi, marea democrație, ca satele mari ale Beoției să fie guvernate de reprezentanți ai oligarhiei, care au adoptat titlul pompos de beotarhi! Așa am pierdut noi Beoția! Și dacă n-ar fi fost decât Beoția! Dar am fost în primejdie de a pierde și Eubeea, care s-a răsculat îndată după aceea. Ca strateg, Pericle a plecat personal cu patruzeci de corăbii, ca să supună această mare insulă. N-a apucat însă bine să debarce la Eritreea – care ne rămăsese totdeauna credincioasă încă de pe timpul războaielor medice – că Bulé l-a rechemat numaidecât. Megara se răsculase și ea! Da, Megara, care cu câțiva ani în urmă ne ceruse s-o ocrotim de teama unui atac al corintienilor! Și iată că acum, tot cu ajutorul Corintului, se răzvrătea împotriva noastră. Și când te gândești că Zidurile lungi care uneau acum Megara cu portul ei Niseea, unde noi aveam un arsenal, fuseseră ridicate pe banii noștri buni! Se pare că guvernatorul garnizoanei ateniene era crud, disprețuitor și plin de o trufie prostească. Dar de ce nu protestaseră megarienii? Bulé l-ar fi schimbat imediat! Mizerabilii preferaseră să se înțeleagă cu Corintul și, într-o noapte, luaseră garnizoana noastră prin surprindere, măcelărind toți soldații. Ca și când această nenorocire n-ar fi fost de ajuns, sosi știrea că Pleistoanax, regele Spartei, venea în fruntea unei armate din Pelopones și avea de gând să pătrundă în Atica. Al doilea comandant al armatei spartane era eforul Cleandride. Atena fu cuprinsă de tulburare! Toată lumea aștepta ca Pericle să se întoarcă din Eubeea în chip de mântuitor. La vestea sosirii armatei spartane, oamenii din satele din jur începură să se adune în interiorul cetății. Pericle sosi în sfârșit, chiar în

momentul când în Bulé se dădea citire unui mesaj al marelui preot din Eleusis, care anunța că Pleistoanax își înălțase cortul la Triasion³⁹!

În noaptea aceea, nimeni n-a dormit la Atena. Din înaltul zidurilor, atenienii vedeau reflectându-se pe cer, dincolo de dealul Aigaleon, focurile aprinse de spartani care ardeau grânele.

— Trebuie să-i atacăm pe nelegiuții ăștia!

— Vrea-nu vrea Olimpianul, mâine de dimineață să trimitem armata! Să-i dăm un ultimatum lui Pleistoanax!

— Care Pleistoanax? E un copil, ce poate el? Lui Cleandride!

— Unde-i Olimpianul? strigau cu glas amenințător cei mai înflăcărați.

Dar Pericle nu se arăta.

Când se întoarse acasă, noaptea târziu, era frânt de oboseală și zdruncinat.

— Unde ai fost? îl întrebă blând Aspasia.

— Pe Acropole!

— Singur, la ora asta? Spune-mi, situația e serioasă?

— Da... foarte serioasă. Am dat o adevărată luptă în Bulé! Lumea voia să atacăm imediat. Închipuie-ți! Acum, când toate forțele noastre sunt împrăștiate în dreapta și-n stânga! Ca să pășim ca la Coroneea! Am plecat de la adunare și n-au îndrăznit să ia o hotărâre fără mine.

— Și acum ce ai să faci?

— I-am trimis lui Cleandride cinci talanți și promisiunea că, dacă-și ia armata și pleacă până mâine dimineață, alți cinci talanți îl vor aștepta la Istmia.

— Și cum ai să dai socoteală de banii ăștia? Cum ai să justifici o astfel de cheltuială? Or să te silească să dai din buzunar!

— Crezi că am înnebunit? Când o să vină clipa să dau socoteală, am să văd ce-i de făcut.

— Și cum ai să te justifici? Ai să spui că l-ai mituit pe Cleandride? Ca să-l ucidă spartanii și să trimită imediat altă armată?

— Ba deloc! Am să scriu... Trebuie să fac așa! Tu nu te gândești decât la banii pe care s-ar putea să-i plătesc! S-ar zice că nu-ți dai seama în ce situație suntem de când s-a răsculat Megara. Nu te neliniștește ușurința cu care Cleandride a ajuns

³⁹ Câmpie între Eleusis și mare.

până la Triasion? Revolta Megarei e o catastrofă! Pietrele Scironiene se deschid și oricine poate să dea năvală în Triasion când pofteste! Și când mă gândesc... când mă gândesc că eu, auzi! chiar eu am propus adunării să cheltuim o mulțime de bani ca să le construim Zidurile lungi. Megara! Am s-o țin minte!...

Moartea lui Clinias a însemnat o schimbare radicală în viața mea. Conform legii, epitropii lui Alcibiade erau Pericle și fratele lui, Arifron, veri ai Dinomahei. Cu toate protestele Dinomahei, Pericle hotărî să-și ia nepotul la el.

Când ne-am mutat la Pericle, stăpânul meu avea abia cinci ani, iar eu douăzeci și cinci.

Era când aici, când nicăieri. Intra mereu în gineceu! Îmi era și mie foarte plăcut să intru în camerele Aspasiiei, singurul loc unde Alcibiade se astâmpăra. Când mă duceam să-l iau de acolo, mă ghemuiam fermecat într-un colț și nu mă mai săturam de plăcerea de a mă afla în acel loc inaccesibil. Încăperea aceea, unde orice obiect răspândea un fluid de parc-ar fi fost vrăjit, unde pluteau miresme, unde o lumină blândă, difuză, mângâia culorile, unde prezența feminină era vizibilă în cel mai mic fleac, unde fermecătoare era până și ușoara dezordine prilejuită de un veșmânt aruncat la întâmplare, în timp ce, pe podea, două sandale grațioase erau așezate simetric una lângă alta, încăperea aceea, deci, mă umplea de fericire și de tulburare. Toate erau moi, peste tot se așternuse parcă un puf fin, lucrurile deveneau parcă de la sine mai frumoase și mai luminoase și tăcerea din jur crea o sfințenie ametoitoare care amintea de divinitate. Un fel de mângâiere lină, asemenea unui suflu domnea acolo și pătrundea în mod inexplicabil în sufletul meu, făcând să-mi tresalte inima dacă întâmplător, cu o ușoară mișcare, atingeam ceva. Eram cuprins de încântare și rămâneam neclintit, trăind cu lăcomie fiecare clipă, până când un zgomot sau sunetul unor pași ce se auzeau afară mă readuceau la realitate. Până și încăpățânatul, insuportabilul meu stăpân, care nu stătea o clipă locului, se astâmpăra, se îmblânzea, se potolea când intra la Aspasia.

Cum ieșea, însă, din încăperile ei, devenea un adevărat tiran. Neînfrânat, uneori violent, îmi scotea sufletul. Numai de Pericle se temea Alcibiade în oarecare măsură, dar, din nefericire, în

perioada aceea Olimpianul lipsea des din Atena și, apoi, nici nu dădea prea mare atenție educației copilului.

Alte necazuri avea el pe cap! După supunerea Eubeii izbutise să încheie o pace de treizeci de ani cu Sparta. Da! Felul în care reușise să convingă demosul că trebuie să accepte condițiile Spartei era o realizare care se datora unei inteligente abilități politice. Trebuia să răscumpărăm pacea recunoscând Megara și portul său Niseea drept membre ale Ligii peloponesiace. După-amieze întregi Pericle își pregătise discursul făcând exerciții în fața Aspasiei, care-i corecta mereu fie mișcărilor, fie intonația.

Nu era greu să-i convingă pe reprezentanții oligarhiei care nu puteau să fie de părere contrară, fiindcă înțelegerea cu Sparta se încadra în politica lor, cunoscută, consacrată și dezaprobată încă de pe vremea lui Cimon. Greu de convins erau însuși adepții Olimpianului. Căci, dacă ar fi fost vorba de libații de pace pe cinci sau chiar pe zece ani, situația putea fi prezentată ca o cotitură temporară, oportună și necesară după dezastrele din Beoția și Megara. Dar niște libații de pace pe treizeci de ani! Nu cifra avea importanță, firește, dar ea arată o intenție, un gând! Am spus un gând? Era o speranță! Asta însemna o schimbare politică hotărâtoare, o aplicare a programului oligarhiei de către Pericle însuși! Democrații fură cuprinși de neliniște. „Ce se întâmplă?” îl întrebau ei stăruitor pe Olimpian seara, în localurile pe care le frecventa dinadins pe atunci, în dorința de a pregăti spiritele. „Nu cumva te-ai înțeles cu Tucidide al lui Melesios?” „Într-o bună zi o să-mi spuneți că am fost mituit de efori! le răspundea el. Nu, dragii mei. Avem de înfăptuit lucruri mari și importante, pentru asta avem nevoie de liniște. Patria noastră nu poate fi în permanență în război cu Sparta. Din moment ce forțele noastre nu sunt încă perfect organizate, din moment ce stăpânirea noastră nu-i destul de întinsă, situația continuă să fie precară. Pentru a preîntâmpina orice element neprevăzut, trebuie să liniștim Sparta și s-o imobilizăm printr-o acțiune solemnă”.

Această „acțiune solemnă” pe care o pregătea Pericle era destul de înjositoare pentru Atena. Părăseam Pagais, Megara, Niseea și Troizenia, adică tot Peloponesul, și acceptam încorporarea acestor cetăți în Liga peloponesiacă. Sparta recunoștea Liga ateniană și-și lua obligația de a nu încerca să-i spargă alianța.

Cu prilejul discursului ținut de Pericle cu această ocazie, Alcibiade primi prima și, poate, ultima palmă din viața lui. Avea opt ani, era răsfățat și încăpățânat.

— Vreau să-l aud pe unchiul vorbind! Vreau să merg și eu pe Pnix!

— Nu se poate, îi spuneam noi. Nu țipa! Nu se poate!

— Fă să se poată, Silicos! Vreau să merg la adunare!

— Copiii n-au voie să meargă la adunare!

— Eu trebuie să am voie! Trebuie! Dacă nu, înseamnă că tu nu ești bun de nimic.

Pericle, care trecea tocmai pe acolo, auzi țipetele și intră să vadă ce era agitația aceea.

— Să-ți spun, unchiule! Vreau să te aud poimăine vorbind pe Pnix și Silicos nu vrea să mă ia. Spune că nu merită să mă ostenesc până acolo.

Din fericire, Pericle înțelese viclenia lui Alcibiade și începu să râdă. Îl mângâie pe obraz și ne spuse să-l urmărim în sala cea mare, unde avea să vină peste puțin și Aspasia pentru repetiția generală.

— Îmi pun coiful și hlamida cea frumoasă, prin urmare ai să mă vezi chiar așa cum am să mă înfățișez pe Pnix, îi spuse el lui Alcibiade.

Ne-am așezat într-un colț și peste puțin a venit și Aspasia. Pericle se ivi cu coiful pe cap și cu o hlamidă frumoasă, artistic drapată. Era foarte impunător, dar Aspasia nu se declară mulțumită și-i făcu vreo câteva observații în legătură cu mersul și cu poziția capului.

Pericle începu:

— Bărbați atenieni...

— Știi, Pericle! Îl întrerupse Aspasia. „Bărbați atenieni” e atât de stereotip și de banal, încât începe să fie sâcâitor. Trebuie să găsim altceva.

— Ce anume?

— Știu și eu?... Lasă, nu-i nimic... ne gândim mai târziu. Mergi mai departe.

Pericle își dădu drumul ca un torent. Își studiase bine discursul și-l spunea foarte frumos, totuși Aspasia îl corecta mereu.

— Repetă fraza asta și accentuează pe „vrem”. Rămâi nemișcat până ajungi aici, apoi ridică mâna cu hotărâre și fă un pas înainte. Așa! E bine!

Îl urmăream pe Pericle și mă miram că, în ciuda numeroaselor observații ale Aspasiiei, nu-și pierdea deloc demnitatea și scena nu părea câtuși de puțin comică.

Alcibiade, însă, se distra de minune, se-ntorcea mereu spre mine și-mi șoptea cu șiretenie:

— Îl ceartă...

Spre sfârșitul discursului, Pericle avea o frază în care repeta ca un refren cuvântul „patria”:

— Patria trebuie să ne fie călăuză, patria e mai presus de orice, patria care, din clipa nașterii și până-n clipa morții, e pretutindeni și totdeauna alături de noi.

— Doamne, plicticos mai e! spuse în clipa aceea Alcibiade cu glas tare.

Olimpianul își ieși din fire și, mai înainte ca Aspasia să-l fi putut opri, îi arse o palmă lui Alcibiade. În loc să plângă, băiatul roși și fugi să se ascundă.

După încheierea păcii de treizeci de ani, Pericle nu se mai astâmpăra. Își cheltuia toată energia în misiuni. Era când în Eubeea, când la Naxos, la Andros sau în Peninsula Calcidică, unde supraveghea instalarea noilor coloni, pe care Atena îi trimitea în toate cele patru părți ale Egeii. Ducea o politică nouă, voia ca Atena să răspândească un număr cât mai mare de coloni, creând astfel o rețea de colonii credincioase, chestiune importantă pentru întinderea și mai ales pentru menținerea dominației noastre. Pericle ajunse până la Sinope, pe malul Euxinului, unde domnea un oarecare Timesilaos, urât de popor. Odată ajuns în port și fără să se întâlnească măcar cu Timesilaos, trimise la el pe Laneleos, comandantul flotei, care-i înmână un ultimatum cerându-i să dispară din oraș și să plece departe. Flota noastră rămase mai multe zile la Sinope unde se dădură numeroase serbări în cinstea lui Pericle, eliberatorul. Un mare banchet avu loc și cu acest prilej i se oferă o coroană de lauri din aur. „Nu plecați! Nu plecați!” strigau oamenii când sărbătoritul se ridică de la locul lui ca să mulțumească și să spună că va duce cu el cele mai calde amintiri despre Sinope.

— Rămâi aici, Pericle!

Olimpianul îi liniște, spunându-le că și el și flota trebuiau să plece, dar că în curând avea să le trimită coloni atenieni. Locuitorii portului, care nu știau ce înseamnă acest cuvânt, se arătară plini de entuziasm.

— Un oraș ca al tău e frunțuș printre orașele elene, Pericle! strigă cineva cu aprindere. E o capitală!

Așa se face că Pericle se întoarce la Atena cu un cuvânt nou: Capitală. Îl spunea, îl repeta, îl muia, lungea puțin pe /, însoțindu-l cu o mișcare semeață a capului.

Când făcu bilanțul „campaniei pașnice” – era termenul cu care o desemnase el însuși – și ajunsese la capitolul Sinope, nu uită să spună cu emfază:

— ...și iată, nu numai că am asigurat Atenei un număr mare de colonii bogate, dar mai aduc și un titlu pentru cetatea noastră, titlu care a țâșnit spontan din inima poporului simplu și bun din Sinope. E titlul de Capitală!

Se iscă mare larmă! Uralele și aplauzele se contopeau cu strigătele, apoi poporul se repezi la tribună să-l ridice pe brațe pe Pericle și să-l poarte în triumf. Gărzile, care scoteau ciudatele lor exclamații tralice, reușeau cu greu să stăpânească mulțimea. Grupuri compacte de oameni se revărsară pe străzi și pretutindeni se organizară petreceri. Până-n seară, poporul rămase adunat în agora, la Teseion, în Ceramicos și pe lângă ziduri. Printre cântece și chiuături, se putea desluși și un vuiet ritmic: „Pe-ri-cle! Pe-ri-cle! Olimpianul!” și pe urmă „Ca-pi-ta-lă! Ca-pi-ta-lă!” până ce gâtlejurile se uscau și oamenii se apucau iar de băut.

Diverși prieteni și lingușitori se adunară în casa lui Pericle, organizând și aici un banchet. Oaspeții își întindeau cupele spre Pericle spunând:

— Primului fiu al capitalei!...⁴⁰

El se înclina cu condescendență, prefăcându-se că primește laudele numai din politețe, ca să nu-i jignească. De fapt, însă, era încântat de ele.

Între timp, eu trăgeam tot felul de ponoase din cauza lui Alcibiade. Era atât de nestăpânit, de mofturos și de obraznic încât uneori nu mai știam ce să fac. Dar, pe zei! curajos și

⁴⁰ Joc de cuvinte intraductibil (în grecește *protos* – primul și *proteusa* – capitală).

îndrăzneț mai era! Un adevărat pui de leu! Se strecura pe poarta întredeschisă și se ducea să se joace „de-a grecii și perșii” cu golanii din vecini. În grupul unde se afla el erau totdeauna încăierări.

— Hai să ne jucăm de-a Maratonul! Eu sunt Temistocle! Cine e Mardonios?

— Habar n-ai, îi spuse un băiat mai rășărit, care se numea Pitonicos, și care nu-l prea avea la inimă. La Maraton a fost Miltiade și rivalul lui a fost Tisaferne.

— Și Datis! Și Datis! strigară ceilalți copii.

— Atunci tu să fii Datis! îi spuse Alcibiade lui Pitonicos.

— De ce eu și nu tu?

— Fiindcă ești mai mare și mai puternic și fiindcă ai să mănânci bătaie.

Pitonicos se înfurie și-l îmbrânci pe Alcibiade, care-și pierdu echilibrul și căzu. Copiii se prăpădeau de râs, dar stăpânul meu se ridică dintr-un salt și-l apucă de gât pe Pitonicos. Se iscă o adevărată luptă, copiii făcură cerc în jur și începură să țipe. Am auzit strigătele din camera mea și am ieșit în drum să văd ce se întâmplă. Când colo, ce credeți? Pitonicos și Alcibiade se tăvăleau pe jos, făcuți ghem. Am alergat să-i despart. Deși mai mic decât Pitonicos, care avea pe atunci vreo doisprezece ani, Alcibiade îl apucase de păr și-l lovea cu capul de pământ.

— Ești Datis! ești Datis! ești Datis! zbiera el.

L-am înșfăcat și l-am silit să-i dea drumul lui Pitonicos, care s-a ridicat de jos năucit și cu hainele rupte.

— Dacă nu venea Silicos, spuse el gâfâind, ți-aș fi arătat eu!

— Ce să-mi arăți, că te-am bătut mă, Datis nenorocit ce ești! strigă Alcibiade, întorcându-se furios spre el în timp ce-l târam cu forța spre casă.

Din ziua aceea Pitonicos a început să-l urască pe stăpânul meu. În cartier i se dăduse porecla de „Datis”.

Pe măsură ce creștea, Alcibiade devenea tot mai obraznic. În fiecare după-amiază o ștergea de acasă și se ducea să joace arșice. Grupul lui se zbenguia totdeauna în drum.

Într-o zi, tocmai era rândul lui Alcibiade să joace, când din capătul străzii se ivi o trăsură cu doi cai, care alergau în galop. Ceilalți copii se dădură speriați la o parte, dar Alcibiade se opri furios în mijlocul drumului și făcu un semn poruncitor vizitiului să oprească. Acesta îi strigă din depărtare să se dea la o parte,

fără să încerce măcar să-și domolească fugarii. Ce credeți că a făcut atunci Alcibiade? S-a întins cât era de lung în mijlocul drumului și a strigat:

— Treci dacă-ți dă mâna!

M-am repezit să-l ridic, dar, din fericire, vizitiul evitase primejdia, trăgând de hățuri cu putere și oprind caii la câțiva pași de copilul trântit la pământ.

— Altă dată să oprești când îți poruncesc eu! îi spuse Alcibiade vizitiului, care se freca la ochi de uimire, văzând cum omulețul acela neînfricat se ridica de jos, aproape dintre picioarele cailor.

— Acum poți să treci! adăugă Alcibiade cu oarecare condescendență și, întorcându-se către tovarășii săi de joacă, spuse:

— Fiindcă am ținut în loc o cogeamite trăsură, am să joc de două ori!

Din grup se auziră strigăte și proteste, dar stăpânul meu nu se dădu bătut.

— Ar mai fi făcut așa ceva vreunul din voi? Aud? Cum? Ei, atunci tot am să joc de două ori!

Am vrut să-l iau de la joc, dar era plin de fapta lui și nu asculta. În fața celor de o vârstă cu el nu voia să arate – el care oprise în loc o trăsură – că se supune lui Silicos cel șchiop.

Am plecat. Pășeam încet, trist și neliniștit, de parcă aș fi avut o revelație, de parc-aș fi atins cu degetul un mister, o forță întunecată care începea să izvorască. Era forța creației care amestecă laolaltă talente, virtuți, frumusețe, grație, putere și le adună pe toate într-o singură ființă, dându-i însă și năravuri de netăgăduit. O contrapondere a talentelor, ar fi spus unii. Eu aș îndrăzni să numesc acest fenomen conștiința superiorității, care te face să pretinzi un tratament excepțional.

Întâmplarea se află în agora și, câteva zile, toată lumea comentă îndrăzneala și curajul copilului.

Încă de mic, Alcibiade se simțea superior celor de o vârstă cu el, astfel încât băieții din grupul lui acceptau totdeauna și oriunde să se lase conduși de el.

Dar pe măsură ce se făcea mare, copilul se lăsa de joacă și învăța. Era o plăcere să-l vezi cum intră în clasă și cum urmărește, serios și concentrat, vorbele profesorului. Ere foarte frumos și, dacă n-aș fi fost de față la nașterea lui, aș fi crezut că

e o statuie căzută din Olimp, înalt și zvelt cum era, cu părul foarte blond și creț. În clasă strălucea ca un zeu.

Nu ierta nimic profesorilor săi. Unul din ei n-avea nici măcar o carte ca s-o împrumute copiilor.

— Nu mai merg, Silicos! De ce să-mi pierd timpul?

Altă dată ne-am dus la profesorul de muzică. Alcibiade trebuia să înceapă lecțiile de flaut. Profesorul începu să arate fiecărui elev cum să țină instrumentul și cum să sufle în el. Când Alcibiade îl luă pe al său și-și dădu seama că nu va putea cânta decât umflându-și obrazii și strâmbându-și gura, se ridică în picioare, aruncă mânios instrumentul și declară că nu va învăța să cânte din flaut.

Profesorul vru să-l dojenească, dar stăpânul meu se întoarse spre ceilalți copii și le spuse:

— Numai un sclav poate să cânte dintr-un astfel de instrument! Trebuie să-ți schimonosești fața așa de tare că nu-ți mai poți recunoaște nici pe cel mai bun prieten. Ia uitați-vă la Cinade (și arată spre un elev care-și umfla obrazii, străduindu-se să scoată sunete din flaut). Să-i lăsăm să cânte din flaut pe beoțienii cei bădărani și pe copiii tebanilor, fiindcă lor oricum li se încurcă limba în gură și nu pot vorbi. Dar noi, atenienii? Protectoarea noastră e Atena, care și-a spart flautul când și-a dat seama că se urâtește cântând. Și nu uitați de Apollo, care l-a jupuit pe flautist și i-a agățat pielea într-un copac!

Câtiva copii, care nu cunoșteau bine mitologia, întrebă:

— Pe care flautist? Pe care flautist?

— Pe Marsias!

Se auziră aplauze și, față de această unanimitate, profesorul, furios, renunță să mai dea elevilor săi lecții de flaut. De atunci, copiii atenienilor învăță să cânte numai din liră.

Stăpânul meu era răsfățatul Aspasiiei, care-l iubea ca și pe băiețașul ei Pericle. Când Alcibiade venea acasă după vreo încăierare, într-un hal fără hal, îl spăla, îi ștergea de sânge picioarele rănite și-l mângâia dacă mâncase bătaie.

— Nu-i nimic, Alcibiade, îi spunea ea cu glas duios. Ești copilul cel mai frumos și cel mai puternic! Dar de ce te încurci cu derbedeii? Ei sunt mulți și tu ești singur!

— Lasă că le arăt eu dacă trec prin mahalaua noastră!

— Ei, gata! Ce treabă ai tu, un Alcmeonid, cu niște haimanale?

Și astfel picura încet-încet stropi de aroganță și de vanitate în sufletul lui.

Trebuie să mărturisesc că și eu eram de vină. Eram atât de slab în fața lui, încât chiar când mă mințea și-l amenințam că-l voi spune lui Pericle, pe urmă tăceam. Cu cât creștea, cu atât devenea mai arogant. Nu primea observații de la nimeni. Numai de Pericle se temea, dar nu totdeauna. Când îi vorbeam frumos și-i ceream să facă ceva de hatârul meu, mă asculta. Dar fiindcă nu voia să arate că se supune, pleca de lângă mine simulând furia, după care venea să-mi spună pe un ton poruncitor că se hotărâse să facă ce-i cerusem.

— Ce să fac? Dacă las lucrurile să-și urmeze cursul, s-ar putea să ne pomenim într-o bună zi într-o situație grea. Oligarhia nu stă degeaba!

— Ostracizează-i, spuse cu vioiciune Aspasia, privindu-l pe Pericle drept în ochi.

— Da! răspunse el. Încep și eu să cred că nu există altă soluție!

— Nu te mai prefac că șovăi, Pericle. Nici tu, nici Efialte n-ați șovăit să cereți ostracizarea lui Cimon! Ai să șovăi acum pentru Tucidide al lui Melesios? Adu-ți aminte ce ți-a prorocit Lambon, când ți s-a adus țăpul acela cu un singur corn!

— Da, scumpa mea, dar timpurile s-au schimbat de atunci. Dacă pe vremea aceea ceream cu conștiința împăcată exilarea strategului, făceam asta din cauza unor chestiuni de politică generală în care nu ne împăcăm. Acum, însă, neînțelegerile dintre noi și reprezentanții oligarhiei se mărginesc la politica internă, fiindcă pacea cu Sparta a fost încheiată. Poate că voi fi considerat meschin sau laș dacă voi cere ostracizarea lui Tucidide!

— Cine să te considere laș? Lumea? Doar te pregătești să-i dai lefuri, să-i dai de lucru pentru mulți ani de aici înainte! Poporul e cu tine!

— Atunci de ce să-l ostracizez pe Tucidide?

— De ce? Nu trebuie să-l ostracizezi imediat, dar lucrările care încep curând pe Acropole se vor termina odată și odată. Atenienii se vor obișnui să fie plătiți bine și să aibă mereu de lucru. Se vor ivi nemulțumiri și, dacă-i lăsăm pe reprezentanții oligarhiei să se organizeze, să se bage peste tot și să exploateze

nemulțumirea poporului, are să le meargă bine. Atenienii sunt nerecunoscători, Pericle! Nu lăsa lucrurile să se desfășoare în voie. S-ar putea ca, peste câțiva ani, aceiași oameni care strigă „ura” îndată ce te arăți în agora, care așteaptă hrana lor și a familiilor lor de la lucrările tale, să devină instrumentele oarbe ale lui Tucidide! Ostracizează-l! Acuma! Acum când poți cu ușurință să faci așa ceva!

Aspasia avea dreptate, dar Pericle, care nu voia, dragă Doamne, să se abată de la metodele lui „olimpiene”, nu se hotărî să împingă lucrurile până la ostracizare. Poate se și temea într-o oarecare măsură... Insuccesele din Megara și Eubeea erau încă destul de proaspete. Amintirea lui Cimon era încă vie și sora lui, Elpinice, cea care trăia la nesfârșit, ca un corb, nu pierdea niciun prilej să facă gălăgie și-și dădea silința să-l diminueze totdeauna pe Pericle comparându-l cu fratele ei.

După moartea strategului, așa cum se întâmplă adesea în partidele ale căror forțe se sprijină pe o singură personalitate, oligarhia fu nevoită să se organizeze mai bine. Cât trăise Cimon, partidul trăia și el de pe urma victoriilor lui. Rivalul său nu avea la îndemână astfel de victorii, căci victoria nu-i surâdea prea des lui Pericle. După dispariția lui Cimon, trebuia găsit un conducător care să-l poată întrece pe Pericle în adunarea poporului. Fu ales Tucidide al lui Melesios și alegerea se dovedi atât de bună, încât Pericle se vedea acum nevoit să recurgă la ostracizare.

Partidul oligarhic deschisese un mare număr de centre. De la Freatida până la Aharnes și până în demele de la periferie avea reprezentanți care nu stăteau degeaba. În dorința de a se lua la întrecere cu Pericle, care împărțea oamenilor banul public cheltuind pentru justiție, pentru spectacole și pentru alte privilegii asemănătoare, dădeau și ei. Mulți bogătași, adevărați arhonți, veneau, după exemplul lui Cimon, în agora urmați de vreo zece sclavi și împărțeau bani sărăcimii.

Acum, însă, când lefurile aveau să crească și Pericle avea să propună cheltuieli uriașe pentru temple, cea mai mare parte din bani fiind destinată pentru plata muncitorilor și a lucrărilor, oligarhia își dădea seama că nu se mai poate lua la întrecere cu sumele de care dispunea el și declară un război crâncen planurilor lui Pericle. Argumentul principal era că banii Ligii nu puteau fi destinați înfrumusețării Atenei. Aliații plăteau tribut

pentru ca armata și flota să fie veșnic gata, să-l înspăimânte pe Artaxerxe, nu pentru ca Atena să ridice temple cu frontoane mărețe. Olimpianul răspundea că din moment ce Atena își luase obligația de a-și ocroti aliații, nu trebuia să dea socoteală nimănui de felul în care avea să-i ocrotească și nici nu trebuia să-și justifice cheltuielile. De altfel, spunea Pericle, atâta timp cât tezaurul uriaș, alcătuit din vreo zece mii de talanți, rămânea pe Acropole, aliații n-aveau motiv să se teamă și nici să protesteze.

Nu se găsi nimeni care să-i spună că, dacă așa stăteau lucrurile, aliații trebuiau să înceteze de a mai plăti tribut.

Pericle propuse adunării o nouă sporire a lefurilor și un plan de construcții care avea să necesite cheltuieli uriașe. Creșterea lefurilor era însemnată. Salariul judecătoresc pentru Heliia⁴¹ creștea de la unul la trei oboli pe zi, adică cu o jumătate de drahmă! Salariul militarilor se ridica la doi oboli de hoplit, plus alți doi pentru alimente, ajungând la patru oboli. Comandanții de companii și ofițerii primeau opt oboli, cavaleriștii doisprezece! Salariul deputaților era de o drahmă. Pericle propusese și cheltuieli pentru spectacole, care să îngăduie săracilor să asiste gratis la tragedii și serbări. Culmea a fost că a cerut să se voteze – și a obținut mai târziu lucrul acesta – o despăgubire zilnică de un obol pentru participanții la adunare, asta pentru ca să fie sigur că majoritatea poporului avea să asiste totdeauna cu plăcere la întruniri.

— Lefurile astea ai să le plătești tu? îl întrebă șiret Alcibiade.

— Prostule! Și eu care credeam că ești deștept, răspunse Pericle și, în clipa aceea, nu știu ce-i veni că se întoarse spre mine, mă privi stăruitor și mă întrebă: Ce crezi, Silicos? Sunt bune legile despre salarii? Ia spune? Ce se aude prin oraș?

N-am îndrăznit să spun nimic. Am rămas la locul meu, simțind că, fără să vreau, mă fac mic sub privirea lui Pericle.

— Răspunde, Silicos! Te învârtești toată ziua prin oraș și ascuți ce spun fel de fel de – vreau să spun feluriți – oameni. Ce se spune?

— Lumea e mulțumită, Pericle... am reușit să articulez.

— Dar văd că tu ești amorțit! Hai, spune!

Eu mă cufundasem iar în tăcere.

⁴¹ Tribunal popular suprem în Atena antică. Judecătorii, în număr de cinci mii, se numeau heliaști.

— Silicos! Dacă nu vorbești, am să poruncesc să ți se dea cincisprezece ciomege!

— Și dacă vorbesc, ai să poruncești să mi se dea tot atâtea.

Poate că eram măgulit sau poate mă temeam ca nu cumva tăcerea mea să-l înfurie, fiindcă am adăugat cu jumătate de gură:

— Hrănești fiara și mâine are să te muște!

— Care fiară?

— Demosul, Pericle. Demosul care are să tragă foloasele de pe urma legilor tale, dar care într-o zi poate să se răscoale împotriva ta.

— Dă-i înainte! Nu te teme.

— Ei bine, ascultă! Te pregătești să dezlegi baierile burdufurilor! În clipa când am spus lucrul acesta, am simțit că un fel de nod a dispărut din mine și am continuat: Ai să dai fiecărui om dreptul de a crede că cetatea e un izvor nesecat din care se poate îndestula toată lumea! Ai creat Heliția, ai creat cinci mii de trântori care primesc trei oboli pe zi ca să nu facă nimic. La fiecare tribunal, un om sau doi fac treabă și ceilalți cască gura! De ce nu dai o raită prin demeale mai depărtate? Toată lumea dă buzna de dimineață la tribunal, pentru ca seara să ia în schimbul dovezii de prezență cei trei oboli, dar toată ziua oamenii aceștia stau degeaba și se plictisesc fără să aibă măcar bunul simț de a-și ascunde indiferența față de pricinile pe care, dragă Doamne, le judecă. Și armata! În timp ce altădată era o cinste și o mândrie pentru fiecare cetățean să devină soldat, acum a ajuns o profesie! Foarte bine că se dau armuri, dar de ce să dai și leafă! Amintește-ți ce a spus Xerxe la Termopile despre eleni: „Nu luptă pentru bani, ci pentru virtute!” Ceea ce depășește, însă, puterea mea de înțelegere sunt „cheltuielile pentru adunare”, cum le numești tu, obolul primit de fiecare atenian pentru că-și va lăsa treburile, hai să zicem, ca să urce pe Pnix. Păi doar nu se duce acolo pentru treburi străine! Și tu vrei să-l plătești pentru așa ceva! Iartă-mă, Olimpiene, că-ți spun toate aceste lucruri, dar dacă cheltuielile cu lefurile au oarecare explicație, asta din urmă nu are niciuna. Procedezi așa numai fiindcă vrei să aduci sărăcimea în adunare și să fii totdeauna sigur de majoritate. Faci ca politica să nu mai fie o funcție, ci o muncă. Ce înseamnă despăgubirile pentru adunare? Oare oamenii scapă de griji cu un obol? Și apoi, de ce

vrei să stârnești interesul oamenilor? Nu vezi cât de indiferenți suntem în fond noi, atenienii, față de chestiunile politice? Discutăm, ne ciorovăim între noi, ne înjurăm, dar la adunare vin cel mult șase mii de cetățeni și încă în zilele de mare afluență. Știu că părerea mea n-are valoare, dar dacă mi-o ceri, îți spun că, după mine, cu cât se amestecă mai puțini oameni în politică, cu atât e mai bine pentru cetate.

Vorbisem întâi cu glas tremurător, căutându-mi cuvintele și cu limba împletită, dar, încetul cu încetul, vocea mea își recăpătase sunetul obișnuit și ridicasem tonul. Pericle se sculase de pe scaunul lui și pe măsură ce vorbeam se apropia de mine. Se opri lângă mine și mă privi de sus fără să trădeze nicio enervare. Când am terminat, s-a lăsat o tăcere grea.

— Va să zică tu crezi într-adevăr că săracii determină și hotărăsc politica, Silicos?

— Dar cine dacă nu ei?

— Eu! exclamă Pericle cu aprindere. Eu pregătesc planurile și le impun. Ce importanță are că poporul face adesea greutăți? E un amănunt care ajunge să fie captivant! Gândește-te numai cât de monoton și de searbăd i s-ar părea unui politician – e vorba de un politician ca mine – dacă toată lumea ar accepta orbește ce spune el, fără să-l refuze vreodată, fără să-i arunce vreo răutate, fără să-l pună în situația de a lupta ca să obțină ce vrea. Dacă atenienii n-ar fi fost atât de neîmblânziți și de nestatornici, aș fi înscenat conflicte în adunare! Nu te teme, Silicos! Poate că, așa cum spui tu, aceste măsuri ale mele vor dezlega burdufurile, dar dacă am să vreau, am să le leg la loc!

— Și când n-ai să mai fii, Olimpiene?

— Ei... când n-am să mai fiu... ce-mi pasă de ce are să se întâmple când n-am să mai fiu?... Când n-am să mai fiu, voi fi făcut tot ce trebuia făcut și urmașul meu n-are să aibă altă grijă decât să păstreze neatinsă opera mea. Am pornit să unesc Elada sub steagul democrației!

Cincisprezece zile mai târziu, Pericle ținut un discurs bine cântărit, plin de subînțelesuri și de exagerări și obținut ostracizarea lui Tucidide.

În epoca aceea, epocă fără griji și plină de veselie pentru mine, aveam aproape treizeci de ani și o iubeam pe Filion. Nu știu dacă mă exprim bine când spun că o iubeam. Fiecare om crede că e un privilegiu al său să fie însuflețit de dragostea cea mai frumoasă, cea mai pură și cea mai puternică din câte a simțit vreodată o inimă omenească. Fiecare crede că emoția pe care o simte e mult mai frumoasă decât a oricărui altul. Mă înșel, poate, dar o adoram! Era pentru mine un fel de zeiță. Uneori, în nebunia mea, în loc să-i spun Filion, îi spuneam Rea și, când îi șopteam acest nume nou, mă privea plină de seriozitate cu ochii ei limpezi și nu credea. S-ar fi zis că nu-și dă seama în măsura în care aș fi vrut eu de elanurile și de beția de care eram cuprins când mă aflam lângă ea.

Eram tânăr, desigur, dar, deși nu se observa prea tare, eram schiop și din cauza asta nu îndrăzneam să ridic ochii la o femeie. În afară de femeile de rând de la Dipilon și din partea de jos a orașului, de lângă ziduri, nu mă apropiasem de alte femei. Cu bănișorii pe care-i câștigam ici-colo, copiind pentru bibliofili rapsodiile lui Homer sau niște versuri de Simonide, abia izbuteam să merg din când în când la teatru și să fac câte o vizită fetelor de la Dipilon. Pericle îmi dădea rareori bilete gratuite pentru galeria de la teatrul lui Dionisos, spunând că nu se cuvine să pară că face favoruri...

Apariția Filiei m-a buimăcit, m-a amețit, mi-a tăiat răsuflarea. Când mi-a surâs pentru prima oară din spatele coșurilor ei cu pește proaspăt, aș fi vrut... să-i cumpăr toată marfa! Tatăl ei, vechi luptător de la Micale și Eurimedon, era scutit de impozit pe piață și deschisese o mică pescărie. Era bătrân, aproape orb și mergea sprijinindu-se într-un toiag... Nu se ducea niciodată la prăvălie.

Într-o zi Pericle dădea o masă în cinstea nu știu cărui prințisor din Macedonia și fiindcă Evanghelos, economistul lui, nu apucase să facă toate cumpărăturile, mă trimise pe mine să cumpăr pește și zarzavat. Îmi dădu o tetradrahmă și un sclav care să mă însoțească, după care am pornit spre agora. M-am întors cu peștele și cu inima Reii! Când m-a văzut însoțit de un sclav și m-a auzit vorbind despre preferințele lui Pericle, în timp ce-i arătam peștele, niște pești dințați cu ochi mari roșii-aurii, holbați

de uimire – cine știe ce și-a închipuit Rea... Darămite când am scos tetradrahma să plătesc! S-a gândit, poate, că sunt o rudă de a lui Pericle, care vrea să-i trimită un dar, un fiu de bogătaș de familie mare care a avut ghinion într-o luptă, într-o campanie glorioasă și a rămas cam șchiop, decorație pe viață și titlu de onoare atât de evident, încât ajunge prilej de invidie...

În orice caz, când mi-am ridicat privirile de pe marfă și le-am ațintit asupra-i, ochii ei albaștri au strălucit și au zâmbit atât de dulce, încât întrebarea privitoare la prețul peștelui mi-a rămas în gât. Ne-am privit zâmbind. Nu mă săturam să mă uit la fețișoara aceea, care părea și mai mică sub pălăria mare de pai care o apăra de soare. Era micuță, dar toate mișcările ei erau pline de o grație desăvârșită. Arăta ca o statueta de Tanagra – singurele lucruri ca lumea pe care le fac beoțienii. În spatele meu sclavul aștepta țeapăn, dar începea să se scandalizeze și să dea semne de nerăbdare. M-am întors spre el și, pe un ton poruncitor, i-am spus să ia peștii și să se ducă să mă aștepte lângă statuia lui Teseu. Filion n-avea rest la tetradrahmă și-mi spuse să-i plătesc a doua zi. Am protestat, spunând că nu se cade, dar ea m-a oprit cu un gest drăgălaș:

— Dacă nu v-aș face credit dumneavoastră, apoi cui să-i fac?

M-am gândit că era un pretext ca s-o revăd și am primit. Din ziua aceea, sub un motiv sau altul, izbuteam să trec adesea pe la Filion, la ora la care forfota din agora se mai potolea. Îi aduceam mici daruri, când o broșă, când o cingătoare, odată am ales câteva curmale trimise lui Pericle de niște prieteni care călătoreau prin Fenicia și i le-am dat Reii, care nu gustase niciodată din aceste fructe. Bineînțeles, acum nu mă mai însoțea niciun sclav, ceea ce o mira pe Rea, dar i-am explicat că nu voiam să am pe nimeni lângă mine când veneam s-o văd. M-a întrebat unde stau și i-am răspuns că locuiesc în cartierul Cilis. Acum nu mai avea nicio rezervă, ba chiar îmi spunea adesea, pe jumătate supărată, pe jumătate speriată: „Voi, ăștia din Cilis!”

Și astfel, aproape fără voia mea, s-a înjghebat o minciună, care pe măsură ce trecea timpul devenea mai încâlcită și mai primejdioasă. La un moment dat, nu-i mai puteam dezvălui nimic! Vedeam limpede că Filion iubea un Silicos ireal, pe care fără voie la început, de nevoie după aceea, încercam să-l întruchipez. Speram că, în clipa când adevărul avea să iasă la iveală, Rea îl va iubi pe Silicos cel adevărat sau că nu va

îndrăzni să admită că iubește o poziție socială, un nume, o avere în loc să iubească un om. M-am înșelat. Această dezamăgire și fuga stăpânului meu la Sparta sunt cele două mari amărăciuni ale vieții mele. Am înțeles prea târziu că personalitatea noastră nu e numai ceea ce vrem să fim sau părem că suntem, ci o totalitate de elemente pe care nu le putem controla, elemente dependente de mai mulți factori. Fiecăruia dintre noi i se adaugă „forțe”: de la început nedefinite, fiindcă măsura influenței lor asupra noastră depinde de o selecție personală, ale cărei cauze sunt nedeslușite și care-și află poate sursa mai mult în mediu decât în individ. „Poziția” fiecăruia este predestinată automat la nașterea lui și concomitent cu ea. Ea aparține de drept sau inevitabil unei clase, unei grupări, unui cerc. Acest element e materia primă, argila, care, indiferent de forma sau chipul ce-i dai, rămâne totdeauna aceeași materie, înzestrată cu o anume culoare sau nuanță. Să ne gândim, de pildă, la Cefalos, siracuzan de origine, bine făcut, putred de bogat și destul de deștept ca să-și dea seama că nu e prea deștept. Dacă ar fi rămas la Siracuză, ar fi avut o situație firească, „legală” și personalitatea lui n-ar fi fost forțată, n-ar fi fost artificială. Dar odată ajuns la Atena, personalitatea lui a suferit o alterare, pricinuită de mediul cel nou în care intrase. Și Cefalos deveni un uzurpator! Instinctul îl preveni că, orice ar fi făcut, ar fi rămas pentru atenieni un venetic. Desigur, era pretutindeni bine primit, se bucura de simpatia, ba chiar de dragostea multor aristocrați, dar asta nu era de ajuns. Într-o țară străină, și mai ales la Atena, nu capeți naturalizarea printr-un act administrativ, și nici datorită prieteniei câtorva arhonți și mari aristocrați. Naturalizarea ți-o recunoaște sau ți-o neagă omul din popor. Un cizmar se va purta liber și fără prefăcătorie față de tine, fără să trădeze că onorează pe „străin” făcând excepții de hatârul lui, un vânzător ambulant, pe care-l vei scoate din fire întârziind și șovăind să alegi marfa, nu va pregeta să te hărăzească cu voce tare mâniei lui Zeus și nu va aștepta să te depărtezi, ca să șoptească: – lucrul acesta îl bănuiești pe loc – „Ce venetic împruțit!”... Cefalos simțea deci toate aceste nuanțe și se străduia să pară mai atenian decât atenienii, să se arate totdeauna vesel, bine dispus și spiritual. Și pentru că nu reușea, făcea jocuri de cuvinte, după

cum, dacă s-ar fi dus la Sparta, și-ar fi dat toate silințele să vorbească în monosilabe.

De cele mai multe ori, personalitatea noastră nu reprezintă adevărata noastră ființă, ci ceea ce vrem să fim în ochii celorlalți, ai oamenilor care ne impun o atitudine față de ei, care provoacă, fără să bănuiască măcar, o anumită purtare din partea noastră. Poate că factorii determinanți ai alegerii ce face fiecare dintre noi nu ne apar limpede nici chiar nouă înșine. Poate că aparțin unei zone a lumii noastre interioare, pe care aș numi-o – n-are decât să se supere Socrate! – subconștient.

Există un număr redus, foarte redus de oameni care sunt totdeauna ce vor să fie. Deși dușmanii stăpânului meu spuneau despre el că ar fi un cameleon⁴² – *came* avea drept scop să le micșoreze frica – Alcibiade se simțea pretutindeni liber. Putea trăi foarte firesc la curtea lui Tisaferne, din Magnesia, în atmosfera de măreață nerușinare și de trufașă indiferență în care trăia satrapul, dar putea să se așeze și la mesele comune din Sparta, sub legea cruntă, istovitoare și prostească a disciplinei. Elementele vieții exterioare erau ca o mantie pentru el, o îmbrăca și o schimba în mod firesc și sincer, potrivit cu împrejurările. Își dădea seama că, oriunde s-ar fi dus, nu putea fi nimic altceva decât Alcibiade, un strateg neînvins, un om politic iscusit, un om fermecător.

Dacă la Sparta a luat loc la mesele lor comune, murdare, și a mâncat laolaltă cu spartanii inimaginabila lor zeamă neagră, n-a făcut-o ca să-i lingusească, ci sigur fiind de superioritatea lui și dorind să ridice totul până la el, să se asocieze o clipă cu toate, fermecând astfel pe cei care considerau aceste lucruri neînsemnate drept viața și gloria lor! Și așa se face că a reușit, numai pentru că voia să-i cucerească și pe ei, să li se impună și să conducă el, un atenian, niște spartani.

La început, Rea m-a făcut foarte fericit. Prima dată când a acceptat să ne întâlnim în altă parte decât în prăvălie, am reușit să lipsesc de acasă toată după-amiaza, spunând că mă duc într-un loc depărtat să copiez din Homer. Ne-am întâlnit la poarta lui Diohares, lângă râul Ilisos și acolo, printre pini și leandri, i-am făcut primele jurăminte și mi-a dat primul sărut. Poate că sunt

⁴² Cameleon în grecește e format din cuvintele *came* (*chamai*) – jos, umil și *leon* – leu.

sentimentalități prostești, dar de atunci, ori de câte ori mă regăsesc în locul acela, simt cum mă cuprinde tristețea. E o suferință sufletească dulce-amăruie, dar mi se pare că mă găsesc într-un loc unde e îngropat un mort drag. Mai târziu, ori de câte ori mă duceam cu Alcibiade la Socrate, care una-două venea la Ilisos, abia așteptam ceasul plecării.

Cu Rea mă întâlneam zilnic la poarta lui Diohares și ne pierdeam amândoi printre pini. Ne plimbam sub umbra ușoară a copacilor și ori de câte ori ne opream și mă întorceam s-o privesc, inima îmi tresărea. Martoră mi-e divina Afrodita, martore îmi sunt apele de trei ori întunecate ale Stixului! „Am să te iubesc toată viața!” îi spuneam. Avea un zâmbet triumfător și-și sprijinea ușor capul încântător pe umărul meu. Pe gâtul ei se juca soarele desenând tot felul de puncte și punctișoare de lumină. Cu timpul, mângâierile noastre au devenit mai îndrăznețe și, de fiecare dată, de teamă să nu ne vadă cineva, pătrundeam tot mai adânc în pădure, unde nu era țipenie de om. La urmă ne-am obișnuit să ne urcăm pe Ardetos.

Sus, hoinărind pe costișe și trăgând-o pe Filion de mână, simțeam o bucurie nesfârșită când o vedeam lângă mine, pășind în foșnetul liniștit al pădurii, cu mersul ei legănat, ușor voluptos. Nu-mi puteam sătura ochii. Frumusețea Reii, fluidul inexplicabil pe care-l răspândea trupul ei urca în mine ca o ceață ce mă învăluia și mă amorțea. În jurul meu totul se tulbura, rămânea doar o lumină blândă care-i izvora din ochi. Îmi amintesc că găsisem un platou, acoperit de un strat des și moale de mușchi și înconjurat peste tot de pini deși. Când ajungeam acolo și mă opream pentru ultima oară să-i admir frumusețea înainte de a o strânge în brațe, trupul ei plin de o misterioasă chemare mă făcea să tremur, să-mi pierd capul...

Au trecut ani de zile de atunci! Trupul meu bătrân e indiferent acum la ispitele Afroditei. Și totuși în memoria mea ai rămas neștersă și întreagă, Rea, ai rămas fierbinte și încântătoare, până și în spasmul suprem al dragostei, în apoteoză, când te înalți în fața mea ca o statuie albă și luminoasă.

Luni de zile am trăit ca într-o vrajă. Nu mai aveam cap pentru nimic, nici chiar ca să corectez lecțiile lui Alcibiade. Din fericire, chiar în perioada aceea, Pericle a socotit că nu mai sunt la înălțime și a numit pedagog oficial al lui Alcibiade pe Zopiros, un

sclav bătrân din Tracia, care nu mai putea face nicio altă muncă.

Într-o zi însă o trăснаie a lui Alcibiade m-a nenorocit. Stăpânul meu a dispărut pur și simplu! Într-o seară nu s-a mai întors acasă!... L-am căutat două zile prin Atena și a fost cu neputință să-l găsim. Pericle nu știa ce să mai facă și fratele lui, Arifron, cotutorele copilului, se pregătea să trimită un crainic prin oraș ca să-l caute, când Pericle, sfătuindu-se cu Metiohos, s-a împotrivit, spunând că dacă copilul era mort, un crainic ne-ar fi adus această veste doar cu câteva ore mai devreme, și dacă era totuși viu, ar fi rămas pătat pentru toată viața.

În tulburarea mea, alergam prin toate cartierele și căutam să aflu ceva despre el, dând explicații minuțioase pentru ca lumea să înțeleagă că-l pierdusem de două zile. Fără să-mi dau seama m-am pomenit în cartierul iubitei mele. Zăpăcit cum eram, am simțit nevoia să mă duc la ea acasă și să-i vorbesc despre nenorocirea ce mă lovise, să-i spun că de două zile căutam copilul și că tremuram la gândul că ar putea fi adus mort sau că trupșorul lui neînsuflețit ar putea fi găsit în vreo carieră de piatră din împrejurimi! Am bătut în poartă și mi-a deschis însăși Filion. Când m-a văzut tulburat, transpirat și murdar, s-a mirat:

— Ce s-a întâmplat, Silicos? De ce ești în halul ăsta?

— Nenorocire, scumpa mea! Nenorocire! Alcibiade a plecat de acasă, l-am pierdut de două zile! Îl caut peste tot și nu-l găsesc... Ce să mă fac... Zei!

— Alcibiade, nepotul lui Pericle?

— Da! El! Nu cumva l-ai văzut? Îl cunoști?

— Toată lumea îl cunoaște pe copilul ăsta frumos! Dar spune-mi, Silicos?...

În clipa aceea am simțit că se apropie catastrofa. Ca un fulger mi-a trecut prin minte gândul să scornesc o poveste mincinoasă, o rubedenie neadevărată, dar m-am gândit că, mai devreme sau mai târziu, Filion va întreba și va afla. Era mai bine să-i spun adevărul, era mai bine să-l afle de la mine și într-o asemenea clipă. S-a întâmplat însă lucrul de care mă temeam de atâta timp. Când a aflat că sunt un fel de pedagog al lui Alcibiade, fața fetei s-a crispat într-o expresie de uimire. A tăcut, în timp ce eu, cu mâinile atârănânde, nu știam ce să fac și nu găseam cuvintele potrivite, corespunzătoare cu împrejurarea aceea. Ce fel de cuvinte?

Tăcerea a fost întreruptă de vocea bătrânului ei tată care întreba din casă cine venise și ce voia.

— Nu-i nimeni! i-a strigat Filion enervată și, întorcându-se spre mine, mi-a spus: Pleacă, să nu te audă!

— Când pot să te mai văd?

— Pleacă, ți-am spus!

Când m-am regăsit în stradă, m-am simțit cuprins de o mare amărăciune. Tonul vocii, expresia feței lui Filion, graba ei dovedeau că în acele câteva clipe se produsese ceva ireparabil. Tăcerea surdă și goală care se așternuse între noi ca o prevestire grea a despărțirii, ochii ei care trădaseră atâta mirare la început și atâta cruzime, pe urmă, toate acestea se învălmășeau în mintea mea. Eram atât de desperat încât a trebuit să fac un efort ca să nu izbucnesc în plâns. Am pornit pe străzi lăturalnice spre casă. Când am intrat pe poartă, am auzit cu multă ușurare răcnetele lui Alcibiade. Pericle pusese mâna pe el și-i trăgea o bătaie zdravănă.

— Nu m-am ascuns! striga copilul, nu m-am ascuns! Lasă-mă! și încerca să-i scape.

Dar Pericle era atât de furios că nu auzea nimic.

— Derbedeule! Ne-ai făcut de rușine! Nu ajunge că toți dușmanii mei scornesc calomniile, mai trebuie să le dai și tu apă la moară!

Niciodată nu-l văzusem pe Pericle în halul acela! S-a întors ca să-și verse furia și asupra mea.

— Și tu, nepricopsitul! Nevrednicule! Ce stai și te uiți la mine cu gura căscată! Imbecilule! Prostule! Dacă se mai întâmplă așa ceva, te trimit la pușcărie, pentru că-ți nesocotești obligațiile! (Era așa de furios că spunea și prostii.) Am să te zdrobesc! Am să te trimit în Egipt să te mănânce crocodilii, numai că nici ei nu vor pune gura pe un infirm ca tine! Bine că l-am găsit pe Zopiros, cel puțin ăsta e un om serios! Nu aleargă după fetele din piață! Poate crezi că nu știu! Piei din ochii mei, nemernicule!...

M-am năpustit în camera lui Alcibiade, crezând că-l voi găsi plângând. Era întins pe pat, roșu de furie. Am vrut să-l mângâi, dar m-a respins. Am vrut să-i vorbesc, să-l dojenesc cu blândețe, dar mi-a răspuns imediat cu obrăznicie:

— la mai taci și tu! Ce crimă am făcut? Am fost la Trasibulos.

— Și ce-ai făcut două zile întregi într-o casă străină? Dar întâi și-ntâi, cine-i acest Trasibulos?

— Fiul lui Calicrate.

— Și cine-i Calicratet?

— E sculptorul care lucrează cu Fidias. I-a încredințat o serie de basoreliefuri pentru planurile sale. Trasibulos m-a rugat să vin în atelierul lui să-i pozez, vrea să-mi facă capul!

— Și i-au ajuns numai două zile ca să-ți faci capul? Mincinos mic ce ești!

— Pe zei! Lucra și noaptea! A așezat o mulțime de opaițe în jurul meu. A aprins și făclii. A fost foarte frumos. Azi la amiază a terminat. Ah! Să-l vezi, Silicos! Să-l vezi numai! Nu știam că sunt atât de frumos! Să nu spui nimănui, Silicos, te implor! Până nu-l termină în marmură!

Seara, după mii de constrângeri și de rugăminți, l-am convins pe Alcibiade să-i ceară iertare lui Pericle și să promită că n-are să mai facă. S-a oprit în fața lui Pericle - era un omuleț atâtica - și a șoptit:

— Iartă-mă... n-am să mai fac...

— Dacă ai să mai faci așa ceva, am să te trimit cu Silicos în cea mai îndepărtată colonie! În Pont am să te trimit, i-a spus cu asprime Pericle.

— Îți promit... n-am să mai fac.

— Noapte bună, Alcibiade, i-a spus pe același ton Olimpianul.

— Noapte bună, răule, i-a spus zâmbind Aspasia.

L-am culcat pe Alcibiade și m-am repezit în camera mea, ca să fiu în sfârșit singur. În minte îmi revenea mereu scena din după-amiaza aceea, dintre Filion și mine, și mereu trebuia să-mi înăbuș hohotul de plâns care-mi urca în gâtlee și mă îneca. O bătaie poruncitoare în ușă mă aduse la realitate. Un sclav îmi spuse să mă îmbrac repede și să vin în sala cea mare, fiindcă mă chema Pericle. Fidias și Metiohos erau de față.

— Silicos, spuse Olimpianul. Ia tăblița pentru socoteli și scrie.

— Să fim înțeleși, spuse Fidias adresându-se lui Pericle, în timp ce eu îmi pregăteam cele necesare pentru scris. Calculele sunt provizorii, ți-am mai spus doar. De altfel, de la întâlnirea noastră precedentă, Ictinos și-a mărit pretențiile.

— Bine, spuse Pericle. Atunci o să lăsăm un spațiu, ca să nu fiu nevoit după aceea să cer adunării credite suplimentare. Prin urmare...

Am început să scriu cifre, să adun, să înmulțesc și să citesc adesea, cu glas tare, totalul adunării sau produsul înmulțirii care provocau exclamațiile aprobatoare ale lui Fidias. Când s-a terminat, mâna îmi amorsea și nici nu mai știam bine ce scriu.

— Fă totalul! porunci Pericle.

— O să am nevoie de multă vreme!

— Fă-l în liniște...

Îmi vedeam de treabă într-un colț, moțâind și tăcut, în timp ce Metiohos, Fidias și Pericle discutau planurile templelor, ale propileelor, ale Pireului. Când am terminat, cifra era atât de mare că m-am speriat.

— Ia să vedem, Silicos!

— E mult.

— Cât?

— Trei mii cinci sute de talanți!

— Imposibil! spuse Pericle neliniștit.

— Ia să văd și eu, spuse Aspasia, care nu se amestecase încă în vorbă.

Au luat tăblița pentru socoteli și s-au aplecat toți trei ca să controleze calculele. Mai priceput la cifre, Pericle termină primul.

— Păcat de matematica pe care ai învățat-o în Egipt, Silicos! exclamă el ușurat. Sunt două mii cinci sute de talanți și nu trei mii cinci sute! Prin urmare, spuse el întorcându-se spre Fidias, să ne oprim la această cifră. Dacă adăugăm zece la sută, face două mii șapte sute cincizeci de talanți! E exagerat, Fidias! Exagerat!

— Dar suma asta se va repartiza pe zece ani, Pericle! Asta înseamnă două sute șaptezeci și cinci de talanți pe an. Ia să vedem... Înseamnă un milion șase sute cincizeci de mii de drahme, adică... dă-mi o plăcuță, Silicos, înseamnă... aproximativ patru mii cinci sute de drahme pe zi.

— Unde vrei să ajungi? îl întrerupse Pericle nerăbdător.

— Numaidecât! Așa da, patru mii cinci sute de drahme înseamnă douăzeci și șapte de mii de oboli! Fidias tăcu, cu privirile ațintite în pământ, cu o față inexpressivă.

— Cine știe ce are să mai scornească! exclamă Pericle, dar Fidias nu-l auzi. Era adâncit în gânduri. Ceilalți îl priveau, așteptând să vorbească. În sfârșit, Fidias spuse cu vioiciune:

— Prin urmare, putem obține douăzeci și șapte de mii de oboli pe zi fără să ne atingem de tezaurul aliat!

— Bine! spuse Pericle, dar tocmai de asta l-am exilat pe Tucidide, adică tocmai ca să putem lua din tezaurul aliat... și acum tu vii și-mi spui că...

— Douăzeci și șapte de mii de oboli se pot obține foarte ușor, repetă Fidias. Avem cinci mii de heliaști, care primesc câte trei oboli pe zi fiecare. Dacă reducem leafa lor la doi oboli, avem dintr-odată cinci mii de oboli. Nu-i așa?

— Oprește-te, Fidias! spuse Pericle pe un ton dojenitor. Nu facem niciun fel de reducere! Aceste lefuri au un singur scop: să întărească spiritul de solidaritate și conștiința poporului și să-l facă mai disciplinat la gândul că fiecare poate deveni și ei mâine un deputat, un heliast sau un păzitor al legii. Poporul să simtă că depinde de cetate.

— Dar gândește-te, Pericle, cu banii economisiți din lefuri ai putea mulțumi mult mai mulți oameni.

— Dacă aș face așa cum spui tu, aș stârni dușmănie și ura poporului. Să reduc lefurile celor care conduc cetatea, ca să le dau muncitorilor de pe Acropole! Nu, nu! Cheltuielile vor fi plătite din tezaurul aliat. Avem zece mii de talanți, vom lua din ei! Lucrările au un caracter pelenic, Fidias, ai uitat?

Trecuseră multe zile și eu tot nu îndrăzneam să mă duc în agora. Într-o dimineață mi-am făcut curaj și am plecat. Filion nu era acolo. În locul ei era altă fată, mult mai tânără decât ea. Am întrebat-o de Filion și mi-a spus că nu mai vine la pescărie.

— E bolnavă? am întrebat eu neliniștit.

— Nu... soră-mea e sănătoasă.

— E sora ta? Spune-i, te implor... în numele lui Artemis...

În clipa aceea se apropie un client și micuța îmi spuse pe un ton foarte rece:

— Vă salut!

M-am dus la ea acasă, am bătut în poartă și mi-a deschis chiar Filion. Dar când m-a zărit, a închis repede poarta la loc. În ziua următoare a venit la mine un băiat, care mi-a dat o scrisoare împăturită în patru. Era prost scrisă, toate literele erau strâmbe. Am citit următoarele: „N-are niciun rost să mă plictisești. Știu cine ești și câte parale faci.” Nici măcar nu semnase. Nu știam ce să fac. Zilele treceau seci și searbăde și

eu eram cufundat în toropeală, în amortire, mi se părea că dorm adânc și că nu-mi dau seama ce se petrece în jurul meu. Când vedeam o femeie pe drum, mă luam după ea sau o urmăream cu ochii multă vreme, flămând de dragoste, de mângâieri, de îmbrățișări. Starea asta a ținut luni de zile. Numai când mergeam la frizer, mintea mi se mai liniștea. Catisachis era în plină glorie! Cine era ca el!

Din zori și până seara vorbea despre marile lucrări care începuseră. Limba îi umbla ca o vârtelniță și bucuria îi era atât de mare că nimeni nu mai îndrăznea să-l contrazică.

Olimpianul urca adesea pe Acropole ca să supravegheze munca și-și lua fiii și pe Alcibiade cu el. De cele mai multe ori rămâneam acasă, ros de melancolie. Văzându-mă trândăvind și fără chef, Pericle mă chemă și-mi spuse că nu stă nici în principiile și nici în metodele lui să hrănească trântori la el în casă (cât de repede uităm cu toții ce au făcut alții!) și că, dacă voiam să mă număr mai departe printre oamenii lui, trebuia să muncesc. Îmi dădea în sarcină registrele provizorii ale tezaurului Ligii, ceea ce însemna muncă, nu glumă!

Liga era împărțită în cinci grupe. În grupa tracică intrau toți aliații de la Metone la Enos, în grupa helespontică erau cuprinse cetățile Bosforului și ale Chersonesului, în grupa ionică toate porturile de la Asos la Milet, în grupa carică, insulele Rodos, Casos și altele. În sfârșit exista și o grupă insulară care cuprindea: Eubeea, Cicladele, Egina și se întindea până la Lemnos. În total, patru sute și mai bine de aliați, de colonii și de vasali, plătind fiecare un tribut diferit și în mod diferit. Unii plăteau o dată la șase luni, alții o dată pe an, unii trimeteau numerar, alții se achitau în natură, unii deschideau credit la vreun mare negustor, alții suportau cheltuielile garnizoanei noastre.

În vremea aceea, Alcibiade începuse să hoinărească prin cetate cu vărul lui mai în vârstă, Euriptolem. Prefera să iasă cu el pentru ca să pară mai mare. Avea zece ani și se străduia să-și întipărească pe față o expresie serioasă și să discute cu cei mari. Dacă-l oprea cineva pe stradă și-l mângâia pe obraz, spunându-i vreuna din prostiile pe care noi, cei mari, le spunem copiilor, stăpânul meu se dădea înapoi, se posomora și-l trăgea de mânecă pe Euriptolem ca să plece.

În anul acela s-a întâmplat marea catastrofă de la Samos, catastrofă atât pentru Atena cât și pentru casa noastră.

Șușotelile tainice dintre Aspasia și Pericle cu privire la relațiile dintre Samos și Milet îmi ajunseseră de mult la ureche. Samos era oraș aliat, nu plătea tribut, ci avea doar obligația de a trimite armată și flotă, cum și când ar fi fost nevoie. Miletul era oraș supus, plătea tribut și era stăpân peste Priena, un sat mare revendicat de Samos. Reprezentanții oligarhiei din Samos care erau la putere, vrând cu orice preț să cucerească Priena, au trimis armată, i-au învins pe cei din Milet și și-au atins scopul. Amintindu-și însă de o veche clauză a alianței, conform căreia orice diferend între aliați trebuie să fie soluționat de Areopag, Miletul a trimis o delegație la Atena ca să-și ceară drepturile. Când i-am chemat pe cei din Samos să vină să-și susțină punctul de vedere în Areopag, au refuzat. Pericle a așteptat douăzeci de zile un răspuns la mesajul său, dar nu s-a arătat nimeni din Samos și nici răspunsul n-a sosit. Pe măsură ce timpul trecea, enervarea lui Pericle creștea. „Nimeni nu-i cinstit în Samos”, striga el, iar Aspasia, care era din Milet, repeta ca un ecou: „Nimeni, dragul meu!”

În sfârșit, răspunsul sosi sub forma unui refuz de a purta orice discuție. Am avut atunci prilejul să admir hotărârea Olimpianului! Răspunsul sosise seara și, în ziua următoare, patruzeci de nave de război își întinseră pânzele pornind spre Samos. Când se adunase Bulé? Când fuseseră numiți strategii? Când fuseseră strânse toate echipajele?

Cele patruzeci de corăbii ale noastre s-au îndreptat spre Samos, de unde reprezentanții oligarhiei plecaseră din timp, refugiindu-se la satrapul Pisutnes din Sardes. Strategul nostru instaură democrația pe insulă, încasă o amendă foarte mare – vreo optzeci de talanți – și se întoarse plin de entuziasm. Până aici lucrurile merseseră bine își Olimpianul își freca mâinile.

Pisutnes însă (ce nume-și găsisese și ăsta, zău așa!) satrapul Lidiei și fiul lui Histaspe, fire ambițioasă și veșnic în mișcare, vru să se folosească de oligarhia din Samos pentru scopurile lui. Convinse, fără să se fi rugat prea mult, pe conducătorii insulei să se întoarcă acasă, să răstoarne democrația cu ajutorul lui și să ia din nou puterea. Le făgădui șapte sute de soldați.

— Dacă Atena vă va ataca, spuse el, două satrapii se vor pune în mișcare ca să vă sprijine și atunci voi, cei din Samos, veți fi iar în fruntea Ioniei.

Așa se face că, într-o noapte, cei câțiva exilați, ajutați de cei șapte sute de oameni ai lui Pisutnes, toți mercenari greci – pentru ca satrapul să nu contravină păcii lui Cimon – și înțelegeți cu oamenii lor rămași în Samos, intrară în oraș, luară garnizoana noastră prin surprindere și proclamară din nou oligarhia pe insulă. Complotul era bine organizat, astfel că fu încununat de succes și în Lemnos, de unde reprezentanții oligarhiei reușiră să ia ostaticii pe care localnicii îi păstrau pentru noi. Pe soldații garnizoanei noastre, complotiștii îi trimiseră în dar lui Pisutnes, ca să-i salte inima de bucurie la vederea unor hopliți atenieni, legați doi câte doi. Dar această înjosire nu fu destul: flăcăii noștri fură însemnați pe frunte cu fierul roșu, semnul fiind o corabie din Samos. Trebuie să mărturisesc că atenienii dăduseră primii exemplul rău când au însemnat pe câțiva membri ai oligarhiei cu o bufniță pe frunte.

Când toate acestea s-au aflat la Atena, s-a stârnit mare nemulțumire.

— De ce ne-am amestecat în cearta dintre Samos și Milet?

— Aspasia e de vină! E din Milet, i-o fi împuiat capul Olimpianului!

— Olimpianul a făcut o greșeală! A făcut o greșeală! A fost prost informat! Trebuia să știe cât de puternică e oligarhia la Samos! Trebuia să știe cu cine sunt prieteni și ce relații au cu ăsta, cum îl cheamă, cu Pisutnes!

Alții, mai cumpătați și mai serioși, vorbeau altfel:

— Pericle a procedat foarte bine. I s-a oferit ocazia să supună Samosul și să instaureze acolo democrația și a profitat de ea. Ce vină are Olimpianul că șeful garnizoanei noastre e un incapabil și n-a avut grijă să supravegheze uneltirile oligarhiei?

— De altfel, acum va pleca personal la Samos ca să pună lucrurile la punct. Așadar, pentru ce să ne neliniștim? Să ia vreo patruzeci de nave și să se ducă acolo! Are să-l zdrobească de la prima ciocnire.

— Crezi că cei din Samos vor sta cu brațele încrucișate? Întreba un altul. Vor umbla prin toată Egeea și prin tot Peloponesul după aliați. Vor trimite și la Sparta după ajutor, și la

Artaxerxe, vor ridica pe toată lumea împotriva noastră. Și dacă se pun în mișcare satrapiile apusene? Unde ajungem? Ia spune!

Adevărul e că situația ar fi putut să ia o întorsătură foarte neplăcută pentru noi, dacă spartanii, care nu respectă nici libații, nici jurăminte, ar fi ajutat Samosul. Exista și teama de răscoale în alte insule din Egeea. Se vede că gânduri de acest fel îl frământau pe Olimpian, care se sfătuia mereu cu Metiohos, cu strategii și cu arhonte eponim⁴³. Neliniștea lui se transformă într-o adevărată febră când se răsculă și Bizanțul, cheia Bosforului, pe unde trecea tot grâul Pontului. Dar inerția Spartei, repulsia lacedemonienilor pentru acțiuni și expediții îndepărtate, îngădui, din fericire, situației să ia altă cale.

Într-o dimineață, Pericle îl chemă pe stăpânul meu, care avea pe atunci numai unsprezece ani, și-i spuse cu seriozitate:

— Nepoate! Azi plec spre Samos, s-ar putea să lipsesc multă vreme. Ești singurul bărbat care rămâi acasă. Vreau să mi-o predai așa cum ți-o las. Rămâne sub ocrotirea ta, dar să ascuți și de Silicos! Îmi promiți?

— Îți jur! spuse cu vioiciune Alcibiade.

Viclenia lui Pericle dădu roade. În cele câteva luni cât lipsi el, stăpânul meu fu de o cuminenție exemplară. Îndată după orele de clasă, se întorcea în fugă acasă. La început, fiindcă nu puteam să alerg după el, credeam că vrea s-o șteargă și-l strigam. De fiecare dată, însă, îl găseam în sala mare, cuminte și serios, ca un adevărat paznic al casei. Când bătea cineva în poartă, îl chema numaidecât pe sclavul portar ca să afle cine era și ce voia. Nu se mai zbenguia și nu mai juca zaruri în drum, nu se mai lua la trântă prin cartier. Acum, însă, ne dădea bătaie de cap în alt fel: se răstrea la profesori. Într-o zi, profesorul lui se îmbolnăvi și, ca să nu piardă timpul, Alcibiade hotărî ca, în timpul bolii sale, să se ducă la altul. Am sosit la noul profesor unde erau adunați și alți copii. Stăpânul meu dădu binețe și ceru *Iliada* lui Homer vrând să continue fragmentul la care se oprise cu celălalt profesor.

— *Iliada* lui Homer? întrebă bătrânul profesor. N-am așa ceva. Stăpânul meu se înfurie.

— N-ai *Iliada* lui Homer? strigă el revoltat.

— Și de ce așa avea-o?

⁴³ Primul din cei zece arhonți, cel al cărui nume servea la denumirea anului respectiv de arhontat.

— Dar ce fel de profesor ești... ignorantule? și înainte de a fi apucat eu să-l opresc, ridică mânuța și-l lovi peste față. Profesorul rămase împietrit la locul lui și Alcibiade ieși grăbit din clasă. Eu pălisesem. Suntem pierduți, îmi spuneam. Profesorul are să ne reclame la pedomoni sau la sofroniști⁴⁴ și ce o să ne facem? Și Pericle care nu-i aici să ne salveze!

În drum spre casă l-am certat pe Alcibiade cu cea mai mare asprime de care eram în stare:

— E un om bătrân! Nu ți-a fost rușine să ridici mâna asupra lui? Ar fi putut să-ți fie tată.

— Hulești, Silicos... Tatăl meu ar fi avut operele lui Homer!

— Ce te faci dacă se duce la heliaști? am spus eu ca să-l sperii.

— Prostii! Auzi, la heliaști! Las-o mai moale. Nu cumva are să se ducă și la Areopag?. Dacă-i dă mâna, să ne reclame. Să vedem cum are să judece tribunalul reclamația unui profesor care n-are niciuna, auzi dumneata! niciuna din operele lui Homer!

— Zeiță! Și când mă gândesc că Pericle nu-i aici.

Fraza asta îl înfurie pe stăpânul meu, care mă întrerupse strigând cu violență: „Ține-ți gura!” Auzindu-l, câțiva trecători se întoarseră mirați să ne privească. Fără să-i pese câtuși de puțin, Alcibiade își văzu mai departe de drum, îndreptându-se spre sala de gimnastică a Liceului. Asta era o altă trăsnaie a stăpânului meu, care încerca mereu să intre în sala de gimnastică, deși n-avea vârsta legală.

La liceu, portarul nu ne dădu voie să intrăm.

— E nepotul lui Pericle... am spus eu. Lasă-ne.

— Al lui Pericle... atunci se schimbă treaba... iertați-mă... poftiți...

Stăpânul meu își îndreptă trupșorul, îl privi drept în ochi pe portar și-i spuse răspicat:

— Nu intru! Nu sunt nepotul nimănui! Sunt Alcibiade Alcmeonidul! Să mergem, Silicos!

De la incidente la impertinență, de la impertinență la încăierări și jocuri primejdioase, faima stăpânului meu se răspândea și creștea în lumea copiilor din Atena.

Între timp, la Samos, Pericle o cam băgase pe mânecă...

⁴⁴ Arhonți care supravegheau tineretul.

Faptele s-au întâmplat așa cum am să vi le povestesc. Le cunosc bine, fiindcă unul din prietenii mei a luat parte la această campanie.

Îndată ce a sosit vestea că și Bizanțul s-a răsculat, Pericle a pornit cu șaizeci de corăbii și patru strategii spre Samos, care trimisese șaptezeci de nave să atace Miletul. Flota noastră le-a întâlnit lângă Samos, în momentul când se întorceau în port. A urmat o scurtă bătălie navală și numai în câteva ore i-am învins pe dușmani, care au pierdut treisprezece nave de război și cinci de transport. Totuși, în urma unui atac deznădăjduit, dușmanul reuși să spargă aripa noastră stângă, să-și deschidă drum și avu timp să se adăpostească în portul insulei. După terminarea bătăliei au sosit la fața locului ajutoarele cerute de Pericle din Chios și din Lemnos, adică alte douăzeci și cinci de corăbii.

A început un asediu în regulă. Pericle a construit pe uscat un triplu zid care înconjura orașul, tăindu-i astfel orice posibilitate de aprovizionare, în timp ce pe mare avea o flotă de optzeci și cinci de corăbii.

Până aici lucrurile au mers bine și Pericle trimitea relatări în stil de corespondență comercială afirmând că, în scurtă vreme, Samosul se va preda. Dar iată că au început să circule zvonuri privitoare la apropierea flotei feniciene care venea să ajute Samosul răsculat! Olimpianul căzu în cursă și, fără să-și spună că o hotărâre atât de importantă nu putea fi luată de Pisutnes, că un ordin de acest fel trebuia să vină de la Susa, adică de la Artaxerxe – ceea ce ar fi însemnat o grosolană încălcare a tratatului lui Cimon – în loc să trimită doar o avangardă, porni cu șaizeci de corăbii spre Insulele Helidonice, lăsând la Samos numai douăzeci și cinci de nave de război. Ajunse în orașul Caunos din Caria unde așteptă două săptămâni, fără să zărească ivindu-se nicio navă, nicio pasăre. Atunci se produse dezastrul! Văzând că flota plecase și că nu mai erau asediați decât de o forță redusă, cei din Samos se pregătiră în mare taină și atacă într-o noapte cele câteva corăbii ale noastre care supravegheau intrarea în portul lor. Le scufundară, se întoarseră împotriva celorlalte nave ateniene venite în grabă în ajutor și ieșiră biruitori. În felul acesta, în cele două săptămâni cât ținu lipsa lui Pericle, Samosul putu să aducă pe mare ce pofta. Pisutnes, care fusese anunțat, trimise provizii pentru mai multe luni. După paisprezece zile, aflând de cele întâmplate,

Pericle se întoarce repede la Samos, ai cărui locuitori se retraseră iar între zidurile lor. Asediul reîncepu. Era un asediu epuizant, fără asalturi, fără eforturi, un asediu de lungă durată. Rapoartele lui Pericle căpătară un stil mai dramatic și mulți spuneau că Sofocle, care era strategul lui, îl ajuta să le întocmească.

La Atena domnea mare neliniște. Asediul trebuia să ia sfârșit imediat. Ce s-ar fi întâmplat dacă, urmând pilda Bizanțului, care se declarase solidar cu Samosul, alți aliați ar fi ridicat și ei capul? Ce s-ar fi întâmplat dacă orașele mici, sătule de actele arbitrare ale comandanților atenieni, s-ar fi răsculat și ele? Samosul trimisese la Sparta soli pentru a cere ajutor, eforii îi primiseră și convocaseră consiliul peloponesiac pentru a discuta situația! Din fericire, corintienii susținuseră că orice alianță are tot dreptul să pedepsească pe unul din membrii ei fără ca nimeni să poată interveni, astfel că Sparta nu veni în ajutorul Samosului. Dar mai înainte ca toate aceste vești să sosească la Atena, în Bulé și printre strategii domnea o mare neliniște. Alte patruzeci de nave plecară în mare grabă, având în fruntea lor pe strategii Hagnon și Formion, un tânăr plin de viață și de îndrăzneală. Arhonteles eponim luă asupra lui sarcina de a explica lui Pericle de ce i se trimiteau întăriri cu strategii care n-aveau mână liberă.

Câteva zile mai târziu fură pregătite încă douăzeci de corăbii de război și alte treizeci de corăbii din Chios și Lesbos primiră ordin să se adune la Samos. Întreaga flotă a confederației fu mobilizată; o sută șaptezeci și cinci de corăbii asediau acum Samosul.

La Atena lumea continua să fie neliniștită și Catisachis trebuia să țină piept tuturor clienților care veneau în frizeria lui.

— Trebuie să grăbim lucrurile, spunea unul. Cu cât trece timpul, cu atât e mai rău! Toate slăbiciunile noastre ies la iveală.

— Firește! spunea un altul. Un aliat s-a răsculat – cel mai mare și mai puternic, asta-i adevărat – am trimis toată flota Ligii și n-avem încă niciun rezultat.

— O să avem mii de rezultate! exclama furios Catisachis. Până-n douăzeci de zile flota noastră are să fie înapoi! Și are să aducă pradă de război, are să aducă și talanți și sclavi!

— Pradă de război elenă, sclavi eleni... spuse un client pe un ton dojenitor.

— Desigur eleni! spuse cu vioiciune Catisachis. Dar talanții pe care-i cheltuim pentru construcțiile de pe Acropole și din Pireu nu sunt eleni? A părut asta ciudat cuiva dintre voi? Ați zis ceva?

Intrasem în a cincea lună de asediu. Datorită întăririlor primite, asediul progresa. Un triplu zid încingea orașul, astfel încât niciun suflet nu putea intra sau ieși din el, afară, bineînțeles, de spioni, care au totdeauna metodele lor. Crezând că vor reuși ca prima oară, cei din Samos trimiteau oameni în tabăra noastră pentru a răspândi zvonul că flota feniciană e pe aproape, dar pățania trecută fusese o lecție și, în afară de cinci corăbii, care patrulau lângă Rodos, toată flota rămânea la Samos.

Cum încercuirea se prelungea, se ivi nevoia de a se organiza viața armatei. La Samos se adunase un popor întreg. Pericle împărți flota în opt escadre și porunci ca șapte din ele să efectueze încercuirea, iar a opta să se odihnească. Vorba vine că era odihnă, fiindcă oamenii erau trimiși pe țărmurile de peste drum ale Ioniei ca să cumpere alimente. Vasele se duceau la Efes, la Halicarnas sau urcau până la Smirna și Clazomene.

— Cum merge asediul? întrebau cei din porturi.

— Cum să meargă?... Tot așa...

Parc-ar fi fost vorba de un bolnav! Într-una din aceste călătorii, o corabie a noastră se întoarse aducându-l pe inginerul Artemon din Clazomene, un bătrânel simpatic și liniștit, care șchiopăta puțin. Știa pe dinafară toată opera lui Homer, recita din Pindar și putea să declame coruri întregi din ultima tragedie a lui Sofocle. Mi s-a spus că stătea ceasuri după ceasuri să deseneze planuri cu o trestie subțire pe nisipul umed. Inventa diferite mașini pe care le construia fie din lemn, fie din fier. Se pare că inventase mașini de asediu, care dă râmau ziduri și sfărâmau porți.

Trierarul corăbiei care venise cu el, mândru de această descoperire, îl conduse numaidecât în cortul lui Pericle care, enervat și obosit din cauza situației, îl primi prost și nici nu vru să audă de planurile lui. Se mărgini să spună că-l va chema când va avea nevoie de el.

Câteva zile mai târziu am pornit la atac, dar cei din Samos, preveniți poate de cineva, ne așteptau. Adunaseră pe zid o mulțime de obiecte grele de tot felul: pietre, fierărie, grinzi groase, mobile masive și le aruncau asupra vitejilor noștri, care

se străduiau să urce pe zid cu ajutorul sicarilor. Mulți de-ai noștri au fost uciși și foarte mulți răniți.

Atunci Olimpianul a poruncit să fie adus Artemon.

Bătrânelul îi descrie lui Pericle cele două mașini pe care le născocise. Una se numea berbec, cealaltă broască țestoasă și era o completare a celei dintâi. Aceasta era alcătuită dintr-o grindă lungă și puternică având la una din extremități un cap greu de fier. Pe toată lungimea lemnului erau ținute mânere, pentru ca de fiecare parte să fie apucat de câte cincisprezece soldați. Cu ajutorul acestei arme uriașe, cei treizeci de viteji aveau să se repeadă asupra unei porți lovind în ea cu toată greutatea și avântul berbecului îmbrăcat în fier.

— Bine! Dar cum să ajungă soldații mei atât de aproape de o poartă încât s-o poată lovi fără să fie atacați de cei dinăuntru? întrebă Pericle.

— Așteaptă puțin, spuse Artemon fără să-și piardă cumpătul. Pentru asta o să construim broaște țestoase, adică niște scuturi uriașe, orizontale, care îi vor ocroti pe soldații berbecului. Firește, broaștele vor fi ținute de alți oameni.

— Și de ce le-ai spus broaște țestoase?

— Fiindcă seamănă cu carapacea lor.

Pericle fu entuziasmat de planul desenat de Artemon și porunci să se înceapă imediat lucrul. Fiindcă Artemon era șchiop și nu putea alerga înapoi și-ncoace ca să supravegheze lucrările, Olimpianul porunci să i se facă un jilt portativ și bătrânelul putu fi văzut în tabără, cocoțat pe el și transportat în goană de patru soldați.

Când primul berbec fu terminat, se făcu o încercare. Ostașii construi ră o bucată de zid și o poartă, la depărtare destul de mare de oraș, pentru ca să nu fie văzuți de cei din Samos și o companie începu exercițiile cu berbecul, conform instrucțiunilor lui Artemon. La început soldații nu se pricepeau, erau lipsiți de elan și treaba mergea greu. Unii dintre ei se răniră. Pericle își încruntă sprâncenele, dar bătrânelul șchiop coborî din jiltul lui și arătă soldaților cum trebuie ținut berbecul ca să-l arunce înainte în ultimul moment, din goană, după care să se îndepărteze spre laturi. Soldații înțelesesă îndată cum trebuie să-și ia vânt și, după câteva lovituri, poarta începu să trosnească, iar lemnăria să salte din loc și să se sfarme.

Artemon supraveghea neobosit fiecare lucrare, dând instrucțiuni cum să se monteze fierăria și lemnăria, cum să fie cumpănit berbecul și cum să se ținuiască toartele. Când obosea, se repezea până la cortul lui Sofocle care, plin de entuziasm, începea să declame versuri împreună cu el.

Îndată după ce mașinile fură terminate, începu atacul. Ocrotiți de broaștele țestoase, cei zece berbeci acționau câte doi, în diferite puncte ale zidului și la poarta pe care o indicase Artemon. Când lemnăria uneia și a alteia și a mai multor obiective începu să se sfarme, când, după aceea, se iviră crăpături mari în ele, asediații încercară să dea foc broaștelor țestoase aruncând câlți aprinși asupra lor, dar Artemon, care prevăzuse totul, le îmbrăcase cu aramă, astfel că nu luau foc. Asediații încercară să coboare frânghii cu lanțuri ca să apuce berbecii și să-i tragă sus. Izbutiră să prindă unul din ei și fură foarte încântați crezând că au scăpat de primejdie. Dar când văzură că porțile lor se dărâmă în trei locuri, fură cuprinși de disperare. Înălțară semn că se predau și trimiseră soli la Pericle.

— Nu primesc nicio discuție, niciun fel de tratative! le spuse acesta. Iată condițiile noastre.

Condițiile erau următoarele: Să predea toate navele aflate în port sau aiurea. Să predea un număr de ostatici și anume pe aceia pe care-i va cere Atena. Să plătească cheltuielile campaniei, socotite la două sute de talanți. Să-și dărâme zidurile și să nu mai ridice niciodată altele.

Artemon se întoarse la Clazomene cu o navă de război, pe care i-o pusese la dispoziție Olimpianul.

La întoarcerea lui Pericle, atmosfera la Atena era apăsătoare. Asediul însemnase o cheltuială serioasă pentru tezaurul public. Firește, Samosul avea s-o plătească, dar numai în rate anuale. Morții erau în număr destul de mare. O mulțime de familii erau îndoliate și, ceea ce era mai important decât orice pentru Atena, întreaga campanie precum și sfârșitul ei erau lipsite de glorie!

La frizerie, Catisachis se înfură auzind ce spuneau și cum bârfeau clienții săi, dintre care majoritatea erau orășeni din clasa de mijloc și vreo doi mari aristocrați.

— Nici dacă Olimpianul ar fi fost o femeie gravidă nu i-ar fi mers mai bine! A născut victoria la nouă luni!...

— Ce victorie, sărmane! răspundea altul. O victorie schiloadă și de șapte luni!

Catisachis se transforma într-o fiară și se aprindea de mânie.

— Cum adică schiloadă și de șapte luni? E, totuși, o victorie! Ceea ce spun eu e atât de adevărat, încât marele serviciu pe care Pericle l-a adus democrației a fost recunoscut public. I s-a cerut să rostească discursul funebru din acest an! Ați spus ceva?

— Bine, sărmane... Știm noi cum se fac treburile astea... E orator bun și le-o fi cerut prietenilor lui politici să facă propunerea... Atâta te pricepi tu la culisele politicii?...

La noi acasă, Aspasia era neliniștită. Seara, când n-aveam oaspeți, studia cu Pericle discursul pe care avea să-l rostească la ceremonia funebră. Instinctul ei feminin o avertizase că opinia publică șovăia. Circulau tot felul de glume usturătoare, care ajungeau până la urechile ei, fiindcă oricât de deasă era cortina tăcerii, pe care diverși lingușitori o coborâseră în jurul lui Pericle, se întâmpla mereu să-i vină câte o prietenă binevoitoare, care, sub pretext că vrea să-i facă un serviciu, își picura otrava spunând cu un aer întristat:

— Scumpa mea, ieri seară soțul meu a fost undeva în vizită. A auzit lucruri înfiorătoare... M-am grăbit să vin să ți le spun, ca să știi...

Aspasia turba, dar nu-și trăda tulburarea și nici față de Pericle nu arăta nimic. Mă chema și-și revărsa furia asupra mea.

— Tu te învârtești toată ziua prin oraș, de ce nu vii să-mi spui ce se vorbește? Ce înseamnă asta? Tot n-ai înțeles încă ce obligații ai în casa noastră?

Pe măsură ce se apropia ziua când Pericle avea să-și rostească discursul, Aspasia devenea mai nervoasă. Cerase prietenilor să nu vină pe la noi și-l ajuta pe Olimpian.

— Greu n-are să fie să spui generalități. Nu de ele mă tem! Măreția Atenei, puterea ei, întinderea alianței, apoi elogiul morților, al vitejiei nemuritoare etc... Astea vor merge strună. Dar nu se poate să nu vorbești despre campanie! Trebuie să spui două cuvinte despre ea, nu poți trece sub tăcere evenimentul care a prilejuit direct ceremonia!

— Desigur, trebuie să vorbesc despre Samos! Dar cum să justific prelungirea asediului?

Aspasia nu răspunse. Tăcerea ei stăruie cam mult, dar, dintr-odată, chipul i se luminează.

— N-ai să justifici nicio prelungire! Dimpotrivă, ai s-o sublimezi! Ai să faci o comparație, ai să spui că în timp ce lui Agamemnon, care avea alături de el pe toți elenii, i-au trebuit zece ani de zile ca să cucerească Troia, ție, care aveai mult mai puține forțe, nu ți-au trebuit nici zece luni ca să supui Samosul, cel mai puternic și mai bogat oraș din Egeea răsăriteană!

— Bravo, Aspasia! Foarte frumos! E o figură retorică admirabilă! Stai să scriu imediat! Pericle șovăi, apoi spuse: Desigur, e frumos, dar nu trebuie oare să pomenesc ceva despre Artemon și despre mașini? Despre berbecii și despre broaștele lui țestoase?

— Vrei să-ți transformi discursul în grădină zoologică? E drept că Artemon a construit mașinile, dar cine le-a folosit?

— Despre lucrările de construcții să vorbesc? Despre Partenon, despre Odeon, despre Pireu?

— Mai bine nu... Abia au început. Ai să pomenesci altă dată despre ele. Întâi să vedem că s-a isprăvit ceva...

La ceremonia funebră se adună multă lume. Conform rânduielii, urnele cu cenușă fuseseră așezate sub tribuna ridicată pentru această împrejurare.

Oameni din toate clasele veniseră să-l asculte pe Pericle. Femei îndoliate, mari bogătași fără treabă, dornici să-și omoare timpul, tineri dornici să-l vadă pe Pericle, sărăcimea pregătită să exploateze durerea oamenilor și să ciupească vreo pomană.

Ceramicos era aproape plin. O mulțime de veterani ai campaniei veniseră să primească laude. Recruții aveau să alcătuiască garda de onoare, iar ici-colo, în mulțime, puteau fi zăriți soldați mai în vârstă, care luptaseră la Micale, în Egipt, în Cipru.

Când se urcă la tribună, Pericle era mișcat. Cuvântarea lui fu foarte frumoasă, e drept. Singura exagerare a fost ideea aceea a Aspasiei în legătură cu cei zece ani ai războiului lui Agamemnon la Troia, comparați cu cele zece luni ale campaniei lui din Samos. Dar tocmai asta a fost pe placul mulțimii! Capetele se înălțară, ochii începură să strălucească și fețele să se înviioreze. Pericle termină cu un epilog, superb, așa cum numai el, cu ajutorul Aspasiei, se pricepea să facă, epilog în care frumusețea gândirii se îmbina cu ritmul desăvârșit al frazei. Fraze de acest fel deveneau lozinci, pe care le spunea și le repeta până și ultimul hamal din agora. Oamenii fură cuprinși de

un entuziasm atât de mare încât femeile, care purtau în mâini cununile menite să împodobească urnele cu cenușă, se apropiară spontan și-l încununară. Arăta ca un atlet care ar fi învins în lupte! Numai bătrâna Elpinice, sora lui Cimon, găsi prilej să-i strecoare și ea un cuvântel. Se apropie de Pericle care străbătea cu pas rar mulțimea, împărțind zâmbete și strângeri de mână în dreapta și-n stânga, și-i spuse:

— Toate astea sunt minunate, Pericle! Meriți aceste cununi, tu, care ai condus la moarte atâtea tineri atenieni frumoși, nu împotriva fenicienilor sau a mezilor, cum făcea fratele meu, ci distrugând o cetate elenă mare și frumoasă!

Atunci Pericle lăsa la o parte politețurile, plecăriunile și purtările alese și-i spuse o grosolănie:

— Sărmană Elpinice! când ești bătrână, poți să te gătești mult și bine că fată mare nu te mai faci! Apoi îi întoarse spatele și se depărta.

După revolta din Samos, concluziile pe care le trăgeau oamenii, în legătură cu simpatiile politice ale acestui oraș, erau contradictorii.

Catisachis susținea că puterea Atenei fusese demonstrată în mod strălucit.

— Cel mai puternic aliat al nostru a ridicat capul cu sprijinul acelui satrap nemernic... cum îl cheamă? Întreba pe unul din ajutoarele sale.

— ...Pisutnes...

— ...cu sprijinul acestui Pisutnes, dar noi l-am zdrobit în nouă luni. Și, ascultați-mă pe mine! În tot acest răstimp, afară de Bizanț – dar cine ia în seamă orașul ăsta și apoi la ce să te aștepți din partea unor urmași ai megarienilor? – niciun alt aliat nu a îndrăznit să se răscoale, deși Samosul a făcut pe dracu-n patru ca să găsească sprijin, trimițând după ajutor chiar și la Sparta! Lesbos și Chios ne-au ajutat cât au putut! Prin urmare, unde vedeți voi slăbiciune? Ați spus ceva?

— Dar a fost nevoie de o sută nouăzeci de nave, de două sute de talanți și de nehibzuința Spartei ca s-o putem scoate la capăt? Și dacă nu era șchiopul acela din Clazomene cu mașinile lui, am mai fi căscat gura și acum sub zidurile Samosului. Dacă baza alianței noastre este atât de șubredă, încât trebuie să ne lăudăm că niciun aliat nu s-a răsculat, atunci ce am făcut în toți

acești ani? Ce se întâmpla dacă în loc să se răskoale Bizanțul se răscula Eubeea? Atunci s-ar fi dus totul de răpă.

— De ce să mă gândesc că s-ar fi răsculat Eubeea? De ce să mă gândesc că s-ar mai fi răsculat și alt aliat? Ce motiv au să se răskoale? Niciunul! Își plătesc tributul, altceva nu le cerem. Cât despre orașele în care avem garnizoane, să îndrăznească numai să se răskoale!

— Nu-i așa! răspunse clientul care vorbise. Nu-i deloc așa. Poate că aliații ne respectă, dar nu ne iubesc. Se tem de noi. Ar fi trebuit să procedăm altfel ca să întărim Liga.

— Cum?

— Să dăm aliaților câteva drepturi. De pildă, noi îi obligăm să-și rezolve neînțelegerile dintre ei în fața tribunalelor noastre. Atunci ar fi trebuit să le dăm dreptul să aleagă și ei dintre atenieni pe judecătorii care ar putea să-i judece mâine. Am mai fi putut face și altceva. Forțele aliate sunt conduse de zece strategii ai noștri! Toți sunt atenieni! Ar fi trebuit să fie opt ai noștri și doi ai aliaților, dintre cei care în loc de tribut dau nave de luptă și armată!

— Îți bați joc! strigă revoltat Catisachis. Să dau eu drept chiotului sau naxiotului să aleagă judecători la Atena! Să-mi las corăbiile de război în seama unui strateg din Samos sau din Lesbos? Ia te uită! Mai bine să încheiem discuția fiindcă văd că habar n-aveți de politică! Eu atâta vă spun: numai dacă va veni vreodată ziua blestemată când hegemonia va trece din mâinile noastre în alte mâini, vor înțelege elenii cât de ponderat și cât de blând s-a exercitat puterea noastră! Frizerul se întrerupse, respiră adânc și spuse: Ați înțeles ce v-am spus? Dacă ați fi înțeles, ați fi adepți ai lui Pericle. Până și eforii din Sparta periclienii au fost nevoiți să devină adepți ai lui Pericle.

— Ei! exclamă cineva, ăia se încurcă mereu în șmecheriile lor! Ei sunt adepți ai cercului...⁴⁵

Această glumă înveseli iar pe toată lumea, dar cel care vorbise despre tribunale și despre strategii - am aflat mai târziu că era un neguțător de grâne - aduse din nou vorba despre alianță.

— E așa cum spun eu. Nu trebuie să le dăm impresia că se supun, ci că participă!

⁴⁵ Joc de cuvinte intraductibil: *perikliki* (adepți ai lui Pericle) și *pereyeliki* (circular).

— Că participă? spuse enervat Catisachis, că participă? cum adică? Ce înseamnă că participă? Să fie mulțumiți și ultra mulțumiți că participă la gloria noastră! Ia te uită! și arată cu foarfece spre stânca Acropolei, unde marele templu începea să se ivească dintre schele.

Îndată după înălțarea primei schele pe Acropole, sărăcimea căzu în admirație. Un popor întreg trăia datorită acestor schele. Demosul cheltuia talanți cu nemiluita și nu era familie în Atena care să nu tragă folos de pe urma campaniei de construcții. Antreprenorii și meșteșugarii făceau afaceri de aur. Cât despre mărmurari, nu mai pridideau cu comenzile, fiindcă, printre altele, ieșise moda ca fiecare casă să aibă câte un Hermes la poartă. Era un vechi obicei religios, care se răspândise în vremea aceea la Atena. Nu numai habotnicii și superstițioșii i se supuneau, fiecare cetățean voia ca zeul, simbol al prosperității, să-i ocrotească locuința.

Pireul și Partenonul înghițeau cele mai mari sume de bani. Unul simboliza puterea celui alt. Sus, pe stâncă, templul se înălța treptat și lângă el, sublimă, aproape terminată, se vedea statuia cea nouă, marea statuie de bronz a Atenei, pe care, întorcându-se în amurg de la muncă, credincioșii ei se opreau s-o admire din depărtare, aurită de razele soarelui care apunea. Uriașă, înaltă de patruzeci de coți, puternică, cu coiful pe cap și cu scutul în mână, dar senină și calmă, Atena privea în jos spre orașul care se întindea la picioarele ei. Pentru această Atenă, pentru această nouă și falnică zeiță de marmură, se stârni mare zarvă în adunare. Reprezentanții oligarhiei se străduiau să facă greutate cu orice prilej, astfel că unul dintre conducătorii lor, Nicias al lui Niceratos, încercă să împiedice făurirea noii statui. Nicias declară că era o mare impietate față de zeiță să așezăm noua statuie în locul vechii statui de lemn, care în timpul războaielor medice putuse fi salvată, pe jumătate arsă, din orașul incendiat de Xerxe. Habotnic, superstițios și mărginit, Nicias (cel care a fost mai târziu strateg împreună cu stăpânul meu în Sicilia) declară în adunare că statuia de lemn, un lemn vechi și mâncat de cari, căzuse din cer și, prin urmare, numai pe ea trebuia s-o venerăm. Pericle răspunse că, dacă ar fi fost așa, ar fi trebuit să spargem sau să topim toate celelalte statui. Din fericire, atacurile polemice ale lui Nicias dădură greș și, acum, zeița falnică și puternică păzea de sus orașul. Lângă ea se

deslușea o schelărie deasă, un vălmășag de scânduri, de frânghii și de lanțuri, învăluind ca o coajă și ascunzând privirilor templul cel nou. Mii de muncitori lucrau sub ordinele lui Fidias, ale lui Ictinos, ale lui Calicrate, ale lui Mnicle și, treptat, o operă care părea să atingă desăvârșirea se întruchipa în marmură. Într-adevăr, fiecare amănunt al templului care se apropia de sfârșit era o capodoperă atât de măreață, încât de pe acum dobândise un aer de antichitate. Ictinos și Fidias lucrau toată ziua acolo sus și, adesea, nici nu mai coborau la casele lor ca să doarmă, ci trăgeau un pui de somn pe așternuturi improvizate. Pericle urca destul de des pe Acropole ca să supravegheze lucrările.

Într-o zi îl întrebă pe Ictinos:

— După ce reguli te călăuzești pentru proporții, Ictinos?

— După inspirația mea, răspunse acesta cu multă simplitate.

La Pireu se construia un întreg oraș. Pericle adusese un inginer vestit, pe Hipodamos, și era minunat, era surprinzător să vezi cum planurile lui se înfăptuiesc și zămislesc o ordine și o frumusețe care nu se putea întâlni în niciun alt oraș al Eladei, cel puțin în cele pe care le cunoșteam eu. Hipodamos hotărâse că toate drumurile aveau să fie drepte, încrucișându-se în unghiuri tot drepte. La Pireu, agora era o capodoperă... Unde găseai la Atena o asemenea agoră! Ce depozite! Ce vâmi! Încăpeau în ele mărfuri de mii și mii de talanți! Dar cheiurile!... Până și stâlpii de fier de care se legau corăbiile erau sculptați: unul înfățișa un cap de gorgonă, altul un delfin, altul un falus – asta ca să aibă oamenii ce glumi...

Mulți sculptori îi cereau lui Pericle permisiunea de a-l folosi pe Alcibiade drept model. Avea paisprezece ani, era foarte frumos și expresia lui se făcea mai serioasă, ceea ce-i dădea un farmec în plus. Într-unul din atelierele unde ne duceam venea și Socrate. Tăcea totdeauna și rămânea aplecat asupra lucrului său. Când intra Alcibiade lăsa totul și stătea nemișcat, privindu-l pe stăpânul meu cu uimire și cu admirație. Alcibiade observă și se prefăcu nemulțumit.

— De ce se uită așa la mine urâtul ăsta? Parc-ar vrea să mă mănânce...

Apoi începu să fie măgulit de stăruitoarea atenție a lui Socrate, mâniindu-se repede când celălalt nu se mai uita la el și nu-și mai ridica ochii de pe lucrul său.

Într-o zi Socrate lipsi de la locul lui.

— Ce s-a întâmplat cu omulețul acela care lucra în colț? întrebă Alcibiade.

— Socrate? spuse un meșteșugar. Ne-a lăsat. S-a lăsat și de sculptură. Nu-i plăcea. Îi place mai mult să discute despre ce-i drept și ce-i nedrept! Du-te de-l caută...

După ce Samosul fu îngenuncheat, în dorința de a-l distra pe Olimpian, Aspasia reîncepu să adune seara la noi în casă prieteni și artiști. Întrunirile nu erau prea dese, dar mai totdeauna ne apucau zorile. Dintr-un artist neînsemnat cum era, Socrate deveni în scurt timp una din cele mai cunoscute figuri din Atena. Nimeni nu știa din ce trăiește, fiindcă-și petrecea toată ziua discutând în agora sau sub vreun portic. Ciugulea din dreapta și din stânga, fiind invitat și la prânz și seara. Stătea ceasuri întregi la soare în vreun colț al agorei sau se ducea să se întindă sub pini, deasupra teatrului lui Dionisos, acolo unde se plimbau tinerii în fiecare seară și rămânea la pândă. Până să se însereze, se adunau în jurul lui vreo zece băieți care-l ascultau. Când nu vorbea, așteptau toți tăcuți până deschidea gura, de parcă avea să iasă aur din ea.

Când nu voia să vorbească, nu puteai să scoți un cuvânt din gura lui. Îi spuneai ceva, dar îți dădeai seama că nu te aude. Odată, cineva îl întrebă ce-l apucă de nu vorbește și el răspunse că îl împiedică demonul.

Lunile treceau și sus, pe Acropole, schelele deveneau tot mai rare în jurul templului, care se elibera treptat din coaja lui de lemn. Pericle îi zorea pe Ictinos și pe Fidias, fiindcă voia să-l inaugureze la sărbătoarea marilor Panatenee. În ciuda grabei de care dădeau dovadă antreprenorii, templul nu fu terminat la data stabilită și toate celelalte pregătiri de sărbătoare trebuiră să aștepte. Mai mult chiar, în ultimele zile, un accident avu loc în Partenon. Cel mai bun muncitor căzu de pe o schelă și-și zdrobi oasele. Îl duseră numaidecât la vraci. Nefericitul scuipa sânge și abia-și trăgea sufletul. Vraciul spuse că nu mai avea mult de trăit, ceea ce-l întristă pe Pericle. Dar zeița Atena, care voia ca templul ei să rămână neîntinat, se arătă în vis Olimpianului și-i spuse ce trebuia să facă pentru a-l vindeca pe muncitor, care gemuse toată noaptea în așternutul său. Soția lui

pregătise cele necesare ca să împodobească leșul și le înșirase în fața ei, așa cum se obișnuiește în popor. Ce leacuri dezvăluise zeița lui Pericle? Cum le pregătise el însuși? N-am putut afla niciodată. Sigur e că omul se făcu bine! Plin de entuziasm, Pericle îi porunci lui Fidias să facă o statuie în cinstea Atenei-Higeia.

— Din bronz, Fidias... dar să nu mă coste cât ochii din cap!

— Cred și eu! răspunse cu oarecare ironie artistul, totuși făcu statuia din marmură.

Așadar, în anul acela, marile Panatenee s-au sărbătorit odată cu inaugurarea templului. Atena era tot timpul în sărbătoare. Fiecare a treia zi era o sărbătoare sau se făcea vreo jertfă. Când Agrauliile⁴⁶, când Alao⁴⁷, când Antesteriile⁴⁸, când Schiroforia⁴⁹, când nu mai știu ce... O dată am stat și le-am numărat. Fuseseră peste șaiszeci de sărbători într-un an, afară de jertfe!

— Poporul trebuie să se distreze și să aibă ce face, spunea Pericle.

Cu cât se apropia ziua dublei sărbători, cu atât frământarea creștea și se-ntindea în toată Atena. Zvonul despre frumusețea și perfecțiunea Partenonului trecea din gură în gură. Ani de zile schelele dese ascuseseră orice amănunt. De jos nu vedeai decât o învălmășeală complicată și dizgrațioasă de lemnărie, în jurul și deasupra căreia forfotea o mulțime nesfârșită de meșteșugari și de muncitori

Când suna încetarea muncii și când oamenii coborau obosiți, îndreptându-se spre casele lor, atenienii îi opreau în drum și încercau să scoată ceva de la ei. Câte coloane avea templul? Întrebau. Cum arată canelurile? În ce culoare se vopsește? Ce reprezintă basoreliefurile? Ce pictează pictorii? Întrebarea cea mai tainică dintre toate era: Cine a văzut statuia pe care Fidias o sculptează la Adetos? Statuia din aur și fildeș? Cum arată?...

În curând toată Atena visa la templul cel nou.

⁴⁶ Agrauliile – sărbătoare în cinstea lui Agraulos, fiica lui Cecrops.

⁴⁷ Alao – sărbătoare a femeilor în luna Poseideon (noiembrie) la începutul tăierii viței.

⁴⁸ Antesteria – sărbătoare dionisiacă în Atena antică, la sfârșitul lui februarie.

⁴⁹ Schiroforia – sărbătoare din luna Schiroforion (iunie). Cu acest prilej marele preot al lui Erehteus purta o umbrelă sacră. Ceremonia avea ca scop îndepărtarea arșiței.

Cu trecerea anilor, Catisachis ajunsese arțăgos și morocănos. Rămăsese același fanatic admirator al lui Pericle și nu putea deschide gura fără să spună „Olimpianul”. Uneori, în timp ce tundea sau potrivea cuiva barba, îl auzeai murmurând: „Slăvite! Slăvite!” și dacă îndrăzneai să-l întrebi dacă-ți vorbește ție, se supăra.

— Ție!... exclama el cu dispreț. Ți-aș fi spus ție slăvite? Unul singur e slăvit! Da, slăvit!

Trebuia să știi despre ce e vorba ca să înțelegi ce vrea să spună. Era aproape ca în Misterele eleusine... Multă lume era ca el în anul acela, mulți îl aveau numai pe „Pericle” în gură.

În ajunul Panateneelor, Catisachis își închise prăvălia. Prefera să piardă decadrahma pe care ar fi câștigat-o de la numeroșii lui clienți, decât să piardă vreun amănunt al pregătirilor.

— Am să cutreier tot orașul! Vreau să-mi satur ochii de măreție și de bogăție, vreau să simt până în adâncul ființei ce înseamnă să fii atenian!

Toată lumea era afară. Mulțimea urca și cobora pe străzi căscând gura. Hotelurile erau pline. Nu era casă fără oaspete. Din toate părțile Ligii, din cele mai îndepărtate colonii, chiar și din cele pontice, veniseră reprezentanți care însoțeau ofrandele sau animalele pentru jertfele hotărâte zeiței. Până și câțiva beoțieni se încumetaseră să vină, străduindu-se să treacă neobservați, deși erau recunoscuți îndată după accentul lor greoi.

În ajun m-am dus și eu în Ceramicos, de unde urma să pornească procesiunea. M-am dus singur, fiindcă Alcibiade rămăsese acasă, dornic să se gătească din ajun pentru procesiunea la care avea să ia parte în rândul efebilor. În Ceramicos se adunase mult popor care admira animalele trimise de celelalte orașe: boi grași cu coarne lungi și tălângi de argint, alții mai zvelți și mai mici, animale negre din Ionia cu coarnele aurite și copitele ținuite cu argint. Insulele în care creșterea vitelor avea o mare dezvoltare trimiseseră vite frumoase dar mici, junci albe cu pete gălbui. Dar cele mai frumoase din toate erau cele venite din Eubeea, cu crupe înalte, cu părul vârtos și tare, care ridicau capetele și mugeau cu privirea sălbătică. M-am mirat, aflând că Turioi, una din coloniile noastre, trimisese un singur animal pentru jertfă.

În agora era atâta îmbulzeală că trebuia să lupți ca să-ți poți face drum. Pe măsură ce timpul trecea, strigătele vânzătorilor, sosiți din cele patru părți ale Aticei, creșteau și deveneau tot mai asurzitoare. Pe străzi, lumea veselă și însuflețită se pregătea pentru marea sărbătoare.

Într-adevăr, ziua a douăzeci și una din luna Targelion a anului patru din a optzeci și cincea Olimpiadă a rămas una din zilele neuitate ale vieții mele. Înainte încă de a se fi crăpat de ziuă, toată casa fusese cuprinsă de agitație. Pericle și Alcibiade se pregăteau să pornească spre Ceramicos, unde urma să se formeze procesiunea. Sclavii aduceau repede, plini de zel, tot ce li se cerea și Aspasia supraveghea fiecare amănunt din îmbrăcămintea Olimpianului. Pericle se înfășură într-o hlamidă de un albastru închis, încălță sandale aurite, se încinse cu o spadă scurtă, însemnul calității sale de strateg, și-și puse pe cap coiful cel mai frumos, un dar al lui Fidias, care pe fiecare parte sculptase artistic în aur și aramă capul Atenei. Gătît astfel, se opri în fața unei oglinzi ca să se admire. Pe Atena! Ce impunător era! Avea o față liniștită și pășea ca un rege. Pe urmă intră Alcibiade!... Zei, cum de făuriți uneori perfecțiunea și o trimiteți aici pe pământ ca să-i chinuiască pe ceilalți oameni și să aprindă în inimile lor o sete de nestins! Ce revelație am avut în clipa aceea! Îl vedeam în fiecare zi, cunoșteam cel mai neînsemnat amănunt al chipului său, aș fi putut descrie și umbrele pe care jocurile de lumină le desenau pe fața aceea, totuși, când l-am văzut în licărirea palidă a zorilor ivindu-se zâmbitor în cadrul ușii, în hiton alb, cu capul puțin aplecat înainte, cu părul ondulat sclipind ca razele de soare, numai că n-am îngenuncheat ca să mă închin.

Au plecat însoțiți de slugi și eu, nesocotind regulile de etichetă, de rang și de clasă socială, am ieșit și m-am așezat pe drumul pe care avea să treacă procesiunea. Acoperișurile din jur erau negre de lume, un vuiet urca din oraș și se întindea pretutindeni ca o hidră. La apariția primelor șiruri de purtători ai urnelor de aur, strigătul care se ridică din piepturi fu atât de puternic, încât acoperi psalmodierea rapsozilor și animalele, rămase încă la Ceramicos, începură să se zbuciume înspăimântate. În clipa aceea, soarele răsări dincolo de Himet și primele lui raze luminară - o, minune! - Partenonul!

Templul scânteia și strălucea ca de o lumină proprie și un norișor trandafiriu, abur al cerului, se așează deasupra lui, mesaj al zeiței care se mândrea împreună cu poporul ei.

— Minune! Minune! striga mulțimea. În clipa când procesiunea trecea prin agora, strategii o opriră din cauza îmbulzelii și atunci un exaltat – am aflat mai târziu că era Catisachis – țâșni din mulțime și se aruncă la picioarele lui Pericle. Prinse în pumni pământul pe care călcase Olimpianul, îl sărută și, ferindu-l cu grijă, se întoarse în rândurile mulțimii.

— De ce ai luat cu tine țărâna aceea? l-am întrebat mai târziu.

— Ca s-o pun lângă zeii mei casnici! răspunse el cu un glas care tremura de emoție.

N-am putut urmări în voie procesiunea. Era multă lume și, scund cum eram, nu puteam să văd bine și nici să mă înalț mereu în vârful picioarelor. Întâi trecu un detașament al gărzii orașului, format din robi traci cu sulite de aramă. Apoi cetățenii foarte bătrâni, pășind încet și ținând în mâini ramuri de măslin. După ei venea un regiment de hopliți tineri, care-și făceau stagiul militar; coifurile lor erau coborâte de parc-ar fi fost gata de atac. Un murmur străbătu mulțimea la ivirea celor vreo sută de meteci, care purtau fiecare câte o albie, simbol al poziției lor în oraș, plină de flori – trandafiri și oleandri – pentru ca spectacolul să fie mai puțin comic.

Obosit de atâta stat în picioare, încercam tocmai să mă strecor prin mulțime și să găsesc undeva un loc unde să mă odihnesc, când am auzit pe cei de lângă mine întrebându-se unul pe altul:

— Cine-i ăsta? Cine e?

— Uitați-vă la efebul acela! Uitați-vă ce minunat e!

Am înțeles că era vorba de Alcibiade și, vrând să mă conving, m-am înălțat cât am putut în vârful picioarelor ca să-l văd. Era mai înalt decât ceilalți copii și pășea cu capul sus. Fără voie, cei de o vârstă cu el lăsaseră un gol în jurul lui, de parc-ar fi vrut să-l lase să umble nestingherit, de parc-ar fi vrut să îngăduie frumuseții lui să strălucească și mai tare.

Era aproape de amiază și simțeam că nu mai pot rezista. Am plecat spre casă, astfel încât n-am văzut nici peplonul, nici pe fetele tinere purtând coșuri pline de flori, nici oficialitățile, nici animalele împopoțonate cu mii de zorzoane pentru acest prilej.

La terminarea studiilor, stăpânul meu cânta din liră, ştia pe de rost pe Homer, pe Hesiod şi pe Simonide, de-ţi împuia urechile cu ei, ştia mitologie şi putea să spună pe dinafară toate figurile de retorică.

Acum alerga toată ziua la sala de gimnastică a Liceului, fireşte unde veneau toţi tinerii de neam. La toate întrecerile sportive se străduia să fie primul. Era o desfătare a ochilor să-l vezi gol, uns cu ulei, adevărată statuie, aruncând discul sau greutatea ori luptând. Puternic şi sprinten, îşi destindea şi-şi aduna alternativ trupul, îşi înşfăca rivalul şi începea lupta, apoi se liniştea şi se întindea gâfâind pe nisipul cald al palestreii.

Fidias venea uneori şi admira împreună cu mine trupurile tinere încleştate în luptă.

— Frumuseţea are nevoie de libertate, Silicos! îmi spuse el într-o zi, arătând spre Alcibiade. Nu pot sili o asemenea făptură divină să rămână ceasuri întregi nemişcată într-o anumită poziţie. Asta ar însemna prefăcătorie. Şi atunci vin să-mi umplu ochii cu frumuseţea lui aici, unde nu bănuieşte că-l urmăresc, că mă hrănesc din perfecţiunea lui. Uită-te la el... aprins... cu părul ondulat care străluceşte ca aurul în soare... câtă frumuseţe... câtă graţie!... câtă forţă... uită-te! lupta începe iar... Ce gesturi... Câtă viaţă, câtă mişcare!

Pe vremea aceea, toată Atena vorbea despre frumuseţea divină a stăpânului meu şi despre înţelepciunea lui Socrate.

Mă îndoiam destul de serios pe atunci de înţelepciunea lui Socrate, fiindcă-mi spuneam că dintr-un sculptor era cu neputinţă să ajungă un înţelept într-un timp atât de scurt. În ce priveşte însă mlădierea şi ingeniozitatea spiritului său, era încă de pe atunci neîntrecut. În clipa când scriu aceste rânduri se şopteşte în oraş că unii vor să-l pârască pentru că propovăduieşte „demoni noi”. Nu ştiu dacă-şi vor duce la capăt ameninţările, mie, însă, mi-ar părea foarte rău ca bătrânul să păţească ceva. În ciuda răutăţilor pe care mi le spunea odinioară, am pentru el un fel de veche simpatie. Avea atâta admiraţie pentru bietul meu stăpân!

Încă de pe atunci îşi începuse Socrate jocul periculos. Nu exista profesor, sofist sau pseudoînvăţat pe care să nu-l silească să discute cu el. Şi era într-adevăr o desfătare să-l urmăreşti şi să-l auzi încolţindu-i cu întrebările, încurcându-i în propriile lor răspunsuri şi, în cele din urmă, după o observaţie care-şi atingea

ținta, legându-i de mâini și de picioare în fața discipolilor lui, care făceau cerc în jur și-l urmăreau cu gura căscată de admirație.

Cât despre stăpânul meu, niciodată nu pierdea ocazia de a se certa cu cei de vârstă lui și de a face rămășaguri monstruoase. Fie că mergeam la o serbare, că ne plimbam sau că făceam vreo excursie, Alcibiade era totdeauna centrul grupului. Câte nebunii nu scornea! Câte farse nu făcea proștilor din grup! Răspunsurile iuți și usturătoare, rămășagurile excentrice pe care de cele mai multe ori le câștiga provocau admirația celor de vârstă lui, ba chiar și a multora vârstnici.

Într-o zi a pus rămășag că până-ntr-o lună avea să dresze zece prepelițe, ca să ajungă de neînvins în luptele de prepelițe.

— O lună! exclamă unii râzând.

— Da! Până-ntr-o lună am să le aduc în fața voastră! Cât îmi dați dacă-mi câștig rămășagul?

— Nu cumva ai să le înveți să numere până la cinci?

— Poate c-o s-o fac și pe asta. Cât îmi dați dacă am să câștig?

— Cât ai să ceri, spuse Calias, fiul lui Hiponikos și nepot al celebrului Calias, adică cel mai bogat moștenitor din lumea elenă.

— Foarte bine, spuse Alcibiade.

— Dar tu cât dai?

— Cât vei cere!

Eram în luna Boedromion⁵⁰ și prepelițe se găseau pretutindeni. În anul acela treceau în grupuri foarte mari și vânătorii care-și întindeau plasele la Sunion câștigau câte patru și cinci drahme pe zi, vânzându-le cu un obol perechea. Cât despre Meidias, cunoscutul crescător de prepelițe, făcea afaceri de aur. Le aduna și le învăța să lupte între ele. Le jumulea aripile ca să nu poată zbura, le vâră două câte două într-un cerc pe care-l desena pe nisip și le asmuțea după metode proprii. Prepelița care izbutea s-o scoată pe cealaltă din cerc ieșea biruitoare. Spectatorii din afara cercului puneau rămășaguri. Păsările aveau legate de picior sfori de diferite culori ca să poată fi deosebite una de alta.

⁵⁰ Cea de a treia lună a anului în Atena antică, corespunzând lunilor septembrie-octombrie.

— Veniți, domnilor! Prepelițe! Bine crescute, dresate, antrenate la orice, frumoase și ordonate! striga Meidias, care făcea el însuși pe crainicul.

Alcibiade cumpără de la el douăzeci de prepelițe nedresate. Le luă cu colivie cu tot, mi le puse în cârcă și-mi porunci să mă duc acasă și să-l aștept. El zăbovi la Meidias ca să cumpere grăunțe și să-i ceară sfaturi. Am dus colivia în camera stăpânului meu, care a sosit peste puțin. A închis ferestrele și a dat drumul păsărilor, care au început să zboare înnebunate prin cameră. Trei din ele s-au lovit atât de tare de pereți încât și-au spart capetele și s-au prăbușit moarte pe podea. Am ieșit din cameră și le-am lăsat pe toate fără apă până-n seară. Când ne-am întors, făcuseră murdărie peste tot, pe scaune, pe pernele răspândite pe jos, pe pat. Puțea a găinaț. La intrarea noastră s-a stârnit iar mare învălmășeală. Păsările se zbăteau ca nebune. Alte două s-au lovit de pereți și au murit și ele.

— Au să se prăpădească toate! spuse Alcibiade. Ia te uită! Am și pierdut cinci! Stai să le dau apă, să vedem ce au să facă!

Le-a dat apă și le-a aruncat grăunțe pe podea. Încetul cu încetul, păsările s-au obișnuit să se adune în jurul grăunțelor pe care le arunca Alcibiade în fiecare zi, totdeauna în același loc. S-au îmblânzit și acum veneau în zbor spre Alcibiade ori de câte ori intra în cameră. Stăpânul meu învățase de la Meidias să suiere ca ele și scotea sunete prelungi: „frrrr...”

Într-o zi, una din păsări s-a așezat din zbor în palma deschisă a lui Alcibiade.

— Asta are să fie prima pe care am s-o dresiez! hotărî el imediat și-i legă o sfoară de picior, ca s-o deosebească de celelalte.

Într-o dimineață, trecând prin fața camerei, Pericle simți duhoarea, intră și fu cât p-aci să cadă lat când văzu cele cincisprezece păsări care se învăteau pe podea și făceau murdărie peste tot.

— Vrei să faci din cameră un coteț? Ce înseamnă asta? Măine-poimăine ai să bagi aici și un struț!

— Tu ai păuni, eu de ce să n-am prepelițe? a întrebat Alcibiade.

— Prostii! Eu îmi țin păunii în grădină! Pentru ce ții prepelițele în cameră? Ca să-ți murdărească patul?

— Vreau să le învăț să numere până la cinci.

Pericle rămase înmărmurit. I se tăiase răsuflarea și nu găsea cuvinte. Încercă să spună ceva, dar începu să se bâlbâie.

— Vrei să faci prepelițe matematiciene, prostule? izbuti el să articuleze în sfârșit. Ce sunt prostiile astea? Ești bărbat în toată firea, mâine-poimâine ai să depui jurământul de cetățean! Cum ai să mai ieși în lume când are să se afle de nebunia asta?

— Să se afle! Am pus rămășag cu Calias al lui Hiponicos.

— Zeiță protectoare! Îndură-te de el! Și-a pierdut mințile! Și ce-or să spună oamenii despre mine? Ce-or să spună?

— Nimic mai rău decât spun despre mine! Au spus că am lipsit două zile de acasă ca să stau la unul din admiratorii mei. Au spus că la sala de gimnastică am bătut un sclav cu toiagul și că l-am ucis! De fapt l-am pocnit de două-trei ori pentru că a vrut să treacă înaintea mea. Când l-am palmuit pe învățătorul care nu avea operele lui Homer, au spus că am aruncat cu pietre în el și că i-am spart capul. Să spună ce poftesc dacă țin neapărat să vorbească despre mine!

— Scoate numaidecât păsările astea scârboase din cameră!

— Și unde să le duc?

— Unde vrei! Du-le în grădină! Păsările astea scârboase...

— Nu sunt scârboase. Mănânci carnea lor!

— Haide, prostule! Numaidecât dai drumul la un sofism!

Pericle plecă trântind ușa și, fără să piardă timpul, stăpânul meu se duse în grădină – care nu era prea mare – și se căzni toată după-amiaza să facă o colivie din trestie.

— Cum o duc prepelițele tale? îl întrebau prietenii, care începuseră să-și bată joc de el.

— Aveți răbdare... aveți răbdare... spunea Alcibiade.

În câteva zile, gluma se răsuflă și toată lumea uită de pariu.

Socrate nu îndrăznise până atunci să vină la Pericle acasă, unde seara se aduna lume multă – sofiștii, artiștii și oamenii politici ai Atenei. Într-o zi își făcu curaj și veni.

— Iartă-mă, Aspasia, spuse el zâmbind, că vin în casa ta nepoftit și neanunțat, dar am aflat că toată înțelepciunea și gloria Atenei se va aduna astăzi aici și n-am vrut să pierd o astfel de lecție. De altfel, de mult îl tot rog pe prietenul nostru comun Cefalos să mă ia cu el. Nădăduiesc că ți-a spus cât de mult doresc să iau parte la adunările voastre, dar siracuzanul

ăsta se tot ferește, din cine știe ce tainice motive, să mă aducă aici. Iată deci că am hotărât să vin singur.

— Fii binevenit, Socrate! răspunse Aspasia. Cefalos nu mi-a spus niciodată nimic, dar am auzit multe despre tine. Te-ai lăsat de sculptură, arta tatălui tău, și acum cauți adevărul discutând cu tinerii. Poate că nu-i cea mai bună metodă... Casa mea, Socrate, îți este totdeauna deschisă și sper că vei găsi mai ușor adevărul aici, împreună cu noi! Sunt ani de când sub acest acoperiș se adună din toate părțile elenismului filosofi străini și sofști, care ne explică gândurile lor și concluziile la care ajung. Ar fi nedrept și urât ca tu, un atenian, să nu te bucuri de un tratament asemănător în această casă.

— Îți mulțumesc, Aspasia, pentru cuvintele tale bune. Dacă trebuie să descopăr vreodată adevărul, e de bănuir că am să-l găsesc mai curând aici, lângă tine, fiindcă e îndeobște știut că adevărul și frumusețea sunt surori. Trebuie însă să-ți mărturisesc că azi simt oarecare tulburare, oarecare sfială, fiindcă mă aștept să întâlnesc minți luminate... Pe Anaxagora...

— Da! Lui Anaxagora nu-i place să fie întrerupt, Socrate... Ține seama de asta...

În clipa aceea intră Anaxagora urmat de o suită de admiratori și în încăperea se așternu tăcerea.

Aspasia ieși în întâmpinarea filosofului și Socrate își aruncă privirile în jur, căutându-l pe Alcibiade. Deși era un flăcău în lege de șaisprezece ani, stăpânul meu nu avea încă voie să stea cu cei mari. Dornic, însă, să afle ce se va întâmpla în seara aceea, despre ce avea să vorbească Anaxagora și ce observații avea să facă Socrate, îmi poruncise să rămân, prefăcându-mă că-l ajut pe intendentul Evanghelos, care dădea porunci sclavilor.

— Să-mi spui ce face Socrate, îmi zise Alcibiade, înainte de a se culca.

În ziua următoare mă chemă în grădină, unde-și îngrijea prepelițele.

— Ei? Ce a zis Socrate ieri seară?

— N-a zis nimic, băiatule. Nimic.

— Ești un somnoros! Se vede că ai tras un pui de somn în colțul tău și acumai vii să-mi spui că Socrate a tăcut!

— N-a zis nimic, lumina mea.

— Nimic? N-a rostit nicio frază? exclamă furios Alcibiade.

— Ba da, a apus o frază... la sfârșitul serii...

— Va să zică a vorbit! Și ce a spus?

— Uite ce a spus. Anaxagora explica tot felul de lucruri și vorbea despre legi, arătând deosebirea dintre legea naturii și legile oamenilor. A vorbit mult și când s-a oprit, în tăcerea ce se lăsase, s-a auzit ca o șoaptă, o întrebare a lui Socrate: „Ce e legea?” Toți s-au întors spre el și l-au privit mirați de parc-ar fi spus o tâmpenie, dar nimeni n-a răspuns. Tuturor le era somn. Era târziu, aproape de cântatul cocoșilor și au plecat cu toții. Numai Aspasia i-a spus lui Pericle după plecarea oaspeților că în altă seară va trebui să se discute ce înseamnă legea.

— Așadar, nu i-a răspuns nimeni! Bine! Într-una din zilele astea am să mă duc să mă întâlnesc cu Socrate. Dacă a întrebat, înseamnă că el nu știe ce e legea. Am să-i spun eu ce e.

— Crezi că nu știe?...

— Atunci de ce întreabă?

— Fiindcă-i un șmecher, mizerabilul! Un mare șmecher! Tu nu l-ai auzit vorbind. Așa face totdeauna... Face, dragă Doamne, pe neștiutorul... Pune întrebări cu o naivitate prefăcută, pe urmă așteaptă. Deunăzi treceam prin Stoa Poichile⁵¹ și iată că Socrate se apropie de un grup. M-am oprit și eu ca să ascult. Și ce crezi că a început să spună? Că știe un singur lucru, și anume că nu știe nimic... A spus că a venit pe acolo ca să învețe și să se mai lumineze la minte. Să fi văzut numai cum îi scânteiau ochii de șiretenie în clipa aceea. Ceilalți, neștiutori, i-au spus să-și dea osteneala și să asculte. În scurt timp s-a ajuns la un adevărat interogatoriu. Socrate se așezase pe jos cu picioarele încrucișate și începuse să pună întrebări. Și când începe el să pună întrebări, îl apucă noaptea. Cum și de ce și când și de unde și de când și cine și de la cine și cui! i-a năucit, nu știa ce să mai răspundă!

— Astea-s vorbe, Silicos! Eu nu mă tem! Ai să vezi tu!

— Tu știi mai bine, stăpâne! am răspuns văzând că Alcibiade e gata să se aprindă și să mă ocărască.

Seara, când Pericle, Aspasia, Pericle cel tânăr, fiul lor – care era copil nelegitim, fiindcă Aspasia nu avea cetățenia ateniană – și Alcibiade s-au întâlnit la cină, singură Aspasia, totdeauna vorbăreață, se auzea. Stăpânul meu, care de obicei la masă era

⁵¹ Porticul „peștiș”, adică multicolor, împodobit cu picturi.

limbut, uneori chiar gălăgios, își vârâse nasul în farfurie și nu arunca nicio privire în jur.

— Ți s-au înecat corăbiile în seara asta? îl împunse Aspasia. Sau poate divina Afrodita s-a milostivit să-ți arunce o privire?

Stăpânul meu nu răspunse. La sfârșitul mesei însă, când Aspasia se instalează comod lângă Pericle, care avea o digestie rea și voia să fie liniștit după cină, în loc să le spună noapte bună și să plece, Alcibiade se așează cu picioarele încrucișate pe dalele de marmură și, privindu-l cu un aer provocator pe Pericle, îl întreabă:

— Epitrope! Ce e legea?

— Poftim! exclamă râzând Aspasia. Prin urmare, nu-i vorba nici de corăbii înecate, nici de divina Afrodita, nici de altceva... Vrei să te încurci cu politica!

— N-am să mă încurc! Am să fiu om politic. Spune-mi, Pericle, poți să-mi explici ce e legea?

— Pe zei, băiete! În fiecare zi urmăresc cum se fac legile, uneori le fac chiar eu, cum să nu știu ce e legea?

— Atunci ce-i? Spune-mi!

— Legea e ceea ce hotărăște adunarea demosului! Ce hotărăște ea că trebuie sau că nu trebuie să se facă.

— Și ce hotărăște demosul? Binele sau răul?

— Pe Zeus! Firește că binele, copilul meu! Binele! Cum ar putea să hotărască răul?

— Ai dreptate! Dar ia spune-mi: dacă, așa cum se întâmplă în regimurile oligarhice, conducerea o au numai câțiva cetățeni și dacă ei hotărăsc ce trebuie și ce nu trebuie să se facă, atunci ce înseamnă?

— Din moment ce cetățenii care hotărăsc se află la conducere, înseamnă că și hotărârea lor e lege.

— Și dacă un tiran își însușește puterea și dă porunci, sunt și ele legi?

— Desigur, din moment ce porunca o dă cel care deține puterea!

— Bine, dar atunci când e răsturnată o lege? Nu cumva atunci când cineva mai puternic ia conducerea prin forță și-i silește pe cei mulți să facă ce vrea el? Ce-i place lui?

— Așa-i, firește...

— Prin urmare, un tiran care-i silește pe cetățeni să se supună capriciilor lui e un dușman al legii?

— Firește! Adineauri am greșit când am dat numele de lege poruncii unui tiran, care nu ține seamă de consimțământul poporului, ci izbuteste să-și impună voința cu forța.

— Bine, și dacă cei puțini, adică oamenii oligarhiei, în momentul când au conducerea în mâinile lor, poruncesc poporului să facă ce vor ei, fără să-i ceară vreodată părerea? Ce spui tu că-i asta? Constrângere sau lege?

— De oriunde ar veni o poruncă, fie ea scrisă sau nescrisă, dacă are la bază violența și nu acceptarea, trebuie să spunem că e mai degrabă constrângere decât lege.

— Bine, epitrope, dar când poporul, care e stăpân în adunare, votează o măsură și o impune celor bogați, fără să le ceară consimțământul, fapta lui nu-i mai curând constrângere decât lege?

— Ceea ce spui tu e foarte adevărat, Alcibiade! Foarte adevărat! La vârsta ta eram și eu tare în chestii de astea. Îmi plăcea să mă joc și să fac sofisme, cum faci tu acum. Dar e târziu! Du-te la culcare.

— Noapte bună, Alcibiade, îi spuse cu duioșie Aspasia, care urmărise toată convorbirea cu un surâs protector.

Alcibiade spuse „noapte bună” cu un aer jignit și plecă.

— Trebuie să te ocupi de băiatul ăsta! spuse Aspasia lui Pericle. E isteț!...

— Da!... oftă cu mâhnire Pericle. Adică de ce să mă ocup de el?

— Ai să vezi de ce! Prezintă-l cu încetul prietenilor tăi, vorbește-i despre politică...

— Dacă vrei, ia asupra ta sarcina asta. El e cu capul la prepelițe și la pariuri. În curând are să înceapă să se gândească la femei și n-are să-l mai intereseze nimic altceva. De altfel, n-am timp! Știi că din zi în zi situația e tot mai grea. Azi dimineată - nici n-am apucat să-ți spun - la adunarea demosului, s-a ridicat un omuleț din popor, tăbăcar dacă nu mă-nșel, care a vrut să câștige oamenii lingușindu-i cu grosolănie. Firește, n-a făcut aluzie la omagiul pe care voia să mi-l aducă demosul, a vorbit așa, în general, a spus că democrație înseamnă venirea la conducere a oamenilor din popor, că demnități nu trebuie să aibă numai câteva familii... Auzi ce îndrăzneală!

— Cum îl cheamă?

— Stai puțin... Cleon... Cleon îl cheamă. Câteva familii cică! La mine se referea, nemernicul, fiindcă de ani de zile sunt mereu ales strateg! La mine, care am dat de lucru tuturor, care am procurat oamenilor pâine cu lucrările ce s-au făcut și se fac! Eu, care am obținut să-i plătesc bine luând din tezaurul public, care i-am făcut judecători, arhonți, deputați, pritani, apărători ai legii, care le-am dat nu mai știu câte demnități!

— Acuma lasă astea! De ce te pierzi cu firea pentru prostiile unui necunoscut care a vrut să facă pe grozavul față de prietenii lui? Și oamenii cum au reacționat?

— L-au dezaprobat, dar fără convingere! Din fericire, situația externă e destul de nesigură și în curând atenția tuturor se va îndrepta într-acolo. Cearta dintre Corcira și Corint pentru Epidamnos... Corcira și Corintul sunt gata să se bată. Problema asta mai are, însă, un alt aspect. O neînțelegere de familie, să-i zicem, e pe punctul de a se transforma într-o neînțelegere pelenică, deoarece Corintul cere acum ajutor orașelor Ligii peloponesiace. Megara a promis patru nave, Pales alte patru, Epidaurul cinci, Troizenia două! Mai sunt și alții! Cearta se întinde. Pe noi ne interesează azi cum vor lupta corintienii. Singuri, ca să rezolve o neînțelegere cu fosta lor colonie, sau în calitate de membri nedreptățiți ai Ligii peloponesiace, care cer ajutorul aliaților lor? Îți dai seama ce importanță are pentru noi această întrebare? Între timp, cei din Corcira, care se tem să nu se pună în mișcare întreaga Ligă peloponesiacă, n-au găsit nimic mai bun de făcut decât să trimită ambasadori la Sparta! Dacă întâlnirea dintre reprezentanții Corintului și ai Corcirei, care are loc în clipa asta la Sparta, nu rezolvă lucrurile, cu siguranță că va fi război. Dacă învinge Corintul, înseamnă că în câțiva ani avem un rival primejdios. Corintienii sunt buni marinari și învingând Corcira își fac drum spre Sicilia... Pericle tăcu puțin, apoi spuse în chip de epilog: Deocamdată, să rămânem în afara acestui război și să așteptăm ce întorsătură are să ia. Ești de acord?

— Nu! Nu sunt de acord!

— Nu ești de acord? De ce?

— Până acum, Elada a fost împărțită între Atena și Sparta, Pericle... Corcira a rămas în afară și bine a făcut! Dacă aș fi fost unul din oamenii ei politici, tot așa aș fi procedat. Dar insula asta e o putere nu numai pentru că, după a noastră, flota ei e

cea mai numeroasă, ci pentru că poziția ei față de noi este mult mai independentă decât a Corintului, care constituie, firește, o preocupare pentru noi, dar care, din moment ce noi suntem stăpâni la Naupactos, e închis în adâncul golfului său, nu-i așa? Ce se va întâmpla atunci dacă, prin mijlocirea Spartei, Corcira și Corintul se împacă? Tu nu te gândești la posibilitatea ca Sparta să invite Corcira în Liga peloponesiacă, folosindu-se de un argument admirabil, de un argument hotărâtor, și anume că, fiind aliata Spartei, prin urmare ocrotită de ea, va scăpa odată pentru totdeauna de amenințarea corintiană? Și atunci? Tot ce ai spus adineauri în legătură cu Corintul și cu drumul Siciliei capătă și mai multă greutate; superioritatea noastră maritimă față de Liga peloponesiacă ar scădea în comparație cu superioritatea lor pe uscat!

— Bine, dar...

— Știu ce vrei să spui. Vrei să spui că o astfel de posibilitate, adică o rezolvare pașnică datorită mijlocirii Spartei, e exclusă. Din spusele tale, mi-am dat însă seama că dorești în taină reușita acestei intervenții. Ea nu trebuie să reușească pentru nimic în lume! Din războiul dintre Corcira și Corint noi avem de câștigat! E ușor să manevrezi cu îndemânare în această problemă. Până acum ai trimis în Corcira numai informații. De ce nu le-ai face și promisiuni secrete, pentru ca, în tratativele cu Sparta, să ia un ton intransigent? Ai să-mi spui că e de prisos pentru că relațiile lor cu Corintul au ajuns la un punct care nu mai îngăduie nicio puțință de înțelegere. Dar de ce să riști o înțelegere? Ai un prilej unic de a te alia cu Corcira, de a îmbogăți hegemonia noastră cu o podoabă prețioasă! Gândește-te la Corcira, cu flota ei puternică, cu poziția ei geografică privilegiată, care, mâine-poimâine, are să-ți ofere prilejul de a avea avangărzi ateniene în apropiere de Capul Iapigian... în Marea Ionică... în Sicilia...

— Taci, biata de tine!

— Da! Toate astea te sperie! Din cauza ta am pierdut Egiptul și până la Pont te-ai dus doar ca să faci o plimbare militară. Dar, având Corcira de partea ta, de ce n-ai încerca să-ți realizezi planurile pelenice?

— Planurile mele pelenice! oftă Pericle. De trei ori am încercat să le realizez, Aspasia, și tu știi mai bine decât oricine cât de scump e acest vis pentru mine! De trei ori am dat greș. Îți

amintești cum a răspuns Sparta când am convocat aici un congres panelenic pentru reconstruirea templelor distruse de perși? A pornit cu război și a năvălit în Atica! A doua oară, când, după nimicirea lor, sibariții ne-au rugat să-i ajutăm să clădească un oraș nou, am chemat iar pe toți elenii ca să contribuie la ridicarea noului oraș care s-a numit Turioi. Adu-ți, însă, aminte că la Turioi n-a venit nimeni din orașele dorice! Și nu știi ce dezvoltare a căpătat noul oraș! E unul din cele mai bogate din Italia, totuși la Panatenee ne-au trimis un singur bou, în timp ce Miconos, care-i atât de săracă, a trimis patru... Trebuie să mă gândesc să micșorez tributul pe care-l plătesc miconioții... Și a treia oară, când am cerut tuturor orașelor elenice să trimită la Eleusis primele lor roade în chip de ofrandă către Demetra, nici măcar nu mi-au răspuns... Totuși suntem un oraș panelenic. Nu suntem xenofobi ca Sparta, care a dat xenofobiei putere de lege, numind-o xenelasie – expulzarea străinilor. Din toate orașele elene ne vin savanți, ingineri, astronomi, medici și artiști de seamă. Nu noi îi chemăm. Vin singuri și găsesc aici sprijin și admirație. Desigur, poporul de jos are prejudecăți, Anaxagora nu-i prea iubit, dar ăsta-i doar un amănunt. Am devenit un centru panelenic, ceilalți eleni văd asta și contribuie la constituirea lui, deși îi suportă influența, nu vor s-o recunoască. Încep să cred că panelenismul s-ar putea realiza numai cu forța.

— Dacă perșii ar năvăli iar...

— Adu-ți aminte de războaiele medice, Aspasia... Dar, bineînțeles, nu-ți poți aminti de ele, încă nu veniseși pe lume... Când Xerxe a ajuns în Tesalia, jumătate din Elada a fost gata să treacă de partea lui și numai atunci a acceptat Sparta să facă front comun cu noi. Care a fost primul ei gând? Să ne lase să luptăm cu întreaga noastră flotă la Artemision și nu i-a trimis decât pe cei „trei sute” la Termopile, construind în același timp un zid la Istm... Termopilele sunt departe de Sparta, nu meritau decât trei sute de oameni! Numai prin eroismul și sacrificiul lui Leonida a putut fi spălată rușinea eforilor spartani. Dar ce știi tu despre Salamina și despre Plateea? În timp ce atenienii se aflau încă la Egina și Salamina – vai de acest refugiu! – în timp ce unica lor forță era de trei ori glorioasa noastră flotă, iar Mardonios era peste drum, în Atica, spartanilor nici nu le-a trecut prin minte să-i gonească pe perși din Elada. Fără viclenia lui Temistocle n-ar fi ajuns să se teamă că Atena e gata să se

alieze cu Mardonios. Numai așa s-a putut da lupta de la Plateea. Sparta e din totdeauna singura preocupare a laconienilor. Sunt lipsiți de pământul și de țarinile lor, sunt chinuiți veșnic de teama unei răscoale a iloților. Planurile mele panellenice! Cum să le înțeleagă spartanii? Și ceilalți eleni? Dacă nu vor să asculte de glasul Atenei, îi vor simți totuși farmecul și poate că-și vor întoarce cândva ochii spre ea de bună voie.

Cele mai multe dintre prepelițele stăpânului meu se prăpădiseră, numai două mai erau în viață. Una dintre ele, cea mai deșteaptă, era perfect domesticită. Când Alcibiade intra în grădină fluierând prelung: frrrr... pasărea zbura spre el și se oprea în palma lui întinsă. Dar prietenii stăpânului meu uitaseră de pariu și nici el nu mai aducea vorba despre asta. Erau cuprinși cu toții de o nouă febră: discutau politică. Fiecare spunea ce-i trecea prin minte și stăpânul meu vorbea totdeauna mai mult decât ceilalți.

— Lasă, mă fac eu mare, o să vedeți voi ce pot.

— Mai mult decât a făcut Pericle ce ai să faci?

Alcibiade răspundea cu brutalitate și trufie, ba chiar, uneori, rostea cuvinte de dispreț la adresa epitropului său

— Dar ce mare lucru face Pericle ca să nu pot face și eu la fel?

— De paisprezece ani în șir poporul îl alege strateg!

— L-o fi alegând poporul, dar Victoria nu-i alături de el! Să ajung eu strateg, să vedeți cum am să jumulesc Victoria de pene ca să mă împodobesc cu ele!

Prietenii lui îl ascultau uluiți. Unii râdeau, alții erau cuprinși de oarecare teamă, fiindcă Alcibiade vorbea cu înflăcărare și convingere, cu ochii scânteietori și aruncând în jur priviri mândre de pui de leu. Se apropia timpul când avea să depună jurământul de cetățean și avea să înceapă o viață independentă, fără epitropi și fără îngrădiri. Voia să înceapă să se radă, pentru ca barba lui să se întărească și să crească mai repede, se străduia să se poarte și să se miște în așa fel încât să pară un bărbat adevărat. Bine primit peste tot, Alcmeonidul însușea cu prezența lui orice adunare, orice serbare. Mulți băieți de vârsta lui nu-l iubeau, ci-l dușmăneau și-l invidiau. Cei mai vârstnici îl admirau pe ascuns, dându-și seama că avea să-și cucerească repede faimă în viața publică.

Multe firi slabe și timide începură să se gudure pe lângă el ca să-i poată aminti despre asta mai târziu, când avea să devină un om de vază în cetate.

Din seara când Socrate intrase la noi în casă, începuse să-l urmărească pretutindeni pe stăpânul meu, la sala de gimnastică, la plimbare, la Poichile. Avea pe atunci cam patruzeci de ani, era, deci, cam de vârsta mea, dar părea mult mai trecut și Alcibiade, care avea aproape optsprezece, spunea despre el: „bătrânul cel urât”. Avea un nas turtit, obraji osoși și fruntea lată; capul lui era și mai lunguiet decât al meu, avea o barbă ascuțită, iar ochii vicleni și foarte negri aminteau de un satir la pândă care aștepta să-i pice vreo pradă. Buzele lui groase, întredeschise, descopereau dinți foarte albi și strălucitori.

Stăpânul meu se înfură când îl vedea mereu în cale-i și spunea că va schimba sala de gimnastică sau că va înceta să se mai ducă la Poichile. Dar hotărârile acestea însemnau mai curând o cochetărie. Așa-zisa repulsie a lui Alcibiade față de Socrate se transformă curând într-o imensă dorință de a-l cunoaște, fiindcă el vedea adunându-se în jurul „bătrânului urât” pe tinerii cei mai de vază din Atena, pe Hipocrate, fiul lui Apolodor, pe Eriximahos, pe Faidros, pe Andron, pe minunatul Agaton, pe care stăpânul meu era cam gelos, fiindcă numai el i se putea compara în frumusețe și grație, pe Eutidemos, pe Glaucos și pe Polemarhos, fiul lui Cefalos, care veneau aproape zilnic de la Pireu, uneori pe jos, ca să-l întâlnească pe Socrate la locul său obișnuit. Și nu numai tinerii se adunau în jurul lui, veneau și oameni mult mai vârstnici care-l ascultau vorbind ceasuri întregi.

Într-o după-amiază de primăvară, când toată natura era în floare, stăpânul meu, care îmbrăcase un frumos hiton alb, era bine pieptănat și ușor fardat (își pusese puțin roșu pe obraji și-și încondeiase ochii), mi-a spus să urc cu el pe Acropole, unde-l așteptau niște prieteni pentru a le arăta și a-i convinge că în basorelieful procesiunii Panateneelor doi dintre călăreți aveau chipul lui.

Ca să scurtăm drumul, în loc să trecem prin agora și prin Basileion, am luat-o prin Stoa Poichile. Eram cam grăbiți, fiindcă întârziaseam, când iată! Socrate se ivi deodată înaintea noastră

ieșind din cine știe ce colț întunecat unde pândea cum își pândește păianjenul victima.

— Alcibiade! îi spuse el stăpânului meu, care se oprișe zăpăcit. Alcibiade! Ți se pare poate ciudat că sunt singurul dintre cei ce-ți admiră frumusețea și tinerețea care mă aflu mereu unde te afli tu, care merg mereu unde mergi și tu, deși nu mă apropii de tine și nu-ți vorbesc așa cum fac numeroșii tăi admiratori. Te rog să crezi că nu un sentiment omenesc m-a împins să mă port astfel până acum. Un glas interior îmi poruncește să nu mă apropii de tine. Dacă-ți adresez azi cuvântul, e pentru că vocea a tăcut, pentru că acum am voie să te cunosc. Sunt sigur că până azi niciunul dintre admiratorii tăi – dintre cei mulți și falnici care se apropie de tine – n-a scăpat de trufia ta. Ursitoarele ți-au dăruit cu mărinimie toate însușirile, înainte de orice, ești un flăcău foarte frumos și bine legat...

— Să mergem... i-am șoptit lui Alcibiade, dar el zâmbi înroșindu-se ușor de plăcere la auzul ultimelor cuvinte ale lui Socrate și, fermecat de tonul vocii lui, nici nu m-a auzit. Celălalt a continuat:

— Cine vrea să se încredințeze că spun adevărul, n-are decât să te privească. În al doilea rând, te tragi din cel mai mare neam al Atenei, cel mai strălucit și mai glorios dintre orașele Eladei. Tatăl tău ți-a lăsat o mulțime de rude și de prieteni. Ești bogat, adică vei fi în curând bogat, în clipa când vei deveni major, și trebuie să recunosc că nu ești desfrânat, cum sunt de cele mai multe ori bogații. Așa se explică de ce i-ai alungat pe cei ce-ți dădeau târcoale și-mi închipui că te întrebi de ce dintre toți atenienii sunt singurul care mă silesc să fiu totdeauna lângă tine și de ce mai sper după ce am văzut cum i-ai descurajat pe ceilalți!

— Nu știi, poate, Socrate... răspunse stăpânul meu cu mult curaj, că mi-ai luat-o puțin înainte. Aveam tocmai de gând să-ți vorbesc eu primul și să te întreb ce vrei de la mine, de ce mă plictisești și de ce te găsesc totdeauna în calea mea, oriunde m-aș duce? Într-adevăr, purtarea ta mă miră, iată de ce mi-ar face cea mai mare plăcere să-mi dai lămuriri.

— Dacă ai să mă asculți frumos și în liniște, am să-ți explic totul. Gândește-te bine însă... să nu ți se pară ciudat dacă am să mă întrerup pe neașteptate, așa cum am început.

— Am să te ascult, Socrate. Vorbește!

— Dacă mi s-ar fi părut că însușirile despre care am vorbit, adică frumusețea, poziția socială și originea îți sunt de ajuns, aș fi renunțat de mult să te mai urmăresc și să te supraveghez. Dar eu vreau să-ți spun câte ceva din cele ce gândești tu însuți despre tine... Socrate respiră adânc și continuă: Dacă un zeu ar fi venit la tine și te-ar fi întrebat: „Alcibiade! Ce-ai vrea mai curând? Să trăiești cu însușirile de până azi, fără să dobândești niciodată nimic mai mult, sau să mori?”, ce-ai fi zis? Cred că ai fi preferat să mori. Fiindcă, știi ce anume speri tu? Că în curând, când ai să te înfățișezi în fața demosului atenienilor – cred că e vorba de câteva luni – ai să ajungi cu siguranță și în scurtă vreme superior lui Pericle și tuturor celor care au făcut vreodată politică. Speri să ajungi atotputernic în oraș și știi că cine e primul la Atena e primul în întreaga Eladă! Dar eu merg mai departe și-ți spun așa: Dacă Zeus însuși ar veni să-ți spună: „Bine, Alcibiade, ai să fii stăpân pe toată Europa, dar n-ai să poți pătrunde în Asia”, cred că și de data asta ai dori mai curând să mori decât să nu poți umple cu numele tău întreaga lume! Și cred că, după tine, în afară de Cyrus și Xerxe, niciunul din oamenii a căror faimă s-a răspândit peste tot nu e demn de luat în seamă. Poate că de data asta mă vei întreba: „Bine, Socrate, ce legătură au toate acestea cu faptul că m-ai urmărit mereu fără preget?” Și eu îți voi răspunde îndată, prietene. Fără mine nu vei ajunge niciodată acolo unde sperی să ajungi, fiindcă eu cred că am o mare influență asupra ta. Tu sperی că vei conduce Atena și eu sper că te voi conduce pe tine! Ascultă! Nimeni, nicio rudă, niciun prieten, niciun tutore, nimeni în afară de mine nu-i în stare să-ți dea ce dorești. Și, dacă până acum demonul⁵² meu nu mi-a îngăduit să-ți vorbesc, e pentru că ai fost prea tânăr și vorbele mele s-ar fi pierdut în van.

Fascinat ca o pasăre în fața unui șarpe, Alcibiade se așeză, se sprijini de o coloană și, plecându-și capul, îi spuse lui Socrate, care se așezase și el în fața lui, cu picioarele încrucișate.

— Vorbele tale, Socrate, sunt și mai ciudate decât tăcerea ta. N-are importanță dacă ce spui e adevărat sau nu. Spune-mi doar de ce crezi că mi-aș putea realiza ambițiile cu ajutorul tău și de ce e imposibil să fac asta fără tine?

— N-am de gând să-ți țin un discurs, răspunse Socrate, dar, dacă vrei, putem să discutăm despre asta.

⁵² Aici cu sens de duh, „demonion” al lui Socrate.

— Numai să nu-mi spui nimic neplăcut... zise stăpânul meu cu sfială.

— E neplăcut să-ți pun întrebări?

— Nu, desigur.

— Cum să începem? Să presupunem că am ajuns la o concluzie justă?

— Da, să presupunem...

— Prin urmare... dacă nu mă înșel, ai vrea să te prezinți în adunare și să faci politică. Adică să-i sfătuiești pe atenieni ce trebuie să facă. Prin urmare, dacă în momentul când ai fi pregătit să urci la tribună te-aș opri și te-aș întreba: „Spune-mi, dragul meu, ce-i preocupă pe atenieni și ce sfat ai să le dai dacă urci la tribună? E vorba de o problemă pe care o cunoști mai bine tu sau pe care o cunosc mai bine ei?” Ce ai răspunde, Alcibiade?

— Aș răspunde că, dacă urc la tribună, vreau să vorbesc despre o chestiune pe care o cunosc mai bine decât ei!

— Ce știi tu? Lucrurile pe care le-ai învățat de la alții, sau acelea pe care le-ai învățat singur?

— Ce altceva aș putea ști?

— Dacă nu mă înșală memoria, ai învățat gramatică, ai învățat să lupți și să cânti la chitară. N-ai vrut să înveți să cânti la flaut din cochetărie...

— Adevărat, altceva n-am învățat!

— Prin urmare, vrei să te ridici și să iei cuvântul ca să dai sfaturi atenienilor când se va discuta în demos despre gramatică?

— Pe Zeus, nu!

— Atunci când va fi vorba despre chitară?

— Nu, Socrate! răspunse jignit stăpânul meu.

— Atunci mărturisesc că nu înțeleg când vrei să te ridici să vorbești, din moment ce în demos nu prea cred că se discută de obicei despre lupte...

— ...Știu că nu.

— Atunci în legătură cu ce chestiune crezi că va trebui să-ți spui părerea? Ca să ți-o spui trebuie să fii sigur că e cea mai bună din toate!

— Voi vorbi despre problemele noastre, Socrate. Dacă trebuie să fie război, dacă trebuie să fie pace și despre alte chestiuni politice.

— Adică vrei să te ridici să vorbești când adunarea va avea de hotărât cu cine trebuie să facem război și cu cine trebuie să încheiem pace, nu-i așa? Dar ia spune-mi: Ce urmărim când încheiem pace sau când ne războim?

— N-am înțeles ce ai spus, Socrate.

— Alcibiade, i-am șoptit eu aplecându-mă spre urechea lui, e târziu, prietenii tăi te așteaptă. Mai bine să plecăm... cu ăsta n-ai s-o scoți la capăt...

— Taci, Silicos! mi-a spus el răstit, întorcându-se spre mine. Spune-mi, Socrate, ce sens are întrebarea ta?

— Când luptăm cu vreo cetate, nu știi de ce ne luptăm?

— Ba știu, firește! Luptăm fiindcă cetatea aceea ne-a nedreptățit sau fiindcă ne-a luat ceva care ne aparține sau fiindcă ne-a atacat ea mai întâi.

— Adică? În general cum vine asta?

— Ce înseamnă „în general”? Când sunt nedreptățiți?

— Exact! Împotriva cui îi vei sfătui, deci, pe atenieni să lupte? Împotriva celor care săvârșesc ceva contra noastră pe drept sau numai împotriva celor care ne nedreptățesc?

— Asta-i bună! Păi, dacă s-ar hotărî cineva să atace pe cei care au dreptate, n-ar mărturisi-o!

— Fiindcă nu-i drept să luptăm împotriva celor care săvârșesc o faptă dreaptă.

— Bineînțeles!

Stăpânul meu începuse să prindă curaj. Se necăjise la început când cu dușul rece despre chitară și despre lupte, dar acum credea că se descurcă bine. Își îndreptă ușor spinarea, își potrivea hitonul și-mi zâmbi cu cochetărie, de parc-ar fi vrut să-mi spună:

— Vezi, prostule? O scot foarte bine la capăt.

Socrate, însă, îi puse o nouă întrebare:

— Dragă Alcibiade, chiar asta-i problema: cine are și cine n-are dreptate. Dar stai puțin. Ai uitat, oare, că n-ai învățat de la nimeni ce e drept și ce e nedrept sau, poate, ai ascultat pe furiș vreun profesor care te-a învățat și asta? Cine-i acest profesor, Alcibiade? Spune-mi, te rog, numele lui. Aș vrea să mă duc să învăț și eu de la el...

— Îți bați joc de mine, Socrate? spuse stăpânul meu care-și pierduse dintr-odată curajul, dându-și seama că celălalt îl lua peste picior.

— Pe Zeus! Nu-mi bat joc.

— Ce importanță are, Socrate, că n-am avut alt profesor? În alt mod n-am putut învăța ce e drept și ce nu-i drept?

— Firește că da... dacă ai descoperit metoda...

— Și crezi că nu pot s-o descopăr?

— Dacă-ți dai osteneala... Spune-mi însă, la ce vârstă nu știai să deosebești ce-i drept de ce-i nedrept? Spune-mi asta fiindcă n-aș vrea să trângănim prea mult. De pildă, anul trecut știai sau nu știai?

— Păi... cred că știam...

— Dar acum trei-patru ani?

— Și atunci!

— Acum cinci ani însă erai încă un copil și totuși știu bine că și atunci te credeai în stare să poți deosebi ce-i drept de ce nu-i drept.

— Ce înseamnă că știi bine?

— Te-am urmărit adesea când te duceai la lecții, sau când jucai zaruri sau cine știe ce mai făceai. Pe atunci nu s-ar fi zis deloc că-ți pasă de ce-i drept și de ce nu-i drept; erai veșnic cu gură mare și te certai cu cei de vârstă ta, învinuindu-i că fac șmecherii, astfel că ieșeai totdeauna nedreptățit!

— Ce era să fac dacă mă nedreptățeau. Socrate?

— Întrebi ce trebuia să faci și tu nu știai dacă te nedreptățeau sau dacă îi nedreptățeai tu pe ei?

— Dar știam, Socrate! Știam că mă nedreptățesc!

— Prin urmare, după tine, știai și în copilărie ce e drept și ce e nedrept?

— Știam, Socrate, spuse înciudat stăpânul meu, care simțea că se clatină și-mi aruncă o privire piezișă cerând ajutor. Trebuie să mărturisesc că am simțit o tainică satisfacție de a-l lăsa prins în plasa lui Socrate, fiindcă el însuși stăruise să rămână și să discute.

— Când ai învățat asta? Și unde anume? Întrebă mai departe Socrate neînduplecat.

— Nu știu ce să-ți răspund! Poate că adineauri nu ți-am dat un răspuns bun. Cred că am aflat și eu așa cum află și alții.

— Ne întoarcem iar de unde am plecat! oftă Socrate. De la cine ai învățat asta?

— De la cei mulți! Nu-i crezi demni să dea învățături?

— Ba da, ei pot să te învețe să joci zaruri și alte jocuri.

— Limba pe care o vorbesc am învățat-o de la cei mulți!

— Lumina mea! exclamă nerăbdător Socrate, firește că de la cei mulți vei învăța limba așa cum vei învăța și alte lucruri ușoare. Vei învăța ce-i lemnul și ce-i piatra. Dar ce-i drept și ce-i nedrept... Sunt demni cei mulți să te învețe așa ceva?

— De ce nu?

— Au învățat ei asta de la cineva?

— Nu știu!

— Dacă n-au învățat de la nimeni, cum pot să predea ceea ce nu știu?

— Ai dreptate!

— Deci iată că nu de la cei mulți ai învățat ce-i drept și ce-i nedrept. Și așa ajungem la concluzia că Alcibiade, frumosul Alcibiade, Alcibiade Alcmeonidul, fiul lui Clinias și al Dinomahei, nu știe ce-i drept și ce-i nedrept și că vrea să se prezinte în adunare ca să dea sfaturi atenienilor asupra unor chestiuni pe care nici el nu le cunoaște...

— Iartă-mă, Socrate, dar mi se pare că atenienii, ca și ceilalți eleni, rar se sinchisesc de ce-i drept și de ce-i nedrept. Mai curând se gândesc la interesele lor și eu nu cred că interesul cuiva e unul și același lucru cu dreptatea, deoarece mulți s-au căpătuit făcând mari nedreptăți, pe când alții, care au fost totdeauna oameni drepti, s-au dus de răpă.

— Dacă crezi că ce e drept nu-i unul și același lucru cu interesul cuiva, afirmi că știi ce înseamnă interesul!

— Ce m-ar împiedica să știu asta? Nu cumva ai să începi iar să mă întrebi de unde am învățat și de la cine și, dacă n-am învățat, cum de știu?

— Foarte bine! Dacă nu vrei, nu te întreb cine ți-a fost profesor. Fie că te întreb, fie că nu te întreb, e totuna, dacă o să ajungem la aceeași concluzie, adică la aceea că n-ai învățat și nici n-ai aflat singur ce înseamnă interesul. Și fiindcă ai o purtare sfidătoare, fiindcă nu-ți place să discutăm despre aceeași temă, s-o lăsăm baltă, indiferent dacă știi sau nu care anume e interesul atenienilor. Dar nu mi-ai dovedit că interesul nu e unul și același lucru cu ce-i drept. Vrei să mi-o dovedești întrebându-mă, așa cum te-am întrebat eu adineauri? Sau poate preferi să vorbești fără întrebări și răspunsuri...

— Cum adică?

— Uite cum! Presupune că eu sunt adunarea poporului. Nu-i așa că acolo trebuie să încerci să convingi pe toată lumea?

— Firește!

— Nu vei folosi oare aceleași argumente ca să convingi pe unul ca și pe cei mulți? Încearcă deci să mă convingi că adesea dreptatea nu e ceea ce se cuvine să facem...

— Socrate!...

— Și eu te voi convinge de contrariul. Singurul lucru pe care ți-l cer e să răspunzi la întrebările mele.

— Ajunge cu întrebările! Vorbește... te ascult!

— Ba nu, ba nu! Dacă nu te auzi pe tine însuți recunoscând că ce-i drept nu e unul și același lucru cu interesul, să nu crezi în vorbele nimănui. Spune-mi deci: ai afirmat că există unele lucruri juste care sunt de folos și altele care nu sunt de folos.

— Da!

— Prin urmare, unele sunt bune și altele rele...

Întrebările lui Socrate începură să curgă ca ploaia. Stăpânul meu abia prididea să spună câte un: da, desigur, firește, cum să nu, în timp ce Socrate se aprindea și se însuflețea tot mai mult, vorbea cu glas tot mai tare și mai vioi, gâfâia, ca într-o stare de exaltare erotică. Era tot mai furat de discuție și vorbele lui se rostogoleau cu rapiditate. Făcea mișcări vii, se strâmba și, în ochii lui, care-l priveau înflăcărați pe stăpânul meu, se aprinsese o scânteie. Un fulger de șiretenie îi străbătu privirea și-i lumină chipul urât când îl întrebă pe stăpânul meu:

— Va să zică, tu însuți mărturisești că nu știi nimic despre ce e drept și ce-i nedrept, despre ce-i bun și ce-i rău.

— Mărturisesc... spuse Alcibiade cu jumătate de gură.

— Dacă mărturisești, înseamnă nu numai că nu știi nimic despre cele mai importante lucruri, înseamnă totodată că până foarte de curând nu știai nici măcar că nu știi nimic...

— Mă tem că...

— Ce nenorocire, Alcibiade! Ce-ai pățit? Nici nu îndrăznesc să-ți spun. Dar pentru că suntem între noi și nu ne aude nimeni, am să-ți explic! Faci casă bună cu neștiința, dragul meu, cu cea mai neagră neștiință! Și vrei să te ocupi de politică înainte de a te instrui? Nu ești singurul care o pățește! Cei mai mulți dintre oamenii noștri politici - afară, poate, de Pericle al tău și de alți câțiva - habar n-au ce-i cu ei.

— E așa cum spui, Socrate! Cei mai mulți dintre oamenii noștri politici sunt niște imbecili!

— Prin urmare?

— Dacă ar fi fost oameni de seamă și de cultură, ar fi trebuit, firește, ca cel ce vrea să se ia la întrecere cu ei să se instruiască, să se pregătească, asemenea atletilor care vor lupta cu rivali puternici! Dar de ce să-mi pierd timpul pentru niște nenorociți? Cu însușirile mele naturale, am să-i întrec repede, foarte repede!

— Vai, Alcibiade! Spui lucruri nedemne de tine, tu care ai atâtea virtuți!

Alcibiade deschise gura ca să vorbească, dar tăcu, îl privi prosteste pe Socrate și înțelese că a spus ceva care-l nemulțumise foarte tare pe celălalt.

— De ce spui asta? izbuti el să șoptească.

— Sunt revoltat gândindu-mă la admirația ce aveam pentru tine! răspunse Socrate.

— De ce? întrebă tulburat stăpânul meu.

— Fiindcă ambiția ta se mărginește la a voi să dovedești că ești superior oamenilor noștri politici.

— Față de cine ar trebui să-mi dovedesc superioritatea?

— Păi nu știi că Atena e mereu nevoită să lupte când împotriva lacedemonienilor, când împotriva perșilor?

— Ba știu!

— Prin urmare, dacă vrei să guvernezi Atena, va trebui să te măsoari cu regii Spartei și cu Marele rege al Persiei, nu-i așa?

— Cred că ai dreptate...

— Firește că am dreptate, prietene! Cui trebuie să devii superior? Lui Meidias, crescătorul de prepelițe de la care ai cumpărat cândva douăzeci de păsări?

— Nu, desigur că nu... cred însă că regii Spartei și ai Susei nu se deosebesc prea mult de ceilalți conducători politici.

— Crezi, Alcibiade? Atunci hai să ne comparăm cu ei... Să vedem întâi originea lor. Regii Spartei se trag din Hercule, iar regii Persiei din Ahemenes. Hercule și Ahemenes sunt urmași ai lui Perseu, care e fiul lui Zeus.

— Eu, Socrate, spuse cu vioiciune stăpânul meu, mă trag din Eurisacos, care era fiul lui Aias, nepot al lui Zeus!

— Bine, bietul de tine, n-am spus că... Si eu mă trag din Dedal, fiul lui Hefaistos, deci nepot al lui Zeus... Numai că spartanii și perșii, dragul meu, sunt regi din moși-strămoși până la Zeus, pe când noi suntem simpli cetățeni, niște oameni gospodari. Îți închipui cum s-ar fi tăvălit de răs Xerxe, de pildă,

dacă, vrând să-i arăți „regatele” străbunilor tăi, Eurisacos sau Aias, i-ai fi arătat Egina și Salamina? Ar fi căutat pe hartă și ar fi găsit niște punctișoare atâtica! Știi, desigur, că soțiile regilor Spartei sunt păzite de efori, ceea ce înlătură primejdia stricării seminției lui Hercule!

— E un obicei ciudat și inutil, Socrate... Cum poate avea cineva siguranța că...

— Cât despre perși, continuă Socrate, fără să ia în seamă observația necuviincioasă a stăpânului meu, iau atâtea măsuri de precauție în jurul reginei, încât nimănui nu i-a trecut vreodată prin minte să conteste puritatea obârșiei prințului moștenitor. La nașterea primului fiu al regelui, care e urmașul la tron, tot regatul Persiei și toată Asia sunt în sărbătoare! În timp ce la noi, Alcibiade, când mamele noastre ne aduc pe lume, în afară de moașă, nimeni, nici chiar vecinii nu află... În Persia, un prinț nu e crescut de oricine, ci de înțelepți de vază, de oameni cu experiență, aleși cu mare atenție de rege! Când prințul împlinește șapte ani, învață să călărească și ia parte la vânătorile regale. Când împlinește de două ori șapte ani, i se dau patru pedagogi. Sunt cei mai buni oameni din Persia: cel mai învățat, cel mai drept, cel mai înțelept și cel mai viteaz dintre perși. Primul îl învață religia lui Zoroastru și eticheta curții, al doilea îl învață să nu mintă niciodată, al treilea să se stăpânească totdeauna pe sine și să nu se lase stăpânit de nicio plăcere, al patrulea, să fie viteaz și să nu se teamă niciodată de nimic! Așa se petrec lucrurile cu prințul Persiei! Pe când ție, Alcibiade, Pericle ți l-a dat ca pedagog pe Zopiros, un bătrân, un ramolit, un incapabil, care e pedagog pentru că nu mai poate face altă muncă! Cât despre ăsta de aici, cu capul ca un pepene, cum îl cheamă... Silicos... mă întreb dacă are habar de ceva...

Vorbele lui Socrate m-au jignit, astfel că i-am aruncat o privire furioasă lui Alcibiade, care a spus imediat:

— Silicos a fost în Egipt, Socrate, știe multe lucruri!

— Și te asigur, Alcibiade, continuă Socrate, fără să-l ia în seamă, nimeni nu dă un ban pe educația ta, nimeni nu se întreabă ce vei învăța și dacă vei ajunge sau nu cineva. Și acum, dacă e să ne comparăm cu ei în privința luxului și a grandoarei, în privința podoabelor și a mirodeniilor, a numărului de sclavi și a bogățiilor, ție ar trebui să-ți fie rușine de cel mai amărât

satrap. Numai așa ai înțelege că față de el ești un biet omuleț fără haz.

— Socrate!

— Adevărul nu trebuie să te supere, dragul meu. În ce privește înțelepciunea, bunăvoința, educația, mărinimia, capacitatea, bărbăția, hărnicia, sânghința, iscusința, dacă ar fi să te compari cu un spartan de vârstă ta, ți s-ar părea că ești un prunc! Și să nu uităm cât de bogată e Sparta! E mult mai bogată decât noi. E mai întinsă, are roade mai îmbelșugate, sclavi mai mulți, herghelii nenumărate, care pasc pe întinsele pășuni ale Meseniei. Iar dacă-i vorba de aur și de argint, Elada întreagă nu-i bogată ca Sparta! De câteva generații încoace, aurul intră în Sparta, dar nu iese niciodată din hotarele ei! E ca în mitul lui Esop, unde vulpea se duce să viziteze pe leul bolnav și vede la intrarea peșterii urmele animalelor care au pătruns în ea, dar nicio urmă a celor care au ieșit... Dacă le comparăm cu bogățiile celorlalți eleni, bogățiile Spartei sunt multe și mari, dar dacă le comparăm cu ale Persiei, sunt egale cu zero! Îți spun asta fiindcă un om de încredere, care a fost la Susa, mi-a povestit odată că a umblat o zi întreagă pe o moșie, o proprietate a soției regelui. Moșia se numea Brâul și omul acesta cumsecade mi-a spus că soția regelui avea multe moșii la fel de mari, tot atât de multe câte podoabe poartă pe ea. Una se numește Brâul, alta Voalul, a treia Broșa... Cred, deci, că dacă m-aș fi dus să-i spun reginei-mame Amestris, soția lui Xerxe și mama lui Artaxerxe: „Ascultă! Cu fiul tău vrea să se ia la întrecere fiul Dinomahei, a cărui avere constă din trei sute de pletre⁵³ de pământ și lumea întreagă”, Amestris ar fi crezut că sunt nebun, ar fi apucat-o râsul și nici nu și-ar fi dat osteneala să-l anunțe pe fiul ei Artaxerxe că Alcibiade are de gând să-i fie rival. Și dacă i-aș fi spus că Alcibiade nici n-a împlinit douăzeci de ani, că nu știe nimic, că e necopt la minte, că, dacă învățătorul lui îi spune să învețe, el răspunde că n-are nevoie fiindcă e foarte bun și așa cum e, atunci Amestris ar fi dorit să afle ce calități deosebite are Alcibiade. Și noi ce am fi răspuns? Am fi spus așa: E frumos, are un trup bine legat, e de familie mare, e bogat și îndrăzneț. Atunci însă, prietene, ar fi crezut că suntem de două ori nebuni! Chiar și Lampido, fiica lui Leotide, soția lui Arhidamos și mama lui Agis, fiică, soție și mamă de rege, ar fi surâs dacă aș fi vestit-

⁵³ Pletre - 1 pogon.

o că ai de gând să te măsoari cu fiul ei! Nu-i rușinos oare, Alcibiade, ca soțiile dușmanilor noștri să știe mai bine decât noi ce trebuie să fim și ce trebuie să facem ca să ne luăm la întrecere cu ei? Dar să lăsăm asta. Ascultă! Ascultă ce-ți spun eu și ce-ți spune Oracolul din Delfi: „Cunoaște-te pe tine însuși!” Numai atunci vei ști ce trebuie să faci ca să ajungi demn de a-ți lovi rivalii, adevărații rivali, despre care am vorbit acum! Nu putem deveni superiori lor decât prin strădanii fără preget și dacă tu nu înțelegi ce-ți spun, nu spera că-ți vei câștiga vreodată faimă, nici la eleni, nici la barbari. Și cred că nimeni nu dorește așa ceva mai mult decât tine!

— Socrate, n-ai putea să-mi spui ce am de făcut? întrebă stăpânul meu plin de sfială.

— Ba aș putea. Trebuie, însă, să ne gândim împreună cum ne putem îmbunătăți pe noi înșine, fiindcă eu nu admit ca tu să devii mai bun, iar eu să rămân acolo unde am ajuns, dacă nu mă deosebesc de tine decât într-o sigură privință.

— Care anume, Socrate?

— Epitropul meu e mai înțelept decât al tău, decât Pericle.

— Cine e epitropul tău, Socrate?

— Zeus, Alcibiade, Zeus, care până azi m-a împiedicat să-ți vorbesc și care mă face să cred că numai eu îți pot da forța necesară pentru a-ți cuceri faima.

— Glumești, Socrate!

— Poate că da, murmură Socrate. Dar acum e târziu. O să mai vorbim și altă dată. Sper că de-acum înainte ne vom vedea mai des!

— În fiecare zi, spuse cu vioiciune Alcibiade și se ridică în picioare. M-am ridicat și eu.

— Cu bine, Alcibiade, spuse Socrate.

Încetul cu încetul se întunecase și noi înaintam fără grabă. Eram înțepenți fiindcă șezusem multă vreme și Alcibiade umbla ca beat. Primele umbre ale nopții se strecurau printre coloanele Poichilei și luna răsărea, ridicându-și sprânceana argintie deasupra Himetului, pe ale cărui pante zăbovea încă o nuanță de violet palid. Jos, în cartierele din centru, primele opaite ardeau în case, în timp ce, la periferie, săracii adunați lângă ziduri așteptau să se întunece de-a binelea ca să-și aprindă și ei lumina.

Alcibiade păsea gânditor, cu privirile în pământ.

— Cum a putut să descopere gândurile mele cele mai tainice? Niciodată nu mi-am mărturisit nimănui ambițiile! Începu el. Că vreau să ajung om politic nu-i un secret. Dar celelalte? Acum înțeleg cât de copil am fost până azi și cu câtă ușurătate, cu câtă neseriozitate mă gândeam la planurile mele. Și lui i-a trebuit atât de puțin timp ca să-mi dezvăluie atâtea! Îi simțeam cuvintele ca pe niște picături de plumb topit care cădeau în mine și mă încălzeau și-mi stârneau setea, Silicos! Setea de a-l auzi pe Socrate vorbind și explicând, setea de a învăța cu un ceas mai devreme! Vreau să aflu ce să fac, pe ce cale să mă îndrept ca să ajung un om mare!

La câteva zile după întâlnirea dintre Alcibiade și Socrate, despre care am vorbit, sosi vestea că între Corcira și Corint avusese loc o mare bătălie navală. Corcira câștigase o mare victorie scufundând cincisprezece nave de război corintiene și luând șase sute de prizonieri. Ostașii ei se întorseseră în insulă victorioși și fericiți.

Pericle era nebun de bucurie mai ales fiindcă, după părerea lui, victoria Corcirei era o dovadă neîndoielnică a slăbiciunii Ligii peloponesiace, slăbiciune mai gravă decât crezuse el.

— Sparta n-a mișcat un deget; de acum înainte Corintul are să-și vadă de treabă, spuse el în concluzie.

— Și ce are să se întâmple cu Epidamnos? am îndrăznit eu să întreb.

— Ei!... Epidamnos are să aibă de suferit.

Și Epidamnos, orașul acela îndrăgostit de libertate și de democrație, avu multe de îndurat de la oligarhie. Corintienii, însă, nu-și văzură de treabă. Așa ceva nu puteau înghiți! Cum putuseră ei, corintienii, inventatorii triremei, marinari bătuți de valuri din moși-strămoși, să pățească o asemenea rușine! Să piardă cincisprezece corăbii! Să se facă de râs în fața tuturor elenilor! Să ajungă un fel de zdrențe, să-și bată joc întreaga confederație de ei, lucru care se întâmpla până și-n cârciumile din Pireu! Și cine să le facă figura asta, o, zei! Cine! Corcirienii! Sângele lor nu se stricase amestecându-se cu al localnicilor, oameni de nimic, zvârliți la periferia lumii elenice și care, încă de pe vremea lui Alcinoi, nu se pricepeau decât să cânte la chitară! Așa vorbeau și așa gândeau corintienii, otrăviți de orgoliul care le răpea somnul și liniștea fiindcă-și pierduseră și gloria și onoarea. Ajunseseră de batjocură în cârciumile din Pireu...

Trecuseră luni de zile și noi frământări se iviră la orizont. Argosul trimise vorbă că în Corint se pregătea o nouă campanie. Zi și noapte, în șantierul sale navale se auzea zgomot de ciocane și de fierăstraie; o flotă întreagă de nave comerciale sosea până la linia de plutire, încărcată cu materiale, pe care corintienii le cumpărau de pretutindeni și la orice preț. Megara, Ambracia și Leucada se înarmau și ele. Câțiva exilați din Samos

găsiră de lucru și izbutiră să-și îndulcească viața umblând din oraș în oraș și supraveghind construcția navelor.

— Ce-ai să faci, Pericle? Întrebă Aspasia.

— Despre ce e vorba?... întrebă Olimpianul, prefăcându-se distrat.

— Despre pregătirile corintienilor. Ce ai să faci dacă au să-și pună iar flota pe picior de război și au să atace Corcira?

— Până-ntr-un an de zile, corintienii nu pot să facă mare lucru. Până atunci avem timp să ne gândim.

În lunile acelea, stăpânul meu ajunsese independent. Când împlini optsprezece ani, se prezentă împreună cu Pericle și cu Arifron la lexiarhul⁵⁴ demosului – Scambonide, firește – unde fu legalizată înscrierea lui, făcută de bietul Clinias:

Alcibiade al lui Clinias, Scambonide. Din tribul Leontid. Din contingentul lui Eutimide.

După ce se înscrise la Lexiarheion⁵⁵, Pericle îl chemă și-i dădu socoteală pentru felul în care-i administrase averea. Era comic să-l vezi pe de o parte pe unchi, serios și scolastic, insistând să lămurească cel mai mic amănunt, cel mai neînsemnat dihalc⁵⁶, justificând cea mai mică cheltuială „ca absolut necesară”, și pe de altă parte pe nepot, nerăbdător să pună mâna pe avere și absolut indiferent față de o cheltuială inutilă de zece-douăzeci de drahme. Explicațiile ținură mult. Era o avere foarte mare și Pericle o administrase timp de paisprezece ani. În toți acești ani, Evanghelos ținuse socotelile într-o ordine perfectă, uimitoare, demnă de toată admirația. Fiecare an, fiecare capitol erau trecute separat și cheltuielile înregistrate pe categorii. Toate calculele fuseseră făcute în talanți și în drahme. Minele alcătuiau un capitol aparte, moșia din Erhia, în suprafață de vreo trei sute de pletre, un alt capitol, și așa mai departe. Sclavii erau la un capitol deosebit, socotiți la valoarea lor, începând de la douăzeci și mergând până la cinci sute de drahme. În sfârșit, casa părintească fusese prețuită și ea la doi talanți.

— Și iată, scumpul meu nepot, spuse în încheiere Pericle, că ești în fruntea uneia din cele mai mari averi din Atena de azi.

⁵⁴ Arhonte care, împreună cu ajutoarele sale, ținea evidența cetățenilor atenieni.

⁵⁵ Clădire publică în care lucrau lexiarhul și ajutoarele sale.

⁵⁶ Monedă mărunță atică de aramă, valorând un sfert de obol.

Bagă de seamă să n-o risipești cu un lux fără rost, cu pariuri pe prepelițe sau cu alte distracții. Știi? o avere se adună greu, dar se cheltuiește ușor. Firește, de azi ești liber să locuiești în casa ta, cu sclavii tăi și cu Silicos – Pericle îmi aruncă o privire piezișă de parc-aș fi fost vinovat de ceva – dar, deși nu vreau să te umfli în pene pentru asta, lăsând la o parte modestia și rușinea, nu ți-ar strica să rămâi aici, să auzi și să înveți o serie de lucruri. În afară de discuțiile cu mine, ai să auzi ce este și ce nu este lege! Nu uita, de altfel, că Socrate vine des pe aici!

— Socrate va veni des acolo unde mă voi afla eu, Pericle!

— Ia te uită! exclamă râzând Aspasia. Abia i-au mijit tuleiele în barbă și vrea să plece! Rămâi la noi, Alcibiade!

— Stăpână, am spus eu, Alcibiade trebuie să ia de pe acum în mâini conducerea casei lui. De pe acum trebuie să aducă jertfe zeilor casnici...

— Așa e, Aspasia! În afară de asta, am prieteni. Trebuie să încep să-i primesc. Și, cum a spus Silicos, dacă nu voi aduce jertfe zeilor mei casnici, se vor supăra.

— Cum vrei. Ai putea să-ți aduci jertfele locuind mai departe aici!

Chiar a doua zi m-am aruncat în vâltoare. În primul rând, am fost numit administrator împluternicit și supraveghetor. Alcibiade a poruncit să mi se aducă un cal de la Erhia ca să pot merge cât mai des la moșii și la mine să supraveghez munca. La nevoie (și când n-avea Alcibiade nevoie!) aveam dreptul să scontez la bancheri veniturile noastre. Scontările lui Alcibiade erau foarte căutate. Plăteam o dobândă mică, firește, dar când stăpânul meu mă silea eram nevoit să dau și optsprezece la sută.

Ne-am apucat să facem cumpărături. Alcibiade cumpăra tot ce era mai scump, mai bogat, mai deosebit, mai ciudat. Cumpăra fără să se uite la preț. Căuta și bijuterii și le dăruia diverselor hetaire care-l înconjurau. Neguțătorii l-au mirosit și au început să urce prețurile până-ntr-atât încât oligarhul Nicias, colecționar pasionat, întâlnindu-ne într-o zi pe stradă, l-a oprit furios pe Alcibiade.

— Ce înseamnă asta? Îmi strici târgul! a spus el supărat.

— E al tău și ți-l stric? N-ai decât să plătești și să cumperi!

— Știi doar că pot să plătesc mai mult decât tine, dar nu-i drept!

— Dacă eu plătesc, e drept!

— Ascultă, tinere! Te sfătuiesc spre binele tău să-ți schimbi felul de a fi că altfel ai să dai de multe buclucuri în viață, spuse Nicias cu severitate și plecă în timp ce Alcibiade spunea în urma lui:

— Tu ai să dai de buclucuri, dacă n-ai să-ți schimbi felul de a fi!

Nicias era supărat fiindcă stăpânul meu reușise să cumpere două mici obiecte prețioase pe care el le dorea de luni de zile, nehotărându-se însă să dea prețul cerut de neguțător. Unul era un car de luptă cu patru cai, sculptat în lemn, dar atât de mic, încât o albină l-ar fi putut acoperi cu aripile ei. Celălalt era și mai extraordinar: un bob de susan, pe care un oarecare Mirmecide din Milet scrisese un distih cu litere de aur!

Dacă Nicias se hotărâse să oprească un om în drum și să-i vorbească pe un ton furios, cum făcuse cu stăpânul meu, însemna că se necăjise foarte mult. Strategul acesta, cu care Alcibiade a avut atâtea conflicte și neînțelegeri, era un om ciudat. Foarte cunoscut în Atena pentru marea lui avere, era un om fricos și lipsit de energie, totdeauna prudent în relațiile sociale. Toți șantajistii și șmecherii din oraș îl cunoșteau și se luau după el cerându-i fie de lucru, fie bani, fie o favoare oarecare. Nu refuza pe nimeni, fiindcă se temea ca nu cumva, din răzbunare, vreunul din ei să nu-l denunțe. În afară de asta, Nicias era superstițios! Atât de superstițios încât avea la el acasă un oracol propriu. În fiecare dimineață consulta jertfe, auguri și semne, ca să afle dacă ziua aceea avea să fie bună sau rea și, potrivit cu ce afla, știa dacă poate sau nu să iasă din casă, să treacă sau nu prin agora. În jurul lui erau veșnic adunați nenumărați șarlatani, unii prezicând cu ajutorul unor lighene, alții ghicindu-i visele sau nu mai știu ce altceva, toți îndopându-se în casa lui și împuindu-i capul cu sfaturi.

— Când ai să ieși pe stradă, să calci cu dreptul! spunea unul.

— În numele lui Zeus! spunea altul. Să calci cu stângul!

Atunci, pentru ca totul să fie în ordine, Nicias sărea cu amândouă picioarele peste pragul casei. Cineva care asistase odată la această operație îi spuse ironic:

— Cred că ar fi timpul să începi să umbli în patru labe, strategule!

Cu toate acestea, Nicias era iubit la Atena și, mai târziu, în cursul marelui război, părerea lui atârna greu. În frizerii era luat

peste picior și Catisachis năSCOcea la infinit tot felul de bazaconii pe care le puneA pe seama lui și pe care lumea le lua apoi drept bune. Când se întâmplA însă să vorbească în Bulé sau în adunare despre vreo chestiune politică, toată lumea îl asculta cu atenție și cu oarecare respect. Câtă putere are bogăția și cât respect inconștient inspiră ea! Căci Nicias era destul de înțelept ca să ofere mari sume de bani orașului. Accepta cu cea mai mare bunăvoință să ia asupra lui orice horegie⁵⁷, orice trierarhie⁵⁸, orice gimnasiarhie⁵⁹. Fiindcă voia să devină popular cu orice preț – fiecare din noi e frământat de câte o idee – se străduia să-și facă renume cheltuind bani și desfășurând un mare fast în cadrul funcțiilor publice ce-i erau încredințate. Una din horegiile lui Nicias cu prilejul serbării anuale de la Delos rămăsese de pomină în toată Elada. Strategul instalase un pod articulA între Reneia și Delos, astfel încât ai noștri nu debarcaseră în dezordine și la întâmplare, ci delegații însărcinați cu misiuni religioase alcătuiseră o frumoasă procesiune și trecuseră podul în cea mai perfectă ordine, având în frunte corul care psalmodia. În anul acela, Nicias îi dăruise lui Apolo un curmal de aramă și la instalarea prețioasei ofrande jertfi doisprezece boi negri. Ca să se pună bine cu Apolo și să fie sigur că va avea totdeauna oracole favorabile, cumpără pământ la Delos și hărăzi veniturile respective jertfelor și ospetelor în cinstea preoților. Nu bănuia, prostul, că zeul avea două tezaure, unul la Delos și celălalt la Delfi.

Febra cumpărăturilor care-l cuprinsese pe stăpânul meu fu întreruptă brusc de stagiul militar. Două luni după ce se înscrise la Lexiarheion depuse jurământul de soldat, împreună cu toți cei de vârstă lui. ArhonteLe eponim Eutidemos, epistatul⁶⁰ Buléei, participa la solemnitate. Flăcăul meu se afla la câțiva pași înaintea celorlalți și înfățișarea lui era o încântare pentru ochi. Frumos ca un zeu, ținând cu dreapta sulita și cu stânga coiful, încins cu spada, aștepta în poziție de drepti pe preoteasa zeiței Agraulos⁶¹ care urma să facă jertfa. Și când aceasta ieși din

⁵⁷ Horegie – cheltuieli pentru spectacole.

⁵⁸ Trierarhie – cheltuieli pentru echiparea unei trireme.

⁵⁹ Gimnasiarhie – cheltuieli pentru organizarea unor întreceri atletice.

⁶⁰ ArhonteLe care supraveghea activitatea în Bulé.

⁶¹ În fața templului zeiței Agraulos, efebii din Atena depuneau jurământul.

peșteră, cu panglicile și cuțitele sacre în mâini, în loc s-o invoce pe zeiță, amuți văzându-l pe Alcibiade și se opri în fața lui fără să-și ascundă admirația. Arhonteles eponim tuși ca să-și dreagă vocea și încântătoarea Teano începu invocația cu glasul ei dulce. O ruga pe Agraulos să apere pe voinicii Atenei, dar cuvintele acestea nu erau rostite pe un ton sec și formal, ci cu voce caldă, vibrantă, rugătoare care răsuna în jur și ajungea ca o șoaptă până la locul unde mă aflam eu. Se ruga din tot sufletul, privindu-l pe Alcibiade drept în ochi. În clipa când el trebui să jure și când, ridicându-și dreapta, începu să spună:

— Nu voi face de rușine aceste arme sacre, nu-mi voi părăsi tovarășul... un fior străbătu mulțimea.

Stăpânul meu se grăbi să meargă acasă, să-și taie părul și să-și îmbrace prima hlamidă, astfel încât, chiar în după-amiaza aceea, să se poată prezenta cu prietenii lui în agora, ca cetățean.

— Cărui zeu să-i dedicăm părul și veșmântul tău, Alcibiade? I-am întrebat.

— Lui Eros, Silicos! Lui Eros! Nu te apuca să-mi înșiri tot felul de obiecții pedante! Lui Eros! E zeul cel mai mare, cel mai universal, cel mai neînvins în lupte! Lui Eros, care conduce viața tuturor. Lui Eros, care se află la originea tuturor faptelor mari. Sunt plin de dragoste față de tot ce-i frumos, mare, strălucit. Când va veni timpul, voi comanda la atelierul lui Cefalos un scut de aur cu un Eros sculptat și împodobit cu fildeș! Nu vreau un zeu mic și anost cu niște aripioare cât palma, vreau un chip care să radieze viață și frumusețe! Un chip mai frumos decât al meu, dacă se poate!

N-avea niciun rost să fac vreo obiecție.

În ziua următoare, împreună cu tinerii de vârsta lui, Alcibiade s-a prezentat la armurier. Erau acolo mulți tineri, printre care unii îl urau pe Alcibiade din copilărie, deși făceau parte din grupul lui. Era mai ales un anume Androcle, care, pe vremuri, primise o bătaie de la stăpânul meu. Dar Alcibiade avea și mulți prieteni. Așa, de pildă, Agaton și Faidros îl întâmpinară cu entuziasm. Știam că vor fi și ei repartizați la cavalerie, ca și Alcibiade, în timp ce ceilalți aveau să fie infanteriști, adică hopliți și aveau să rămână doi ani în Atica, patrulând cel mult până la graniță. Recruții din cavalerie puteau spera să ia parte la vreo campanie.

Toată lumea simțea că războiul bate la ușă, astfel încât mulți recruți preferau să fie hopliți și să-și asigure doi ani de liniște în Atica, mai ales într-o vreme când se răspândise vestea că la Corint s-au terminat pregătirile de război și că odată cu venirea primăverii cetățenii lui vor ataca Corcira. Aflând de pregătirile Corintului, cei de pe insulă își amintiră de noi și ne trimiseră soli rugându-ne să le acordăm cinstea și binefacerea alianței noastre. Corintienii, totdeauna bine informați, ceea ce-l făcea pe Pericle să turbeze, ne trimiseră și ei soli care să ne convingă să lăsăm Corcira în voia soartei, adică a soartei ce-i pregăteau ei. Pe de altă parte, Corcira se grăbea să facă libații de alianță cu noi, sperând că numai acest fapt va determina Corintul să nu atace.

Solii Corintului sosiră la Atena în ziua când în agora se afișase programul adunării pentru ziua următoare, scopul ei fiind alianța cu Corcira. Corintienii cerură să fie duși numaidecât la Pericle, care, neputând să-i refuze, îi primi chiar în după-amiaza aceea.

Cinci soli intrară în sala mare, unde-i aștepta Pericle. După urările de bun venit, după ce fură poftiți să ia loc, cel mai bătrân dintre ei spuse:

— Am venit să-ți cerem ajutor și sfat, Olimpiene.

— Mă bucură că pot să ajut Corintul, dar mă și întristează gândul că are nevoie de acest ajutor. Nu cumva negoțul vostru stă prost?

— Slavă lui Hermes, de asta nu ne putem plânge!

— Nu cumva aveți nevoie de specialiști pentru șantiere? Nu cumva eforii Spartei, neînțelegători cum sunt, v-au supărat cu ceva și vreți să-i dojenesc? Deși, după cum știți, dojenile unui strateg atenian nu prea ajung dincolo de Megara! Iar dacă e vorba de locuri și mai depărtate, de orașele din Acarnania, sau din Insulele Ionice, cine mi-ar asculta chemarea?

— Nu, Pericle, spuse solul cu oarecare stinghereală. În privința navelor, am fost și suntem copiii favoriți ai lui Poseidon, iar cu eforii Spartei o ducem bine. Să nu crezi că dacă ei sunt lipsiți de imaginație, suntem și noi în aceeași situație. Nu! Altceva ne-a adus la ușa ta. E vorba de Corcira!

— De Corcira! Păi n-ați căzut la învoială pentru satul acela mare din Acarnania?... Cum îi spune?

— Epidamnos!

— Chiar așa! Epidamnos.

— Nu numai că n-am căzut la învoială, dar e vorba să-i pedepsim pe cei din Corcira!

Pericle făcu un gest de uimire.

— Vreți să vă războiți cu ei? V-ați gândit bine? Băgați de seamă! V-ați gândit la răspunderi și la toate consecințele acestei acțiuni? Corcira e puternică. După Atena, are cea mai puternică flotă.

— Nu ne sperie. Important e să rămână singură.

— Îngăduiți-mi să observ, fără nicio intenție de a vă jigni, că și anul trecut Corcira a fost singură și totuși...

— Am avut ghinion. Așa ceva nu se va mai întâmpla! Firește, dacă flota lor nu va primi niciun ajutor...

— Asta depinde de hotărârea pe care o va lua mâine adunarea, spuse Pericle, pe un ton cam tăios și, în felul acesta, puse capăt discuției.

Solii plecară și Pericle, amărât și mâniat, o chemă pe Aspasia. Era și ea amărâtă, fiindcă, de la o vreme, în dorința de a-l discredita pe Pericle, membrii oligarhiei răspândeau tot felul de calomnii, sperând că Olimpianul va pierde încrederea oamenilor.

— Ce s-a întâmplat cu solii? Întrebă Aspasia.

— Mă tem că sunt hotărâți să lupte, Aspasia! Poziția mea devine destul de grea. Dușmanii se vor folosi de acest prilej și de neliniștea oamenilor ca să spună că doresc război! Oligarhia se organizează tot mai bine pe zi ce trece și răspândește tot felul de bârfeli pe seama mea, bârfeli în care lumea începe să creadă. Simt că în opinia publică s-a ivit oarecare nepăsare la adresa mea. În adunare nu mai sunt ascultat ca altădată... Pericle tăcu puțin apoi reluă: Din invidie, Aspasia! Din invidie! De aproape douăzeci de ani, la Atena nu se aude decât numele meu! Tare mă tem că voi avea și eu soarta lui Aristide cel Drept!

— Spune mai bine: soarta vestitului Pericle!

— De ce? Găsești că nu sunt drept?

— Ba ești, dragul meu! Ești, spuse cu duioșie Aspasia.

— Ce crezi că am auzit ieri? Umblă zvonul că Diopites are intenția să ne denunțe, pe mine și pe Anaxagora, pentru impietate. Aleargă în dreapta și-n stânga spunând că nu cred în zei și că, deci, nu trebuie să fiu strateg! Asta-i invidie, Aspasia! Noi, atenienii, suntem niște oameni invidioși! Odinioară, în tinerețe, când mintea mea se străduia să vadă pretutindeni

frumusețe, susțineam că mania mea de a critica e și ea un aspect, cel mai puternic, poate, al patimii noastre pentru desăvârșire, că orice imperfecțiune ne devine imediat nesuferită și că prin învinuirile noastre exprimăm amărăciunea și dezamăgirea. Că pentru același motiv criticăm pe oricine depășește media, fiindcă îl vrem perfect, fiindcă orice nărav al lui ne jignește. Teorii tinerești... Era un pretext subconștient pe care-l ofeream minții mele ca să justific ceea ce era de nejustificat. Câtă dreptate avea vechiul meu profesor Damon, vorbind despre invidie, despre dorul nostru de răzbunare, despre nestatornicia noastră, adăugând că timpul zboară mai repede pentru noi decât pentru ceilalți.

Pericle tăcu și privirea lui melancolică se întoarse spre Aspasia.

— Trebuie să-ți spun și eu ceva, spuse Aspasia. Am aflat de la Mirto, știi... fata aceea simpatică care vine uneori la reuniunile noastre și cântă din flaut. În oraș, mi-a spus ea, se zvonește că frumusețea mea nu te mai impresionează și că-mi ceri să-ți procur femeii, ceea ce eu accept ca să pot rămâne alături de tine.

— De neînchipuit! strigă Pericle de parcă ar fi fost opărit.

— Și nu numai asta! Mirto mi-a vorbit despre un oarecare Herpipoș, care afirma alaltăieri într-o casă unde cântă ea că va depune o plângere împotriva vieții desfrânate pe care o duci.

— Nemernicul acela de Herpipoș! Un satiric ratat!

— Spune-mi! Ce o să facem?

— Ce să facem? Toate aceste mârșăvii și vorbe rele vor fi subiect de conversație pentru reuniunile mondene.

— Nu te temi că autoritatea ta...

— Autoritatea și influența mea nu vor avea nimic de suferit de pe urma acestor înțepături, spuse supărat Pericle. Va mai trece mult timp până când atenienii se vor putea lipsi de mine! Atunci să te temi!

— Nu-i așa, Pericle! Sunt neliniștită! Rivalii tăi lucrează bine, pe ascuns, cu dibăcie! După ostracizarea lui Tucidide ai crezut că partidul oligarhic se va destrăma. Până și Nicias, care e fricos și nu îndrăznește să te înfrunte în adunare, uneltește pe ascuns împotriva ta, deși ați fost strategii împreună. Are și el relații prietenești cu Cleon ca, de altfel, toți aristocrații care vor să se

folosească de el ca să te doboare. Pe urmă îl vor doborî cu ușurință și pe Cleon.

— Pantofarul acela? exclamă cu dispreț Pericle. E plicticos, dar nu prezintă nicio primejdie. Abia acum învață să vorbească în adunare, dar cu câtă silință, răbdând câte batjocuri...

— Pantofarul ăsta, spuse o voce venind din direcția ușii care se crăpase, va dăruî Atenei o glorie dintre cele mai strălucitoare.

Pericle și Aspasia se întoarseră uimiți și-l zăriră pe Socrate, care intrase fără zgomot în sală și auzise ultima frază.

— Socrate! exclamă Olimpianul pe un ton destul de sec, de obicei nu spui prostii. Poate că ai vrut să mă necăjești...

— Prostii spun, desigur, de multe ori, fără să-mi dau seama, dar o voce mi-a strigat că acest Cleon...

— Va face un lucru mare, îl întrerupse Aspasia. Adică va reuși poate noul model de sandale comandate de favoritul tău.

— Adevărul e că pentru Alcibiade am venit, spuse Socrate cu oarecare emoție. Nu-i aici?

— Nu, azi n-a venit. Știi doar că e recrut, vine mâine.

— Atunci am să vin și eu mâine. Dar ia spune-mi, care e noul model de sandale? Cum arată?

— N-aș putea să-ți explic, Socrate. Scuză-ne, dar Pericle și cu mine avem de discutat lucruri mult mai importante. Mâine are loc adunarea care va hotărî dacă acceptăm sau nu alianța cu Corcira și acum e târziu...

— Vorbești mâine, Olimp... Pericle? întrebă Socrate. Poate... nu știu încă. Am să mă înțeleg cu ceilalți oratori.

Încă din primele ceasuri ale zilei următoare, pe Pnix se adunase mult popor. În cele două zile premergătoare, politicienii trimiseseră oameni în toate cartierele, în toate demele și în suburbii, ca să adune lumea.

Am putut găsi loc pe o stâncă înaltă, dincolo de zăbrele, firește. Deși nu se luminase încă bine de ziuă, lumea mișuna peste tot. Oricine își dădea seama că adunarea aceea avea să decidă pacea sau războiul. După sosirea autorităților, a arhonților, a deputaților și a strategilor, crainicul adunării îi invită pe solii Concirei să se arate. Salutară pe arhonți, apoi cel mai bătrân dintre ei urcă la tribună. Tulburarea lui era evidentă. Vorbea cu glas slab și limba i se împleticea. Își reveni încetul cu încetul și vorbi foarte frumos. Explică mai întâi de ce patria lui rămăsese până atunci în afara oricărei alianțe și se felicită, pe

bună dreptate, pentru victoria de anul trecut a Corcirei, care învinsese pe corintieni fără ajutor străin. Apoi ceru alianța noastră, accentuând că dacă am fi primit propunerea am fi tras mari foloase de pe urma ei, fiindcă am fi dobândit un aliat cu o flotă importantă și numeroasă, care putuse să-i învingă singură pe corintieni. Alianța, spunea solul, ar fi pus această flotă la dispoziția atenienilor, fără cheltuială și fără luptă.

— Faptul cel mai important e că veți avea curând nevoie de flota noastră chiar dacă nu vă dați încă seama de situație, continuă solul. Lacedemonienii se tem de voi și vă vor declara război. Dacă în clipa de față corintienii profită de izolarea noastră și se grăbesc să ne atace, e pentru că se tem să nu ne unim forțele. Dacă vor veni să vă spună că nu e drept să-i primiți pe colonii lor în confederația voastră, să le răspundeți că fiecare metropolă se bucură de respectul coloniilor sale, atât timp cât le face bine. Când începe să le facă rău, le pierde. Pacea voastră cu Sparta nu vă împiedică să primiți propunerea noastră. Tratatul e categoric! Dacă vreți, puteți primi noi aliați. Dacă îngăduiți să fim învinși, veți găsi mai târziu flota noastră în tabăra dușmană, în timp ce, în caz contrar, nu numai că veți avea o superioritate maritimă absolută, dar drumul Siciliei va fi deschis pentru voi și închis pentru peloponesiaci.

Solul termină cu o urare și se așează în jilțul său. Ceilalți delegați ai Corcirei îi strânseseră mâna.

Eram nerăbdător să aud ce vor spune corintienii. Situația lor era delicată și aveau nevoie de multă artă ca să nu calce cu stângul. În momentul când solul Corintului urca la tribună, cineva mă împinse cu putere, astfel că am fost cât p-aici să cad de pe stâncă. M-am întors furios, gata să mă iau la bătaie și am dat cu ochii de stăpânul meu:

— Fă-mi loc, Silicos, vreau să stau și eu! Să vedem ce va spune prostul ăsta! Cine e?

— Solul Corintului.

— Dobitocul! Să se încurce cu o asemenea solie! O fi vreunul din îmbuibății ăia care dau buzna cum aud că-i vorba de vreo solie. Să auzim ce palavre va spune.

Jur pe Hecate că solul corintian nu era deloc prost. Vorbi atât de bine încât răscoli adunarea și lui Pericle îi fu greu să-i doboare argumentele.

— Trebuie să declar cu mâhnire, spuse el, că locuitorii coloniei noastre, Corcira, au dus totdeauna față de noi o politică provocatoare și nedreaptă. N-au vrut niciodată să se poarte ca celelalte numeroase colonii ale noastre și să ne recunoască drepturi de metropolă, drepturi care și vouă, atenieni, vă sunt la fel de scumpe când e vorba de coloniile voastre. Și nu numai acum, la Epidamnos, s-au dovedit a fi perfizi și cu două fețe, străduindu-se să pară nedreptățiți, deși ei erau nedrepti față de noi. Amintiți-vă de războaiele medice, când Xerxe v-a ars orașul (aici solul făcu un gest circular). Ce au făcut atunci cei din Corcira? Și pe atunci aveau o flotă importantă, dar când le-am cerut să lupte alături de noi, amintiți-vă, atenieni, cei care ați trăit anii aceia, cum s-au purtat. Au oprit cele șaizeci de corăbii făgăduite la capul Maleea, chipurile din cauza furtunii, fiindcă aveau un singur scop: dacă am fi învins noi, să ne poată spune: Noi v-am trimis corăbiile. Luați-vă la ceartă cu Poseidon, care a ridicat valuri mari cât munții! Dacă ar fi învins Xerxe, ar fi venit să i se închine și l-ar fi recunoscut rege al Asiei și Europei!

Primele cuvinte ale corintianului făcură vâlvă. Solul continuă, ridicând puțin vocea:

— Cât despre argumentele lor, cum că libațiile voastre pentru o pace de treizeci de ani cu Sparta nu vă împiedică să-i primiți în alianță, trebuie să observ că nu există în clauza aceea a tratatului nicio mențiune privitoare la vreun oraș, colonie a unei cetăți peloponesiace. Vreau să mai adaug că acea clauză nu vă îngăduie să primiți în liga voastră un oraș care se află în stare de război cu un oraș peloponesiac. Alianța voastră cu Corcira ar însemna o declarație de război împotriva noastră.

Se opri să mai răsuflă, iar Alcibiade se întoarse spre mine și-mi spuse:

— Nu e prost... dar ar fi destul de ușor pentru noi să nu ținem seamă de spusele lui referitoare la clauza aceea. Putem încheia cu Corcira numai o alianță defensivă...

— Și dacă Corcira și Corintul au dreptul să vină aici pentru a cere ocrotire atotputerniciei voastre, reluă solul, dreptul nostru ar trebui să fie mai mare decât al lor, fiindcă, în afară de tratatul de prietenie care ne leagă, fie-mi îngăduit să amintesc atitudinea noastră prietenească pe vremea când i-am convins pe aliații noștri peloponesiaci să nu ajute Samosul răsculat, deși, după cum știți, trimisese soli cerându-ne ajutorul. Principiul

nostru a fost și a rămas același. Fiecare alianță e liberă și are dreptul exclusiv să pedepsească singură orașele care nu i se supun. Cât despre războiul cu Peloponesul, pe care cei din Corcira încearcă să vi-l prezinte ca inevitabil, poate că nu va izbucni niciodată dacă politica voastră e dreaptă și atitudinea voastră față de noi prietenească. Dacă, însă, dimpotrivă, veți fi nedrepti față de noi, războiul e sigur și pericolele ce vă amenință vor fi mult mai mari decât foloasele unei alianțe cu Corcira și cu flota ei.

— Acuma ne mai și amenință!... exclamă furios Alcibiade.

Istovit de efort – nu-i glumă să urci la tribuna de la care vorbește Pericle – lac de sudoare și cu mișcări șovăitoare, solul Corintului luă loc lângă ai săi.

Îndată după aceea gărzile trace conduseră cele două delegații afară din adunare.

După ce crainicul puse întrebarea: „Cine vrea să ia cuvântul?”, oamenii politici și strategii se înscriseră pe rând, apoi fiecare urcă la tribună și începu să vorbească. Fiindcă erau prea mulți, pritanul hotărî că fiecare putea să cuvânteze timp de două clepsidre, dar tot nu ajunseră să-și spună cu toții părerea, astfel încât adunarea se prelungi și în ziua următoare.

Vorbitorii repetară cam aceleași lucruri. Cei care erau împotriva alianței cu Corcira spuneau că nu merita să intrăm în război cu întreaga Ligă peloponesiacă, de dragul flotei ei. Ceilalți, adică cei care erau pentru, afirmau că, mai devreme sau mai târziu, războiul cu Peloponesul tot ar fi izbucnit, chiar dacă am fi jertfit flota Corcirei. Un răspuns negativ dat solilor Corcirei ar fi fost o dublă, o mare greșală.

În a doua zi a adunării luă cuvântul Pericle, care, firește, convinse demosul să accepte alianța, neținând seama de posibilitatea unui război cu Peloponesul. Dar demosul hotărî să încheiem doar o alianță defensivă cu Corcira, adică s-o ajutăm dacă ar fi fost atacată. Îndată ce aflară hotărârea, solii Corintului părăsiră Atena, deși se lăsase noaptea.

— Prin urmare, ai hotărât, Pericle! O să avem război... spuse Aspasia când Olimpianul se întoarse noaptea târziu de la Buleuterion unde, împreună cu ceilalți strategii, stabiliseră în amănunt ajutorul pe care urma să-l trimitem în Corcira.

— N-am hotărât nimic! Dacă spartanii vor să facă război din cauza Corcirei, înseamnă că ar fi luptat oricum împotriva

noastră. Dacă există o singură speranță să nu ne declare război, e tocmai hotărârea pe care am luat-o.

— Și câte corăbii ai să trimiți în Corcira?

— Zece!

— Zece! exclamă uluită Aspasia. Și ce strateg?

— Lacedemonios.

— Fiul lui Cimon?

— Da...

— Dacă trimiți numai zece corăbii, Pericle, e ca și cum nu le-ai trimite nimic!

— Și o singură corabie dacă le-aș trimite, e destul pentru realizarea intențiilor mele. Important e să fim prezenți în apele Corcirei. Poate că zece corăbii ateniene nu vor fi un pretext destul de serios pentru eforii din Sparta. Cu cât întârzie izbucnirea războiului, cu atât e mai bine. Zece corăbii ajung.

Cele ce s-au întâmplat în primăvara aceea în Corcira sunt atât de cunoscute în lumea elenică, încât nu e nevoie să le mai povestesc. Corintienii au trimis o sută cincizeci de corăbii, față de cele o sută zece corăbii ale Corcirei, dintre care multe neînarmate și reparate doar în măsura posibilităților. Zacintos, veche rivală a Corintului, trimisese în Corcira o mie de hopliți, pentru paza coastelor. Cele zece corăbii ale noastre aveau ordin sever să nu atace flota corintiană decât în cazul când ar fi vrut să debarce oameni pe coastele Corcirei. Aceste zece nave au salvat Corcira, a cărei flotă a fost învinsă în lupta navală de la Sibota, astfel încât numai prezența noastră i-a silit pe corintieni să se retragă când au vrut să se apropie de insulă.

Corintul nu ne-a iertat că, deși fără să pierdem un ostaș, l-am împiedicat să se bucure de victorie și toată ura sa față de Corcira s-a întors împotriva noastră.

Rivalii lui Pericle au încercat să exploateze situația pentru a atrage poporul de partea lor. Spuneau și repetau prin frizerii și prin centrele politice că, de fapt, Corcira fusese învinsă și că, în schimb, noi ne atrăsesem ura întregului Pelopones. Cine-i cunoaște pe corintieni, spuneau ei, își dă seama că nu vor rămâne cu brațele încrucișate.

— Și ai să vezi, Catisachis, tu care faci pe deșteptul și pe atotștiutorul, că au să ne lovească acolo unde ne doare mai tare.

— Nu ne doare nicăieri! Ați auzit? Nicăieri! Pe ei are să-i lovească Olimpianul!

— Adică Zeus? Întrebau ceilalți în bătaie de joc.

— Care Zeus? Pericle Olimpianul!

— Asta-i blasfemie, Catisachis! Dar dacă îl admiri pe Pericle... care e și el un nelegiuit... Are veșnic lângă el pe Anaxagora și pe Aspasia, unul ca să-i strecoare idei ciudate, cealaltă ca să-i aducă femei, să nu se plictisească noaptea. Dar n-avea grijă...

Catisachis se făcu roșu ca creasta cocoșului și-l dădu afară pe client. Era un mare aristocrat, un membru al oligarhiei, care o luă la picior, de teamă să nu-i arunce Catisachis cu ceva în cap.

Pericle află întâmplarea chiar de la Catisachis care, după câteva nopți de socoteli și de frământări, îndrăzni să se înfățișeze zeului său.

Pe vremea aceea, influența lui Pericle începuse să scadă. Tucidide al lui Melesios se întorsese din exil și oligarhia făcea tot ce putea ca să-l sape pe conducător, în timp ce, pe de altă parte, Cleon și cei de seama lui se străduiau și ei să câștige opinia publică.

Dar toate uneltirile ambelor tabere rivale rămâneau încă la nivelul subînțeleșurilor, la împotrivirea ascunsă și la glumele usturătoare, care, din gură în gură, ajungeau să fie cunoscute de toată lumea. Rivalii lui Pericle mai erau stăpâniți de oarecare teamă, ca și cum n-ar fi crezut că Olimpianul putea să înceteze de a fi olimpian, teamă de greaua moștenire pe care marele conducător avea s-o lase urmașilor. În afară de asta, toți își dădeau seama că se apropie criza, că, vrând-nevrând, statul se îndreaptă spre război. De pretutindeni veneau știri că, deși învingător la Sibota, Corintul hotărâse să se răzbune pe noi fiindcă salvasem Corcira. În Peninsula Calcidică, trimiși corintieni cutreierau orașele, împărțind făgăduieli și încurajări verbale, care îndemnau oamenii să scuture jugul atenian! În Pelopones se străduiau să creeze un curent dușmănos împotriva noastră și să pună în mișcare întreaga Ligă.

În timpul acesta, la Atena lumea ducea mai departe o viață frumoasă și fără griji, bucurându-se de spectacole, de agora, de exerciții, de jertfe bogate, de lupte atletice, de serbări, de solii

sacre la Delos și la Delfi, de pariuri la luptele de prepelițe, unde se pierdeau averi, de ospete cu vinuri bune și cu fete frumoase. Da! Cine n-a trăit la Atena înainte de războiul cel mare nu știe ce înseamnă bunăstarea...

Un observator atent putea deosebi, însă, oarecare neliniște.

— O să avem război? N-o să avem război? Corintienii or să-și vadă de treabă?

Și războiul se apropia cu repeziciune. În șantierelor navale din Pireu se lucra zi și noapte. Depozitele se umpleau de toate cele necesare flotei. Se stivuiau mii de lopeți, așezate după lungime, mii de leghe de frânghii, munți de butoaie de smoală, în timp ce în depozite anume destinate era rânduită, potrivit cu întrebuințarea ce avea să primească, o mare cantitate de cherestea, adusă din Eubeea și din Peninsula Calcidică. În loc de șaizeci de corăbii care făceau manevre primăvara, vara și toamna, acum aveau o sută și se luă hotărârea ca manevrele să aibă loc în tot cursul anului.

Toate silințele Corintului se concentrau asupra Peninsulei Calcidice. Corintul știa că această regiune bogată a Ligii era unul din principalele noastre puncte de sprijin. Erau acolo locuri bogate și fericite, cu păduri nesfârșite, cu pământ care dădea de patruzeci și cincizeci de ori mai mult decât însămânțai – ah! biata noastră Atică cu pământul ei neroditor! – cu mine de plumb, de fier, de aramă și de aur. Porturile clădite de noi erau mari și însemnate, orașele puternice și liniștite. Totuși, aveam veșnic greutăți cu populațiile din partea locului. Orașele erau așezate toate pe malul mării și mai departe de o zi de drum de coastă, nimeni nu se mai supunea autorității lor. Diverși prinți și cârmuitori din Macedonia și Tracia erau foarte interesați să-și vândă produsele în porturile noastre, numai că trebuia să-i lingușim mereu, să ne ocupăm de ei, să zădărniciim alianțele pe care le plănuiau – ceea ce era destul de ușor, fiindcă existau nenumărate rivalități și mici ambiții între ei – și toate acestea le făceam ca să nu fim siliți să organizăm mereu campanii în toată legea. Cel mai important dintre acești prinți era Perdicas, fiul lui Alexandru (cel care, în timpul războaielor medice, îl ajutase pe Xerxe cu armată și provizii). Cu îngăduința noastră – fusese altă greșeală a lui Pericle – Perdicas reușise să-și extindă încetul cu încetul influența. Îi ura de moarte pe Filip și pe Derdas, cei doi

frați ai săi, care, simțindu-se amenințați în satele mari din Macedonia, se refugiaseră în orașele prietene din Tracia.

Chiar în perioada bătăliei navale de la Sibota, în urma unor informații greșite despre problemele de familie ale macedonenilor sosite la noi în Bulé, am acceptat să-i sprijinim pe Filip și pe Derdas, ceea ce l-a jignit adânc pe Perdicas. Din prieten al nostru, gata totdeauna să ne ajute, deveni dușmanul cel mai aprig, intră în înțelegere cu Corintul și-i ceru ajutorul ca să asmută orașele dorice din acea regiune, orașe care aparțineau ligii noastre. Dar nu se mulțumi cu atât, ci trimise reprezentanți la Sparta ca să-i convingă pe efori să-și deschidă, în sfârșit, ochii și să proclame în Pelopones starea de alarmă împotriva noastră.

Nu se bucură de niciun succes la Sparta, dar Corintul îi promise bani și armată și-l sfătui să-și îndrepte strădania spre Potideea, colonie dorică a Corintului, care păstra relații strânse cu metropola, unde trimitea în fiecare an o delegație și numeroase animale. Din motive economice însă, Potideea rămânea unul din cele mai liniștite orașe ale ligii noastre și-și plătea regulat tributul, fără amânări, fără rea credință și fără să aștepte presiuni ca atâtea alte orașe.

Curând s-a aflat la Atena că, încurajată de Perdicas și de făgăduielile Corintului, Potideea era gata să se răscoale. Această situație era o preocupare foarte serioasă pentru Bulé, pentru cei zece strategii și pentru polemarh, care hotărâseră să trimită la Potideea treizeci de corăbii și o mie de hopliți cerându-i să-și dărâme zidurile.

Când flota noastră ajunsese în golful Termaikos, găsi întreaga regiune pradă tulburărilor. Arhistratos, strategul nostru, făcu atunci greșeala de a nu porni îndată spre Potideea. El voia să-l încercuiască pe Perdicas și să-l neutralizeze, crezând că în felul acesta va curma răul din rădăcină. Perdicas se afla la Pidna, era bine întărit și asediul se dovedea anevoios. În vreme ce flota noastră era ținută acolo din cauza lui, Corintul avu timp să trimită la Potideea o mie șase sute de hopliți, având ca strateg pe un oarecare Aristeos, atât de iubit și în Corint și în Potideea, încât cei mai mulți dintre hopliți plecară voluntari. Îndată după sosirea acestora, Potideea se răsculă, ceea ce însemna că trebuie organizată o adevărată expediție militară.

Cum polemarhul hotărâse să nu trimită cavalerie, Alcibiade era nebun de furie la gândul că nu va pleca. Făcu intervenții pe lângă strategii, îl rugă pe Pericle, proferă nenumărate amenințări cu voce tare pe străzi. Se duse în taină până și la Nicias ca să se roage de el. Strategul îl ascultă fără să spună un cuvânt și când flăcăul meu, scos din fire de tăcerea lui, începu să se obrăznicească, îl întrebă:

— De ce vrei atât de mult să pleci la război?

— Ca să cuceresc glorie! îi răspunse cu patimă Alcibiade.

Se rugă de atâta lume, stăruie pe lângă atâția să-l convingă pe conducătorul tribului său, încât reuși să se înscrie hoplit.

— Armele mele! Trebuie să-mi pregătesc armele! striga el gesticulând pe străzi.

— Liniștește-te, Alcibiade! i-am spus eu, străduindu-mă să fiu sever. Te aude lumea. Nu-i nevoie să te dai în spectacol...

— Lumea are să audă și are să spună multe altele! Să mergem la atelierul lui Cefalos! Să-mi comand arme!

M-a târât la atelier și acolo numai că nu i-a luat la bătaie pe sclavi și pe supraveghetor.

— Nu se poate! Nu se poate! striga el furios. Vreau ca scutul meu să fie gata în cinci zile...

— Dar e nevoie de cinci luni, încerca să-i explice supraveghetorul desperat.

— ...Eu dau comanda! Măine am să-ți trimit modelul pentru ornamentația din centru. Eu îl procur, ce-ți pasă?

— Nu se poate! repeta mereu drept răspuns supraveghetorul, care se baricadase în dosul mesei sale și-mi făcea semn să-mi iau stăpânul și să plecăm. Dar Alcibiade nu asculta și se nfierbânta tot mai mult.

— Lăsați orice altă muncă! Toți sclavii să lucreze pentru mine! Plătesc!

— Imposibil! Avem comenzi de la polemarh!

Vedeam apropiindu-se clipa când Alcibiade avea să-l ia la bătaie pe supraveghetor. Atunci îmi veni o idee:

— Alcibiade, i-am spus, și Socrate ia parte la campanie. Ce ar fi să mergem să vedem cum stă el cu armele și, dacă nu are, să-l ajuti tu să și le procure.

Rostisem cuvântul magic: „Socrate”.

— Să mergem! Să mergem! Cum de am uitat că ia și el parte la campanie!

L-am căutat peste tot pe Socrate, am întrebat de el în dreapta și-n stânga, dar nu l-am găsit nicăieri. Se înserase și nu ne-am mai întors la atelier.

A doua zi dimineață tineretul nostru era cuprins de tulburare! În cursul nopții sosise la Atena Protagora, întorcându-se dintr-o lungă călătorie, care durase mai mulți ani! Locuia la Calias, care-l poftise la el. Primul care află noutatea fu prietenul stăpânului meu, Hipocrate al lui Apolodor și, îndată ce se crăpă de ziuă, alergă ca un nebun să-l trezească pe Socrate. Bătu în poarta învățătorului, strigând:

— Socrate, s-a întors Protagora! s-a întors Protagora!

Socrate era încă somnoros și, căscând de-i trosneau fălcile, întrebă:

— Ți-a furat ceva? De ce atâta grabă?

— Sigur că mi-a furat! spuse tânărul, care între timp intrase în casă. Își ține toată înțelepciunea numai pentru el!

— Îl cunoști?

— Nu! Tocmai de aceea mă grăbesc să-l cunosc! Vino! Scoală! Hai să mergem!

— Unde e?

— La Calias! Vino, nu începe cu întrebările! Hai să mergem!

— E prea devreme ca să mergem la Calias, încă nu s-a luminat de ziuă.

— Nu-i nimic. Să pornim, o să mergem încet.

Și noi aflasem vestea. Alcibiade vru să meargă și el la Socrate ca să-l ia și să se ducă împreună. Când am ajuns la el acasă, am găsit-o numai pe nevastă-sa.

— Pe cine căutați? întrebă ea arțăgoasă.

— Pe Socrate...

— De ce-l căutați aici? Parcă e vreodată acasă? Încă din zori a venit un mucos (și-i aruncă lui Alcibiade o privire de parc-ar fi vrut să subînțeleagă „ca tine”) și l-a luat să meargă nu știu unde.

Am alergat la Calias și l-am ajuns din urmă pe Socrate tocmai în clipa când se opri în fața casei.

Am bătut în poartă, dar s-a deschis numai o fereastră, pe care s-a ivit capul unui sclav.

— Ce vreți? întrebă el cu glas răstit.

— Îl căutăm pe Calias, răspunse Hipocrate.

— Alți sofști! suspină sclavul. Stăpânul meu nu-i acasă. A plecat la țară, și închise furios ferestruica.

În clipa aceea sosi și Critias, astfel că acum eram cinci oameni care așteptam afară. Peste puțin, Alcibiade își pierdu răbdarea, se înfurie și lovi cu piciorul în poartă.

— Deschide imediat, sclavule! strigă el.

Temându-se ca strigătele lui să nu se audă până-n casă, sclavul ne-a deschis. Am pătruns în grădină, care era o adevărată agora plină de lume.

Protagora se plimba înapoi și-ncolo prin grădină, înconjurat de un mare număr de atenieni dintre cei mai cunoscuți.

Lângă el se afla Calias, iar mai încolo Paralos, fiul lui Pericle. La oarecare depărtare îl puteai vedea pe Harmide, preafrumosul fiu al lui Glaucon. Toți aceștia erau în dreapta lui, în timp ce în stânga se aflau Xantip și Filipide – încă unul care, după cum am aflat mai târziu, era cel mai bun discipol al lui Protagora – iar în urma lui veneau o mulțime de atenieni și de străini.

— Privește, șopti Socrate lui Hipocrate, privește pe toți acești străini. Și-au părăsit patriile și casele ca să-l urmeze pe Protagora care-i farmecă și-i târăște după el, așa cum Orfeu vrăjea fiarele! Aveai dreptate să vrei să-l asculți!

Ori de câte ori Protagora se întorcea, întregul grup se oprea, îi făcea loc, apoi toată lumea pornea iar spre celălalt capăt al curții, mereu în aceeași ordine, ascultând cu mare atenție spusele dascălului. Printre ei era și omonimul gazdei, Calias al lui Caliadros, un atenian bogat, care cu câțiva ani în urmă îl plătise pe Zenon Eleatul cu o sută de mine⁶² ca să-l învețe ce este înțelepciunea. De jur-împrejur în grădină, pe bănci de piatră, erau alți oameni. Sofistul Hipias, care era de mult timp oaspetele lui Calias, avea în jurul său pe Eriximahos, pe Faidros, pe Andron și pe alți prieteni ai stăpânului meu. De la o fereastră se zărea, întins încă în pat, Prodicos din Chios, iar lângă el era Agaton.

Îndată ce oamenii care-l urmau pe Protagora l-au văzut pe Socrate, l-au salutat cu însuflețire și și-au întrerupt plimbarea.

Calias l-a prezentat lui Protagora.

Stăpânul meu a înaintat către prietenii săi și le-a spus făcând sîret cu ochiul:

⁶² Mină – monedă antică egală cu 1/60 dintr-un talant.

— Ei, băieți! Acum să te ții! Cred că are să se încingă o discuție grozavă! Cine credeți voi că va învinge?

— Mai încape întrebare? răspunse Pausania. Atena, firește. Protagora nici nu bănuiește că Socrate e cel mai bun vorbitor din Atena! Să ne apropiem ca să-i auzim! Veniți!

Încetul cu încetul, toți cei de față se strânseseră în jurul lui Protagora și al lui Socrate, alcătuind o adevărată adunare. Eu n-am îndrăznit să mă apropiu, ca nu cumva să mă jignească cineva, astfel că n-am putut auzi decât jumătăți de fraze, când s-a însuflețit discuția. Nu numai cei doi au luat cuvântul, fiecare voia să spună ce avea de spus. A vorbit și Alcibiade, și anume când Socrate a vrut să plece, fiindcă Protagora refuza să răspundă la întrebările lui și dorea să-și dezvolte singur ideile. Se vorbea despre semnificația cuvântului virtute și despre putința de a o însuși. Protagora vorbi primul, îndelung și se pare că a vorbit frumos, fiindcă mulți l-au aplaudat. Când însă Socrate a început să-i pună întrebări, am văzut de departe că străinul era stingherit și că gesticula cu oarecare nerăbdare. La un moment dat, Socrate s-a ridicat gata să plece.

— Nici eu, a spus el, n-aș vrea ca o asemenea discuție să se prelungească într-un mod care ți-ar fi neplăcut, Protagora. Tu ești un maestru al cuvântului, dar eu nu pot urmări frazele lungi și nici marile figuri oratorice, nu fiindcă mi-ar lipsi dorința, crede-mă, ci fiindcă nu sunt în stare. Dar dacă ți-e ușor să discuți în ambele feluri, arată-mi oarecare înțelegere. Îmi pare rău că nu pot rămâne! De altfel, trebuie să merg undeva.

Protagora își freca mâinile și sunt sigur că în clipa aceea gândea: „Bine că m-am descotorosit de el!” Toți ceilalți au protestat, însă, și Calias, apucându-l pe Socrate de mantie, nu l-a lăsat să plece.

— O asemenea discuție nu poate continua fără tine, Socrate!

Toți îl rugau și, după o deosebită stăruință, Alcibiade îl hotărî să rămână.

Cineva vru să împace lucrurile și, întorcându-se către cei doi vorbitori, le spuse:

— Socrate, nu mai stăruie în dialogul scurt și în răspunsurile seci! Mai slăbește hățurile, înfrumusețează-ți discursul! Iar tu, Protagora, nu porni cu pânzele întinse pe marea cuvintelor, nu te depărta de orice petec de uscat!

Socrate se așează iar și procedeele lui stârniră interesul grupului. Din când în când auzeam câte o exclamație, câte o confirmare și numele poetului Simonide, care revenea mereu în discuție.

Timpul trecea, soarele urca pe bolta cerească, era aproape ora prânzului, dar nimeni nu se gândea să plece, când cineva bătu cu putere în poarta de afară. Un sclav se duse să deschidă. Era Nicias, care venea grăbit să-l anunțe pe Calias al lui Caliadros că în Bulé fusese numit strateg pentru expediția din Potideea. Toată lumea se adună în jurul lui Nicias ca să afle și alte amănunte, Calias primea felicitări și, încetul cu încetul, adunarea începu să se împrăstie.

Alcibiade îl urmă pe Socrate.

— Cum ai să faci rost de arme? Întrebă el.

— Cum am să fac? Cum face toată lumea. Am să le iau de la arsenal...

— Aha! exclamă dezamăgit Alcibiade.

— N-avea grijă! Am să le aleg solide și bune, pentru ca, la nevoie, să lupte pentru noi amândoi.

— Nu mă necăji, Socrate!

— Pleci și tu? Îl întreba multă lume pe Socrate.

— Da, plec și eu.

— Și tu, Eriximahos?

— Și eu!

— Și Harmide?

— Harmide e încă un efeb...

În dimineața aceea, din colțul în care mă găseam, m-am simțit cuprins de o amară invidie văzând pe toți tinerii care se învârteau în jurul înțelepților, înflăcăându-se pentru un argument strălucitor, lăsându-se subjugăți de o contrazicere bine ținută, aplaudând când li se părea că unul dintre rivali învinge, apoi luând foc pentru expediția din Potideea, ironizându-i pe cetățenii ei și vrând să se năpustească numaidecât asupra lor ca să le pună mâna-n gât. Contemplând acest avânt și pe toți tinerii aceia, mi-am spus în sinea mea: „Ce jalnic ești tu, Silicos!” apoi am hotărât să plec și eu în expediție.

Dar n-am putut să plec la Potideea! În timpul lipsei stăpânului meu, lipsă care a durat câteva luni – aproape că mi-am pierdut somnul de neliniște. Și azi – câți ani au trecut oare de atunci? – îmi pare rău că n-am fost de față la primul triumf al flăcăului

meu. Oricâte relatări mi-au făcut după aceea și el și Socrate, nu mă săturam să-i ascult!

N-avea nici douăzeci de ani când a plecat la Potideea, nici soldat nu era încă. În lupta care s-a dat în afara zidurilor a fost premiat! Când armata noastră a pornit la atac, stăpânul meu, mai iute de picior decât ceilalți, s-a trezit înaintea tuturor și a fost încercuit de corintieni. A lovit în dreapta și-n stânga, a luptat ca un leu. În jurul lui au căzut mulți dușmani, dar, în cele din urmă, o lovitură de lance l-a rănit în coapsă. Lovitura era din fericire ușoară și n-a vătămat osul, numai că l-a făcut să cadă în genunchi. Când l-au văzut jos, doi-trei corintieni s-au repezit să-l dea gata. Alcibiade se apăra cu spada și cu scutul. Socrate lupta prin preajma stăpânului meu și, când l-a văzut în genunchi, a alergat să-l ajute. Îndată ce l-a zărit în apropiere, Alcibiade a zâmbit și, dând o puternică lovitură circulară cu spada, i-a strigat:

— Iată! Învățătorule, asta nu mi-a arătat nimeni să fac, totuși mă pricep.

Socrate a luptat vitejește alături de el, astfel încât Alcibiade s-a putut târî până în spatele liniei de bătaie. Și-a legat provizoriu rana ca să nu piardă sânge, apoi s-a întors în luptă, căutându-l pe Socrate. S-a bătut până la sfârșit, numai că n-a putut lua parte la urmărire, când corintienii au început să se retragă și să fugă.

După această cruntă și grea bătălie – strategul Calias fusese ucis după primul atac – a fost înălțat trofeul și s-au adus jertfe. Ofițerii nu erau de acord în ce privește premiul. O parte din ei voiau să-l dea lui Socrate, ceilalți însă voiau să-l înmâneze lui Alcibiade și, în timp ce șușoteau între ei, Socrate a făcut un pas înainte și i-a rugat să-l încunune pe Alcibiade:

— A luptat mai vitejește decât mine, le-a spus el. A fost rănit de la începutul bătăliei și, totuși, nu numai că n-a părăsit linia de bătaie, dar a ucis doi corintieni înainte de a se retrage!

— Merită! Merită! au exclamat câteva voci și ofițerii l-au încununat pe Alcibiade, înmânându-i premiul tradițional, adică armele unuia dintre dușmani.

Din fericire, rana stăpânului meu nu era serioasă, totuși comandantul l-a silit să se întoarcă la Atena împreună cu ceilalți răniți. Corpul nostru expediționar a început asediul Potideii, care a durat aproape doi ani.

Când stăpânul meu s-a întors la Atena, tot orașul aflase că a luat premiu și, în timpul cât a rămas acasă, așteptând să i se vindece complet rana, au venit nenumărate rude și prieteni ca să-l vadă, să-i aducă daruri și să-i țină de urât.

Vărul lui, Euriptolemos, care-l iubea foarte mult, i-a adus numeroase daruri, podoabe de aur pentru haine și pentru cap, țeșături frumoase și mirodenii. Într-o zi a venit cu un câine foarte frumos.

— E de vânzare, Alcibiade, dar e foarte scump! Costă șaptezeci de mine!

— Ce frumos e! spuse stăpânul meu cu admirație. N-am văzut niciodată un câine atât de mare! Are să fie cel mai mare din Atena! Îl cumpăr!

Și-l botează Aristeas, după numele strategului corintian al Potideii.

Cât timp stăpânul meu a stat în pat din cauza rănii, Socrate aproape că a locuit la noi. De vreo două ori, fără să-l simtă nimeni, și-a petrecut noaptea în grădină, învelit în manta. Într-o zi s-au auzit țipete în fața casei. O femeie răcnea:

— Unde-i mizerabilul ăla? Nelegiuitul! Pocitul! Nepricopsitul ăla, care mă lasă gravidă și pe urmă aleargă după băieți frumoși!

Socrate, care recunoscuse glasul neveste-si și voia să evite un scandal, a fost nevoit să iasă ca s-o potolească, dar văzându-l, ea s-a înfuriat și mai rău și striga așa de tare că glasul strident i se auzea până la distanță de câteva stadii. Când, în cele din urmă, s-a liniștit, Socrate s-a întors în camera lui Alcibiade:

— De ce țipa așa?

— Voia un veșmânt pentru procesiunea de mâine, și, firește, n-am bani să i-l cumpăr!

— Și ce i-ai spus?

— Să-l îmbrace pe al meu, ca eu tot nu ies în ziua aceea.

— Și a primit?

— Numai că nu m-a luat la bătaie. Mai ales când i-am spus că, dacă refuză, înseamnă că nu merge să vadă procesiunea, ci ca s-o vadă lumea pe ea.

Când Alcibiade a ieșit pentru prima oară în agora după convalescență, aproape că i s-a făcut o manifestație. Se

adunase atâta lume în jurul lui încât, neștiind ce s-a întâmplat, gărzile trace au venit să împrăștiе mulțimea.

Dușmanii lui Alcibiade, Pitonicos, Teramene, Androcle și alții, erau să plesnească de ciudă în zilele acelea și au început să răspândească vechile calomnii, încercând să umple orașul cu minciunile lor. Câteva au ajuns la urechile lui Alcibiade, care s-a înfuriat și și-a pierdut sângele rece. A pus mâna pe un cuțit ascuțit și a tăiat coada nenorocitului Aristеas, care a urlat toată ziua de durere.

— De ce ai făcut o răutate inutilă? I-am întrebat eu dojenitor.

— Păcat că n-ai și tu coadă! Ți-aș fi tăiat-o și pe a ta!

— Dar de ce?

— Pentru ca atenienii să nu-mi poată pune în socoteală decât trăsnaia asta cu coada câinelui! Acuma lasă observațiile și dă fuga să mi-o aduci pe Pichis.

Am uitat să spun că Pichis era ultima din cele douăzeci de prepelițe pe care stăpânul meu le cumpărase odinioară de la Meidias. Era cea mai bună din Atena pentru luptele de prepelițe. Grasă și mare, își împingea numaidecât adversara afară din cerc și Alcibiade câștiga la pariuri cât poțtea.

Am adus-o pe Pichis și, după ce a mângâiat-o, stăpânul meu a vârat-o în buzunar.

— Mergem la Isonomos. Are să se strângă lumea pentru luptele de prepelițe. Ia bani cu tine, Silicos.

— Pentru ce, stăpâne? Noi o să câștigăm!

— Fă așa cum îți spun.

În drum spre Isonomos am trecut prin agora, unde, în jurul cuiva, era adunată multă lume, care făcea gălăgie.

— Ce s-a întâmplat? Întrebă Alcibiade.

— Se împart bani pentru teatru, spuse cineva, și se vede că vistiernicul a terminat banii, iar cei care nu și-au primit obolul fac scandal.

Stăpânul meu se îndreaptă spre mulțime, luă săculețul cu bani și strigă oamenilor că va împărți el bani pentru teatru. Izbucniră aplauze și ochii lui se aprinseră de mulțumire. Zgomotul o sperie pe Pichis care zbură din buzunarul stăpânului meu, pitindu-se sub degetul cel mare al statuii de aramă a lui Teseu.

— Las' pe noi, Alcibiade! strigară oamenii și alergică să prindă pasărea.

Unul dintre ei se întoarse peste puțin, gâfâind:

— Ticăloasa! Mult m-a mai chinuit, dar tot am prins-o!
— Îți mulțumesc! spuse Alcibiade. Ține o tetradrahmă! Cum te numești?

— Antiohos.

— Unde lucrezi?

— La corăbii!

— Te iau în serviciul meu! Vino cu mine!

— Unde mergem? întrebă Antiohos.

— Întâi până la Isonomos, unde va avea loc o luptă de prepelițe, apoi, pe înserat, ne ducem la Anitos. Ai să treci pe acasă și ai să-ți pui niște straie mai bune. Măine am să văd eu ce-ți cumpăr.

— Si zici că mergem la Anitos al lui Antemion?

— Da!

— Ești invitat la banchet?

— Anitos dă un banchet? Nici nu mi-a spus că mă pofteste la un banchet!

— Cum așa? A invitat o mulțime de lume, azi nu era chip să găsești pești și raci în agora! Anitos a cumpărat totul.

— Prin urmare, mă cheamă ca să mă arate prietenilor lui! N-am să merg! N-am să merg nici la luptele de prepelițe, fiindcă s-ar putea să-l întâlnim acolo. Silicos, du-te să faci rost de vin și vino după mine la Timandra!

— Asta cine mai e? am întrebat.

De când se întorsese din expediție, Alcibiade era cu gândul numai la femei. În fiecare zi își găsea o nouă ibovnică, în alt cartier. Cum se întuneca, dispărea. În ziua următoare se întorcea acasă în zori, palid, obosit, cu ochii încercănați. Când știam că se duce în partea de jos a orașului și că hoinărește prin cine știe ce ulițe strâmte și pustii, îl așteptam toată noaptea. Avea atâția dușmani, încât în astfel de locuri nu putea fi în siguranță. De câte ori nu l-am rugat să ia un băț cu el! Dar nu mă asculta.

— Cine mai e și asta? exclamă el furios, oprindu-se în mijlocul drumului și întorcându-se spre mine. E cea mai fermecătoare fată din Atena și are un surâs! Nici Afrodita nu zâmbește mai dulce!

— Și unde locuiește?

— O iei pe Mirmicon și cotești pe a treia ulicioară la stânga, numărând de la început. Să nu întârzii!

O oră mai târziu am ajuns la locuința Timandrei, cu două burdufuri de vin de Samos. L-am găsit pe Alcibiade culcat pe un pat. În jurul lui, șezând sau pe jumătate culcați ca și el, se aflau câțiva prieteni ai lui, pe care-i întâlnise pe stradă și anume: Niciade, Gnifonide, Cefisodoros și alții.

— Ai întârziat, Silicos! Mi s-a uscat gâtulejul. Timandraaa!

— Îndată, dragostea mea! Îndată... ciripi o voce din camera din spate și o fată încântătoare, de vreo optsprezece ani, își făcu apariția. Avea niște ochi imenși, foarte negri, care dădeau fețișoarei sale o nedefinită grație melancolică. Neliniștea nelămurită pe care o trăda totdeauna expresia chipului ei trezea în oameni dorința spontană de a-i da ocrotire, în orice caz, imaginația lui Alcibiade născocea primejdii și aventuri care o amenințau pe Timandra și din care eu o salvam în cele din urmă. Surâsul ei era, însă, radios de bucuria vieții. Avea mișcări blânde ca niște mângâieri și un mers foarte ușor.

Fără falsă rușine, se apropie de Alcibiade și se cuibări lângă el. E atât de odihnitor, de frumos și de pur să vezi două făpturi frumoase care se iubesc și se privesc în ochi!...

— O să facem și noi un banchet! strigă Alcibiade. Anitos poate să aștepte!

În seara aceea am auzit pentru prima oară cântecul Timandrei. Toată lumea băuse și stăpânul meu intonă primul un cântec războinic, după care o ascultarăm pe Timandra. Avea un glăscior foarte dulce și subțire ca un ciripit de pasăre, care la sunetele joase se încălzea și începea să vibreze. Își însoțea cântecul cu un acompaniament discret de liră. Vocea ei era o vrajă. Când a terminat, nimeni n-a îndrăznit să aplaude. Numai Niciade a murmurat de parc-ar fi implorat-o:

— Mai cântă, Timandra...

Și ea începu un cântec tărăgănat și melancolic.

Teatrul îți oferă emoții zguduitoare, înălțarea pe care o simți admirând operele lui Fidias sau ascultând corurile *Antigonei* sunt emoții de altă natură, dar cântecul Timandrei și vocea ei fermecătoare îmi mângâiau sufletul, mă vrăjeau și mă umpleau de liniște ca și cum inima mi s-ar fi înșeninat, ca și cum aș fi văzut ridicându-se un praf de aur în care jucau raze luminoase. Dacă un necioplit ca Nicias m-ar fi auzit comparând cântecul unei hetaire cu un cor dintr-o tragedie a lui Sofocle, ar fi trimis trăsnetele asupra mea și ar fi adus jertfe Hecatei, rugând-o să

mă lovească vreo nenorocire. Dar pentru mine cântecul Timandrei rămâne de neuitat, blând, calm și atât de frumos că mă făcea să plâng și să rid în același timp.

— Cântă-ne unul vesel! spuse Gnifonide.

— Vreți cântecul marinarului și al soției sale?

— Da! Da!

La început, Timandra și toți cei de față cântau refrenul în cor:

Eia mola

la-le toate

Eia lésa

Vino-ncoa.

Era unul din cântecele acelea cântate cu frenezie de grupuri de oameni beți.

Când l-au terminat și pe ăsta și când prietenii lui Alcibiade, gâfâind ușor de oboseală, s-au mai potolit, stăpânul meu s-a ridicat de pe patul lui și a propus să mergem cu toții, așa cum eram, la Anitos.

— E bine aici! Unde să ne ducem acuma? au spus unii.

— Veniți! Veniți! Ne ducem la Anitos și dăm totul peste cap!

Ne-am luat rămas bun de la Timandra și am plecat făcând mare gălăgie. Din când în când, grupul se aduna în jurul vreunui Hermes și glumea pe seama falușilor sculptați.

Când am ajuns la Anitos, Alcibiade a intrat primul, a deschis larg ușile și s-a oprit în prag.

— Bună seara, Anitos! a spus el.

Fața lui Anitos a strălucit de bucurie.

— Iată-te, în sfârșit, Alcibiade! În sfârșit! Te aștept de atâta vreme!

— Îmi plac vasele tale de argint și de aur, Anitos! Pentru asta am venit! Sclavi, porunci el întorcându-se spre ei, luați jumătate din argintărie și duceți-o la mine acasă!

Sclavii șovăiau, dar văzând că Anitos îl privește pe stăpânul meu cu bucurie și admirație și nu se împotrivește, au înaintat și au început să ia din fața invitaților pocale, farfurii și alte obiecte de argint.

Unul dintre oaspeții lui Anitos s-a înfuriat că i s-a luat cupa și a spus gazdei cu indignare:

— Cum admiți jignirea, obraznicia asta a lui Alcibiade?

— Obrăznicie?... exclamă Anitos. E o dovadă de mare bunătate și de politețe din partea lui că ne lasă jumătate din argintărie, doar are dreptul să ia totul, dacă vrea.

Noaptea era foarte înaintată, când, încărcăți cu argintăria lui Anitos, am ajuns acasă. Auzind glasuri și cântece, Pericle, care nu se culcase încă, a ieșit în curte ca să-l certe pe stăpânul meu.

— Ce-s astea? De unde ai luat argintăria? Ce vrei să faci cu ea?

— Am s-o topesc ca să-ți fac bustul, spuse vesel Alcibiade.

Auzind glasul lui Pericle, prietenii lui se speriară și-și luară tălpășița.

— Ei! Unde sunteți? strigă Alcibiade.

Dar nimeni nu răspunse, toți se făcuseră nevăzuți. Din fericire.

Niciodată nu-l văzusem pe Pericle atât de răătăcit, de neliniștit și de trist, ca în noaptea aceea. Când am intrat în casă și când Alcibiade l-a văzut la lumină s-a tulburat atât de tare că i-a trecut beția. Aveam înaintea noastră un om istovit, cu disperarea zugrăvită pe față. Stăpânul meu s-a apropiat de el și l-a apucat de umeri.

— Dar ce s-a întâmplat? Spune, ce s-a întâmplat?

— Lasă! Am să-ți spun!... a zis Pericle cu voce obosită. Pe urmă s-a întors spre mine: Du-te, Silicos, poate ai să afli altă dată...

A doua zi dimineață, Alcibiade mi-a povestit ce-i destăinuise Olimpianul.

În ajun, Diopetes, un vechi dușman al lui Pericle, conservator fanatic, care încercase să împiedice construirea Partenonului, depusese în Bulé o moțiune pentru o lege care să condamne pe cine nu crede în cele sfinte și încearcă să dea explicații naturale mersului stelelor, al soarelui și al lunii. Ca și cum atâta n-ar fi fost destul, în aceeași zi Hermippos, un autor de comedii, invidios și ratat, depusese la Heliția o plângere împotriva Aspasiei, acuzând-o că duce o viață desfrânată.

În adunare luase cuvântul Cleon, care de multă vreme i se opunea lui Pericle. Vorbise cu brutalitate, cu trivialitate, pe un ton sălbatic care făcuse impresie asupra celor de față și folosind expresii injurioase, ce începeau să placă pe vremea aceea amatorilor de teatru, obișnuiți cu autorii comici, care pierduseră

orice rușine. Cleon vorbise mult timp și, în baza propunerii lui Diopetes, ceruse condamnarea lui Anaxagora. Mulțimea, aflând că „Spiritul” considera soarele drept un glob de fier înroșit, de proporții ceva mai mari decât Peloponesul, se înfurie și primi în unanimitate propunerea lui Cleon. Adunarea, care de obicei își păstra sângele rece, părea în ziua aceea o fiară dezlănțuită. N-a lipsit mult ca mulțimea să se reverse pe străzi, pornind în urmărirea bătrânului înțelept și să-l sfâșie dacă l-ar fi găsit.

În aceeași zi, pe înnoptate, Pericle însuși, însoțit de Metiohos, îl conduse pe Anaxagora până la Pireu, unde înțeleptul se îmbarcă pe o navă de comerț care pleca spre Acragas, în Sicilia. Bine că apucase să fugă, fiindcă tribunalul acceptase plângerea lui Cleon și-l condamnase pe filosof la moarte. Am admirat curajul lui Pericle, care, deși nu mai avea acum niciun motiv, s-a prezentat în Heliia ca să-și apere prietenul și să se împotrivească unei sentințe nedrepte.

Din clipa, însă, în care Cleon și Hermipos își depuseseră plângerile, Pericle n-a mai fost același om. L-am văzut îmbătrânind în câteva zile. Tăcut, cu capul plecat, obosit, nu mai ieșea din casă, nu auzea ce-i spuneai, nu răspundea niciodată. Când ceilalți strategii, colegii lui, veneau la el, îi primea îndată și discuta fiecare amănunt al situației politice, socotind totdeauna drept o datorie să-și slujească patria.

Dar, în afară de Metiohos, nu mai primea pe altcineva și nu încerca să reacționeze la uneltirile dușmanilor săi. Pe Aspasia n-o vedea nimeni. În așteptarea judecății nu mai ieșea din camera ei.

Alcibiade îi arăta multă dragoste și devotament lui Pericle. În timp ce fiii săi, Xantip și Paralos, nu se prea sinchiseau, stăpânul meu își petrecea serile cu el și făcea ce putea ca să-l distreze și să-l îmbărbăteze, stimulându-i amorul propriu.

— Cum așa, Olimpiene? Stai cu brațele încrucișate, în timp ce dușmanii joacă pirihul⁶³ în jurul tău! Nu te duci în adunare ca să le închizi gura? Aștepți, într-adevăr, ca Aspasia să fie judecată? Unde-i spiritul tău de luptă? Unde sunt vremurile când cu un singur discurs îl ostracizai pe Tucidide? Te închizi în casă, de parc-ai recunoaște învinuirile ce ți se aduc și ți-ar fi rușine de ele! Leși ca să te vadă poporul! Să-și amintească de legile tale, de tot ce ai făcut pentru democrație, pentru cetate!

⁶³ Dans războinic.

Pericle nu scotea un cuvânt. Se uita la stăpânul meu, își sprijinea bărbia în palmă și privirea lui devenea tulbure și tristă. O singură dată i-a răspuns lui Alcibiade:

— Poporul își amintește numai de suferințe, nu și de binefaceri!

— Poporul Atenei nu face asta! răspunse stăpânul meu cu vioiciune.

— Mai ales el, Alcibiade... Ai să vezi și tu mai târziu...

Cu câteva zile înainte de procesul Aspasiei, Metiohos veni tulburat la Pericle și-i spuse că Megara ne adusese o nouă jignire: arase o parte din pământul sacru de la Eleusis și se pregătea să-l semene.

— Ticăloșii! strigă Pericle. Și comandantul garnizoanei i-a lăsat?

— Ce era să facă? După cum știi, megarienii și-au întărit străjile la graniță!

— Nemernicii! spuse Pericle care se însuflețea încetul cu încetul Trimiteți numaidecât o ștafetă la Megara, ca să protesteze și să amenințe! Aceeași ștafetă să plece la Sparta, să ceară eforilor să se impună aliaților lor, altfel ne vom impune noi! Știu eu cum!

— Pericle... poate că fraza din urmă nu trebuie spusă Spartei.

— Discutați în Bulé. În orice caz, trebuie să trimitem o ștafetă!

Ștafeta Antemocritos plecă în aceeași zi, dar nu ajunse departe, nenorocitul, fiindcă fu asasinat în Megarida. Niciodată până atunci nu se mai pomenise în lumea elenică de asasinarea unei ștafete în exercițiul funcțiunii. Când la Atena sosisi vestea despre această nelegiuire, despre asasinarea unui trimis oficial al democrației, lumea fu cuprinsă de indignare. Era cea mai grea jignire pe care o puteau aduce megarienii Atenei și tuturor principiilor pe care elenii le considerau sacre. Strategii cerură convocarea imediată a unei adunări extraordinare și chemarea fu afișată în după-amiaza aceea în agora. Pericle preferă să nu ia parte la adunare, în ciuda stăruințelor stăpânului meu, care nădăjduia că prezența lui avea să influențeze Heliaia în procesul Aspasiei. Olimpianul trimise însă pe Metiohos să vorbească și să propună din partea lui măsuri împotriva megarienilor: „Pericle al lui Xantip crede că asasinarea ștafetei este o mare jignire adusă Atenei, e o jignire și mai mare adusă lui Hermes, ocrotitorul

ștafetelor. Iată de ce propune ca Megara să fie exclusă din toate porturile și agorele Ligii. Orice încălcare să fie pedepsită cu moartea.”

Propunerea, care luă numele de „Decretul megarian” fu votată în unanimitate. Oamenii strigau că și atâta era prea puțin.

Aici trebuie să lămuresc schimbarea de atitudine a opiniei publice față de Pericle. Vreau să explic de ce înainte, când era un zeu atotputernic, niciunul dintre dușmanii lui nu îndrăznea să-i aducă cea mai mică învinuire altfel decât în frizerii sau în reuniuni particulare, în timp ce acum îl atacau, pe el și familia lui, în Bulé ca și în adunare, cu o violență, cu o răutate și cu un cinism care dovedeau că erau convinși de ascultarea ce aveau să le dea demosul și Bulé.

De ani de zile nu se vorbea la Atena decât despre Pericle. De ani de zile, lumea se obișnuise să-l vadă atotputernic, inatacabil și inaccesibil, de parc-ar fi aparținut unei alte specii umane, mai apropiată de zei. Cei câțiva membri ai oligarhiei, care rămăseseră uniți după exilul lui Tucidide, abia îndrăzneau să-și exprime opoziția în chestiuni fără importanță și nimeni nu-i lua în seamă. Nu din partea acestei grupări începu atacul. Prima lovitură veni din popor, de la cineva care se ridicase din rândurile poporului. Când Cleon îndrăzni pentru prima oară să se ridice împotriva lui Pericle, discursul lui stârni puternice și zgomotoase proteste în adunare, dar poporul de jos fu răscolit. Cleon era dintre ai lui, îi vorbea limba, oamenii îl simțeau mai aproape, mai la îndemână decât pe Alcmeonidul acela distant și inaccesibil, care, firește, era un mare binefăcător, un binefăcător de seamă, dar care răspândea oarecare teamă în jurul lui. Și, poate fără să-și dea seama, oamenii erau bucuroși că se găsisese cineva care să risipească vraja. Încetul cu încetul, cele ce făcuse Pericle pentru Atena fuseseră date uitării și atenienii, care considerau că veniturile suplimentare și salariile erau acum drepturi inatacabile, începură să guste rățoielile și crizele de furie ale lui Cleon și încetară să se înfurie când acesta îl ataca pe Pericle. În adunare, lumea îl urmărea cu atenție; din când în când răsună câte un „bravo”, câte o aprobare, când vocea aspră a lui Cleon afirma că ocrotitorul demosului trebuia să fie un om din popor. Autorii de comedii, care până atunci nu

îndrăzniseră să-și bată joc de Pericle, își ridicară și ei glasurile, când își dădură seama că sentimentul popular le suportă glumele. Cratinos, Hermipos și alții începură să vorbească în comediile lor despre Zeus și despre Hercule, dar referindu-se la Pericle, și despre Omfala, dar referindu-se la Aspasia. După un timp, subînțelesurile se făcură mai evidente și trivialitățile mai grosolane... Lumea se distra, râdea și în ziua următoare toată Atena repeta câteva versuri din comedie care, trecând din gură-n gură, deveneau zicale populare. În perioada aceea se răspândi un cântec care făcea, chipurile, aluzie la Metiohos, deși, de fapt, era îndreptat împotriva lui Pericle. Îmi amintesc și acum refrenul:

*Domnește și se ține de-ospete și tot bea,
Dar va sfârși de gloată ciomăgit.*

Firește că membrii oligarhiei își frecau mâinile de bucurie și, așa cum se întâmplă în asemenea împrejurări, nu-și dădeau seama cât de important era pentru ei ca un Alcmeonid și nu un pantofar să fie ocrotitorul poporului. Sperând că Pericle va fi curând doborât, împingeau lucrurile tot mai departe. După ce se întoarse la Atena, Tucidide îl încurajă pe Cleon să facă plângere împotriva lui Anaxagora. Așa au mers lucrurile până la reclamația lui Hermipos și la procesul Aspasiei, care a scăpat grație pledoariei lui Pericle, lacrimilor și frumuseții ei. În lunile acelea, tulburarea și confuzia din mințile oamenilor erau atât de mari, încât un oarecare Dracontide, membru al oligarhiei, a propus – și propunerea lui a fost înaintată demosului – ca Pericle să fie obligat să mai dea o dată socoteală pentru banii cheltuiți la construirea templelor și a Pireului, ba – ce era mai rău decât orice – să jure, pentru mai mare siguranță, în fața unui altar sfânt. Erau socoteli de sute de talanți, cercetate cu mulți ani în urmă și altele rămase încă neîncheiate, fiindcă se lucra mai departe la Propilee. Din fericire, se găsi un anume Hagnon, om bătrân și serios, care luă cuvântul în adunare spunând că ar fi fost o mare jignire și o înjosire pentru justiția ateniană ca judecătorii să fie obligați să depună un jurământ special. Spusele lui făcură mare impresie în adunare și jurământul fu respins.

Fidias, însă, avu o soartă tragică! Noi, atenienii, am dat crezare vorbelor unui sclav, numit Menon, care se duse să îngenunche ca rugător în fața unui altar, și-l denunță pe stăpânul lui, pe Fidias, spunând că furase din aurul încredințat pentru executarea statuii de aur și fildeș a Atenei din Partenon. Temându-se ca nu cumva Fidias să fugă din Atena, arhonții îl aruncară în închisoare, fără să-l cerceteze și fără să-l judece. Pericle se strădui să-l salveze. Alergă la arhonte eponim și-l rugă să ordone cântărirea aurului din care fusese făcută statuia și care fusese turnat dinadins în bucăți pentru a putea fi cântărit mai lesne. Până să se hotărăscă eponimul Pitodoros, până să se numească o comisie, până să se formeze comisia și să aprobe Bulé trecu ceva timp. Era iarnă, cei unsprezece arhonți nu-i dădeau lui Fidias păturile și hrana pe care Pericle i le trimitea zilnic; genialul artist se îmbolnăvi și în câteva zile muri. Străjile îl îngropară ca pe un criminal, în timp ce Menon fu eliberat și obținu o scutire de impozite pentru agora.

Stăpânul meu simțea din plin criza prin care trecea Pericle și se străduia să-l ajute. Protagora se afla încă la Atena și cum Alcibiade știa că sofistul întocmise constituția din Turioi (Marea Eladă) se duse să-i ceară un sfat. Protagora îi ceru trei sute de drahme și rosti diferite generalități despre pericolul ce amenință virtutea în politică. Stăpânul meu îi spuse furios că asta știa și el și dădu fuga la Socrate.

— Nu înțeleg, Socrate! Pericle a făcut mult rău oligarhiei, dar poporul de ce se poartă așa? Poporul ăsta, căruia el i-a împărțit o mulțime de bani, pentru care a creat o viață nouă!...

— Crezi că poporul își amintește de asta, Alcibiade?

— Cum să nu-și amintească?

— Poporul e ca un copil care se înfurie și se potolește în aceeași clipă. Acuma e liniștit, blând și mulțumit și deodată se transformă într-o mare furtunoasă care rupe zăgazurile și răscolește totul.

— Poporul e supus și bun, Socrate.

— Se poate, dar e incult, se lasă lesne cuprins de fanatism și, în mâinile unui conducător rău, se transformă într-o adevărată fiară.

— Pericle a fost un conducător rău, Socrate?

— Nu vorbesc despre unchiul tău. Vorbesc despre noul lui conducător, despre Cleon. Și unchiul tău a făcut greșeli. A stârnit furtuna care acum s-a dezlănțuit. Să se păzească!

— Da! A făcut greșeli...

— Nici el nu are măsură...

— De ce spui: „nici el”?

— Vezi în jurul tău pe cineva care să știe ce-i măsura?

— Știu eu?!

— Alcibiade! De câte ori nu ți-am spus: Cunoaște-te pe tine însuși! Când te gândești că aici, la Atena, sub altarul înțelepciunii, au fost rostite cugetări ca acestea: „Nimic prea mult”, „Măsura e lucrul cel mai bun”, „Să nu faci de două ori aceeași greșală”... și atâtea altele. De altfel, nu e ciudat. Înseamnă că avem nevoie de aceste maxime, tocmai pentru că ne lipsește măsura, iar pe cei care o au îi exilăm sau îi ucidem, cum am făcut cu Aristide și cu Fidias. Poporul e primejdios, Alcibiade, poporul preferă să audă mai degrabă învinuiri decât laude, poate pentru că fiecare simte o satisfacție ascunsă aflând că și alții au păcate și năravuri.

— Bine, Socrate, dar dacă cei mulți sunt mai primejdioși decât cei puțini, de ce spunem că democrația e cea mai bună formă de guvernământ?

— De ce folosești pluralul, Alcibiade? Cine ți-a spus că eu admit ca și voi că democrația e cea mai bună formă de guvernământ?

— Dar care formă de guvernământ spui tu că e mai bună? Oligarhia? Tirania? Nu vreau să cred așa ceva, Socrate!

— De unde să începem?... întrebă Socrate, adresându-se mai curând lui însuși decât lui Alcibiade, și-și plecă ușor capul. Fața lui urâtă se făcuse și mai urâtă, zbârcită și brăzdată, dar fruntea îi rămânea senină și luminoasă. Există patru feluri de forme de guvernământ, spuse el. Prima și cea mai vestită este forma de guvernământ a Spartei și, pe vremuri, a Cretei. A doua e oligarhia, căreia mulți îi aduc elogiul, dar care are multe puncte vulnerabile. A treia, democrația, e opusul oligarhiei. În sfârșit, tirania, o formă de guvernământ care este produsă și cultivată de democrație și care e cea mai rea din toate. Ești de acord, Alcibiade?

— Sunt de acord cu enumerarea, dar explică-mi: de ce democrația dă naștere tiraniei?

— După cum știi, fiecare formă de guvernământ se străduiește să păstreze bunul ei cel mai de preț. Oligarhia - în aceasta îi constă instabilitatea - nu se gândește decât la bogăție și nu ține seama de nimic altceva. Democrația, și ea lăcomă și hrăpăreață, nu se gândește decât la libertate, pe care o consideră bunul suprem. Din cauza existenței sale... Într-o democrație nu vei auzi vorbindu-se despre nimic altceva în afară de libertate! Vei auzi că e singurul bun omenesc mereu în pericol.

— Ai dreptate, numai despre asta se vorbește.

— Dar, oare, nu cumva tocmai acest atașament exagerat pentru libertate, însoțit chiar de dispreț față de orice altceva, duce la tiranie?

— Cum așa?

— Când într-o formă de guvernământ poporul e însetat de libertate și când niște conducători nesocotiți i-o servesc în formă pură, oamenii beau și se îmbată, iar în clipa când conducătorii lor refuză să le mai dea aceeași cantitate de libertate, ridică pretenții, îi acuză și-i pedepsesc, socotindu-i trădători. În asemenea momente, poporul începe să disprețuiască și să insulte pe acei cetățeni care respectă încă adunarea și spune despre ei că sunt sclavi de bună voie. O situație de acest fel dă naștere și la alte rele. Se ajunge la o egalizare dăunătoare. Învățătorul se teme și-l lingusește pe elev, elevul disprețuiește pe învățător sau pe pedagog și, în general, tinerii vor să fie egali cu bătrânii, care, la rândul lor, se străduiesc să facă pe tinerii, de teamă să nu pară înapoiați! Era să uit: bărbații și femeile ajung egali în relațiile dintre ei. Toate acestea stârnesc în fiecare cetățean atâta teamă să nu-și piardă libertatea și atâta bănuială, încât e gata să se revolte la fiecare presupusă primejdie, în cele din urmă nu mai respectă nimic, nici legea scrisă, nici pe cea nescrisă și nu se mai supune la nimic. Din această frumoasă situație se naște tirania. Există un adevăr și anume: o exagerare atrage după sine exagerarea opusă, fenomen ce se poate observa și la anotimpuri, și la plante, și la trupul omenesc, dar mai ales în politică. Acum trebuie să revin la ordinea ideilor mele, ca să stabilim care e cea mai bună formă de guvernământ. Așadar, eu cred că toți oamenii sunt frați. Toți s-au născut pe pământ, numai că, zămislindu-i, Zeus a turnat unora dintre ei, celor care aveau să ajungă conducători,

puțin aur în clipa nașterii, de aceea sunt cei mai prețioși. Altor le-a dat argint și altora, în sfârșit, fier și aramă. Dacă oamenii au o astfel de origine, copiii lor ar trebui să le semene. Adică cei care au în ei aur să zămislească copii posedând și ei aur. La fel ar trebui să se petreacă și cu ceilalți. Se întâmplă, însă, ca dintr-un neam de aur să se nască copii de argint și invers, dintr-un neam de argint să se nască copii cu vână de aur. La fel se poate întâmpla și cu celelalte două metale. Iată greutatea cea mare, fiindcă ar fi trebuit ca oamenii să dea copiilor lor exact locul ce li se potrivește conform filonului existent în ei. Dacă un tată cu filon de aur dă naștere unui copil cu filon de argint, copilul ar trebui să rămână în clasa din care face parte și, dimpotrivă, dacă dintr-un tată cu filon de aramă se naște un copil cu filon de aur, ar trebui ca acest copil să ajungă la cele mai înalte demnități. Așa cred că ar trebui să se întâmple. Așa crede zeul. Cunoști, desigur, oracolul:

*Și dacă fierul îl va înfrunta, și arama,
Cetatea se va prăbuși*

Iată, prin urmare, marea problemă: în scurgerea generațiilor trebuie să conducă cei care au filon de aur, fiindcă sunt cei mai buni și fiindcă numai ei vor fi drepti.

— Va să zică, ești pentru oligarhie, Socrate.

— Într-un regim oligarhic conduc cei puțini, Alcibiade, dar asta nu înseamnă că sunt cei mai buni. Din nefericire, lucrurile se întâmplă tocmai dimpotrivă. Cei buni sunt puțini.

— Și cum ai numi o formă de guvernământ în care cei mai buni ar avea conducerea?

— Aș numi-o aristarhie.

— De ce nu aristocrație?

— Pentru că cei mai buni nu „stăpânesc”.⁶⁴ Cei mai buni „conduc”. Locul lor firesc e la conducerea cetății.

— Și cum să-i găsim pe „cei mai buni”, Socrate? Cum să știm, la fiecare generație, cu ce metal s-a născut fiecare om, dacă spui, dacă recunoști că nu este ereditar? Cum să-i descoperim pe cei mai buni în fiecare generație?

⁶⁴ În greacă: áristos – cel mai bun, cratéin – a stăpâni, árhein – a conduce; deci: aristo-crație și arist-arhie.

În clipa aceea se apropie un grup vesel. Cei mai mulți erau beți. Printre ei se aflau Isonomos, Panaitios, Faidros și frumosul Agaton.

— Te-am prins, Socrate! De ce-l lași pe Alcibiade să-ți monopolizeze înțelepciunea?

— Nu ne întrerupeți, spuse Alcibiade.

Grupul nu-l luă în seamă și continuă să-i necăjească și să-i ia peste picior, glumind și înțepându-i.

— Ne spuneți despre ce discutați?

— Numai dacă vă liniștiți, zise Socrate.

— Să mergem la Isonomos! spuse unul dintre ei. Aici nu se poate sta de vorbă.

— Să mergem! spuseră și ceilalți.

Socrate și Alcibiade se priviră, se ridicară în picioare și tot grupul se depărtă.

Peste două-trei zile m-am dus să mă tund la Catisachis, care îmbătrânise și fusese nevoit să-și ia un ajutor. De cele mai multe ori îl găseam așezat într-un colț al prăvăliei, supraveghindu-și clienții și dând porunci ajutorului. Când mă vedea, îmi făcea hatârul să mă tundă el însuși. Ultimele pățanii ale lui Pericle îl tulburaseră și-l stârniseră. Se înfuria din nimic. În ziua aceea mă întâmpină fără simpatie.

— Poftim! procopsiții care trăiesc în preajma lui Pericle, dar nu deschid niciodată gura să grăiască o vorbă bună pentru el!

— Ce vrei să spui, Catisachis?

— Să ieși și să le spui!

— Unde să ies? Cui să spun?

— Să ieși să spui tuturor acestor oameni de nimic, de-alde Dracontide, lui Diopetes, lui Hermipos că ceea ce fac ei e o crimă și o trădare! Nu s-au gândit niciodată la consecințele înspăimântătoare pe care le poate avea pentru Ligă căderea lui Pericle. Toți nemulțumiții din tot felul de orașe vor ridica capul. Întreaga oligarhie va prinde iarăși curaj, fiindcă va crede că a sosit clipa să pună mâna pe putere. Pe Pericle îl cunoaște Liga, pe el îl ascultă, pe el îl respectă și-l urmează fiindcă el întruchipează însăși noțiunea de Ligă.

Catisachis vorbea și ochii îi străluceau. Obrajii i se înroșiseră și privirile i se roteau amenințătoare.

— Acuma și-au găsit, nemernicii! continuă el. Acuma, când spartanii se pregătesc să ne declare război! Și cine are să ducă acest război, dacă Pericle va fi înlăturat? Cine va lua hotărâri? Ce face oligarhia e o nebulă așa de mare, că-ți vine a crede că ascultă de efori.

În ziua aceea se afișase în agora programul adunării pentru ziua următoare. Se întorseseră doi soli ai noștri care fuseseră la Sparta să discute cu eforii despre o anumită problemă. Găsiseră adunați reprezentanți din aproape toate orașele Peloponesului, veniți ca să declare război Atenei, la cererea Corintului, din cauza îndelungatului asediu al Potideii.

În aceeași zi, Metiohos îi aduse lui Pericle raportul șefului soliei. Olimpianul îl citi cu atenție, însemnând din când în când ceva pe margine, după care îmi ceru să-l copiez.

Raportul povestea pe scurt călătoria, apoi relata discursul ținut în adunarea generală de la Sparta de corintieni, care cereau să ni se declare imediat război.

După ce pomeneau în câteva cuvinte lingușitoare despre așa-zisa dreptate și perfecțiune a legilor Spartei, corintienii se plângeau amar de indiferența eforilor, care-și lăsau aliații la discreția Atenei. Aminteau de prima lor campanie în Corcira, de asediul Potideii, apoi continuau astfel:

— Numai voi sunteți vinovați de toate aceste nenorociri, spartani Numai voi, care după războaiele medice i-ați lăsat pe atenieni să construiască Zidurile lungi, voi, care-i lăsați acum fără ocrotire pe aliații voștri! O, lacedemonieni! Dintre toți elenii sunteți singurii cărora vă place să amânați, singurii care vă hotărâți să atacați dușmanul abia după ce și-a dublat puterea și când începe să devină primejdios.

Corintienii se siliră apoi să-i stârnească pe spartani, spunându-le că victoriile obținute de Corint asupra Atenei se explicau mai curând prin greșelile făcute de atenieni, decât prin ajutorul acordat de Sparta.

— Atenienii progresează, gândesc repede și trec la fel de repede la realizarea planurilor lor, în timp ce voi vă urniți greu. Ei îndrăznesc să se avânte în lucrări care le depășesc puterile, în timp ce voi faceți mai puțin decât puteți. Când își părăsesc patria, pornind în campanii îndepărtate, sunt încredințați că slujesc Atena, în timp ce vouă vi se pare că, dacă vă depărtați de Laconia, sunteți pierduți. În timp ce voi vă odihniți, ei fac

planuri, pornesc acțiuni și campanii și-și sporesc puterea și influența. Într-un cuvânt, dacă cineva ar spune că atenienii nu se astâmpără, dar că nici pe alții nu-i lasă să se astâmpere, ar avea dreptate. Dar acuma, destul, spartani! Ajutați imediat pe greci și în primul rând Potideea. Năvăliți numaidecât în Atica și nu ne lăsați în voia dușmanului vostru de moarte! Gândiți-vă și luați o hotărâre dreaptă, lacedemonieni, nu arătați că sunteți mai puțin vrednici decât strămoșii voștri să luați conducerea Peloponesului!

În josul discursului delegației corintiene, Pericle scrisese pe margine:

„E un discurs inteligent! Bagă de seamă, Metiohos! Solii nu spun un cuvânt despre temeinicia sau netemeinicia asediului Potideii. Singurul scop al discursului e să sperie Sparta și s-o trezească din letargie. Corintienii n-au șovăit să ne ridice în slăvi, ca să-i răskoale pe spartani. Dacă nu era Corintul, cred că perspectivele noastre ar fi fost mai bune”.

În continuare, Pericle notase:

„Pentru SILICOS.

De comparat cu discursul solilor noștri. Neîndemânatic și mai curând provocator. De ce au vrut să se laude în fața spartanilor? Ce nevoie era de fraza: «Cel slab trebuie să se supună totdeauna celui puternic, legea aceasta n-am făcut-o noi!»? De ce au spus: «Demn de laudă e cel care-i mai puțin nedrept decât ar putea să fie?»”

Raportul solilor continua cu un lung discurs al lui Arhidamos, regele Spartei, care era de părere că declarația de război trebuia amânată până ce Sparta avea să fie bine pregătită și să atragă de partea ei un număr cât mai mare de eleni și de barbari. „Cine ar putea să ne aducă vreo învinuire, spuse el, dacă, pentru a scăpa de primejdia ce reprezintă Atena, ne-am alia cu barbarii?”

„Iată primejdia cea mare, scrisese Pericle. Va trebui să împiedicăm cu orice preț alianța dintre Sparta și Susa.” După Arhidamos vorbise eforul Stanelaide. „Un bătrân uscățiv și cu ochi răi”, spunea raportul.

— N-am înțeles vorbăria atenienilor, declarase el. S-au lăudat mult, dar nu ne-au dat niciun răspuns cu privire la acțiunile pe

care le întreprind împotriva aliaților noștri din Pelopones. Dacă odinioară, în războaiele medice, și-au dovedit vitejia și demnitatea, iar acum ne fac rău, merită de două ori să fie pedepsiți. Dacă e așa, noi, care ne aflăm la conducerea Peloponesului, nu ne vom lăsa aliații în voia soartei. Situația în care ne aflăm nu poate fi îndreptată prin arbitraje și vorbe, cum au propus atenienii. Ei nu ne-au făcut rău cu vorba, ci cu fapta. Votați pentru război, lacedemonieni! Așa e demn să facă Sparta! Nu vă trădați aliații! Înainte, cu ajutorul zeilor!

— Cine e pentru război, la dreapta! Cine e pentru pace, la stânga!

Numărul spartanilor care au trecut la dreapta a fost mult mai mare, spunea raportul, care se încheia cu această frază.

Dar, deși Sparta hotărâse războiul, deși Corintul cerea o invazie imediată în Atica, eforii nu se grăbeau. Întâi au ținut neapărat să trimită, în miez de iarnă, soli la Delfi ca să primească oracolul. Zeul le-a răspuns că și dacă nu l-ar fi chemat, tot le-ar fi venit în ajutor. Oligarhia profită de acest oracol ca să sperie poporul de la Atena:

— Nu vă temeți de zei? Oracolul e clar! Nu e din cele cu două înțelesuri!

— A prorocit Apollo! Ce mai sperați?

Cu toate acestea, Catisachis se aprindea și se lua la harță.

— Și ce dacă Apollo a spus așa? Cum le-a cântat zeul! spunea el întinzându-și gâtul ca un cocoș gata de luptă. Parcă numai Apollo e zeu? Dar Atena ce face? Ați spus ceva? Ia amintiți-vă de războiul troian! Cine a învins la sfârșit? Noi suntem siguri de victorie și nu cerem oracole! Și Catisachis făcea un gest categoric, apoi arunca o privire disprețuitoare celor din jur.

Când, însă, spartanii ne-au trimis soli, pretinzând să ne purificăm de „sacrilegiul împotriva lui Cilon”, adică să-i izgonim pe Alcmeonizi din Atena, Catisachis și-a ieșit din fire.

Cum de-și amintiseră spartanii de această străveche poveste? După toate probabilitățile, reprezentanții oligarhiei noastre le strecuraseră o vorbuliță! Altminteri cum s-ar fi gândit eforii la genealogia lui Pericle?

„Cilonion hagos”⁶⁵, cum îl numeau spartanii, era un caz vechi de două sute de ani. Un nobil ambițios cu numele de Cilon,

⁶⁵ Sacrilegiu împotriva lui Cilon (care a avut loc în secolul al VII-lea).

învingător la Olimpiadă, voise să ia puterea cu ajutorul rudelor sale și să devină tiran. Arhonte eponim era pe vremea aceea Alcmeonidul Megacle, care zădărnici complotul și ucise rudele lui Cilon, care se refugiaseră la altarele sacre. Omorul acesta a fost considerat drept sacrilegiu de complotiștii care reușiseră să scape și, tot povestindu-l, îl botezaseră „sacrilegiul împotriva lui Cilon”. Toate acestea fuseseră date uitării în așa măsură încât, deși cunoșteam oarecum povestea, eu personal am fost nevoit să-i cer lămuriri lui Catisachis.

— Vrei să știi ce-i „Cilonion hagos”, Silicos? E cel mai mare serviciu pe care Alcmeonizii l-au făcut vreodată Atenei! Fără acest serviciu, cum ar fi fost posibilă opera lui Solon? Și, fără Solon, ce formă de guvernământ am fi avut azi? Cine știe ce oligarhie coruptă, cum sunt cele din Pelopones! Spartanii cer să ne purificăm de „sacrilegiu” numai și numai ca să lovească în Pe... Pericle. Catisachis spumega. Să... să-mi trag puțin răsuflarea... mi se urcă un nod în gât! Ce cuvinte mârșave! Ce mișelie! De sacrilegiu s-au făcut vinovați ei! Ba chiar de două sacrilegii!

— Care anume?

— Nu știi? Unul e sacrilegiul lui Tenaros. Odinioară, niște iloți nenorociți au alergat la altarul lui Poseidon Tenaritul și spartanii i-au ucis în templu! Atunci i-a pedepsit zeul, care a trimis un cutremur mare. Îndată după aceea, iloții s-au răsculat. Asta s-a întâmplat pe vremea când ne-au cerut ajutor și noi le-am dat, fiindcă așa a vrut deșteptul de Cimon... Despre celălalt sacrilegiu știe toată lumea elenă. E sacrilegiul lui Pausania, trădătorul, care s-a închis în sanctuarul templului din Halchiocon⁶⁶ al Atenei și a fost zidit de viu înăuntru. Ce vor ei să spună cu „sacrilegiul împotriva lui Cilon”? Vor să spună: „Sau îl izgoniți pe Pericle, sau vă declarăm război!” Ei bine, război! De o sută de ori război!

Indignarea lui Catisachis se observa la toată lumea, astfel că, în timp ce eforii și partidul oligarhic de la noi crezuseră că-l vor doborî cu acest „sacrilegiu” pe Pericle, în câteva zile, în câteva ceasuri, el ajunsese din nou idolul poporului. Răspunsul adunării la pretențiile spartane a fost categoric: „Să-și purifice spartanii orașul de cele două sacrilegii.”

⁶⁶ Templu al zeiței Atena, la Sparta.

Pericle era optimist. Războiul era inevitabil, ne explica el, și avea să țină mulți ani, dar el era sigur de victoria noastră, mai ales pentru că, după el, Sparta nu avea bani și nu va putea rezista. La aceasta, Alcibiade obiecta:

— Socrate mi-a spus cândva că Sparta e foarte bogată, mult mai bogată decât își închipuie cineva.

— Ce știe Socrate despre politică? Dacă-i așa, cum se explică corupția spartanilor? N-am cunoscut încă unul pe care să nu-l poți cumpăra cu câțiva talanți.

— Poate că ai dreptate. Să le vezi numai armele! De fier, fără nicio podoabă. În timp ce armele mele!... Oare Cefalos are să le reușească, Silicos?

— De ce nu? am spus eu.

— Știu și eu? Mă tem să nu le lucreze grosolan.

— Chiar dacă nu-s perfecte, n-are importanță.

Necăjit, stăpânul meu se ridică și-mi spuse să vin cu el la atelierul lui Cefalos. Când am ieșit, Alcibiade a început să mă dojenească:

— Dar ce? Tu ai să porți armele astea? Am să le port eu, care am luat premiu la Potideea!

— Știm că ai luat premiu, a spus o voce în urma noastră.

Era Teramene, care venea după noi trăgând cu urechea. Era un om rău și viclean, cu câțiva ani mai în vârstă decât Alcibiade, căruia îi era dușman. Stăpânul meu se întoarce cu o mișcare atât de bruscă, încât greierele de aur pe care-l purta în păr se desprinsese și căzu.

— Și cum am luat eu premiul, mă rog?

— Ți l-a dăruit Socrate... ți l-a dăruit ca să nu plângi...

Teramene nu-și isprăvi fraza. Stăpânul meu îl lovi cu dosul palmei și cu atâta putere, încât Teramene se clătină, gata să cadă. Cei doi se privesc drept în ochi. N-am văzut niciodată atâta ură în ochii unui om, ca în ochii lui Teramene. Ne-a întors spatele și a plecat repede, ștergându-și gura însângerată. Stăpânul meu era alb la față de furie. Deodată se făcu roșu cum e chinovarul și privirea i se sălbătici. Începu să alerge după Teramene, dar, din fericire, nu-l mai găsi. Am alergat și eu după el, însă ne-am pierdut. L-am căutat și ne-am întâlnit iar la Liceu. Se dezbrăcase și se pregătea să lupte cu prietenii lui. Era încă aprins la față.

— Să nu-l văd, că-i rup oasele! Păcat că nu i-am dat decât una cu dosul palmei!

— L-ai lovit, Alcibiade? au întrebat ceilalți.

— Asta-i bună! Nu cumva era să-l iert?

— Dar e groaznic să bați un om!

— Eu bat pe cine-mi place!

— Alcibiade... am încercat eu să spun.

— Și pe cine-ți place să bați? Întrebă Isotinode, care avea mania pariurilor.

— Lăsați acum. Hai să luptăm. A început să-mi fie frig. Ceilalți însă nu se lăsau.

— Ai lovi și un bătrân?

— Hai să luptăm!

— L-ai pălmui pe Hiponicos, de pildă?

— Da! Și pe el! Dar acum, hai să luptăm. Mi-e frig!

— Pun răvășag că n-ai îndrăzni să-l lovești pe cel mai bogat om din Atena!

— Hiponicos e cel mai bogat atenian! spuse altul.

— Și eu sunt cel mai viteaz, spuse stăpânul meu.

— Frumoasă vitejie! Să pălmuiesti un bătrân!

— Și cine v-a spus că am să-l pălmuiesc?

— Vezi că nu îndrăznești să pui răvășag!

— Bine! Pun!

În clipa aceea am simțit că-mi îngheață sângele în vine. „Suntem pierduți!” mi-am spus.

Stăpânul meu a făcut gestul acesta. L-a găsit pe Hiponicos lângă Tolos⁶⁷ și, ca să câștige pariul, l-a lovit peste față.

Vă puteți închipui ce s-a întâmplat atunci la Atena!

Dușmanii lui Alcibiade alergau din casă în casă și povesteau gâfâind noutatea, adăugând fiecare câte un amănunt agravant.

Când am trecut prin agora, mulți ne-au întors spatele, alții au trecut ostentativ prin fața noastră fără să ne salute. Mă durea inima. Băiatul ăsta și-a distrus cariera, îmi spuneam în sinea mea. Pentru o prostie!

În ziua următoare, m-am dus singur în agora ca să aud ce se spune. Era pe la al cincilea ceas și se adunase multă lume. Deodată s-a produs o mișcare printre grupuri și convorbirile au

⁶⁷ Tolos – clădire publică ateniană unde luau masa pritanii și unde erau găzduiți solii străini.

încetat. M-am întors să văd ce se întâmplase. Minune! Cu mâna stăpânului meu într-a lui, bătrânul Hiponicos înainta zâmbind prin mulțime și, salutându-și cunoscuții, îi spunea lui Alcibiade numele lor, ca și cum ar fi vrut să-i prezinte. În urma lor venea Calias, fiul lui Hiponicos, împreună cu doi sclavi, care cărau un coș mare, plin cu sandale.

— Alcibiade! Ajută-l pe Calias să le împartă săracilor! spuse Hiponicos.

Dușmanii stăpânului meu își pierdură cumpătul. Nu cumva cele ce auziseră și răspândiseră ei cu atâta bunăvoință în ajun erau minciuni? Nu cumva era o viclenie a lui Alcibiade, dornic să depună împotriva lor o plângere pentru calomnie? Dar cum era posibil din moment ce prietenii lui pierduseră pariul și-l văzuseră pe Alcibiade lovindu-l pe Hiponicos în față! Dar cum se puteau interpreta cele ce se petreceau în clipa aceea? Hiponicos mână în mână cu Alcibiade în mijlocul agorei! Să înnebunești și mai multe nu! Și eu mă frecam la ochi!

Stăpânul meu alergase dis-de-diminează la Hiponicos, bătuse în poartă și, fără să țină seamă de sclavul care-i deschisese, se repezise în camera bătrânului, își smulsese hainele de pe el și-i căzuse la picioare închinându-se.

— Hiponicos, cheamă-ți sclavii, strigase Alcibiade, și poruncește-le să mă bată și să mă umple de sânge, că merit! Apoi rămăsese înaintea lui Hiponicos cu fruntea lipită de dalele de marmură.

Auzind spusele stăpânului meu, sclavii se repeziseră plini de zel să-și ia bâtele, apoi așteptaseră porunca stăpânului lor. Dar omul acesta nobil se ridicase de pe patul lui, îl apucase pe stăpânul meu de mână și, ridicându-l, îi spusese:

— Copilul meu, fie ca toate faptele tale rele să aibă drept compensație fapte de felul acesta. Te-ai purtat urât față de mine și m-ai jignit fără niciun motiv. Dar căința și umilința ta mă dezarmează. Sclavi! Pregătiți coșurile cu sandale să le ducem în agora!

Dezamăgiți că pierduseră prilejul să ciomăgească după pofta inimii un Alcmeonid, sclavii murmuraseră câteva grosolănii și ieșiseră. De unde aveau ei să știe că în curând Hiponicos avea să-i dea pe toți lui Alcibiade, ca zestre a fiicei sale!

Răspunsul demosului la pretenția Spartei în legătură cu „sacrilegiul” era o dovadă concludentă că poporul, „cei mulți”, cum îi numea Socrate, rămăseseră devotați lui Pericle. Dar în centrele politice dușmanii lui se înmulțiseră și exista totdeauna pericolul ca o adunare bine pregătită să se sfârșească prost pentru Olimpian. În atâția ani de pace, populația de la sate se îmbogățise și prosperase, nu mai avea nevoie de ajutoare și nu mai era alături de Pericle cu aceeași înflăcărare; mai mult chiar, din cauza amenințării de război, mulți îl priveau cu neîncredere.

Criza cea mare care se apropia îl înviorase pe Pericle. Toată ziua primea oameni politici, asculta păreri, ținea consilii, trimitea instrucțiuni și pregătea Liga în vederea războiului. Se ducea des la Pireu, de cele mai multe ori pe jos, ca să inspecteze Zidurile lungi. La căpitănia portului petrecea ore întregi cu ofițerii și comandantii de nave, urmărind uneori exercițiile de alarmă. Cineva sugera în Bulé să se facă o comandă mare de cherestea, care fu luată în antrepriză de Cefalos și de Calias.

— Che... restea de război, spuse Cefalos.

După umilitoarea nereușită a primei lor solii, eforii din Sparta trimiseră încă una, cerându-ne de data asta să redăm Eginei independența, să renunțăm la asediul Potideii și, în sfârșit, să abrogăm Decretul megarian. E drept că negoțul Megarei era paralizat. Escadrele noastre, care făceau manevre în largul Salaminei, raportau mereu că portul Megarei, foarte însuflețit pe vremuri, era acum pustiu.

Solii Spartei sosiseră și cereau să se prezinte în fața demosului. Chestiunea se discuta încă în Bulé.

— Încă o solie, spunea Aspasia. Dacă, așa cum afirmi tu, Pericle, sunt hotărâți să declare război, de ce mai trimit soli? N-au decât să ne declare imediat război!

— Spartanii au votat războiul, Aspasia. Restul este o înscenare care le ajută să câștige timp, ca să se pregătească mai bine și ei, și aliații lor și să dea vina pe noi, că nu le-am acceptat, chipurile, condițiile.

— Crezi că dacă am fi acceptat condițiile primei solii și dacă demosul te-ar fi exilat, Sparta ar mai fi declarat război?

— Păi, atunci, Sparta ar fi câștigat războiul fără să-l declare. Atena n-ar mai fi fost azi decât o cetate supusă Spartei! O

cetate care, în loc să conducă jumătate din Elada, ar fi acceptat, la prima amenințare, amestecul eforilor în treburile sale interne și poate, încetul cu încetul, și-ar fi schimbat și regimul. Nu uita de simpatizanții laconienilor, fiii lui Cimon, Tucidide al lui Melesios, Nicias... Cea mai mică concesie din partea noastră ar fi o catastrofă, Aspasia. Fiecare aliat al nostru care ar fi avut un motiv de nemulțumire ar fi alergat la Sparta să ceară protecție și ajutor. Și atunci?

— Nici nu se discută! spuse stăpânul meu cu vioiciune. Facem război!

— Orice război e o catastrofă, spuse Pericle. Suntem în ajunul ei. Dar dacă vom lupta cum trebuie, dacă vom merge pe calea cea dreaptă, vom învinge și răsplata noastră va fi Elada. Poate că generațiile care vor veni după noi ne vor acuza că am vrut acest război, Alcibiade. Dar nu-i așa! Sparta ne silește să-l facem. Am nădărdit totdeauna să realizez unirea elenilor fără război. Dar dacă lucrurile stau altfel, poate că visul meu se va realiza mai repede.

— Adineauri ai spus că dacă vom merge pe calea cea dreaptă vom învinge. Cum vine asta?

— Trebuie să luptăm numai pe mare.

— Și infanteria? Și cavaleria? Să stea degeaba?

— Ambițiosule! Da, să stea degeaba! Nu ne putem măsura cu spartanii pe uscat.

— Și de ce nu? Întrebă stăpânul meu, care considera această afirmație drept o jignire personală. Trebuie să ne organizăm armata așa cum și-au organizat-o ei pe a lor. Și dacă, până la urmă, nu-i vom putea învinge, trebuie să fim în stare să le pricinuim pagube atât de mari, încât într-o singură luptă să piardă două-trei sute de hopliți!

— Pentru ca armata noastră să se organizeze după modelul armatei lor, spuse Metiohos, care era și el de față, ar trebui să ne schimbăm forma de guvernământ și întregul fel de viață. Ai fi dispus să renunți la palestra lui Taurea, Alcibiade, să nu mai mergi la teatru, să nu mai ai hetaire, să nu mai discuți cu Socrate după-amieze întregi, să nu mai faci plimbări la moșia ta din Erhia, să te lași de luptele de prepelițe? Să mănânci la masa comună o trahana⁶⁸ fleșcăită și fără gust, să fii obligat, pentru a căpăta drepturi civice, să ucizi un ilot fără apărare?

⁶⁸ Un fel de mâncare din lapte și făină.

— Nu-i nevoie de toate astea, Metiohos.

— Spartanii se gândesc din copilărie numai la isprăvi războinice. Nu uita că sunt singurii eleni care în timpul campaniilor poartă haine roșii ca să nu se observe dacă sunt răniți.

— Bine! Dar n-ar putea spune spartanii același lucru despre noi în privința flotei? De ani de zile escadrele noastre fac manevre iarna și vara.

— Dacă n-ai fi fost nepotul lui Pericle, dacă n-ai fi avut posibilitatea să auzi, să afli și să te informezi, ai fi știut oare de cele câteva mii de cetățeni care fac instrucție și simulează bătălii navale? Poate că ai fi auzit despre așa ceva, dar viața de toate zilele a orașului n-ar fi trădat nimic. În timp ce la Sparta...

— Ai fost pe acolo? Întrebă Alcibiade pe un ton neîncrezător.

— Da, odată... cu o solie. La Sparta nu vezi decât șiruri dese de oameni care fac instrucție, care luptă cu armele și se pregătesc de război.

— De altfel asta e necesar și pentru securitatea lor internă, spuse Pericle. Gândește-te câte mii de iloți și de perieci muncesc pentru spartani.

— Atunci, după câte înțeleg eu, nu vom apăra Atica!

— E o jertfă necesară.

— Și cu Laurion ce se va întâmpla?

— Cu Laurion? Ce să facă peloponesienii? Să ia minele în spinare? Cel mult, dacă are să le treacă prin minte să ajungă până acolo, au să distrugă câteva galerii! Și acuma, spune-mi, Metiohos, ce vești avem?

— Sparta se străduiește să încheie alianțe și în afara Peloponesului, ca să poată năvăli în Atica fără nicio grijă, răspunse strategul își pune toate speranțele în această năvălire. Crede că în felul ăsta ne vor zdrobi rezistența și ne vor constrânge să cerem pace imediat. Îi preocupă însă problema flotei. Ramfias are un plan...

— Cine? Omul care vine mâine la Atena cu a treia solie?

— Da. Planul prevede cinci sute de corăbii...

— Metiohos! Nu-i timp de glumit! spuse cu glas dojenitor Pericle.

— Vorbesc foarte serios, Pericle. Doar știi de unde și cum am obținut informațiile. Planul prevede ca aceste nave să fie construite în Sicilia unde, după cum știi, cele mai multe orașe

sunt colonii doriene. Meșteșugarii corintieni și exilații samioți le vor da ajutor.

— Ce planuri prostेști! Și cum vor pune în circulație corăbiile? Unde vor găsi echipaje și comandanți? În orice caz, știrea asta ne poate fi de folos. O pot exploata ca să bag spaima în câțiva deputați nehotărâți.

— Când vă adunați iar?

— Păi... Dacă Ramfias sosește mâine, cred că poimâine ne vedem în Bulé și răspoimâine în adunare.

— Dar am uitat ce era mai important, Pericle, exclamă Metiohos. Sparta a hotărât să ceară ajutor lui Artaxerxe. Vor avea bani și flotă feniciană!

— Ticăloșii! strigă stăpânul meu. De ce nu sunt strateg, ca să iau cinci mii de hopliți, să debarc la Ghiteo și să atac Sparta! Cei ce cerșesc ajutor la Susa nu sunt eleni!

În adunarea care avu loc peste două zile și care respinse condițiile Spartei votă și stăpânul meu. Deși foarte tânăr încă, se așeză chiar în față, printre bătrâni. Mulți îl priviră chiorâș, mormăiră ceva între ei, dar Hiponicos, care ședea ceva mai departe, îi făcu un semn prietenesc, care-i potoli pe vecinii lui. Când soarele ieși de după Himet și împrăstie ceața nopții, Pnixul era înțesat de lume și, deși eram încă în iarnă, arhonții se aflau la locurile lor, pritanul jos, deputații ceva mai sus. Eponimul, polemarhul și opt strategii (ceilalți doi se aflau la Potideea) stăteau în spatele tribunei. Când se înfățișară solii Spartei, cu trupurile lor uscățive cioplite parcă în lemn, din cauza obișnuinței de a purta armura, se făcu o tăcere deplină. Polemarhul îi prezentă și Ramfias, cel mai bătrân dintre ei, se urcă la tribună și rosti următoarele cuvinte:

— Lacedemonienii vor pace, dar trebuie să redați elenilor libertatea. Altfel va fi război.

Apoi coborî de la tribună și străjile conduseră solii afară din incintă, întovărășindu-i până la Tolos, unde aveau să aștepte răspunsul.

Oratorii începură să-și spună cuvântul. Cei mai mulți dintre primii vorbitori erau membri ai oligarhiei sau simpatizanți ai laconienilor. Lacedemonios, fiul lui Cimon, își cinsti numele vorbind cu căldură despre Sparta. Nicias, care se hotărâse să vorbească în ziua aceea, zugrăvi nenorocirile pe care le putea

aduce războiul, iar alții, cei mai mulți, amintiră despre Decretul megarian, spunând că, dacă Sparta stăruia atât de mult, decretul trebuia anulat. Iar pedeapsa Megarei, dat fiind că negoțul ei era acum la pământ, putea să se mărginească la atât. N-avea rost să se pornească un război panelenic de la o pricină atât de neînsemnată.

Timpul trecea și niciunul dintre democrați nu se hotăra să ia cuvântul. Nici Cleon nu vorbise, dându-și seama că seriozitatea împrejurărilor îi depășea puterile. Trecuse de amiază și în adunare începea să miroasă a usturoi – fiecare mânca merindele aduse de acasă – când Pericle se ridică în picioare și se îndreptă spre tribună. Obişnuia adesea să spună: Trebuie să vorbești oamenilor când sunt sătui, te ascultă cu mai mare atenție și au mai multă încredere.

Un murmur trecu prin mulțime, fiecare lăsă pâinea și ce mai avea de mâncare, învelindu-le în pânză, apoi toate capetele se întoarseră spre tribună.

Olimpianul simțea că spiritele erau moleșite și că argumentele oligarhiei, privitoare la nenorocirile războiului, făcuseră o vie impresie asupra oamenilor.

— Atenieni, părerea mea rămâne aceeași, începu el. Nu trebuie să acceptăm condițiile peloponesienilor. Spun lucrul acesta deși știu că oamenii cu altă inimă hotărăsc războiul în timp ce altfel și cu alta îl privesc când vine cu nenorocirile lui. În libațiile de pace pe treizeci de ani ne învoisem să rezolvăm neînțelegerile dintre noi prin arbitraj. Spartanii n-au cerut și nici nu acceptă o asemenea soluție. Ei vor război! Iată de ce se prezintă aici, în adunarea voastră, și, în loc să se plângă, vă dau porunci. În timp ce până acum ne cereau să ridicăm asediul Potideii, să redăm Egeinei independența și să anulăm Decretul megarian, azi solii lor ne-au spus limpede ce vrea Sparta. Ea vrea să recunoaștem că suntem zdrobiți! Hotărâți deci: luptați, sau vă supuneți? Eu cred că e mai bine să vă hotărâți pentru luptă și să nu dați înapoi nici în chestiunile mărunte, nici în cele importante. Cine se supune poruncilor vecinilor săi se declară sclav, fie că aceste porunci privesc chestiuni importante, fie că se referă la cele mărunte. Ascultați ce vă voi spune și vă veți da seama că nu suntem mai slabi decât spartanii.

Și Pericle făcu o amplă expunere, comparând Peloponesul cu Atena și stăruind mai ales asupra lipsei de coeziune internă a peloponesienilor.

— Dar problema cea mai serioasă pentru ei, continuă Pericle, este lipsa de bani. Cu mare greutate îi vor putea găsi, și într-un război ocaziile nu așteaptă! Iată cum văd eu situația peloponesienilor, în timp ce a noastră e lipsită de aceste dezavantaje. Dimpotrivă, avantajele noastre sunt importante, noi suntem mai puternici decât ei. Dacă, împinsă de înfumurare, pedestrima lor va veni să ne pustiască pământurile, corăbiile noastre vor pustii pământurile lor. Supremația pe mare e un imens avantaj! Dacă am fi fost o insulă, care oraș din Elada ar fi fost mai în siguranță decât noi? Să ne părăsim, deci, ogoarele și moșiile, să apărăm orașul și să luptăm numai pe mare! Să nu vă pară rău pentru casele și ogoarele voastre! Nu ele stăpânesc oamenii, ci oamenii le stăpânesc pe ele. Dacă aș putea nădăjdui că v-am convins, v-aș spune să alergați chiar voi pe ogoarele și la casele voastre de la țară și să le distrugeți, arătând astfel peloponesienilor că nu vă veți supune lor din dorința de a le salva. Am multe motive să cred că veți învinge în acest război, dar mă tem mai mult de greșelile voastre decât de planurile dușmanului. Iar acum să dăm solilor Spartei acest răspuns. Dacă lacedemonienii desființează legea împotriva străinilor, care ne dăunează și nouă și aliaților noștri, vom îngădui megarienilor să intre în porturile Ligii și să pătrundă în piețele ei. Pacea noastră cu Sparta nu împiedică nici una, nici alta. Vom reda autonomia acelor orașe care erau autonome în momentul încheierii păcii, dacă lacedemonienii vor da și ei autonomie orașelor din liga lor și vor înceta să le cârmuiască potrivit legilor spartane. Suntem dispuși să recurgem la arbitraj după cum cer libațiile. Noi nu vom ataca, dar vom lovi pe cel care va îndrăzni să ne atace. Iată răspunsul drept pe care trebuie să-l dea o cetate ca Atena! Nu vă temeți! Marile primejdii zămislesc marile glorii! Părinții noștri, care i-au învins pe mezi, nu erau atât de puternici cum suntem noi azi, dar au jertfit totul și, deși au fost mai curând îndrăzneți decât puternici, i-au învins și și-au înălțat cetatea la cea mai mare glorie. Să nu ne arătăm mai prejos decât ei! Să luptăm împotriva dușmanului cu toate forțele și să ne străduim să lăsăm copiilor noștri o moștenire la fel de mare ca cea pe care am primit-o.

După acest discurs, adunarea hotărî să respingă condițiile Spartei.

Eponimul se duse la Tolos și transmise lui Ramfias răspunsul pe care acesta îl primi cu fața neclintită.

Adeseori m-am gândit cât de mult se lasă amăgit poporul de frumusețea unor figuri retorice și de niște argumente inteligent prezentate. Ele îl determină să ia hotărâri, uneori juste, de altfel, pe care nu le vrea și pentru care se căiește, când e prea târziu.

Poporul care lua parte la adunarea aceea nu dorise războiul, totuși discursul lui Pericle fusese suficient ca să se schimbe dintr-odată toate părerile și să determine votarea răspunsului – cel nimerit – către Sparta.

Lucrurile se desfășurară mult mai repede decât ne așteptam noi, cei din Atena. Credeam cu toții că războiul avea să înceapă târziu, în primăvară și strategii trimiseră în cele patru părți ale elenismului soli care să dea de știre că Sparta nu acceptă arbitrajul, că ne silește să pornim războiul. Dar iarna nu se sfârșise încă și tebanii atacară Plateea. Într-o noapte ploioasă, trei sute de tebani, sub comanda lui Peitanghelos, izbutiră, îndată după căderea nopții, să pătrundă pe furiș în Plateea. Porțile le fuseseră deschise de un anume Eurimahos și de oamenii lui – există trădători pretutindeni – și tebanii se răspândiseră în orașul adormit. Deși știind cât de primejdioasă era situația generală, plateenii nu puseseră străji duble, așa că tebanii putuseră să ajungă până la agora, fără să-i simtă nimeni. Văzându-se acolo, Peitanghelos trimisese un crainic, care străbătuse ulițele strigând în noapte că tebanii cuceriseră orașul, că orice rezistență era de prisos și că cine dorea alianța cu Teba trebuia să alerge să-și depună armele în agora.

Locuitorii fuseseră cuprinși de tulburare. În primele clipe de uluire, neștiind cât de numeroși sunt tebanii, plateenii ieșiseră din case și se înfățișaseră în agora ca să declare supunere. Peitanghelos își freca mâinile de bucurie. Dar cei care sosiseră în agora își dăduseră seama că tebanii erau puțini. Întorși la casele lor, dărâmau zidurile despărțitoare ca să nu-i simtă dușmanii și, intrând la vecini, le spuneau că era ușor să-i atace pe cei câțiva tebani. Vestea se răspândise repede în toate casele și plateenii începuseră să ridice baricade pe ulițele care duceau spre agora. Răsturnaseră căruțe, smulseseră pietre mari

din caldarâm și făcuseră metereze provizorii. Spre zori, ascultând de un semnal, plateenii năvăliseră afară din case și-i atacaseră pe tebani, care, obosiți de marș și de veghe, se culcaseră în agora. La început se împotriviseră, dar când de pe acoperișurile din jur începuseră și femeile să arunce în ei cu pietre și cu cărămizi – tocmai atunci se pornise să plouă cu găleata – tebanii bătuseră în retragere, străduindu-se să ajungă la ziduri și sperând, neghiobii, că vor găsi deschisă poarta pe care intraseră. Necunoscând orașul, se risipiseră, se izbiseră de baricade și fuseseră zdrobiți. Câțiva izbutiseră să iasă din oraș, spărgând cu toporul zăvorul unei porți mici, dar cei mai mulți fuseseră prinși și făcuți prizonieri. În lumina tulbure a zorilor văzuseră o poartă deschisă și se repeziseră spre ea crezând că au ajuns la ziduri. Era însă poarta unei clădiri mari. Plateenii o închiseseră și se adunaseră afară întrebându-se ce era mai bine să facă: să-i ardă pe cei dinăuntru ca pe niște șoareci, sau să-i ia în robie. În curând se luminase de ziuă și la picioarele zidurilor se ivise întreaga armată tebană, care mășăluisese toată noaptea, în ciuda ploii și a râului Asopos care se revărsase și-i ținuse în loc. Văzând porțile închise și armata pe ziduri, tebanii își dăduseră seama de situație și făgăduiseră că, dacă-și vor recăpăta prizonierii, vor pleca fără să facă niciun rău țăranilor care, fără să bănuiască nimic, lucrau afară pe câmp. Prizonierii erau în număr de o sută optzeci.

— Plecați întâi, pe urmă o să vedem, strigaseră plateenii din înaltul zidurilor. Tebanii plecaseră și, atunci, fără să aștepte întoarcerea curierului trimis nouă, omorâseră pe cei o sută optzeci de prizonieri.

Era încă noapte adâncă, un ceas înainte de a se face ziuă, când am auzit lovituri puternice în poartă.

— Cine să fie la ora asta? m-am întrebat eu și, înfășurându-mă într-o haină de lână, am aprins o făclie și am pornit încet să deschid. Era Metiohos.

— Repede! Unde-i Pericle? Trezește-l imediat!

Era însoțit de un om cu hainele pline de noroi, ud până la piele, care ducea un cal de căpăstru.

L-am trezit imediat pe Pericle, am trezit pe toată lumea: pe Aspasia, care a venit în goană, nesulemenită și somnoroasă, pe stăpânul meu, care în noaptea aceea chefuisese și se culcase cu puțin înainte, pe Paralos și pe soția lui, care locuiau la noi.

Speriați de agitația din jur și de luminile aprinse, păunii din grădină începură să țipe.

Când ne-am adunat în sala cea mare, am aflat de la curier că tebanii cuceriseră Plateea.

— Venind înapoi, a spus curierul, am auzit în noapte, lângă Asopos, glasuri și tropote. Se vede că și alți tebani se îndreptau spre Plateea.

— S-a dus Plateea! exclamă Metiohos.

— Ce nenorocire! spuse Aspasia.

— Prin urmare a început! spuse stăpânul meu cu vioiciune.

— Ce păcat! spuse Paralos. Și eu care voiam tocmai să fac o plimbare până la Plateea cu nevastica mea!

Pericle tăcea. Respira greu și ținea dinții încleștați. Deodată izbucni:

— Metiohos! Pregătește ordine scrise! Toți beoțienii din Atica să fie închiși! Comunică ordinul celor nouă și celor unsprezece, precum și strategilor. Trimite-l la toate gărzile de graniță, la File și la Ramnunt. Când pleci de aici, trimite numaidecât la Pireu un om din gardă care să ducă ordinul. Nicio navă de comerț să nu plece fără permis. Orice corabie din Pelopones, ancorată în port, să fie reținută. Dă fuga la Pritaneu, trezește-l pe pritan și spune-i totul. Spune-i să convoace imediat Bulé și adunarea. Dacă se lasă greu, spune-i că eu îi cer să facă așa. Îndoți straja pe ziduri. Consiliul strategilor să fie convocat pentru azi dimineață!

— Anulăm reprezentăția de mâine a *Antigonei*?

— Nici gând! Du-te! Vin și eu îndată la Buleuterion!

În zori, noutățile se răspândiseră în tot orașul și, deși era frig și ceață, lumea începuse să mișune cu noaptea-n cap prin agora. Mulți așteptau în fața clădirii Buléei ca să afle primii noutățile. Porțile aveau străji duble și la șantierul naval al lui Cantaros era mare forfotă. Se pregăteau navele de război.

— Pleacă flota! Pleacă flota! spuneau unii cu un sentiment de liniște și de mândrie.

— Unde pleacă? Întrebau alții, care nu se entuziasmau atât de ușor.

Se apropia de amiază când un al doilea curier sosi din Plateea. În loc să descălece în fața Porților Aharneene, intră galopând în oraș și ajunsese în agora, unde oamenii îl înconjurară și nu-l mai lăsară să înainteze. „Am învins! Am învins!” striga el

scos din fire. „I-am luat prizonieri!” Fu dus la Buleuterion, unde povesti cu sufletul la gură ce se întâmplase după plecarea primului curier.

— Ce să facem cu prizonierii? M-au trimis să vă întreb.

— În numele zeiței! strigă Pericle, nu vă atingeți de ei! Țineți-i până mâine, când vom veni să-i luăm!

Un crainic al nostru plecă numaidecât spre Plateea, dar ajunsese prea târziu. Plateenii masacraseră pe toți prinșii. Când, în ziua următoare, un detașament de o mie de hopliți porni spre Plateea, însoțind un transport de grâu și având ordin să aducă la Atena femeile, copiii și pe cei o sută optzeci de prețioși prizonieri tebani, îi găsiră pe aceștia din urmă morți. Indignarea lui Pericle nu se poate descrie.

Fapta plateenilor era incalificabilă, nejustificată și de neiertat, mai ales dacă ne gândim că fusese săvârșită la începutul războiului. Dacă s-ar fi petrecut mai târziu, poate că s-ar fi putut justifica după toate sălbăticiile și faptele crunte comise cu trecerea timpului. Întreaga Eladă fu răscolită și zbuciumată de război. În fiecare oraș luară ființă partide și fratrii fanatice. Democrații ne chemau în ajutor pe noi, în timp ce partidele oligarhice cereau ajutorul Spartei. Numărul învățaților cinstiți era mic. Cei mai mulți profitară de război ca să pună mâna pe putere. Multe orașe căzură pradă războiului civil și avură de suferit nenorociri mari. Sălbăticiile, crime, masacre, comploturi și cazne cumplite pricinuiră ruine și catastrofe de la un capăt la altul al Eladei. Lucrurile acestea se vor mai petrece și se vor repeta și altă dată, alcătuind un cerc dureros și inevitabil, atâta timp cât natura umană nu se va schimba... Pacea și fericirea dau statelor și oamenilor voie bună și bunătate deoarece în asemenea situație sunt scutiți de supunerea la necesități sângeroase. Când însă războiul destramă pacea vieții cotidiene, când ajunge tovarăș de fiecare zi al nenorocirii, magistrul al răutății și al violenței, oamenii își ies din sărite și se sălbătesc. În orașe se întinde domnia dușmăniei și a patimii, partidele se iau la întrecere în minciuni, înșelăciuni și crime. Orașele lipsite de legi drepte și trainice au căzut pradă de la început luptelor fratricide, care s-au întins treptat ca o molimă și asupra celorlalte, ajungând în cele din urmă și la Atena, datorită celor treizeci de tirani, impuși de hidosul Lisandros!

Dar răul s-a ivit chiar atunci, la începutul războiului. Principiile morale au început să decadă, valorile au fost falsificate. Războiul schimbă până și sensul cuvintelor. Dar războiul acesta a avut urmări și mai rele; el a pătruns adânc în sufletul fiecărui om. Elenii au inventat tot felul de sălbăticii și torturi și imaginația lor s-a transformat într-un cuptor încins de patimi. În case nu mai ardea nicio flacăra pe altarele zeilor casnici, ci pe altarele urii. Jurămintele, libațiile, tratatele și promisiunile erau acum gunoaie, pe care fiecare le arunca în cele patru vânturi. În această privință toți elenii ajunseră treptat să urmeze pilda Spartei.

— Prin urmare, a început! am spus eu cu melancolie, adresându-mă lui Catisachis.

— Firește că a început! a răspuns el dojenitor și m-a privit cu mirare, ceea ce, însă, nu mi-a putut risipi tristețea.

Simțisem cu toții că va fi război și, pe măsură ce lunile treceau, pe măsură ce războiul întârzia, eram cuprinși de un fel de nerăbdare, de surescitare, de un fel de dorință aproape. „Să vină odată!” Acum, însă, când războiul sosise, când era la Plateea și când mâine-poimâine avea să fie la noi, ne simțeam cuprinși de o mare și adâncă tristețe. A fost singura dată când m-am dus din propriu îndemn să-l caut pe Socrate, nădăduind că numai el putea risipi ceața ce se adunase în mine. L-am căutat mult timp și l-am găsit, în sfârșit, la palestra lui Taurea, înconjurat de tineri care strigau și făceau glume pe seama lacedemonienilor. Toți tinerii Atenei fuseseră cuprinși de un delir războinic, nu auzai decât planuri, laudăroșenii și provocări.

Socrate tăcea. Privea cu atenție pe fiecare dintre cei ce luau cuvântul și nu spunea nimic.

— Ce faci, Socrate? l-am întrebat.

— Ascult!

— Azi nu spui nimic?

— Ce să spun? Unde-i stăpânul tău?

— Nu l-am mai văzut de azi dimineață, îndată după sosirea curierului.

— Știi unde putem să-l găsim, spuse Socrate și se ridică în picioare.

— Învățătorule! Învățătorule! protestară cei de față. Azi nu stăm de vorbă?

— Despre ce putem sta azi de vorbă?

— Despre ce? Despre război!

— Războiul nu se discută, băieți, spuse cu oarecare tristețe Socrate. Războiul se face.

Mă duse direct la atelierul lui Cefalos, unde l-am găsit pe Alcibiade supraveghind împodobirea scutului său.

— Ți-am spus să fixezi mânerul mai sus! Loviturile primejdioase nu se dau în piept, ci în burtă!

— Iată-l pe Ares din Atena! spuse Socrate. Uită-te la el, Silicos! E nădușit, roșu la față și murdar fiindcă a stat lângă foc... Alcibiade! Zorit mai ești să ucizi!

— Tu ești, Socrate? Poate că eu am să fiu cel ucis, spuse stăpânul meu, mirându-se că ne vede acolo.

— Văd că scutul tău e în întregime de aur, Alcibiade! Și chipul acela prea frumos din mijloc al cui e?

— Al lui Eros, învățătorule! Al celui mai mare dintre zei și sper să mă apere când voi lupta alături de tine.

Așa a început războiul care a pustiit Elada timp de aproape treizeci de ani și care s-a terminat acum doi ani cu prăbușirea noastră.

Preocupată de nenumăratele griji casnice, prilejuite de necesitatea unei aprovizionări masive, Aspasia îl chemă într-o zi pe stăpânul meu și-i spuse:

— Războiul a izbucnit, Alcibiade. Ești unul din cei mai viteji tineri hopliți ai Atenei. Dar Ares e orb, ca și Eros. Ești Alcmeonid și ar fi păcat - ocrotește-ne, Atena! - să ți se stingă neamul. Trebuie să te însori.

— Dar...

— Știu ce ai să-mi spui: că această discuție e nepotrivită în asemenea clipe! Dar eu nu te ascult! Izbucnirea războiului nu înseamnă dispariția tuturor celorlalte probleme. Gândește-te că dacă nu vei avea un fiu, nu vei putea fi ales în multe demnități... Un fiu... legitim... spuse ea cu oarecare amărăciune și oftă, fiindcă demosul refuzase de două ori să recunoască fiului ei, Pericle, calitatea de cetățean atenian.

Aspasia îi vorbi de mai multe ori stăpânului meu despre acest lucru până îl înduplecă.

— Singura fată, spuse ea, care e demnă de tine, e Hiparete.

— Fiica lui Hiponicos? Dar are abia șaisprezece ani și apoi...

— Te gândești la întâmplarea aceea? A trecut! Gestul tău l-a fermecat pe bătrânul Hiponicos.

— Știe ceva?

— Știe...

— Tu le-ai pus pe toate la cale, Aspasia! exclamă stăpânul meu supărat.

— Ce înseamnă că le-am pus la cale? Lucrurile au venit de la sine. Ești cel mai frumos tânăr din Atena. Hiparete e cea mai bogată mireasă din confederație. Nu e firesc ca unii oameni să se gândească la căsătoria voastră?

Nunta lui Alcibiade cu Hiparete avu loc la o lună după evenimentele din Plateea și cu câteva zile înainte de năvălirea lui Arhidamos în Atica.

Hiparete - pe care n-o văzusem niciodată până atunci - era drăguță. Avea o fețișoară serioasă, doi ochi melancolici care-l priveau cu admirație pe Alcibiade și o gură bine desemnată. Festivitatea se desfășură cu toată solemnitatea cuvenită unei asemenea nunți. Hiponicos organizase totul perfect. Nu lipsi niciun semn de bun augur: doi porumbei albi zburară deasupra grădinii. Toți invitații felicitară pe cei doi miri pentru semnul fericit. Hiponicos zâmbea în barbă. Dăduse dispoziții unui sclav să elibereze porumbeii la momentul potrivit. Erau mulți invitați. Printre ei se afla și Cefalos, care mă recunosc.

— Ce faci, Silicos? Când trăia tatăl lui Alcibiade, ne mai întâlneam uneori! Acum, de când ai grija fiului pe cap, te-am pierdut...

— M-am pierdut și eu pe mine însumi, Cefalos!

— Unde sunt vremurile bune de altădată, când nu aveam altă grijă decât să facem glume și să-l necăjim pe Socrate pentru cele trei grații pe care le sculpta, când era sculptor? Acum s-a însurat și el și ne-am risipit... Nu mai coboară nimeni la Freatida, spuse el pe un ton de mâhnire.

— Unde pleci cu soția ta? l-am întrebat pe Alcibiade, care se apropiase de noi.

— Nicăieri. Rămânem aici.

— De ce nu plecați la moșia ta de la Erhia?

— Nu e un loc sigur. Se pare că Arhidamos a și ajuns la Istm.

Douăsprezece zile mai târziu, Arhidamos își făcu apariția în Atica.

După incidentul de la Plateea, populația care trăia în afara zidurilor, la periferie și în demosurile îndepărtate, la Aharnes, Erhia, Maraton, se înspăimântă și începu să vină în cetate. Dar puțini dădeau dovadă de prevedere, cei mai mulți rămaseră pe ogoarele lor, manifestând un optimism inexplicabil și convinși fiind că, în ultima clipă, războiul va fi înlăturat. Când se află însă că Arhidamos, în fruntea unei armate de șaiszeci de mii de ostași, trecuse istmul și se îndrepta spre Megara, oamenii adunară tot ce puteau duce cu ei și veniră în cetate. Două zile întregi, din zori și până la straja întâia a nopții, oamenii intrară pe porțile larg deschise, cărând fiecare ce avea. Turme întregi de boi, capre și oi treceau prin Porțile Aharneene și se îndreptau spre Zidurile lungi. La Pireu le încărcau pe corăbii și le transportau în insula Egina, unde erau trimiși și mulți dintre cei veniți la Atena. În felul acesta se produse oarecare descongestionare, deși lumea continua să forfotească în cetate. Cine n-avea prieteni sau rude se instala în lăcașurile ridicate eroilor, în turnuri, pe lângă ziduri, alții plecară la Pireu, dar cei mai mulți își înălțară corturi sau își înjghebară locuințe provizorii de lemn, lângă Zidurile lungi.

Începură să se audă strigăte de nemulțumire împotriva lui Pericle. Cei bogați, care lăsau în afara zidurilor case, moșii, grajduri și depozite, nu-și ascundeau furia. Cei săraci se plângeau de halul în care ajunseseră și, în loc să blesteme Sparta, se legau de Pericle.

Dușmanii lui strigau că orașul suferă din cauza Decretului megarian și că încăpățânarea Olimpianului poate duce la catastrofă. Erau argumente puternice pe care oamenii, îngrămădiți în preajma Zidurilor lungi și având drept unică consolare posibilitatea de a se urca sus, pe metereze, ca să vadă albind departe, pe câmpie, oasele satului lor și măslinii verzi-argintii, le ascultau, le discutau, apoi simțeau că le stă mintea în loc.

La sosirea lui Arhidamos, câmpia se înnegri de peloponesieni, care se răspândiră de la Aigaleea la Aharnes și înaintară pârjolind și distrugând totul. Întreaga populație se urcase pe ziduri și privea. Apoi izbucniră strigăte, plânsete și blesteme împotriva lacedemonienilor și chiar împotriva lui Pericle! Era

mare fierbere! Cei mai iuți din fire cereau să se deschidă porțile, ca să se repeadă afară și să lupte. Tocmai asta voia și Arhidamos, dar nu voia Pericle.

— Dacă e strateg, de ce stă închis în casă? striga lumea.

— Unde-i Pericle? Unde-i Pericle?

Pericle nu era de găsit nicăieri, nici acasă la el, nici la Metiohos. Înainte de a se face nevăzut, dăduse instrucțiuni Buléei să nu convoace adunarea sub niciun motiv.

Sosi însă clipa când situația fu pe punctul de a-i scăpa din mână. Arhidamos, care știa el ce face, pârjolea unele după altele casele și ogoarele. Holdele dădeau în pârg și spicele galben-aurii luau foc dintr-odată. Fumul se ridica asemeni unui nor și, când sufla Boreas⁶⁹, mirosul de ars ajungea până în cetate. Cei din Aharnes se adunau de dimineață sus pe ziduri și se văitau văzând cum zi de zi se desăvârșea distrugerea lor. Strigând și blestemând cereau convocarea adunării.

— Să ieșim din oraș și să luptăm! strigau oamenii.

Din fericire se apropia toamna și când Arhidamos află că noi trimisesem o sută de corăbii în Pelopones ca să-i pustiască țărmurile, își luă armata și plecă.

Îndată după plecarea peloponesienilor, Pericle, care voia să dea frâu liber mâniei oamenilor, hotărî o expediție la Megara. Poporul se însufleți numaidecât. Toată armata porni. Toată lumea voia să plece să se răzbune pe megarieni. Porniră vreo treisprezece mii de hopliți.

— Nu-ți iei armura cea nouă? întrebă cu sfială Hiparete, văzând că Alcibiade ia alte arme.

— Asta-i doar o plimbare militară, draga mea! Nu-i o campanie serioasă!

În jurul Megarei, armata noastră nu lăsă nimic în picioare. Tot ce se putea tăia sau arde fu distrus. Oamenii smulgeau până și varza din grădinile de lângă ziduri. Din înaltul lor, megarienii țipau și se rugau:

— Lăsați-ne măcar varza.

— Dar voi când ați venit la noi și ați smuls și ați ars totul?... a fost bine?... răspundeau ai noștri.

Încărcară verzele în saci și le luară pentru masa comună de seară.

— O să mai venim și la anul!

⁶⁹ Vântul de nord.

— O să vă duceți și la anul? îl întrebă Hiparete pe soțul ei, care-i povestise cele întâmplate.

— O să ne ducem în fiecare an.

— Dar poate că la anul are să fie pace... Cum vor putea rezista peloponesienii la toate nenorocirile? Le-am pustiit țărmurile...

— Da, dragostea mea, dar și ei ne-au făcut nouă pagube. De aceea am întârziat ieri. M-am dus la moșie. N-au lăsat nimic în picioare. Acum, dragostea mea, iartă-mă... trebuie să mă duc la Pericle...

— Să nu întârzii. S-a înnoptat.

— N-am să întârzii.

La Pericle n-am rămas mult. În dorința de a-i da o dovadă de cinstire, Bulé îl însărcinase să rostească cuvântarea la ceremonia îngropării morților, care avea să aibă loc în curând. Când am intrat la el, l-am găsit scriind. Era bine dispus și ne-a vorbit despre ce pățiseră megarienii, dar ne-a expediat repede. Când am ieșit de la el, stăpânul meu mi-a spus:

— Mergem la Timandra? Ce spui, Silicos?

— Alcibiade... Ce are să spună Hiparete?

— De unde să afle? Vino! Mergem! Nu stăm mult. Are să ne cânte...

Cu toate distrugerile lui Arhidamos, care înspăimântaseră oamenii, războiul începuse bine. Noile noastre alianțe în Marea Ionică și în golful Corint ne consolidară poziția în acea regiune și strânseseră și mai mult cercul în jurul Peloponesului, de unde nu putea pleca nicio corabie. Numai iarna, pornind de la Gition, puteau scăpa de patrulele noastre. Acostau întâi la Citenă, de unde se îndreptau spre Creta, iar cele mai îndrăznețe ajungeau până în Egipt. Grație unui abderian cu numele de Nimfodoros, ginerele lui Sitalces, un rege trac, câștigasem noi aliați sus, în Tracia. Decăderea Potideii se accentua lună de lună. Eram stăpâni pe toate mările și corăbiile noastre aduceau de la capătul lumii toate bunătățile pământului.

— Aha! spuneau oamenii. Avea dreptate Pericle! Războiul trebuia să izbucnească. Arhidamos poate să vină în fiecare an.

Arhidamos veni într-adevăr în vara următoare, dar tot atunci sosi și nenorocirea cea mare, mult mai mare și mai distrugătoare decât armata spartană: ciuma!

După cum au spus unii mai târziu, epidemia aducătoare de moarte a pornit din Etiopia, a coborât în Egipt, a trecut în satrapiile apusene ale Marelui rege, apoi a ajuns și s-a răspândit la Atena.

Primele cazuri s-au semnalat la Pireu, unde boala a fost adusă de o navă venită din Fenicia. S-a manifestat pe neașteptate. Primul a fost lovit un cartier din Zea. Numărul bolnavilor fu atât de mare și boala se ivi atât de brusc, încât la început se crezu că peloponesienii otrăviseră fântânile. Bine ar fi fost să fie așa! Boala se întinse repede în tot Pireul și în scurt timp ajunse în partea de sus a orașului. Acum mureau câte zece și douăzeci de bolnavi pe zi.

Voi povesti câte s-au întâmplat atunci și câte am pățimit – căci m-am îmbolnăvit și eu – pentru ca, la o altă eventuală epidemie, lumea să știe cum să se ferească.

Boala se manifesta brusc. Vedeai oameni, pe care cu puțin înainte îi întâlnești sănătoși și voinici, arzând de febră, cu fața aprinsă, cu ochii inflamați și grei, pe care abia-abia mai puteau să-i deschidă. Limba se usca și se făcea roșie-neagră, răsuflarea era urât mirositoare. Boala se trăgăna așa o zi-două, apoi te apuca un strănutat și o tuse care te zdruncinau și-ți sfâșiau pieptul. Apoi cobora mai jos, la stomac și începeau vărsăturile, de-și vărsa bolnavul și mâțele. Vedeai pe străzi oameni care se tăvăleau pe jos încercând să vomite și, fiindcă nu mâncaseră nimic de zile întregi, vărsau un lichid puturos, verde. În același timp începea un sughiț violent și neîntrerupt, care-ți dădea spasme atât de puternice că ajungeai un fel de păpușă de cârpă și nu-ți mai puteai controla mișcările. Pielea se bășica, se umplea de bubulițe, plesnea din loc în loc și sângera. Febra era atât de mare că nu puteai răbda niciun cearșaf cât de subțire. Când m-a doborât și pe mine boala, bietul Alcibiade venea în fiecare zi în camera mea, în ciuda strigătelor și a rugămintelor mele.

— Nu te teme, Silicos! Eu nu mă îmbolnăvesc!

O spunea cu atâta siguranță! Parcă ar fi fost un zeu pe care nu-l ating cele pământești. Gândul acesta era o mângâiere pentru mine. Și ce sete-mi era, zeiță Atena! O sete care-mi

ardea măruntaiele și pe care nu era chip s-o potolesc, oricât aş fi băut. Aş fi vrut să stau tot timpul în baie. Mulți se aruncau în fântâni ca să se răcorească, alții se duceau noaptea la Caliroe și se culcau în șanțurile de irigație. Dimineața îi găseau morți, cu fața în apă, de parc-ar fi băut încă. Dacă aveai o constituție viguroasă și dacă rezistai la tuse, la sughiț, la vărsături și la febra ridicată, boala cobora la burtă. Burta mea se umflă și mă apucă o diaree îngrozitoare. Excrementele erau negre, de culoarea catranului și nu puteam mistui nimic. Am fost bine îngrijit și am scăpat; dar multă vreme n-am putut să mă mișc din pat.

Molima se întinsese în tot orașul. Nu era cartier în care să nu se audă vaiete și bocete. Lumea nu știa cum să se ferească de molipsire și răul era și mai mare din pricina refugiaților. Îngrămădiți în temple, în gimnazii, în colibe provizorii, în corturi, lângă Zidurile lungi, oamenii luau boala unul de la altul și mureau ca muștele, fără ca nimeni să îndrăznească să-i ajute. Toată noaptea auzeai voci înfiorătoare, deznădăjduite, care cereau apă. Oamenii se prăbușeau în mijlocul străzii și agonizau zile întregi. În timp ce zăceam încă în pat, am auzit două zile și două nopți sughițul unui muribund. Nimeni nu mai îndrăznea să se apropie de un bolnav.

La început, îndată după izbucnirea ciumei, rude și prieteni alergau la bolnavi. Acuma însă, când cineva se îmbolnăvea, agoniza și murea singur. Groaza deveni generală când, în ciuda marilor jertfe publice, boala nu dădu înapoi și lumea înțelese că ciuma n-are vindecare. Cine se-mbolnăvea nu avea altceva de făcut decât să aștepte să treacă cele zece-douăsprezece zile critice. Mulți prezicători și preoți își făceau de lucru, mergând din casă în casă pentru „purificări” cu jertfe și leacuri, pentru care erau bine plătiți. Câțiva bătrâni își amintiră de un vechi oracol, pe care-l răspândiră prin Atena:

*Temeți-vă de războiul doric,
Că vine odată cu molima.*

Mulți recitau și versurile Iliadei: *...Astfel rugatu-s-a el. Auzi săgetașul Apolon/ Și mânios de pe vârful Olimpului merse la*

*vale/ Arcul pe umăr având și tolba vârtos căpăcită... Morții ardeau sumedenii pe ruguri.*⁷⁰

Lumea striga spunând că Apollo îi va decima pe atenieni, așa cum îi decimase pe ahei la Troia.

Mureau atâția oameni că nu se mai făceau slujbe de înmormântare: morții erau îngrămădiți mai mulți la un loc și arși laolaltă. Încetul cu încetul, gărzile trace începură să refuze să care cadavrele, care rămâneau prin case lângă bolnavii în agonie. În căldura verii, o duhoare îngrozitoare urca din oraș.

Cei care nu se îmbolnăveau, petreceau. Cum nimeni nu știa dacă nu cumva a doua zi va fi și el bolnav, toți se așterneau pe băutură și pe petreceri. Noaptea, odată cu horcăielile muribunzilor, azeai cântece și strigăte și vedeai oameni beți și cheflii împiedicându-se de cadavre, căzând peste ele și ridicându-se cu groază când își dădeau seama ce erau. Pentru borfași era o epocă de aur. Intrau în casele fără apărare și luau tot ce puteau căra.

Am fost printre primii care au luat boala, dar când m-am vindecat, slavă ocrotitoarei, am scăpat fără niciun beteșug. Unii au rămas paralizați, alții și-au pierdut memoria, alții glasul sau vederea. Vara înainta și molima se întindea. Ai fi zis că a prins rădăcini pe meleagurile noastre. Dincolo de ziduri, Arhidamos venise iar și pustia ogoare și sate, fără ca boala să se atingă de el. Când a aflat însă cât de mare era răul, când a văzut zilnic ridicându-se spre cer fumul rugurilor pe care se ardeau morții, s-a speriat, și-a luat armata și a plecat.

Ca să mențină în oarecare măsură moralul populației, Pericle echipă o sută de nave și trei mii de hopliți și plecă în Pelopones, luând însă cu el și molima. A făcut câteva incursiuni, a cucerit Prasiai, în Laconia, dar a fost silit să se întoarcă, fiindcă ciurma bântuia cu furie printre ostași și marinari. În timpul cât a lipsit Pericle, s-a îmbolnăvit și a murit fiul lui mai mare, Xantip. Puțin după întoarcerea lui Pericle, s-a îmbolnăvit și Metiohos, care a murit peste câteva zile. Înapoindu-se de la înmormântare, zdrobit, palid și incapabil să-și dea seama unde se află și ce face, Pericle a aflat de la Aspasia că preaiubitul său fiu Paralos zăcea de dimineață în pat, cu limba foarte roșie. Zece zile și

⁷⁰ Homer – *Iliada*, cântul I.

zece nopți a stat Olimpianul la căpătâiul fiului său. De câteva ori s-au auzit din stradă strigăte:

— Jos Pericle! Jos! Pace cu Sparta! Pace!...

Oamenii începuseră să se adune pe străzi și în piețe și să-l înjure pe Olimpian. După plecarea lui Arhidamos, atenienii s-au refugiat la țară, dar acolo au dat peste altă nenorocire, fiindcă și-au găsit casele arse și ogoarele pustiite. Se întorceau la Atena și-și strigau deznădejdea pe străzi. Erau ațâțați de rivalii lui Pericle, de Simios și Lacratide, care-i luaseră locul lui Tucidide – mort și el de ciumă; ei le stârneau revolta și veneau în grup să strige și să înjure sub ferestrele camerei unde-și dădea sufletul Paralos. În a zecea zi a murit. La înmormântarea lui, Pericle plângea ca un copil. Euriptolemos și stăpânul meu îl țineau de subsuori ca să nu cadă.

— Cum o să-i dăm și cealaltă veste? întreba stăpânul meu. Cum o să-i spunem că adunarea de ieri a hotărât să trimită soli la Sparta pentru a cere pace?

După ce ne-am întors acasă, după ce au plecat străinii, s-a lăsat o tăcere grea, pe care nici Aspasia nu îndrăznea s-o rupă; am stat mult timp în așteptare în jurul lui Pericle, fără să scoatem un cuvânt. În sfârșit a vorbit chiar el:

— Spune-mi ceva despre adunarea de ieri, Alcibiade. Au trimis soli?... și vocea lui suna deznădăjduită, ca un hohot de plâns.

Solii s-au întors din Sparta fără rezultat și disperarea oamenilor a ajuns la culme. Sparta nu accepta nicio învoială, ceea ce însemna că războiul avea să continue, după cum avea să continue și ciuma, care în mintea oamenilor devenise unul și același lucru cu războiul. Un strigăt se răspândi în tot orașul:

— Pericle e de vină! Pericle e vinovat de toate! Jos Pericle!

Atunci Pericle, care era încă strateg, convocă adunarea și spuse:

— Atenieni, știu că mânia voastră s-a întors împotriva mea. Mă așteptam. Am convocat adunarea ca să vă amintesc ceea ce n-ar fi trebuit să uitați și să vă acuz că v-ați mâniat pe mine fiindcă nenorocirile s-au abătut asupra voastră.

Pericle vorbi mult timp. Aminti oamenilor că nu trebuie să fie mâniți pe el, fiindcă, dintre toți cetățenii, era singurul care cunoștea marile interese ale democrației. Le vorbi mult despre puterea Atenei, despre dominația ei absolută pe mare, unde

nimeni nu putea să i se împotrivească și încheie cu următoarele cuvinte:

— Nu trimiteți alți soli la Sparta! Nu vă arătați zdrobiți de nenorocire. Gloria popoarelor, ca și a indivizilor, e cu atât mai mare cu cât se împotrivesc mai mult nenorocirilor.

Ori de câte ori poporul se adună în agora sau pe Pnix și aude vorbind un om de talia lui Pericle își recapătă judecata și se liniștește. Demosul hotărî să nu mai pomenească niciodată despre propuneri de pace și să continue războiul cu și mai multă înverșunare.

Dar Cleon și Simias stăteau la pândă. Ei știau că, deși, grație darurilor sale oratorice Pericle obținuse un succes de moment în adunare, în sufletul poporului era încă multă amărăciune împotriva lui.

Cei mai nemulțumiți erau cetățenii de vază pe care războiul îi păgubise serios și neguțătorii care vedeau micșorându-li-se zilnic câștigurile. Oamenii aceștia fuseseră ațâțați de rivalii lui Pericle, care izbutiră să-l pună, sub acuzație pentru felul în care mânuiase banii în cursul ultimei lui expediții în Pelopones. Înscenară, așadar, un proces în ajunul alegerilor, astfel încât Pericle nu se putea prezenta nici măcar în calitate de candidat! Un prieten al lui, Menipos, îi scrisese numele pe listă, dar Cleon adresă o întâmpinare pritanilor, obiectând că trebuia să fie judecat. Așa se face că, la începutul celui de al treilea an de război, Pericle nu mai era strateg. Mi se sfâșia inima când mă duceam la el și-l vedeam, bătrân, zdrobit de loviturile soartei, aplecat asupra mesei și pregătind cu grijă socotelile campaniei care constituia apărarea lui.

Stăpânul meu spumega.

— Ce face Olimpianul! Ce catadicsește el să facă? Ar trebui să nu dea socoteală nimănui! Nimănui! striga, el oriunde se afla.

Paralel cu aceste evenimente, ciuma, a cărei furie slăbise în timpul iernii, se întetea iar odată cu sosirea primăverii. În anul acela, temându-se să nu ia și ei molima, lacedemonienii nu veniră în Atica, ci asediară doar Plateea. Dar vestea că peloponesienii se aflau din nou la granițele Aticei provocă iar tulburare la Atena. Marele oraș părea o corabie fără cârmaci, bătută de valuri. Confuzia era generală. Auzeai cele mai absurde păreri rostite cu îndărătnicie și falsă măreție, umblau zvonurile

cele mai de necrezut. În adunare, îngâmfații urmași ai lui Pericle dădeau bătlîi retorice, încercând fiecare să atragă lumea de partea sa. Dar în spatele vorbăriei lor, în dosul frazelor măiestrite, oamenii simțeau mediocritatea, lipsa de îndrăzneală, interesul personal, confuzia în idei și în fapte. În perioada aceea se mai răspîndi o veste, care zgudui Atena. Peloponesienii foloseau vase piraterești cu care capturau navele noastre de comerț, măcelărindu-le echipajele pentru ca să nu se afle nimic. Lângă Citera capturaseră două corăbii care veneau din Egipt.

— Ce se întîmplă? Începură să se întrebe oamenii neliniștiți.

— Unde o să ajungem? exclamau ei plini de pesimism, de parcă întreaga noastră flotă ar fi fost distrusă.

— O să fie foamete, ce-o să facem?

Neguțătorii profitară de ocazie ca să ridice prețurile. Lumea intră în panică și începu să facă stocuri de alimente. În confuzia generală se ridică un singur glas: „Pericle! Pericle are să ne aducă mîntuirea!”

— De ce nu l-am ales strateg? De ce trebuie să înceapă procesul ăsta prostesc?

O schimbare rapidă se produse în opinia publică. În adunare, prietenii lui Pericle vorbiră frumos despre nedreptatea ce i se făcuse „primului soldat al Democrației”, oamenii fură mișcați, votară casarea procesului și fiindcă ne aflăm în preajma alegerilor, numele lui Pericle apăru primul pe lista strategilor.

Alcibiade alergă să-i aducă noutatea, dar Pericle răspunse exclamațiilor și bucuriei stăpînului meu cu un surâs amar. Fața lui obosită și zbârcită nu se luminează. Spuse doar atât: „Nu vreau să fiu strateg” – și pe chipul lui era zugrăvită o tristețe atât de adîncă, încît stăpînul meu tăcu și-l privi fără să știe ce să spună. Se duse la Euriptolemos, care încercă și el să-l convingă să primească înalta funcție, dar totul fu în zadar. Când vestea că Pericle refuză se răspîndi în Atena, începură să vină zilnic la el delegații ale diverselor bresle care-l rugau să primească. De cele mai multe ori, delegațiile erau primite de Aspasia, Pericle nu se arăta. Cu cît se apropiau alegerile, cu atît stăpînul meu devenea mai nervos. Făcu o ultimă încercare, dar nu-l înduplecă pe unchiul său. În cele din urmă, îi spuse plin de revoltă:

— Pericle! Generațiile de atenieni care vor veni după noi te vor învinui că ai vrut să te răzbuni pe echipaj și de aceea ai scufundat corabia!

Alcibiade plecă și se duse desperat la el acasă. Văzându-l gânditor și trist, Hiparete îl întrebă ce avea.

— Nu vrea! Nu vrea să fie strateg!

— Cine, dragul meu?

— Pericle!

— N-are decât! Ce-ți pasă ție?

— Războiul abia începe, Hiparete, și are să țină încă mulți ani. Atâta timp cât eu nu pot fi strateg, Pericle trebuie să conducă cetatea. Nimeni altul nu poate s-o facă.

— Dragul meu, ce nevoie ai tu de politică... ai atâtea dușmani!

În ziua următoare, Alcibiade nu mai putea de bucurie. Pericle îi comunicase că primește! Pe străzi se simțea o ușurare generală și, deși pretutindeni domnea groaza pe care o răspândea molima, oamenii prinseră puțin curaj la gândul că vor fi din nou sub cârmuirea Olimpianului. Ca să-și îmbuneze idolul, demosul convocă o adunare extraordinară și-i oferă ce avea mai scump: abolirea legii care recunoștea drept cetățeni atenieni numai pe cei născuți din ambii părinți atenieni. În felul acesta, fiul lui Pericle și al Aspasiei, un copil liniștit, despre care n-am avut prilejul să vorbesc, deveni cetățean atenian. Numele lui era tot Pericle.

A fost ultima bucurie a lui Pericle. Puțin după aceea s-a îmbolnăvit. Nu avea ciumă. O febră lentă îl chinui multe luni de zile. Nu mai ieșea deloc din casă, dar ținea neîncetate consfătuiri, care-l istoveau. După cum am spus, peloponesienii aveau nave-pirat. Pericle trimise șase corăbii care să patruleze între Citera și Creta și alte șase între Delos și Argolida.

Pirateria încetă. Trimisesem și alte patrule sus, în Tracia, unde una din navele noastre captură o solie a Spartei, care se ducea la Susa! După mărturisirile solilor, scopul lor era nu numai să ceară bani de la Artaxerxe, ci și să-l convingă să anuleze pacea cu noi, ceea ce ar fi însemnat crearea unui front comun Susa-Sparta împotriva noastră. Alături de spartani erau și peloponesienii care se duceau și ei să se închine la Susa. Aristeas, care organizase apărarea Potideii, un reprezentant al Corintului, Timagoras, un reprezentant al Tegeii și alții fură prinși cu toții într-un mic port din Tracia, în momentul când se pregăteau să se imbarce pe o corabie care avea să-i ducă în Helespont, de unde trebuia să-i ia în primire Farnaces, fiul satrapului Farnabazos.

Fură aduși la Atena legați de mâini și de picioare și lăsați în agora ca să-i vadă lumea.

— Ce să facem cu ei? fu întrebat Pericle, care, istovit de boală, nu se mai ridica din așternut.

— Ce vreți...

Prinșii fură dați pe mâna celor unsprezece care porunciră executarea lor în zorii zilei următoare.

Pericle dădu ordin ca reprezentanți ai Atenei să străbată toată Elada pentru a denunța Sparta și întregul Pelopones, care cereau alianța lui Artaxerxe.

Pe vremea aceea, eforii se străduiau să înceapă unele acțiuni navale. Trimiseră o flotă la Zacintos, unde pustiiră locurile. Nu putură cuceri orașul și se îndreptară spre Acarnania unde aveau mulți aliați.

— Ce să facem, Pericle? întrebau deputații și strategii.

— Trimiteți douăzeci de nave cu Formion în frunte.

— Numai douăzeci?

— Pentru o sută ale lor, douăzeci ale noastre și Formion ajung.

— Pericle! i se spunea. Arhidamos asediază Plateea de luni de zile. Ce facem?

— Dați-le de știre să reziste cât pot!

Una din ultimele lui bucurii fu victoria lui Formion în golful Corint. Deși avea numai douăzeci de corăbii și peloponesienii șaptezeci, îi zdrobi. Un surâs brăzdă fața slăbită a lui Pericle când i se aduse vestea victoriei.

— Flota noastră minunată... neprețuitul Formion... șopti el.

Când i se aduse știrea cea mare că Potideea se predase în sfârșit, rosti cu greutate:

— Îndurare față de ei... nu măcelăriți pe nimeni... nu luați sclavi...

Febra nu-l mai slăbea. Încetul cu încetul, Pericle se cufunda într-un fel de toropeală care-l ținea ore întregi.

Aspasia nu se mișca de la căpătâiul lui. O luau de acolo cu forța ca să doarmă puțin. Când își revenea în simțiri, Pericle o dojenea cu blândețe. Veneau prieteni, care stăteau tăcuți, privindu-l cum se stinge din zi în zi. Uneori șopteau între ei și pomeneau faptele lui Pericle, lucrările mari și de seamă, organizarea Ligii, capodoperele create grație lui.

— Nu spuneți ce-i mai important!... zise într-o zi Pericle. În timpul cârmuirii mele, niciun atenian n-a purtat doliu din cauza mea...

Altceva nu mai putu să adauge. Către seară îi făcu semn stăpânului meu să se apropie. Încercă să-i vorbească, îi strânse mâna cu putere, îl privi mult timp. Apoi chipul lui se însenină și Pericle închise ochii ca și cum ar fi vrut să doarmă.

Știrea se prăbuși greu peste oraș, asemenea unui coșmar. Mulți atenieni, chiar dintre cei care nu-l văzuseră pe Pericle decât la tribună, se îmbrăcară în doliu. I se făcură funeralii publice și procesiunea fu condusă de Euriptolemos și de Alcibiade, ultimii Alcmeonizi. Nu se rosti nicio cuvântare. În anunțarea oficială a morții lui Pericle și în protocolul ceremoniei funerare Bulé hotărâse că, la moartea unui asemenea om, singură tăcerea, expresie supremă a durerii, îl putea însoți până la mormânt.

În vremea aceea, moartea devenise tovarășul nostru de fiecare zi. Din fericire însă molima începea să se potolească. După ce secerase treizeci de mii de vieți, acum dădea înapoi. Un medic vestit - numele lui îmi scapă - sosit atunci la Atena, observase că meșteșugarii care lucrau lângă foc nu luau boala și, dându-și seama că erau apărați de flacăra, spuse oamenilor să aprindă focuri. Noaptea, cerul se înroșea de miile de focuri aprinse în tot orașul, pe Zidurile lungi, până la Pireu. Ai fi zis că Atena arde. Așa a încetat ciurma. Dar ce prăpăd lăsa în urmă! Când, în anul acela, s-au întocmit listele militare, din o mie două sute de călăreți lipseau trei sute și din hopliți patru mii cinci sute! Câtă lume murise! Metiohos, Arifron, prietenul meu Catisachis, socrul lui Alcibiade, Hiponicos, și câți alții!

Dar pierderea cea mai mare a fost Pericle. În viața politică a Atenei se produse un gol. După Pericle, demosul căzu în mâinile lui Cleon și nu se mai putu ridica până la venirea lui Alcibiade. Pericle muri în cel de-al treilea an al războiului și stăpânul meu ajunsese strateg abia în al doisprezecelea. Dacă Pericle ar fi trăit până în clipa aceea... De câte ori mi-am amintit, în primele zile după moartea lui, cuvintele pe care i le spuseseam odinioară:

— Dar dacă mori, Olimpiene?

Puțini, foarte puțini sunt cei care se îngrijesc sau, mai bine zis, care știu să asigure operei lor bazele necesare pentru a le putea supraviețui. Poate doar Solon și, desigur, Darius al lui Histaspes au fost dintre aceia, dat fiind că opera acestuia din urmă a rezistat cu toate tâmpeniile și nebuniile fiului său Xerxe. Despre Licurg nu spun nimic. Ce a făcut el nu-i o operă, ci un blestem! Pericle a murit în momentul cel mai greu. Ca să folosesc comparația lui Socrate, aurul începuse să se amestece cu argintul și cu fierul și când, peste puțin, aurul pur, adică Alcibiade, s-a ivit pe scena politică, demosul nu l-a recunoscut.

Războiul continua. Nu era sarcina adunării să poruncească cum și unde să aibă loc acțiuni militare. Pe vremea aceea, Atena avea strategii mulți și buni. Primul dintre ei, Formion, se afla la Naupactos cu douăzeci de corăbii, cu care bloca tot golful Corint. Mai erau Demostene, Lahes, Eurimedon. Trebuie să-l pomenesc și pe Nicias, care, în ciuda mărginirii și a lipsei de îndrăzneală, era ordonat, neobosit și prevăzător.

Ce se întâmpla însă în politică și în problemele interne ale Ligii? Cuvântul hotărâtor îl avea acum Cleon, care, îndată după moartea lui Pericle, izbutise să ajungă ocrotitorul demosului, înlăturându-l pe un oarecare Eucrate, care nu făcea mai multe parale decât el, și pe Lisicle, oierul.

Ceea ce preocupa pe strategii, ceea ce știau ei să facă era asediul Plateii, care dura de atâtea luni! După cum am mai spus, în al treilea an de război, Arhidamos nu veni în Atica, ci se duse să asedieze Plateea. Zadarnic se străduiră plateenii să evite nenorocirea care-i încolțea. Trimiseră soli la Arhidamos, amintindu-i de vechile jurăminte din timpul lui Pausania, când elenii îl învinseseră pe Mardonios. Spartanul răspunse că erau fapte de domeniul trecutului, adăugând însă că-și va aminti de jurămintele referitoare la neatârnamarea Plateii, dacă va rămâne neutră.

— Dați-ne orașul vostru ca zălog! spuse Arhidamos plateenilor. Mutați-vă în altă parte și, la sfârșitul războiului, vi-l vom înapoia așa cum l-am luat!

— Și cum veți face? întrebaseră plateenii.

— Vom întocmi un inventar în care vom trece casele, ogoarele, copacii, ofrandele și templele.

— Vom trimite solie la Atena și, dacă demosul acceptă, vom face așa cum spui, răspunseră plateenii.

Spartanul se învoise și solia venise atunci la Atena, dar răspunsul nostru îl dăduse Pericle de pe patul de moarte și acest răspuns era un îndemn la luptă. Și plateenii luptară trei ani încheiați. La început, Arhidamos încercă să cucerească orașul, dar nu reuși. Plateenii, care erau neîntrecuți în luptele de fortificații, izbutiră să-i respingă toate atacurile. Atunci spartanul se hotărî să înalțe în jurul orașului un zid de asediu dublu, la care armata lui munci șaptezeci de zile. Tăiau trunchiuri de copaci de la Citeron și le clădeau cu noroi și pietre. La începutul iernii, zidul dublu fu terminat. Arhidamos lăsă o gardă de lacedemonieni și de tebani și se întoarse la Sparta, spunând:

— Ce-au să facă după ce vor flămânzi?

Și, după doi ani, plateenii flămânziră. Nu știu cum izbutiseră să se hrănească în acest timp. În oraș rămăseseră numai patru sute de oameni, conduși de Eupompide. Când își dădu seama că vor muri toți de foame sau că, pentru a se răzbuna, tebanii îi vor măcelări, acesta hotărî să facă o ieșire, ca să scape cum or

putea. Mulți plateeni fură cuprinși de teamă și refuzară să-l urmeze. Eupompide adună în jurul său pe cei hotărâți să-l asculte și le spuse:

— Am observat că în nopțile foarte reci străjile dușmanului nu patrulează pe zid, ci rămân în turnuri, ca să se încălzească. Într-o astfel de noapte trebuie să încercăm să ieșim. Să păstrăm o tăcere absolută. Primii care vor porni vor căra scările și vor fi neînarmați. Ceilalți vor purta arc și platoșă. Vom merge la distanță unul de altul. Primii care vor urca pe zid vor ucide străjile turnurilor din dreapta și din stânga punctului unde vom sprijini scările. După cum știți, avem de trecut un zid dublu. În golul dintre ziduri, lacedemonienii au construit case. Vom trece pe acoperișurile lor desculți, fără încălțăminte.

— Ne vor îngheța picioarele! Nu se poate!

— Atunci încălțați numai sandala stângă. Cea dreaptă o agățați de gât. Dacă Zeus ne ajută și ieșim, o încălțați și pe cealaltă, ca să puteți alerga mai repede.

Și așa, în plină iarnă, într-o noapte întunecoasă și fără lună, când toată firea înțepenise de ger, plateenii îndrăzniră să-și pună planul în aplicare. Ar fi trecut fără să-i simtă spartanii și tebanii, dacă la trecerea unui ostaș nu s-ar fi desprins un olan de pe un acoperiș și n-ar fi căzut cu mare zgomot. Se dădu alarma. În întuneric, străjile nu înțelegeau ce se întâmplă. Se auziră strigăte, ordine, tropăituri. Din fericire, plateenii rămași în oraș își dădură seama despre ce era vorba și se prefăcură că atacă în alt punct. Atunci, în tabăra dușmană se produse o zăpăceală totală. Spartanii aprinseră torțe și începură să facă semnale, ca să le vadă cei din Teba. Plateenii din oraș înălțară și ei torțe și încurcară semnalele. Teba nu înțelegea ce cere garnizoana. Toți cei ce ieșiseră din oraș – unul singur a fost prins – au putut să sară dincolo de ziduri și au căzut în șanțul exterior. Gheața era subțire, astfel că s-au trezit în apă până la umeri. Pe măsură ce ieșeau afară, oamenii rămâneau locului, cu arcurile pregătite ca să-i apere pe cei ce veneau după ei. Două sute doisprezece scăpară și, încălțându-se, se repeziră în noapte spre Teba ca să-i înșele pe spartani. Umblară toată noaptea, ajunseră la muntele Parnes și în ziua următoare intrară în Atena, frânți de oboseală, plini de noroi și nedormiți. I-am întâmpinat sărbătorește, așa cum meritau, și stăpânul meu i-a invitat pe toți la masă. A adus trei boi din Egina, a tocmit încă doi bucătari,

a scos douăzeci de burdufuri de vin și a dat în cinstea lor o serbare, aducând și o jertfă, de care-și amintesc și azi cei ce mai sunt în viață.

— Silicos! De astfel de oameni avem nevoie ca să facem război!

— Să nu te audă cineva, Alcibiade! Ar putea crede că, după tine, atenienii sunt niște lași.

— Atenienii sunt viteji, dar adu-ți aminte de vorbele lui Pericle: războiul se face cu bani și asta pentru că dăm lefuri mari. Când Pericle a spus asta, în tezaurul de pe Acropole erau șase mii de talanți, pe când acum, în al cincilea an de război, în afară de rezerva sacră de o mie de talanți, totul a fost cheltuit. Dacă faci socoteala că asediul Potideii a ținut trei ani și că ostașii noștri, vreo două mii cinci sute la număr, au primit două drahme pe zi, ai să înțelegi cu ușurință cum s-au cheltuit atâția bani: numai Potideea a costat o mie de talanți în cap! Nu era mai bine dacă o cumpăram?

În anii aceia, adunarea era dominată de Cleon. Glasul lui sălbatic teroriza pe cei care încercau să vorbească. Strategii, care altădată luau parte la adunare și influențau demosul, erau acum mai totdeauna departe, în campanii, astfel că, încetul cu încetul, mulțimea se dezobișnuie să-i audă și să-i respecte. De altfel, în puținele momente pe care le petreceau la Atena, nu aveau vreme să vină în adunare, și Cleon avea nenumărate privilegii să vorbească fără nicio piedică. Nicias încercă să ia măsuri, dar, speriat de amenințările lui Cleon, se retrase și, multă vreme după aceea, nu se mai auzi nimic despre el. Cu timpul, cetățenii bogați și cu vază renunțară să mai urce pe Pnix și gloata neștiutoare lua hotărâri în chestiuni foarte serioase. Așa se face că, la Mitilene, era cât p-aci să aibă loc un măcel groaznic, fiindcă nimeni nu se ridicase împotriva lui Cleon, care era violent, samavolnic și rău.

În al patrulea an de război, Mitilene se răsculă. Fără niciun motiv, partidul oligarhic din insulă ne înștiință într-o bună zi că nu mai voia să ni se supună și că trimisese soli la Sparta după ajutor. Eforii le făgăduiră un ajutor „imediat”. Când o hotărâre spartană e „imediată” înseamnă că trec luni până e dusă la îndeplinire. Singurul lucru pe care-l făcură a fost să trimită numaidecât pe strategul spartan Saletos în Mitilene. Noi am

trimis patruzeci de corăbii cu strategul Pahis și am început asediul care a fost de scurtă durată. Mitilene s-a predat. Când Pahis a acceptat predarea, a pus condiția ca soarta populației să fie hotărâtă de adunarea demosului. La Atena au venit reprezentanți ai Mitilenei care au încercat să vorbească în adunare, dar Cleon nu i-a lăsat. A ațâțat mulțimea și a cerut să se trimită lui Pahis ordin de a măcelări pe toți bărbații din oraș, adică vreo șase mii, iar pe femei să le aducă sclave la Atena. Mulți participanți la adunare s-au ridicat în picioare, înălțându-și amândouă brațele ca să respingă propunerea, dar omul acela groaznic înflăcărase mulțimea și pretutindeni nu se auzea decât un strigăt: „Moarte! Moarte!”

Noaptea aceea a fost una din cele mai dramatice pe care le-a trăit Atena

Stăpânul meu era înnebunit.

— De ce nu am treizeci de ani! De ce nu am dreptul să vorbesc în adunare! Hotărârea de azi e o catastrofă! Întreaga Eladă se va înfiora și va porecli Atena: cea pătată de sânge! Să mergem la Nicias, Silicos!

Am alergat prin întuneric la Nicias.

— Trebuie să facem ceva, strategule! Are să se întâmple un lucru cumplit! Trezește-te! Du-te la prietenii tăi din Bulé! Spune-le să convoace dis-de-diminează adunarea. Nava pleacă în zori cu ordinul de masacru! Trebuie s-o oprim!

— Hotărârea de ieri e o mare crimă, dar...

— E o crimă și o greșeală politică!

— Da, dar ce-i de făcut? O mulțime de oameni au votat ieri pentru Cleon... spuse Nicias oftând.

— Strategule! În politică, rolul cel mai important îl are acțiunea, nu numărul!

Mulți alții alergaseră în noaptea aceea, care la eponim, care la vreun prieten strateg, care la pritan. În cartierul Cillea domnea mare agitație, deși în cartierele populare era liniște. Fiara dormea.

— Nici pe Saletos n-ar fi trebuit să-l ucidă, spuse stăpânul meu înainte de a se culca, adică spre ziuă. Să avem un strateg spartan prizonier și să nu cerem nimic în schimbul vieții lui! De altfel, el însuși a propus asta! Spartanii ar fi ridicat asediul Plateii! Dar cine se mai pricepe în politică!

Corabia care ducea ordinul de măcel plecă în zorii zilei următoare, iar la adunarea extraordinară convocată la Atena luară parte toți pentacosimedimnii și toți cavalerii, și se ridicară împotriva lui Cleon, care se străduia să ațâțe iar mulțimea. Oratorii izbutiră să convingă demosul să anuleze ordinul și să trimită o altă corabie spre Mitilene. Îndată după ce al doilea ordin fu scris, reprezentanții din Mitilene, care se aflau la Atena, alergară într-un suflet la Pireu, cumpărând o mare cantitate de alimente, le încărcară pe corabia care avea să plece, îi făgăduiră trierarhului daruri bogate, plătiră schimburi duble pentru ca vâslele să nu stea o clipă și rămaseră pe dig, cu lacrimi în ochi, înălțând rugi către Poseidon, până ce corabia dispăru dincolo de Capul Sunion.

În felul acesta, prestigiul Atenei fu salvat, în timp ce Sparta, neavând un prestigiu căruia să-i poarte de grijă și nici aliați de menajat, măcelări pe loc pe cei două sute de plateeni rămași în cetate care li se predară.

Când se află la Atena de crima de la Plateea, indignarea oamenilor nu mai știa unde să se reverse. Totuși, avu prilejul să se potolească chiar în zilele acelea. Euripide care, după Sofocle, era noua glorie a Atenei, scrisese tragedia *Andromaca*. Aflându-se că tragedia era inspirată din nenorocirile pe care troiana le îndurase la Sparta, câțiva bogătași l-au asaltat pe Euripide, manifestându-și dorința de a suporta cheltuielile spectacolului. La premiera *Andromacăi*, entuziasmul era atât de mare, încât mulțimea îl ridică pe brațe pe tragedian încununat cu lauri și-l duse în agora. Tragedia se jucă mai multe zile în șir, cu teatrul plin de lume. Înainte de al doilea cânt al corului, Andromaca, personaj interpretat de un actor neîntrecut, scotea un strigăt puternic, fiindcă, vrând s-o ucidă, Menelau o târa prin palat împreună cu fiul ei. Iată ce spunea:

*Voi, cei mai demni de ură dintre oameni
spartani vicleni, semănători de vrajbă,
voi, brute ne-ntrecute în minciună,
fățarnici, roși de pismă...*

Atât de puternice erau aplauzele, atât de mare entuziasmul mulțimii și strigătele de la galerie, încât Andromaca trebuia să iasă din nou și să repete scena.

— Dau un talant pentru ca trupa să joace *Andromaca* în principalele orașe din Elada! spuse stăpânul meu.

— Un talant e prea puțin! spuse Calias, cumnatul lui.

— Atunci mai dă și tu ceva. Să dea și alții, să dea și Cefalos.

Tragedia se jucă mult timp la Atena, apoi trupa plecă în turneu.

— Am crezut pe vremuri că Peloponesul are să flămânzească repede! spunea stăpânul meu și clătina din cap când auzea de acțiunile navale de război ale spartanilor.

— Războiul ține de cinci ani și văd că Peloponesul n-a pățit nimic.

— Cum să pățească ceva și cum să flămânzească, stăpâne? Istmul e a lor, pot să aducă ce poftesc. Nu uita că Sicilia e un cuib de viespi dorece, de unde le sosește uneori și grâu.

— Sicilia... Ar trebui să ne hotărâm să facem ceva serios în direcția aceea...

— Nu-ți ajunge cât s-a întins războiul? De la Corcira la Mitilene și de la Potideea la Gition, toată lumea e în război.

— Nu extinderea războiului are vreo importanță, Silicos! Important e că nu purtăm război în punctele cele mai importante. Închipuie-ți ce ar fi dacă am cuceri și dacă am organiza Sicilia. Îți amintești că, la începutul războiului, lacedemonienii aveau de gând să construiască cinci sute de nave în Sicilia? Eu aș fi construit o mie și aș fi ajuns stăpânul lumii!

— Ni se prezintă o ocazie bună să trimitem flotă în Sicilia, Alcibiade. Leontinii, care sunt în stare de război cu Siracuza, ne cer ajutor. Au trimis soli la Atena.

— Știu. Fie ca demosul să hotărască mâine așa cum se cuvine.

Demosul hotărî așa cum se cuvenea, dar nu acceptă să trimită decât douăzeci de nave.

— E o hotărâre dreaptă, prieteni, spuse seara Alcibiade, dar de ce trimitem atât de puține nave? Antiohos, adu vin!

Încetul cu încetul, Antiohos, omul care prinsese prepelița stăpânului meu - devenise omul casei. Îi răspunse că nu mai avea vin. Stăpânul meu se înfurie, își luă prietenii și se duse în altă parte. Unde anume s-ar fi putut duce dacă nu la Timandra? La devotata Timandra, care i se uita în ochi și era totdeauna la dispoziția lui.

— Dacă-l pierd pe Alcibiade, cred că-mi pierd și viața, îmi spuse ea într-o zi.

Alcibiade îi cumpărase lângă poarta lui Diohares o casă drăguță, o adevărată bijuterie, unde mă duceam și eu atât cât să nu par indiscret. Ghemuit într-un colț, mă lăsam învăluit de dulcea vrajă a vocii ei. De multe ori plecam de la ea trist și fără chef, și mă îndreptam spre partea de jos a orașului, unde, în fața unor cămăruțe, sclipeau luminile micilor felinare care ardeau toată noaptea în cinstea Afroditei Pandemos...

La Atena, prilejurile de distracție erau acum rare din cauza războiului și a ciumei, iar în lunile când stăpânul meu pleca în campanie, nu știam ce să fac. Când era el la Atena, se schimbau lucrurile. În jurul lui totul se însuflețea, viața era clocotitoare. Scorena tot felul de distracții, de jocuri și de pariuri. Numai că în perioada aceea era deseori plecat. Lipsi odată aproape zece luni, însoțindu-l pe strategul Demostene în campania din Acarnania, în momentul gravei înfrângeri suferite de aliații Corintului, înfrângere care a dat măsura priceperii acestui strateg. Era prima adevărată, mare victorie a Atenei, pe care războiul o obișnuise cu atâtea nenorociri. Și cealaltă splendidă victorie, de la Sfacteria, tot lui Demostene i se datorează, deși după aceea Cleon s-a plâns în adunare împotriva lui.

Micul corp expediționar pe care-l trimisesem în Sicilia ca să-i ajute pe leontini nu putuse să schimbe situația și strategul - dacă nu mă înșel era Lahes - ceru întăriri. Bulé hotărî să trimită încă patruzeci de nave, comandate de strategii Eurimedon și Sofocle. Cu ei urma să plece și Demostene, care, fără a face parte din conducere, urma să fie consilierul celorlalți doi. Stăpânul meu plecă își el. Își luă armele falnice, care străluceau de aur, îi ceru lui Hiparete să-i pregătească o saltea moale ca să doarmă bine, îi luă rămas bun de la Timandra și plecă.

Flota atinse țărmul Peloponesului, trecu de Capul Tenaron și se pregătea tocmai să intre în Marea Ionică, trecând pe la capătul Pilosului - marea era calmă și corăbiile navigau pe lângă țărm - când Demostene porunci flotei să se oprească. Privirea lui fără greș recunoscuse importanța strategică a limbii aceleia de pământ care se unea cu uscatul printr-un gât. Se sili să-i convingă pe cei doi strategii să se oprească acolo câteva zile ca să fortifice promontoriul și să lase o garnizoană.

— Pentru ce? strigă Eurimedon. Ce să căutăm noi pe pietrele acestea pustii? Trebuie să ajungem cât mai repede în Sicilia!

Demostene insistă.

— E o poziție foarte importantă! Nu vedeți? Câștigăm astfel o fortăreață permanentă în Laconia și umilim Sparta, spuse el arătând locul pe care voia să-l fortifice.

Stâncile înalte ale promontoriului se prăbușeau brusc în mare. În dreapta se afla Sfacteria, o insulă lungăreață, care închidea un golf mare și adânc, în apropiere de Pilos.

— Priviți portul! Dacă fortificăm cele două capete ale Sfacteriei, îl avem la dispoziția noastră. E la câteva stadii de inima Laconiei și poate deveni un refugiu pentru iloți...

— Dacă vrei să risipești banii democrației, spuse celălalt strateg, să știi că în Pelopones sunt multe țărmuri pustii și abrupte!

Flota porni spre Corcira, dar Poseidon dezlanțui o furtună puternică și navele fură împrăștiate și amenințate să se scufunde. Una câte una, escadrele se întoarseră în golful Sfacteriei căutând adăpost și așteptând să se astâmpere marea. Atunci Demostene ceru strategilor să dea ordin ostașilor să clădească un zid la capătul Pilosului. Strategii se împotriviră. Demostene vorbi cu ofițerii și cu comandanții detașamentelor, dar nici ei nu voriră să-l asculte. Se adresă soldaților, tot fără rezultat. Furtuna se întetea. Sufla un vânt dinspre sud care ridica valuri uriașe. Marea spumega în jur. Vâslașii și hopliții, care se odihniseră două zile, se declarară gata să se pună pe treabă și Demostene le ațâță amorul propriu:

— Suntem în campanie, băieți! Nu-i rușine să stăm cu brațele încrucișate, așteptând să se potolească dumneaei? și spunând acestea arată marea. Veniți să dați o mână de ajutor! Am un plan extraordinar!

Și în timp ce la început nimeni nu voia să se apuce de treabă, până la urmă se puseră cu toții pe lucru. Toată armata muncea și căra. Țărml pustiu răsună de porunci, se auzeau în ritm strigătele: cia! Fără unelte și fără specialiști, oamenii izbutiră să ridice în șase zile un zid înalt și destul de solid ca să-i țină în loc pe spartani, care, grei de cap cum sunt, nu se pricep să lupte sub ziduri. Cu multă trudă, Demostene izbuti să-i convingă pe cei doi strategii să-i lase cinci nave și o sută douăzeci de ostași.

Îndată după ce vântul se potoli, restul flotei plecă. Alcibiade rămase cu Demostene la capul Pilos.

— Da, Silicos, acolo zic și eu! îmi spunea el mai târziu. Să fii în Laconia cu un strateg ca Demostene și cu un pumn de voinici! Așa da! Nu un fleac de campanie!

Lui Demostene i se alăturară curând niște ostași mesenieni, care, aflând că atenienii fortificaseră un colț din vechiul pământ al Meseniei lor, sosiră de la Naupactos și, punând piciorul pe pământul Pilosului, jurară să-l păstreze sau să moară.

Sparta n-a prea luat în seamă zidurile ridicate la Pilos. Mai mult chiar, eforii au primit la început vestea fără să-i dea prea multă importanță.

— la te uită! spuneau ei. Au clădit un zid la Pilos! O să trimitem două companii și o să-i prindem pe toți în capcană...

Totuși, îi porunciră lui Arhidamos, care pornise iar spre Atica, să se întoarcă înapoi. Între timp, Sparta trimise „două companii” care dădură vreo două asalturi împotriva zidurilor lui Demostene, fără să poată sprijini de el măcar o scară.

Când mai sosi însă o armată și întreaga flotă peloponesiacă, compusă din șazeci de nave, situația deveni serioasă pentru strategul nostru. Din fericire, apucase să trimită o navă militară la Corcira, unde se afla flota noastră, ordonându-i, de data aceasta, să se întoarcă. Noroc de sălbăticia locului. De jur împrejur se întindea marea, în care se prăvăleau stânci abrupte, ce păreau suspendate. Într-un singur loc pietroaiile se răreau pentru a face loc unei mici plaje liniștite, dar și aici era greu să te năpustești la atac, fiindcă nivelul apei era scăzut, bancuri de nisip erau multe și o corabie nu se putea apropia decât cu mare greutate de mal. Dar câtă flotă se adunase în jur! Șazeci de nave, sub comanda strategului Trasimelide, închideau marea, în timp ce pe uscat forfoteau hopliți și ostași ușor înarmați. Sfacteria, insula aceea lunguiață, bloca golful adânc, lăsând într-o parte loc de trecere pentru vreo opt nave, în timp ce în partea cealaltă, în direcția fortăreței noastre, cu greu puteau trece două nave deodată. Spartanii se gândiseră să blocheze cele două treceri cu nave legate trainic una de alta, ceea ce ar fi fost o stavilă pentru flota noastră și ar fi împiedicat-o să intre în port. Atâta doar că, pentru reușita planului lor, ar fi trebuit să pună mâna pe Sfacteria. Spartanii traseră la sorți în fiecare detașament și trimiseră la Sfacteria patru sute de ostași având

în frunte pe un oarecare Epitadas. Fortificară bine insula și, înainte de a-și pune în aplicare planul de a bloca cele două treceri, încercară să cucerească promontoriul printr-un atac de pe mare. Demostene înțelese ce aveau de gând și, alegând șaiszeci de hopliți, coborî pe malul mării, în punctul unde se forma o mică plajă.

Navele spartane se apropiară, dar locul nefiind destul de adânc, atingeau fundul. Lacedemonienii strigau ca să-i înspăimânte pe ai noștri și înjurau pe comandanții care nu se apropiau cu vasele lor, de teamă să nu se lovească de vreo stâncă submarină. Dintr-o corabie se ridică un glas puternic.

— Supune-te lui Brasidas! strigă un hoplit, în picioare la prova. Te tocmești pentru rabla ta de corabie? Înainte pentru Sparta!

Conducătorul se supuse și nava se apropie.

Brasidas se pregătea tocmai să sară în mare, când unul dintre hopliții noștri, cumpănindu-și bine sulița, o aruncă spre el cu toată puterea. Arma vâjâi prin aer, izbi drept în mijloc scutul lui Brasidas, alunecă pe fier și-l răni pe spartan la umăr. Din cauza izbiturii puternice, scutul îi scăpă din mâini și căzu în mare. Îl mai loviră și alți atenieni, printre care și Alcibiade. Atins de trei sulițe, Brasidas căzu sângerând pe spate, înapoi, în corabie. Comandantul se zăpăci și corabia se îndepărtă. Unul dintre ai noștri intră în apă până la brâu și se duse să ia scutul.

Ziua trecea. În amurg, Demostene văzu apropiindu-se întreaga noastră flotă, adică vreo cincizeci de corăbii, care navigau cu vâsle și cu pânze.

În zorii zilei următoare, flota noastră atacă și lovi corăbiile dușmane în golful Pilos. Spartanii nu se așteptau să dea lupta atât de curând și-și pierdură capul când, în lumina palidă a zorilor, văzură cincizeci de corăbii înaintând împotriva lor. Nu apucară nici măcar să se așeze în linie de bătaie. De jur împrejur, pe țărm, se adunase toată armata spartană răcnind ca să încurajeze echipajele. În zadar! Aproape că nici n-a fost luptă. De la primul atac am capturat cinci corăbii. Celelalte o luară la fugă, ca echipajele să aibă timp să se arunce pe țărm și să iasă din apă. Navele noastre se apropiară cât era posibil, aruncară cârlige și, vâslind cu toată puterea, se siliră să tragă navele dușmane de pe plajă. Spartanii le legară cât îi tăia capul și o mulțime de ostași se repeziră să le apere. Navele noastre fură

nevoite să iasă în larg, dar flota dușmană nu se mai urni de pe plajă. Așa se face că cei patru sute de ostași din Sfacteria se pomeniră blocați pe insulă.

În ziua aceea eforii puseră următoarea întrebare strategilor lor:

— Și acum?

Iar aceștia răspunseră:

— Asediind, asediați.

Eforii aveau de ce să-și piardă liniștea pentru patru sute de ostași de elită ai Spartei. Își luară picioarele la spinare și în ziua aceea se înfățișară toți cinci, venind din Sparta, ca să constate cu ochii lor situația. Văzură navele noastre de pază în jurul Sfacteriei și auziră glasurile și cântecele flăcăilor noștri. Fără să dea ascultare celor cu sânge fierbinte ca Brasidas, care, în ciuda rănilor căpătate, voia să pornească la atac cu corăbiile rămase, eforii luară imediat o hotărâre. În ziua următoare trimiseră un crainic la Demostene cu o cerere de armistițiu! Cereau armistițiu ca să poată trimite soli la Atena pentru pace.

— Și care sunt condițiile? îl întrebă Demostene pe crainic.

— Lacedemonienii vă lasă garanție toate corăbiile de război aflate aici...

— Și cele din alte porturi, adăugă Demostene.

— La expirarea armistițiului ni le veți înapoia...

— ...doar n-am înnebunit..., șopti stăpânul meu, care se ținea de o parte și asculta.

— Pe toată durata armistițiului, continuă crainicul, nu vom ataca zidul. În schimbul acestor condiții, eforii vă cer să puneți o corabie la dispoziția solilor noștri ca să plece numaidecât la Atena. În lipsa lor, să nu încercați să ocupați Sfacteria. Lăsați-ne să trimitem pe insulă vin și alimente pentru hrana celor patru sute.

— Bine! spuse Demostene. Numai că alimentele le vom duce noi cu o navă a noastră, iar dacă vreunul din cei patru sute va încerca să fugă, vom considera că armistițiul a fost rupt.

Crainicul plecă, apoi se întoarse și armistițiul fu încheiat.

— Ehe! îi strigă stăpânul meu lui Demostene. Să fi avut eu atâtea corăbii câte ai tu, nu acceptam armistițiul. Îi atacam noaptea prin surprindere și puneam mâna pe cei patru sute din insulă!

— Dacă ai fi refuzat armistițiul, ai fi făcut o mare greșeală, Alcibiade. Nu ți-ai dat seama cât de mare e dezastrul lor. Pe câte-mi aduc aminte, e pentru prima oară că mândra și trufașa Sparta e silită să ceară armistițiu. Și mai ales într-un război pe care l-a vrut ea însăși, chipurile ca să-și apere aliații. Acum e gata să-și părăsească și aliații și prietenii de dragul a patru sute de ostași. Îți închipui cât de zguduit va fi întregul Pelopones aflând că solii Spartei pleacă la Atena cu o corabie a noastră ca să ceară pace! Poate că se termină războiul, Alcibiade! Clipa asta e măreață. Fie ca zeița Atena să lumineze demosul să ia hotărârea cea dreaptă. Mă tem doar de Cleon!

— Tu ce sfat ai fi dat, Demostene?

— E o ocazie nesperată, prietene, trebuie să profităm cât putem de situație. Dacă unchiul tău ar fi trăit, sunt sigur că ar fi fost de acord. Prestigiul Spartei se năruie. Eu aș fi sfătuit demosul să facem armistițiu numai cu Sparta și aș fi început tratative de pace fără grabă, blocându-i, firește, mai departe pe cei patru sute din Sfacteria.

— Nu văd unde vrei să ajungi.

— Bagă de seamă! Aș fi continuat războiul împotriva celorlalți aliați. Aș fi atacat întâi Corintul și Megara cu forțe cât mai mari și i-aș fi învins unul câte unul pe aliații Spartei, care ar fi fost nevoită să asiste neputincioasă și să vadă cum îi vine și ei rândul. În clipa când un dușman puternic și important se umilește cerând pace, e o mare greșeală, Alcibiade, să-l împiedici să se umilească, dovedindu-i că te mai temi de el. Sparta a făcut această greșeală când a izbucnit ciuma și noi le-am trimis soli să cerem pace. Dacă ar fi primit atunci propunerea noastră, Liga s-ar fi destrămat, fiindcă nici noi n-am fi avut convingerea că o merităm. Pe când așa, refuzul Spartei ne-a ajutat să ne revenim. Când dușmanul se prăbușește, nu trebuie să-l împingi la desperare. Și, apoi, există ceva și mai important. Știi cu câtă atenție urmărește Artaxerxe problema grecească. Dacă noi acceptăm să facem pacea cerută de ei, cum vor mai trimite spartanii soli la Susa? Toate problemele despre care ți-am vorbit cer să fie examinate cu multă atenție și îndemânare. La nevoie, aș fi trimis o solie a noastră la Sparta ca să tărăgăneze convorbirile. Chiar și la Delfi ar fi trebuit să cerem un oracol dând câteva daruri scumpe, pentru ca zeul să întârzie cu răspunsul. Aș fi mers chiar până acolo încât aș fi predat vreo

douăzeci din cei patru sute de oameni de pe insulă, pentru ca spartanii să fie mai blânzi în timpul tratativelor!

— Păcat că n-am treizeci de ani! exclamă cu vioiciune stăpânul meu. Aș fi vorbit în fața demosului! Dar de ce nu te duci tu însuși la Atena?

— Și dacă se-ntâmplă aici ceva, Alcibiade? De altfel, eu nu sunt om politic. Nu mă pricep să găsesc vorbele cele mai convingătoare, nu știu cui și când să vorbesc... Am scris însă unor prieteni...

Când veștile despre cele întâmplate la Sfacteria și odată cu ele solii Spartei, umili și sfioși, ajunseră la Atena, lumea nu știa ce să mai facă de bucurie. Vedeai oameni râzând singuri pe stradă, trecători salutându-se de departe, făcând glume cu privire la Sparta, și mulți îmbulzindu-se toată ziua în fața Tolosului, sperând să poată vedea pe solii spartani, care, în așteptarea adunării demosului, se cuibăriseră acolo ca niște bufnițe și nu mai ieșeau.

Cleon zbieră urât în adunare când spartanii declarară că oferă pacea în schimbul celor patru sute de la Sfacteria, dar nimic altceva. Cererile demagogului, care voia înapoierea Niceii și a Troizeniei, pierdute cu mult înainte de libățiile de pace pe treizeci de ani, erau nelalocul lor și justificau învinuirile peloponesienilor că vrem să subjugăm pe toți elenii. Dar ce furie, ce nebunie se dezlănțui când spartanii cerură demosului să numească împuterniciți cu care să discute!

În loc să profite de ocazie și să înceapă tratative, pe care apoi să le trăgăneze cât mai mult, s-ar fi zis că Cleon are să pleznească de furie. Începu să împroaște cu înjurăturile cele mai murdare pe toți cei ce încercau să sprijine propunerea Spartei, care oferea „pace” și nimic altceva. Zbieretele demagogului îi zăpăciră pe spartani, care nu mai cerură să ia cuvântul ca să explice simplu și frumos că nu erau obișnuiți, că nu puteau vorbi în fața mulțimii și că de aceea preferau să se înțeleagă cu împuterniciții demosului.

Așadar, solii plecară și corabia noastră îi aduse înapoi la Pilos. Îndată după sosirea lor, armistițiul luă sfârșit. Se pare că spartanii încercaseră să ia zidul cu asalt, așa că Demostene refuză să înapoieze cele peste șaiszeci de nave de război...

Blocarea Sfacteriei nu era treabă ușoară. Flota noastră nu se putea aproviziona cu apă decât de la un singur izvor care nu era

destul de bogat și, când bătea vântul de sud, navele de patrulare ieșeau cu greu în larg. Spartanii izbuteau să trimită alimente pe insulă prin iloți, cărora le promiteau libertatea și care plecau înot, târând după ei câte o bărcuță.

La Atena, oamenii începură să-și piardă răbdarea și Cleon se lăudă la o adunare, de față fiind și Nicias, care era atunci strateg, că, dacă ar fi fost în locul lui, ar fi terminat campania în douăzeci de zile și i-ar fi adus în lanțuri la Atena pe cei patru sute din Sfacteria. Nicias îi răspunse:

— Dacă-i așa, pleacă tu ca strateg!

Demagogul se zăpăci, căci se prinsese în propriile lui vorbe, și încercă să scape. Dar Nicias stăruie, oamenii începură să-și bată joc de el, astfel că fu silit să plece în fruntea întăririlor trimise lui Demostene. Între timp, un incendiu distrusese pădurea din Sfacteria, astfel că atacul avea să fie mult mai ușor. De altfel, Demostene pregătise totul.

În toată povestea asta, nimeni nu observase un lucru, pe care eu vreau să-l scot în evidență, și anume atitudinea lui Nicias. Poți să te temi, bunăoară, de o campanie militară cum a fost cea de mai târziu din Sicilia, da, înțeleg. Dar ca o campanie să înceapă, să se desfășoare strălucit și tu să te ridici în adunare și să propui ca strateg pe un rival politic, știind că se pricepe la tăbăcit piei, dar că nu cunoaște o iotă din arta războiului, să faci lucrul ăsta numai și numai ca să-l umilești – este, după mine, aproape o trădare.

Dar la așa ceva nu s-a gândit nimeni, fiindcă, înainte de expirarea termenului de douăzeci de zile fixat de demagog, pe porțile Pireului intrau, legați doi câte doi, cei două sute optzeci de prizonieri spartani, care supraviețuiseră. Dintre aceștia, o sută douăzeci aparțineau celor mai bune familii din Sparta. În urma lor – firește, totul fusese înscenat – pășea Cleon. Nu îndrăznise să încalece un cal, de teamă să nu-l trântască. Ținea în mână o sulită și avea aerul unui cioban care mână în fața lui o turmă de oi.

Toată Atena se adunase pe Zidurile lungi ca să-i vadă pe spartani. Treceau, străduindu-se să țină capetele sus, și mulțimea nu scotea o vorbă. O tăcere de moarte îi întâmpina. Spartanii se temuseră de înjosiri, de înjurături și de invective, crezând că suntem ca tebanii sau beoțienii!

La început, când s-a aflat în întreaga Eladă că neînvinșii, că vitejii Spartei aruncaseră armele și că se predaseră ridicând mâinile, nimeni n-a vrut să creadă. Din multe insule, din Chios și din Samos au venit reprezentanți, chipurile să ne felicite, dar în realitate ca să-i vadă cu ochii lor pe prizonieri. Fuseseră închiși în marile depozite din agora și distracția zilnică a atenienilor era să-i privească prin marile ferestre cu gratii. Cei unsprezece dăduseră ordine stricte ca nimeni să nu se apropie. Îi hrănea Bulé și le dădea ce cereau. La început cereau – după obiceiul spartan – trahana și atât. Paznicii le dădeau din mâncarea lor, spunând:

— De ce vă temeți? Nu mai sunteți la Sparta! Sunteți la Atena!

Curând oamenii prinseră curaj și cerură să mănânce și ei carne.

Atenianul care s-a bucurat cel mai puțin de victorie a fost Nicias. Îndată după sosirea prizonierilor spartani, vrând să-și răscumpere atitudinea, a luat șaiszeci de corăbii și a plecat spre Corint. A pustiit ținutul din jur, dar nimeni n-a dat prea mare atenție acestui lucru. Luni de zile, principalul subiect de discuție a fost Sfacteria.

Pentru noi războiul avea acum alt aspect. Se sfârșise cu invaziile în Atica! Uitasem de ele. Se sfârșise și cu pustiirea ogoarelor și a livezilor de măslini, cu incendierea vilelor și a caselor noastre de la țară. Cei care sufereau acum erau aliații Spartei. Atâta timp cât Pilosul se afla în mâinile noastre, atâta timp cât cei două sute optzeci erau la Atena, Nicias putea să cutureiere nestingherit țărmurile Peloponesului și, imitând pilda lui Demostene, să construiască o fortăreață la Metone...

— Cum nu i-a fost rușine? exclamă stăpânul meu. Auzi, Metone! Ce importanță are Metone? Trebuie să întărim Pilosul! Știi ce se întâmplă în momentul de față în Laconia, Silicos? Iloții fug și vin la fortăreața noastră, în jurul ei s-au adunat o mulțime de flămânzi, dar toți spun că preferă să moară de foame decât să mănânce și să fie sclavi. Acum o să zdrobim Sparta!

Așa vorbea întreaga Atenă. Toată lumea își recăpătase curajul. Țăranii, care avuseseră parte de atâția ani grei, se răspândiseră iar pe câmpiile Aticei și se apucaseră de treabă.

Dacă cineva îndrăznește să spună că cei din afara zidurilor trebuie să fie prevăzători, li se închidea gura cu următorul răspuns:

— Ați uitat de pușorii noștri? De cei trei sute de fii ai Spartei?

Da! În ciuda prezenței lui Cleon, Atena trăia zile mărețe. E lesne de închipuit cum se mai umfla în pene acesta după ce-și făcuse apariția în oraș mânănd prizonierii.

— Xerxe i-a ucis! Eu i-am prins vii!

Găsise – sau poate găsiseră alții pentru el – această formulă și o repeta în fiecare clipă. Dușmanii lui, cei care erau socotiți pe atunci la Atena coborâtori din familii vechi, îl combăteau cât puteau și spuneau că sandala pe care-o purta Cleon fusese cusută de Demostene. Aflând de aceste spuse, demagogul era să înnebunească de ciudă. În adunarea care se ținu îndată după victoria de la Sfacteria, după ce se lăudă pe sine și-i înjură pe spartani, Cleon, care în perioada aceea era idolul poporului, profită de ocazie ca să ațâțe oamenii împotriva celor bogați și împotriva familiilor vechi. Dar bucuria și ușurarea care cuprinsese mulțimea erau atât de mari încât vorbele lui răsunară fără efect. Pe măsură ce trecea timpul însă, Cleon devenea tot mai sălbatic, și în adunare nimeni nu mai îndrăznește să-l înfrunte, afară de Lisicle, neguțătorul de oi, care voia să ajungă om politic.

Aici trebuie să mă întorc cu doi ani în urmă și să pomenesc de uimirea care cuprinsese întreaga Atenă când se află de căsătoria Aspasiei cu acest Lisicle. Dușmanii ei, vechii dușmani ai lui Pericle, răspândeau tot felul de mârșăvii, spunând că Lisicle era un adevărat țap în dragoste și alte lucruri de acest fel. Noi toți, rude și prieteni, am rămas cu gura căscată când am aflat totul. Îl cunoșteam pe Lisicle și numai la gândul că punea mâna pe Aspasia mă înfioram.

Și cele mai deștepte femei fac astfel de prostii!

În loc să rămână văduva lui Pericle – exista, oare, cinste mai mare? – stimată de toți și ferită de nevoi, deoarece fiul ei își moștenise tatăl și stăpânul meu, care o iubea, n-ar fi lăsat-o niciodată fără bani, găsisse cu cale să se recăsătorească. Dacă n-ar fi făcut acest lucru, vechii prieteni ar fi continuat să-i vină în casă și filosofii din generația nouă ar fi dorit s-o cunoască. Neguțătorul de oi avea și el casă deschisă și pofta la banchete pe oamenii cei mai aleși din oraș, dar cei mai mulți dintre ei

găseau pretexte ca să nu vină. Stăpânul meu mergea și el rar la Aspasia, târându-mă și pe mine după el. Zei, ce plictiseală! Casa era pustie și fără viață. Ascultând de sfaturile Aspasiiei, Lisicle o împodobise cu multe lucruri frumoase, dar ori de câte ori îi călcam pragul, mă simțeam cuprins de o adâncă melancolie. Era sentimentul pe care-l ai când vezi o pregătire pentru cineva sau pentru ceva care nu va fi niciodată.

Deși era acum o femeie în vârstă, Aspasia era mereu frumoasă, dar cam morocănoasă și amărâtă, fiindcă nu izbutise să-și impună bărbatul societății. Încea să facă din el un om politic, însă Cleon își păstra bine poziția.

Pe de altă parte, Nicias făcea tot ce putea ca să se uite atitudinea pe care o luase în problema Sfacteriei. Aceste eforturi făcuseră din el un om activ și îndrăzneț. Luă câteva corăbii și porni spre Citera unde făcu o campanie rapidă și ușoară. Cuceririle cele două orașe ale insulei, se purtă cu blândețe față de locuitori, hotărî tributul pe care urmau să-l plătească Ligii și se întoarse la Atena. Începu să câștige popularitate și îndrăzni să ia cuvântul în adunare.

Aflând că le-am luat Citera, spartanii își pierdură cu desăvârșire curajul. La începutul războiului se temuseră atât de mult de această posibilitate încât făcuseră libații lui Poseidon ca să scufunde insula și trimiseseră gărzi pe țărmurile Laconiei, de teamă să n-o prădăm. Soldații lor vedeau trupele noastre coborând de pe nave și pustiindu-le pământurile, dar nu îndrăzneau niciodată să le înfrunte și rămâneau închiși în fortărețele provizorii pe care le clădiseră.

Spartanii erau foarte neliniștiți.

— De ce i-am ascultat pe corintieni? strigau ei. De ce l-am ascultat pe Stenelaide! Trei sute de voinici de-ai noștri sunt prizonieri la Atena! Pilos e în mâinile atenienilor, am pierdut Citera, ne-au pustiit pământurile!

Dar teama lor cea mare era să nu se răscoale iloții.

— Dacă dă și năpasta asta peste noi, suntem pierduți! își spuneau între ei. Și, ca să scape de pieire, făcură un lucru care se potrivea întocmai cu ceea ce spusese Euripide despre ei:

*Voi, cei mai demni de ură dintre oameni
spartani vicleni, semănători de vrajbă.*

Cei cinci efori, cinci spirite ale răului și ale întunericului, dădură o proclamație în care se arăta că vor elibera pe toți iloții viteji ce se distinseseră în război. Stabiliră o zi și, pe un stadion destinat exercițiilor militare, se adună o mulțime de iloți aleși dintre cei ce luptaseră în armata spartană.

Unul dintre efori spuse:

— Sparta e recunoscătoare. Ea respectă pe viteji. Vitejii sunt liberi. Vor trece cu toții prin fața unei comisii, care va hotărî.

O comisie alcătuită din comandanți începu să cerceteze activitatea militară a fiecărui om și, fiindcă erau mulți - se adunaseră vreo patru mii - nu isprăviră înainte de căderea nopții. Cei rămași se culcară acolo, pe pământul gol, ca să nu piardă neașteptata ocazie de a deveni oameni liberi. În ziua următoare, trierea continuă.

Comisia alese două mii de iloți. În bucuria generală se alcătui un alai care, cu cântece avântate, se îndreptă spre templul zeiței Artemis, unde avu loc o mare serbare și unde se aduseră jertfe. Iloții eliberați fură împodobiți cu cununi și primiți la masa comună. Și iată urmarea: peste câteva luni, niciunul din cei două mii de iloți eliberați nu mai era în viață. Cum s-au petrecut lucrurile? Cum au fost uciși? Au fost oare otrăviți toți, la masa comună? Nimeni n-a aflat vreodată! Mă trec fiori când mă gândesc la asta, la complotul urzit de Sparta întreagă ca să ucidă două mii de oameni. Mă cuprinde groaza când mă gândesc ce geniu rău trebuie să se ascundă în fiecare spartan, ca să poată ajunge la o asemenea exterminare, sistematică și calmă, supusă parcă unui destin inevitabil al distrugerii. Nenorocirile sălbăticesc pe oameni și-i îndeamnă la fapte cumplite, dar numai în Sparta se putea întâmpla o astfel de mârșăvie, numai în Sparta era posibil să se împodobească victimele cu cununi asemenea animalelor pregătite pentru jertfă și apoi, în curs de câteva luni, să fie ucise, cine știe cum, câteva în fiecare zi. În fața acestei fapte, toate celelalte săvârșite de spartani par jocuri nevinovate.

În timp ce la Sparta aveau loc evenimente de acest fel, am aflat și alte amănunte despre zăpăceala ce-i stăpânea. Ca în fiecare an, câteva din navele noastre porniseră să încaseze tributul de la orașele Ligii. În anul acela s-au întors și cu un prizonier important, cu Artafarne, trimisul personal al Marelui rege la Sparta. Flota noastră îl prinsese lângă Strimon. Purta cu

el scrisori în limba asiriană, pe care un oarecare Zopiros, care trăise mulți ani la Susa, le-a tradus. Artaxerxe spunea eforilor că nu înțelesese nimic din cele comunicate până atunci, de unde reieșea că-i mai trimiseseră și alte solii. Dacă voiau într-adevăr să se înțeleagă cu el, îi invita să trimită noi soli care să-l însoțească pe Artaxerxe și să aducă instrucțiuni deslușite pentru încheierea unei alianțe.

— Trebuie să profităm de această ocazie! spunea Alcibiade prietenilor săi. Să copiem scrisorile și să le trimitem în toată Elada! Eu n-am încă dreptul să vorbesc în adunare, dar tu, Panaitios, poți să faci această propunere!

— Nu te lăsa târât de entuziasm și de indignare, Alcibiade, răspunse Panaitios care era ceva mai în vârstă decât el. Nimeni în lumea elenică nu va sări în sus, nimeni nu se va revolta împotriva Spartei pentru că dorește să se alieze cu Artaxerxe. S-ar putea chiar ca aliații noștri să ne acuze în taină că n-am reușit noi cei dintâi să facem propuneri lui Artaxerxe. Cred că nu greșesc, fiindcă, în împrejurările de azi, Sparta e un dușman mai aprig decât Susa.

Tânărul Harmide tresări la vorbele lui Panaitios. Nu spuse nimic, roși și-l privi pe stăpânul meu drept în ochi, așteptând să audă ce va spune.

— Și ce putem aștepta noi de la Marele rege? întrebă stăpânul meu cu oarecare nemulțumire.

— Bani! răspunse Panaitios cu glas tăios.

Într-adevăr, Atena avea mare nevoie de bani. Tributul aducea un venit mare, dar războiul cerea și mai mult. Hopliții, ofițerii, călăreții, vâslașii și comandantii de nave aveau lefuri ridicate și fiecare companie costa sume enorme. Ce-ar fi spus, oare, Pericle dacă ar fi trăit, el, care stabilise prin lege toate aceste lefuri? Ce ar fi spus văzând cum se topește tezaurul de pe Acropole?

După citirea scrisorilor lui Artaxerxe, Bulé hotărî să-l trimită pe persan înapoi la Susa însoțit de solii noștri. În felul acesta voiam să aflăm care erau intențiile Marelui rege. Dar când solii au ajuns în Ionia, au aflat de moartea lui Artaxerxe și s-au întors.

Trecuse un an de la evenimentele din Sfacteria, când niște iloți s-au predat garnizoanei noastre din Pilos și ne-au informat că Brasidas, un tânăr spartan plin de energie, pregătea o

expediție. Iloții ne asigurau că va fi o expediție îndepărtată, deoarece eforii îi făceau mari greutatea lui Brasidas, refuzând să-i dea armată.

— Nu va pleca niciun spartan, spuneau iloții, numai perieci și alți peloponesieni.

— Atât de puțină încredere au în Brasidas? îl întrebă Alcibiade pe unul dintre iloți.

— Sparta e totdeauna bănuitoare față de cei care depășesc măsura obișnuită. Și Brasidas e un om deosebit. Băgați de seamă!

— Cum adică „deosebit”?

— Păi!... Nu gândește ca un spartan... Nu știu cum să spun... e bun și blând, are o inimă deschisă...

— Silicos, spuse stăpânul meu. Astăzi îmi chem prietenii acasă! Brasidas ăsta are să aprindă un foc în Tracia!

— În Tracia?

— Dar unde în altă parte? E vorba de o expediție îndepărtată! Aici nu poate să vină! Nu l-ar lăsa eforii, de teamă să nu măcelărim prizonierii. Punctul slab e Tracia, Silicos. Bogăția ei e în stăpânirea unor popoare pe care noi le numim „aliate”, deși am avut din totdeauna, încă de pe vremea lui Miltiade, greutatea cu ele. Pericle ar fi trebuit să pornească o campanie militară serioasă în Macedonia și Tracia, ca să zdrobească pe toți prințșorii aceia și să întemeieze peste tot orașe cu mulți coloni. Acuma pornește într-acolo un Brasidas oarecare cu câțiva perieci cărora le put picioarele și noi trebuie să ne frământăm și să luăm măsuri.

Seara veni la noi prietenii stăpânului meu. Veni și Demostene, care, după evenimentele de la Sfacteria, îl stima și-l iubea pe Alcibiade.

— Ați aflat, desigur, noutățile aduse de iloți, spuse stăpânul meu.

— Le-am aflat. Încotro crezi tu că are să pornească Brasidas?

— În Tracia.

— În Tracia? Ce să facă acolo?...

Demostene își spuse și el părerea:

— Eu nu cred că va merge atât de departe, dragul meu. Mai curând cred că Sparta a mirosit ce planuri avem noi cu privire la Beoția și-i trimite întăriri.

— Planuri cu privire la Beoția? Dar despre ce e vorba? Întrebară unii.

Toți cei de față erau oameni de încredere. De altfel, întruniri mai mari nu făcea nimeni de frica lui Cleon. Pe vremea aceea calomnatorii forfoteau la Atena și puteau foarte ușor să te denunțe pentru complot împotriva demosului. Orice măsură de prevedere era binevenită.

Demostene se aplecă spre cei de față și expuse planurile:

— Forțele principale împotriva cărora avem de luptat sunt Peloponesul și Beoția. Atâta timp cât prizonierii din Pilos sunt în mâinile noastre, atâta timp cât suntem stăpâni pe Citera, Peloponesul n-are să ne sâcâie prea tare. Trebuie să profităm de ocazie ca să atacăm Beoția și aveam de gând să facem curând acest lucru. După cum știți, la Atena trăiesc câțiva exilați beoțieni, care au acceptat să pună la cale comploturi în diferite comune mari din Beoția. Dacă secretul va fi bine păstrat, acțiunea va fi ușoară și eficace...

— E o idee bună, strategule, dar eu îmi mențin părerea. Chiar dacă Brasidas nu pornește spre Tracia, pozițiile noastre în această regiune trebuie să fie întărite. N-am nicio încredere în Sitalces, în Alexandru și Perdicas! Să mărim numărul garnizoanelor și o escadră a flotei noastre să plece la Amfipolis.

— Poate că ai dreptate, dar în clipa de față acțiunea împotriva Beoției este mai urgentă. Măine vom hotărî în Bulé deschiderea campaniei.

Se dovedi că stăpânul meu avusese dreptate. Brasidas plecă din Sparta și ajunse la Megara, cam în vremea când noi am trimis acolo armată, în speranța că vom putea cuceri orașul printr-un complot. Spartanul izbuti să împiedice intrarea noastră în oraș și, după ce am fost nevoiți să plecăm, a plecat și el. A trecut în Beoția, de acolo în Tesalia, de unde s-a îndreptat spre Macedonia și Tracia.

— Poimâine pornim iar la luptă, prieteni! Sclavi, turnați băutură, să petrecem mai departe cu vin neamestecat. Cântă, Timandra, cântece vesele și cu haz! Viața e atât de bogată, atât de frumoasă! Silicooos, blestematele de toți zeii! Cheamă flautistele!

Din camera alăturată, unde mă culcasem, am sărit în sus la glasul lui Alcibiade și, buimac de somn, am ieșit în grădină, după

care m-am înapoiat prin poarta principală. L-am văzut pe Socrate tupilat într-un colț al grădinii, de parc-ar fi stat la pândă. Se vede că auzise și el glasul lui Alcibiade, fiindcă făcu câțiva pași înainte și intră în sala ospățului, unde se aflau ceilalți, pe jumătate beți. Îndată ce cheflii îl simțiră pe Socrate, tăcerea se așternu peste ei și fețele lor luară o expresie de seriozitate, de spaimă aproape. Fără să-și ascundă nemulțumirea, stăpânul meu se ridică pe jumătate de pe patul lui și spuse oftând:

— Bine ai venit, Socrate... Poftește, rogu-te... Silicos! Adu perne!

— Mulțumesc, Alcibiade... N-ai vrea să-i spui lui Silicos să-mi aducă și puțină apă?

— Vrei să te speli?

— Nu... Vreau să-mi amestec vinul cu apă. Mi se pare că voi î beți neamestecat.

— Prin urmare, tragi cu urechea pe la uși, învățătorule! spuse Alcibiade jumătate supărat, jumătate în glumă.

— Glasul tău, prietene, îmi este atât de drag și de plăcut, încât îndată ce mă găsesc la distanța convenită ca să-l aud, nu mă pot împotrivi ispitei de a asculta tot ce spui...

Această lingușire bine gândită izbuti să schimbe iar dispoziția lui Alcibiade. Ochii lui străluciră și obraji i se îmbujorară. Îl luă pe Socrate de mână și-l rugă să se întindă lângă el, dar Socrate continuă pe alt ton:

— Cred însă, Alcibiade, că cel mai frumos dintre eleni trebuie să aibă și cel mai frumos dintre suflete, să nu ofere trupului său un număr atât de mare de plăceri încât să-l poată vătăma, ci să se străduiască, pe cât e cu putință, să se țină departe de excese și de josnicii. Și acum, nu începe să te dezvinovățești spunând că e război și că trebuie să profităm de viață! Nu trăim pentru asta (și făcu un gest circular cu mâna, oprindu-se ca din întâmplare la Timandra). Trebuie să trăim ca să ne cunoaștem mai bine pe noi înșine și să ne ferim, pe cât se poate, de patimi.

Așa se întâmpla adesea în anii aceia, când stăpânul meu se întorcea din vreo campanie. De fiecare dată, contingentul lui – al lui Eutidemos – era primul pe care-l chemau strategii și, știind aceasta, Alcibiade se lăsa în voia plăcerilor, a petrecerilor și a chefurilor cu femeii, câte și pe care le voia... Era frumos ca o statuie și barba lui blondă dădea chipului său o expresie serioasă, care-l făcea și mai fermecător. Nu era ateniană care să

nu-l privească pe ascuns când trecea. Dar îndată ce afla de înapoierea oastei, Socrate, acest paznic neobosit, venea drept la el acasă și nu-i dădea pace. Stăpânul meu găsea cele mai neînchipuite viclesuguri ca să scape de sub supraveghere, dar celălalt le dibuia. Alcibiade făcea petreceri și aduna gașca de preferință în casa lui Pulition, unul din noii săi prieteni, pentru care Socrate nu avea nicio simpatie, fiindcă era cam prostănac și nu prea înțelegea ce spunea el.

În casa mare și frumoasă a lui Pulition se petrecea până dimineața cu cântece și alte distracții. Când vinul înfierbânta pe toți tinerii aceia, îi goneau pe sclavi, stingeau făcliile și înhățau fiecare câte una sau două flautiste. În ziua următoare când, trezindu-se anevoie, stăpânul meu pornea pe la ora prânzului spre agora, îl găsea pe Socrate așteptându-l răbdător în poartă.

— Mă bucur că te văd, Alcibiade! Ieri n-am avut noroc. Am venit pe înserate să te iau la plimbare, dar sclavii mi-au spus că ai ieșit după treburi. Iată de ce am venit dis-de-dimineață, numai că treburile de ieri te-au obosit, pare-se, tare mult, dacă ieși singur din casă la ora asta.

— N-am fost după treburi, Socrate... Sclavii au mințit... Am avut o petrecere la Pulition...

— Văd, Alcibiade! Nu știi dacă îți dai seama ce se petrece în jurul tău... În jurul tău s-au adunat câțiva indivizi care te admiră și te linguesc, cum îl linguseau curtenii pe Darius. Admirația e firească, dragul meu, ești frumos... dar n-ar trebui să-i lași să și-o manifeste așa cum fac, adică trecându-ți cu vederea năravurile – fiecare om are năravuri, nu te supăra! În felul acesta ajung să fie cei mai răi dușmani ai tăi, fiindcă nu te lasă să te cunoști pe tine însuși.

— Socrate, vrei să spui că dușmanii mei au față de mine sentimente mai bune decât prietenii mei și că mai degrabă ar trebui să fiu prieten cu mizantropul Timon decât cu Aristomene, cu Faidros sau cu Pulition?

— Pulition... spuse oftând Socrate, care continuă: Astea-s prefăcătorii, dragul meu! Știi foarte bine că adevăratul și unicul tău prieten sunt eu; și mai știi că, dacă ai să faci ceva urât, eu am să ți-o spun fără ocolișuri, că mă străduiesc să fac din tine omul cel mai vestit din câți au trăit vreodată în lume. Căci, spune-mi, te rog, când se vor mai întâlni vreodată existența

unui om ca tine și o dragoste ca aceea pe care ți-o port? Sunt două elemente care pot da naștere la lucruri minunate.

Stăpânul meu își pleca fruntea, șoptea că Socrate are dreptate, că avea să-l asculte de acum înainte, apoi îi făgăduia să-l vadă zilnic.

Odată cu Socrate îl invita pe Demostene și pe câțiva prieteni ai lui, pe scumpul său văr Euriptolemos și discutau cu toții despre probleme politice serioase și altele.

Dându-și seama de marea influență pe care o avea Alcibiade, rivalul lui de mâine în adunare, Cleon, încercase de vreo două ori să se apropie de el, ba odată îl înștiință că-l așteaptă acasă la el!

— Ce să caute un Alcmeonid într-un atelier de pielărie? răspunsese stăpânul meu disprețuitor. Demagogul nu-l iertase și luni de zile după aceea, în fiecare din cuvântările lui, avea câte ceva de spus împotriva tinerilor bogați și plini de trufie, care visează instaurarea oligarhiei! Dușmanii lui Alcibiade, adică Tesalos, fiul lui Cimon, care-i purta o veche ură moștenită din familie, Andocide, de care stăpânul meu își bătuse joc pe vremuri, Pitonicos, care în copilărie mâncase o mamă de bătaie de la el, Teramene, căruia îi dăduse o palmă, răspândeau mereu câte un zvon: ba că stăpânul meu își bate nevasta, ba că o aduce pe Timandra în casă – ca și cum n-ar fi avut și ei câte două și câte trei femei – ba că-l ținuse cu forța la el timp de trei luni pe pictorul Agatarhos, ca să-i împodobească încăperile așa cum voia el... În privința lui Agatarhos, iată cum s-au petrecut lucrurile: pictorul se învoise cu stăpânul meu să-i ornameze locuința în trei luni și acceptase de la sine, fără constrângere, să nu iasă din casă în tot acest răstimp. Merita talantul pe care-l ceruse drept plată. Oriunde te întorceai, vedeai numai capodopere. Pe un perete mare, într-un car de luptă, stăpânul meu strălucea ca un zeu. Agatarhos își arăta operele cu mândrie.

— la treci în camera cealaltă, Silicos, uite, pe acolo! mi-a spus el într-o zi.

Am făcut câțiva pași cu mâna întinsă, pregătindu-mă să ridic o draperie care atârna pe perete, fără să-mi dau seama că era pictată. Din fericire mergeam încet, așa că nu m-am lovit prea tare. Alcibiade și Agatarhos s-au prăpădit de râs. După-amiază,

Întreaga Atenă aflate de pățania mea. Cei buni la inimă râdeau, cei mai ai dracului spuneau cu oarecare satisfacție:

— Bravo!... Ce mare lucru... Silicos...

Aflând pățania, mizantropul Timon se posomorî și murmură:

— Mai bine era o draperie adevărată, măcar să fi putut Silicos s-o înnoade ca să se spânzure...

Timon era, și cred că va rămâne, un om unic în genul lui. Ura întreaga omenire, patima asta se revărsa și-l îneca. Într-o adunare – singura în viața sa la care a luat vreodată cuvântul – s-a ridicat și a spus:

— Atenieni! Am în grădină un smochin de care s-au spânzurat mulți concetățeni ai voștri. Dar fiindcă am de gând să-mi clădesc o casă mai mare, va fi nevoie să-l tai. Am ținut să vă anunț pentru ca cei care doresc să-l mai folosească să-i dea zor...

Dușmanii stăpânului meu au exploatat până și pățania mea, răspândind în oraș zvonul că mă brutalizează!

Așa se-ntâmplă totdeauna cu ființele alese, au mai mulți dușmani decât prieteni. Oricât ar fi strălucit Alcibiade prin faptele sale de arme în fiecare campanie, oricât ar fi fost, dacă nu singurul, în orice caz printre puținii care nu se pierdeau cu firea când se-ntâmpla vreo catastrofă, ca aceea de la Delion, de pildă, despre care voi vorbi acum, dușmanii lui nu observau și nu se gândeau decât la ciudățeniile lui Alcibiade, la izbucnirile lui, la gesturile lui mărețe, la disprețul lui față de cei mulți și la chefurile monstruoase pe care le făcea. Ca Alcmeonid, nu putea să se aibă bine cu oligarhia, dar nici cu Cleon sau cu celălalt demagog, Hiperbolos. Alcibiade a avut aceeași soartă ca și Pericle: membrii oligarhiei i-au fost cei mai aprigi dușmani. În schimb, oamenii de rând erau fermecați de numele ilustru, de bogăția și de frumusețea stăpânului meu și erau măguliți la gândul că un om ca el avea să le devină curând protector.

Deși măsurat și prudent, Nicias s-a lăsat și el târât de către partizanii oligarhiei. Aceștia încercau să-l ponegrească cu orice preț pe Alcibiade, care avea să împlinească în curând treizeci de ani și putea să ajungă strateg.

Cu toate sfaturile mele, cu toate observațiile lui Socrate, stăpânul meu continua, plin de nepăsare, să-și atragă invidia multora, ducând o viață fastuoasă, cheltuind bani mulți și stârnind senzație în jurul lui, oriunde s-ar fi aflat.

De îndată ce am fost informați că Brasidas și corpul lui expediționar au trecut Olimpul și că se îndreaptă spre Macedonia, Demostene și Hipocrate, cei mai vrednici strategii ai noștri, au hotărât să atace Beoția. Mulți tebani, tespioți și orhomenieni nemulțumiți, care se refugiaseră la Atena, erau alături de noi și organizau comploturi în diferite orașe ale Beoției. Planul nostru era următorul: Hipocrate avea să intre cu toată armata în regiunea Tanagrei, ca să cucerească Delion, unde se afla marele templu al lui Apollo, în timp ce Demostene urma să se îndrepte spre Cheroneea – adică spre celălalt capăt al Beoției – unde trebuia să se fortifice. Strategii noștri credeau că acest dublu atac avea să silească Beoția să se predea, chiar fără luptă!

Puține planuri au fost atât de bine studiate ca acesta, dar și puține catastrofe de asemenea proporții cunoaște istoria Atenei.

Credeam, printre altele, că, intrând brusc în Beoția, aveam să prindem mulți oameni la munca câmpului și multe familii venite la țară pentru culesul viilor. Prinșii ar fi fost ostatici prețioși, care ar fi silit orașele să se predea fără să tragă măcar o săgeată. Bulé chemă sub arme douăzeci de contingente, dădu de știre că și străinii puteau fi încorporați și în felul acesta se adunară șapte mii de hopliți și douăzeci și cinci de mii de soldați ușor înarmați, ajutători și purtători de material de război, printre ultimii numărându-mă și eu. Cavaleria era alcătuită din opt sute de oameni. Nimeni nu știa în ce direcție avea să pornească toată această armată și, în speranța că-i vor înșela pe spioni, strategii hotărâră să o concentreze în afara porților Pireului. Dar, în timp ce procedau așa, un oarecare Nicomahos din Focida află din întâmplare, de la un complotist, de planurile noastre, și comunică totul Spartei, care trimise îndată curieri beotarhilor. Iată de ce, ajungând în fața Cheroneii, Demostene o găsi întărită și gata de asediu.

Fără să știe de cele întâmplate la Cheroneea, Hipocrate porni cu armata în ziua stabilită. În apropiere de graniță îl ajunse un curier trimis de polemarh, care-l înștiință că planul fusese trădat și că toate orașele Beoției erau în stare de alarmă. Adăuga că Demostene se întorcea fără rezultat și-i recomanda să fie foarte atent. Hipocrate convocă un consiliu al ofițerilor și le comunică informațiile primite.

— Dacă dăm înapoi acum, când avem patruzeci de mii de soldați, spuse el, dacă nu cutezăm măcar să intrăm în Beoția, gândiți-vă ce se va întâmpla cu prestigiul Atenei și cu moralul armatei noastre.

Un ofițer îndrăzni să-i atragă atenția că armata era, poate, numeroasă, dar nu avea destui oameni pregătiți, din moment ce străinii căpătaseră provizoriu calitatea de hopliți, dar Hipocrate răspunse că, după toate probabilitățile, nu vor avea loc lupte.

— Vom intra în Beoția, vom fortifica templul lui Apolo de la Delion și vom lăsa o gardă.

Am înaintat și îndată ce am trecut granița ne-am instalat tabăra pentru noapte. Am avut grijă de cortul stăpânului meu, ridicat pe o costișă lină, lângă un izvorăș, și i-am aprins focul. Legasem la oarecare depărtare cei doi cai – Alcibiade pornea totdeauna la război cu doi cai – ca să nu-i tulbure somnul. Noaptea atică își întinsese în jur farmecul, și parfumul de cimbru și pin se răspândi pe munte. Stăpânul meu se întinse pe pernele pe care avusesem grijă să le aduc. I-am uns picioarele cu puțin ulei, ca să fie odihnite a doua zi și am pregătit cina. Am tăiat pâine, am pus frigările pe foc și am turnat puțină apă în vin.

Se vede că mirosul gâdilase nările lui Socrate, fiindcă peste puțin s-a arătat și el.

— Bună seara, Alcibiade! Văd că oamenii deosebiți se bucură de îngrijiri deosebite. Au perne, haine ușoare în care se odihnesc după ce au purtat platoșă, mâncare gustoasă și câte un Silicos la ordinele lor! Dacă nu te-aș fi văzut cu ochii mei cum ai luptat la Potideea, aș crede că ești cel puțin un sibarit...

— Iar mă iei peste picior! Vino, așază-te! spuse stăpânul meu cu veselie și-i dădu două perne. Dar să știi că sunt foarte obosit azi. N-am putere pentru discuție îndelungată!

— Și când mă gândesc că tu, Alcibiade, ai venit călare, ba chiar mi se pare că ai doi cai și, firește, ți-ai încărcat scutul pe unul din ei. Dar ce să spun eu, care am venit pe jos, mărșăluind toată ziua în coloană, în soare și praf, purtându-mi scutul, coiful și platoșa care se încinsese de căldură.

— Ai dreptate, Socrate, spuse cu oarecare stinghereală stăpânul meu.

— Știi ce, Alcibiade? Trebuie să încetez de a mai avea dreptate!

— În numele zeiței, învățătorule! Atunci sunt pierdut.

— Nu te face că nu înțelegi, spuse Socrate cu duioșie, dar pe un ton dojenitor. De fiecare dată când îți dau un sfat...

— ...adică de fiecare dată când îmi faci vreo observație...

— Să zicem că-i observație; de fiecare dată îmi spui că am dreptate, totuși nu mă ascuți și-ți faci de cap, dând astfel satisfacție dușmanilor tăi, care se înmulțesc pe zi ce trece. Alcibiade, un conducător, cum vrei tu să ajungi, nu trebuie să fie o pildă pentru ceilalți numai în ceasul luptei. Când ai plecat la Sfacteria i-ai cerut lui Silicos să-ți trimită un butuc pentru somnul tău cel dulce și mirodenii. Aici văd că ai un cort în lege, ai perne și, dacă nu mă înșală ochii, plosca aceea care atârână pe perete e plină cu vin de Samos.

— Nimic nu-ți scapă! Dar acuma lasă-mă. Mi se-nchid ochii de somn. Cortul e mare, am perne multe. Rămâi să dormi aici.

Socrate oftă și răspunse că nu era reglementar să doarmă departe de detașamentul său. Apoi spuse „noapte bună” și plecă.

Nenorocirea care ne-a lovit pe drumul de întoarcere de la Delion, unde fortificasem templul lui Apolo, e cunoscută în întreaga lume elenă și n-are rost s-o povestesc cu toate amănuntele. De pățania noastră a fost vinovat Hipocrate, care nu avusese grijă să trimită patrule, astfel că beoțienii s-au putut apropia de noi fără să ne dăm seama, adică exact ca la Coroneea. La Tanagra se adunase toată infanteria grea a Beoției și unul din beotarhi, Pogondas, după ce i-a convins pe cei care șovăiau, ne-a atacat. Noi fortificasem marele templu și, după ce am isprăvit, Hipocrate a dat ordin de întoarcere. Mai erau doar două sulițe până la apusul soarelui când, tocmai în apropiere de graniță, chiar când ne pregăteam să intrăm în Atica, Hipocrate a poruncit armatei să se așeze în linie de bătaie. Noi, cei care căram materialul de război, ne-am văzut mai departe de drum, dar eu cu alți câțiva ne-am urcat pe niște înălțimi, ca să urmărim lupta din depărtare. La Delion s-a repetat povestea de la Coroneea. Beoțienii se apropiaseră mult, ascunși îndărătul colinelor și când a început lupta, armata noastră nu era încă orânduită în linie de bătaie.

Am pierdut o mie de hopliți și un număr atât de mare de ostași ușor înarmați, încât nici nu îndrăznesc să dau o cifră.

Până și strategul a fost ucis și, dacă nu se lăsa noaptea, care înspăimântă și pe învingător și pe învinși, nu știu ce s-ar fi întâmplat. Când rândurile noastre s-au rupt și a început retragerea dezordonată, puțini hopliți au mai opus rezistență și s-au retras treptat, luptând. Printre ei era și Socrate, care a fost în pericol. Din fericire, stăpânul meu l-a văzut de departe și a alergat, în galop, să-l salveze.

— Bravo, Alcibiade! a strigat Socrate, uitând de primejdie, când l-a văzut pe stăpânul meu repezindu-se singur asupra beoțienilor care-l înconjuraseră, dar care, auzindu-i numele, s-au speriat și au luat-o la fugă.

Catastrofa de la Delion a deschis calea pentru pace. O pace ale cărei temelii erau bănuiala, reaua credință, reaua voință și, ce-i mai prost, alianța dintre noi și Sparta! Totul s-a făcut prin mijlocirea lui Nicias. Pacea definitivă s-a încheiat la un an după bătălia de la Delion, dar între timp se făcuse armistițiu. Sparta râvnea încă să ia înapoi prizonierii de la Sfacteria și la Atena oamenii erau neliniștiți și descurajați nu numai din cauza celor întâmplate în Beoția, ci și din cauza veștilor care soseau în fiecare lună din Peninsula Calcidică și din Tracia. Genialul Brasidas cucerea unul câte unul orașele de prin părțile acelea, le cucerea fără luptă. Se înfățișa înconjurat de un mic stat major și cerea să intre în oraș ca să stea de vorbă cu arhonții. Ciudat e că vorbea frumos pentru un spartan, dar și mai ciudat e că se ținea de cuvânt! Câștiga încrederea oamenilor spunând că vine să-i elibereze și că nu are alt gând decât să scape orașele de jugul nostru. Veneau mereu știri despre alte și alte orașe care-și deschideau porțile lui Brasidas. Așa s-a întâmplat cu Acantos, cu Arne, cu Argilos, cu Stagira, cu Torone, cu Amfipolis! Numele lui Brasidas era acum pentru noi un coșmar. Și ca să facem față situației, noi n-am găsit nimic mai bun decât să trimitem o armată al cărei strateg era Cleon. După Sfacteria, mizerabilul acela se socotea genial și înduplecă demosul să-i încredințeze conducerea campaniei. Toate acestea crează o atmosferă prielnică și, profitând de lipsa lui Cleon, Nicias convinse demosul că era timpul să ne gândim la pace.

Catastrofa de la Delion zdruncinase mult poporul, care se temea acum nu de invaziile spartanilor, ci de invaziile

beoțienilor. Demosul acceptă să înceapă tratative de pace cu Sparta și Nicias pleacă, în plină iarnă, în Laconia.

Chiar și azi, în timp ce scriu aceste rânduri, multă lume mai e încredințată că această pace a lui Nicias a fost o operă mare și importantă, una din acele opere care pecetluiesc istoria unui stat și umplu de glorie viața unui om. Stăpânul meu, care avea doar treizeci de ani și era oarecum fără experiență, s-a lăsat târât pentru moment de sentimentul popular favorabil păcii. Își spunea că ar putea să călătorească prin Elada, că, în sfârșit, ar putea lua parte la jocurile olimpice. Cea de a nouăzecea Olimpiadă se apropia. Atena fusese înlăturată de la ultimele două, dar, cu toată nesiguranța și neliniștea pe care o lăsa în urmă războiul de zece ani, cu toate nenorocirile și doliul provocat de ciumă și de incursiunile lui Arhidamos, tinerii noștri nu se mai gândeau la nimic altceva, nu mai aveau nicio altă preocupare în afară de antrenamente și de pregătiri pentru marile întreceri.

După mine, pacea lui Nicias a fost o mare greșeală. Când, grație stăruințelor lui și dorinței poporului care era istovit și lipsit de îndrumare, s-au putut face libații de pace pentru cincizeci de ani, Sparta se afla în pragul catastrofei. Sus, în Tracia, Brasidas, ultima ei speranță, fusese ucis în lupta de la Amfipolis, unde s-a prăpădit și Cleon. Firește, Brasidas izbutise să cucerească unul câte unul orașele noastre, dar faptul acesta era opera sa personală și, după moartea lui, mai devreme sau mai târziu, cu binele sau cu răul, aceste orașe s-ar fi întors în Liga noastră. De altfel, Eubeea și insulele, Samos cea prețioasă, Chios cea plină de bogății și Mitilene, rămăseseră în mâinile noastre. În Helespont și în Pontul Euxin eram încă stăpâni pe nenumărate cetăți. Rana din Tracia era serioasă, dar confederația rămânea puternică. În timp ce Sparta... Urmările catastrofei de la Sfacteria o apăsau la fiecare pas și cei două sute optzeci de prețioși prizonieri pe care-i păstram la Atena însemnau o piedică teribilă pentru ea. Nu îndrăznea să trimită nicăieri armată, nici chiar când primea cereri de ajutor de la aliații ei, care, revoltați de această inerție, declarau în gura mare că Sparta nu trebuie să conducă Peloponesul. Și spartanii nu răspundeau nimic! Își pierduseră încrederea în ei înșiși. Iloții se năpusteau cu duiumul la Pilos și cereau arme garnizoanei noastre ca să organizeze trupe neregulate în munții Laconiei. Da! Prestigiul Spartei

scăzuse mult. Și amănuntul cel mai important din toate era că pacea de cincizeci de ani dintre Argos și Sparta încheindu-se în anul acela, eforii luaseră disperați inițiativa de a cere Argosului reînnoirea lor, ceea ce era o mare înjosire pentru Sparta

Și tocmai clipa aceea o alesese Nicias, blestematul de Nicias. Clipa când Sparta avea să vadă înălțându-se un rival de seamă, Argosul, care era un stat puternic și avea o armată importantă, Argosul pe care și Corintul îl respecta, dornic să-i câștige prietenia. Și ar fi fost atât de ușor să ne aliem cu Argosul, lucru pe care, de altfel, stăpânul meu l-a realizat ceva mai târziu. Atât de ușor ar fi fost să explicăm argienilor că, dacă ne ajutau să distrugem Sparta, ei ar fi devenit pe drept cârmuitorii Peloponesului. Nicias mai făcu o altă greșală de neiertat, și anume crezu, prostul de el, că Sparta avea încă destulă influență asupra aliaților ei ca să-i oblige să îndeplinească condițiile, adică să plătească eliberarea celor două sute optzeci de prizonieri de la Sfacteria. În loc să refuze semnarea păcii înainte de parafarea de către principalii aliați ai Spartei, Nicias lăsa îndeplinirea condițiilor de pace în seama bunei credințe a spartanilor, anulându-și astfel, de la început opera și oferind eforilor un șir întreg de pretexte pentru a nu face nimic și a afirma – asta au și afirmat mai târziu – că aliații lor nu li se supun și nu îndeplinesc condițiile.

Dacă am fi continuat războiul, dacă ne-am fi adunat toate forțele și dacă, aliindu-ne cu Argosul, am fi făcut un mare, un ultim efort de vreo doi ani, Elada ar fi fost a noastră!

Dar oamenii erau istoviți și nu se mai găsea nimeni, nici măcar Cleon, care să dea curaj poporului și să-l însuflețească. Nicias, căruia nu mai avea cine să i se împotrivescă, înfățișa problemele cum poftea, pentru ca lumea să creadă că Atena va câștiga de pe urma libațiilor de pace. Și când sorții arătară că Sparta trebuie să execute, prima, condițiile, Nicias triumfă, spunând că și zeița ocrotea pacea lui.

Eforii însă vedeau altfel lucrurile. Nu făcură niciun fel de eforturi ca să-i convingă pe corintieni și pe beoțieni să accepte condițiile de pace și propuseră doar cu sfială orașelor răsculate din Tracia să se întoarcă în Liga noastră. Iată de ce, când Sparta își ceru prizonierii de la Sfacteria, noi am refuzat. Atunci, cu complicitatea lui Nicias – de asta sunt sigur – se gândiră să ne propună nu numai pacea, dar și alianța lor, în schimbul predării

celor două sute optzeci. Deși știa foarte bine că în felul acesta pierdeam singura noastră armă și că primeam, în schimb, numai vorbe mari din partea Spartei, ticălosul de Nicias prezentă propunerea ca pe un eveniment panelenic.

În jurul lui făceau gură mare membrii oligarhiei și simpatizanții laconienilor, Lahes, Critias și alții, care se duceau la Ceramicos și se adresau meșteșugarilor, coborau la Pireu și stăteau de vorbă cu marinarii, se-ntorceau la Zidurile lungi și aminteau refugiaților care nu se întorseseră încă la casele lor de distrugerile lui Arhidamos. Toate acestea, ca să convingă oamenii să primească alianța cu Sparta și să ascundă faptul că, în felul acesta, Atena accepta acum condițiile pe care le respinsese cu atâta dispreț îndată după Sfacteria, când eforii ceruseră prizonierii oferind în schimb pacea.

Oligarhia reuși. Nu multă lume își dădea seama de adevărata situație. Până și stăpânul meu se lăsă un timp dus de curent. Făcu o vizită prizonierilor spartani, le purtă de grijă și, când sosiră soli de la Sparta, ceru să le vorbească; ei însă se ținură foarte semeți.

Strategul Demostene, care-l iubea pe stăpânul meu, îl chemă și-i spuse:

— Alcibiade, faci o mare greșală crezând că în Elada e loc pentru Atena și pentru Sparta în același timp.

— Ai dreptate, Demostene! Am să lupt din toate puterile pentru distrugerea Spartei!

Dar Nicias făcea ce voia în adunare. Alianța cu Sparta se încheie și, în schimbul câtorva jurăminte spartane, prizonierii fură predați. Din fericire, Pilosul rămânea în mâinile noastre. Îndată după ce lacedemonienii îi căpătară pe cei două sute optzeci, atitudinea lor se schimbă. Nu puteau să facă asta, nu erau de acord să facă aia, refuzau pe a treia. Lumea începu să se înfurie și să-i ceară socoteală lui Nicias, care nu știa ce să răspundă și trimitea mereu mesaje la Sparta. Alianța avu un rezultat contrar celui pe care-l aștepta Nicias. În loc să răspândească liniște și ordine în Elada, știrea încheierii ei produse fierbere și tensiune în toate cetățile. Toată lumea se sperie. Beoțienii în primul rând. Corintienii cerură Argosului să preia conducerea Peloponesului și să formeze o ligă puternică. La Argos era mare forfotă. Soli și delegați din diferite orașe ale

Peloponesului plecau și veneau. În acele câteva luni, toată Elada – cu excepția eforilor – luă în serios alianța noastră cu Sparta.

Când eforii fură înștiințați de stăruințele pe care le depunea Corintul pe lângă Argos, pentru a-l hotărî să preia conducerea Peloponesului, se neliniștiră și trimiseră soli ca să ceară argienilor nu reînnoirea tratatului de pace, ci încheierea unei alianțe! La Argos domnea mare zăpăceală. Oamenii politici de acolo nu erau pregătiți să facă față unei situații pe care n-o doriseră și la care nu se așteptaseră. Hotărau pe rând ba o alianță cu Sparta, ba o alianță cu Corintul, ba păstrarea unei independențe care i-ar fi scutit de obligații.

Lunile treceau și Sparta continua să ne ducă de nas prin tot felul de șiretlicuri și prin rea credință. Nu îndeplinea condițiile păcii, ba chiar avu îndrăzneala să ne înapoieze fortăreața Panactos distrusă până în temelii, o fortăreață de la graniță, în schimbul căreia ne cerea Pilosul. Din fericire, am refuzat. Eforii încheiară și o alianță cu Beoția, de parcă ar fi vrut să ne amenințe. Atunci poporul se revoltă și-i ceru socoteală lui Nicias.

Stăpânul meu înțelese că sosise momentul să întreprindă prima lui acțiune politică importantă.

— Să plecăm la Argos, Silicos, să-i convingem pe argieni să se alieze cu noi.

— Dar, Alcibiade! am observat. Spui că vom merge la Argos să încheiem alianța, ca și când ai spune că azi după-amiază vom merge la Stoa Poichile ca să discutăm cu Socrate! Cunoști pe cineva la Argos? Ai prieteni care să te recomande?...

Stăpânul meu m-a privit în ochi cu oarecare dezamăgire.

— Deci avem nevoie de recomandați, Silicos, a spus ironic. Atunci voi merge singur. Tu vei rămâne aci!

— Nici vorbă! Voi veni și eu!

— Vom pleca mâine! Acum să mergem la Demostene, să discutăm chestiunea.

Strategul nu era prea entuziasmat de ideea stăpânului meu, dar el l-a făcut să-și schimbe părerea.

— Strategule, până acum am dus un război de apărare. În afară de victoriile tale de la Sfacteria, nu am făcut decât să ne apărăm. Peloponesienii nu aveau flotă ca să trebuiască s-o distrugem. Aveau armată care venea și ne provoca distrugerii, fără să îndrăznim a ieși din dosul zidurilor. Politica aceasta a lui Pericle, înțeleaptă la timpul ei, când nu puteam avea aliați în

Pelopones, este acum depășită. Putem dobândi un aliat puternic în Pelopones și putem să transportăm războiul departe de aici, ca să-l vadă peloponesienii și să dispere, în loc să-l vadă oamenii aici și să se îngrozească. Și momentul este foarte potrivit pentru noi. Grație ție, prestigiul militar al Spartei este acum inexistent! Cele mai multe orașe din Liga ei sunt nemulțumite de ea, Argosul se înalță ca o nouă amenințare împotriva ei... Ce-ai spune dacă, în loc să-l vezi pe Arhidamos la Aharnes, pustiind și descurajând poporul, te-ai duce tu la Argos? Având orașul ca bază, vei putea face incursiuni până la granițele Laconiei.

Am pornit spre Argos și am ajuns într-un moment prielnic. După mii de discuții și de șovăieli, de hotărâri și de renunțări, partidele politice se înțeleșeseră să trimită soli la Sparta ca să accepte reînnoirea libațiilor de prietenie pentru cincizeci de ani. Stăpânul meu nu se arătă tulburat de această știre. Cum se explică izbânda lui la Argos? Cum i-a vrăjit? Ce le-a spus? Nu cunosc amănuntele, dar argumentul lui principal era lipsa de sens a unei reînnoiri a alianței cu lacedemonienii, ceea ce ar fi osândit orașul lor să trăiască încă cincizeci de ani soarta unui simplu satelit al Spartei.

Câțiva membri ai oligarhiei din Argos se neliniștiră auzind de venirea lui Alcibiade și se străduiră să-l împiedice să stea de vorbă cu arhonții și cu deputații.

— Cine e și ce reprezintă acest Alcibiade? îndrăzniră ei să întrebe. Dar democrații le închiseră gura spunând:

— E un Alcmeonid!

A treia zi, stăpânul meu m-a chemat și mi-a spus:

— Silicos, Argosul e al nostru! Ai să pleci chiar azi cu solii care merg la Atena să ceară alianța noastră. Auzi! Alianță! Eu rămân aici încă câteva zile, pentru orice eventualitate. Ia scrisoarea asta către Demostene. O sigilez!

Vestea alianței noastre cu Argosul i-a tulburat pe efori. Vrând s-o împiedice cu orice preț – mai aveam de făcut doar jurămintele de ratificare – au trimis soli „plenipotențieri”, având deci împuternicirea de a rezolva pe loc toate chestiunile în vederea îndeplinirii condițiilor de pace. Solii spartani sosiră în

același timp cu trimișii Argosului, veniți pentru solemnitatea jurămintelor.

Alcibiade se înfurie aflând de sosirea unor soli „plenipotențieri”.

— Am să-i umilesc! strigă el. Vor trebui să plece fără să fi putut spune un cuvânt în adunare.

— Fă cum vrei, dar fii prudent! spuse Demostene.

— Nu voi fi deloc prudent! Spartanii nu cunosc nicio stavilă, prin urmare, dacă vrem să-i înfruntăm, nu trebuie să șovăim nici noi în nicio împrejurare. Este una din urmările îngrozitoare ale războiului, dar ce să facem? Ne-au păcălit de o sută de ori, ne spun numai minciuni, ne înșală sub ochii noștri, și Nicias stă și-i admiră. Ei bine, nu! Acum a sosit și rândul nostru!

Unul din solii „plenipotențieri” era Endios. Familia lui, una din cele mai vechi din Sparta, avea legături de rudenie cu familia stăpânului meu. Bunicii lui fuseseră prieteni apropiați cu bunicul lui Alcibiade și cu Clinias. Era firesc ca, aflându-se la Atena, Endios să vrea să-l cunoască pe Alcibiade cel tânăr. Stăpânul meu îl primi cu o bucurie pe care n-o exageră, ca să nu bănuiască celălalt ceva; se purtă politicos.

— Va să zică sunteți „plenipotențieri”? îl întrebă el.

— Da! Plenipotențieri! Nu trebuie să trimitem rapoarte la Sparta.

— Sunt încântat, Endios! Văd că nenorocirile noastre se apropie de sfârșit și că unirea Spartei și a Atenei va însemna începerea unei noi ere pentru Elada. Dar ia spune-mi: ați declarat în Bulé că sunteți plenipotențieri?

— Bineînțeles.

— Nu știi dacă ați făcut bine. Gândiți-vă că va trebui să vă prezentați în adunare. Mi se pare că e fixată pentru mâine.

— N-aș putea veni la tine pe înserate, cu colegii mei, ca să ne sfătuim împreună ce trebuie să facem?

— Dacă vreți... Mi se pare însă că Nicias v-a pregătit un banchet.

— Nu-i nimic! Venim la tine devreme și pe urmă ne ducem la Nicias!

Încântat, Endios veni după masă însoțit de ceilalți spartani, care, intrând, îl salutară ceremonios pe Alcibiade și se așezară

în jurul lui. Îl priveau ca pe un animal ciudat și primejdios. Știau, firește, că el era autorul alianței cu Argosul.

— Cărmuitorii noștri v-au făcut urarea de bun venit, străini, spuse stăpânul meu, nu se cuvine s-o repet și eu. Vreau numai să-mi arăt mulțumirea că văd aici pe reprezentanții Spartei, veniți să pună umărul la realizarea unei opere importante. Cred că cea mai sigură prietenie se clădește pe o dușmănie veche, fiindcă niște dușmani ajunși prieteni știu să se prețuiască unul pe celălalt.

— Ai dreptate! spuse Endios.

— Îți mulțumesc, răspunse Alcibiade și se întoarse spre ceilalți soli ca să vadă ce impresie le făcuseră cuvintele lui. Chipurile lor păreau mai puțin încordate. Ca să-i liniștească definitiv, stăpânul meu continuă: Până ieri credeam că nu vreți să ne fiți prieteni, iată de ce - vă mărturisesc - ne-am și dat silința să ne înțelegem cu Argosul. Acum însă totul se schimbă! Sunteți aici în calitate de plenipotențieri.

— Da, Alcibiade! Avem depline puteri!

— Trebuie să ne gândim care e mijlocul cel mai nimerit de a vă înfățișa mâine poporului. Știți că, în ultimul timp, oamenii noștri au fost tare inimoși și trebuie să recunoașteți că aveau oarecare dreptate. Amfipolis... fortăreața din Panactos... alianța voastră cu Beoția...

— Aliații noștri, Alcibiade... aliații noștri n-au vrut.

— Știu asta, dar cum poate cineva să explice astfel de lucruri poporului, cum să se facă crezut? Fiți atenți mâine. Mărturisesc că această adunare mă cam îngrozește. Oamenii sunt revoltați și vor avea pretenții mari, știind că aveți autoritatea de a rezolva pe loc toate problemele. Aici n-aveți de-a face cu Bulé, unde oamenii sunt calmi și potoliți.

— Atunci, să nu spunem că suntem plenipotențieri.

— Poate că e o idee bună. Poporul va cere să luați imediat hotărâri în legătură cu chestiunile aflate în suspensie și pretențiile lui vor fi mari dacă va ști că sunteți plenipotențieri.

— Prin urmare, Alcibiade, e mai bine să spunem că am venit numai pentru tratative.

— Cred că așa e mai bine. Dar s-a făcut târziu, străini! Nicias vă așteaptă. A poftit mulți oaspeți în cinstea voastră și n-aș vrea să întârziați din cauza mea.

Seara, prietenii lui Alcibiade răspândiră în oraș știrea că solii erau „plenipotențieri”.

În adunarea din ziua următoare, stăpânul meu ceru primul, cuvântul, îndată după crainic.

Se urcă la tribună și, întorcându-se către solii spartani, îi întrebă:

— Ce calitate aveți, străini? Care sunt împuternicirile voastre?

— Venim din Sparta să ducem tratative pentru îndeplinirea condițiilor de pace. Nu putem lua nicio hotărâre.

Ultimele cuvinte fură acoperite de strigătele mulțimii. Adunarea urla ca o fiară:

— Mincinoșilor! Mincinoșilor!

— Spartani mârșavi!

— Ieri spuneți că sunteți plenipotențieri!

— Jos de la tribună! Jos!

Deputații, care aflaseră chiar de la spartani că sunt plenipotențieri, nu știau ce să facă. Gesticulau, strigau, se străduiau să se facă auziți și-i dojeneau pe soli care se zăpăciseră și nu se pricepeau ce să răspundă. Între timp, mulțimea se ridicase în picioare și striga:

— Afară! Afară!

Nicias, care pregătise un lung discurs, se ghemuise uluit în jilțul său de strateg și-și pierduse capul. Solii se adunară în jurul lui ca și cum i-ar fi cerut ocrotire, șovăiră o clipă, apoi ieșiră din incinta adunării, care începuse să-i înjure.

Stăpânul meu aștepta liniștit la tribună. Ar fi convins îndată adunarea să ratifice alianța cu Argosul, dacă în clipa aceea nu s-ar fi întâmplat ceva neprevăzut: un cutremur! Mulțimea se îngrozi și se împrăștie.

În ziua următoare, când adunarea se deschise iar, Nicias, care era superstițios, exploată precauția oamenilor și convinse adunarea să-l trimită sol la Sparta, făgăduind că se va întoarce cu rezultate strălucite.

— Dacă nu reușesc, spuse el, puteți să ratificați alianța cu Argosul.

Nicias plecă la Sparta, unde fu primit cu mari onoruri și cu multe vorbe goale, dar nu izbuti să realizeze nimic. Singurul lucru pe care-l acceptară eforii fu să reînnoiască jurămintele pentru tratatul de pace, ale cărui condiții nu le îndeplineau! Oricât de mare ar fi fost „simpatia” lui față de laconieni, Nicias

avea destulă minte ca să nu accepte această batjocură. Îndată după întoarcerea lui avu loc solemnitatea jurămintelor cu Argos.

Poporul era foarte nemulțumit de Nicias, fiindcă din cauza lui restituisem prizonierii de la Sfacteria, în timp ce stăpânul meu, întemeietorul alianței cu Argosul, era idolul mulțimii. Membrii oligarhiei, înfuriați că au de înfruntat un nou Alcmeonid, ocrotitor al demosului, îl înjurau și-l calomniau. Răspândeau zvonul că la banchete și serbări stăpânul meu săvârșește tot felul de grozăvii și că face pe democratul ca să ajungă tiran al Atenei.

— Lasă-i să spună ce vor! răspundea stăpânul meu ori de câte ori îi aduceam asemenea noutăți. În curând o să ne punem serios pe treabă. Trebuie să pregătim cetatea pentru un nou război. Acum se țin întrecerile olimpice.

Se apropia cea de a nouăzecea Olimpiadă și întreaga Eladă, de curând pacificată, nu se mai gândea decât la marile întreceri, fiecare oraș pregătindu-se să se înfățișeze în mod cât mai strălucit. Numai Sparta nu lua parte la jocuri. Preoții din Olimpia o înlăturaseră, fiindcă în timpul războiului spartanii încălcaseră pământurile sacre ale Olimpiei.

La Atena, tinerii noștri fuseseră cuprinși de o adevărată nebunie. Fuseserăm excluși de la două olimpiade și – după cum se aflase – în Elada se răspândise zvonul că nu ne vom înfățișa nici de data aceasta, ca să nu ne dăm în vileag sărăcia.

— Jur pe Stix! spuse stăpânul meu la un ospăț, că delegația noastră la întrecerile olimpice din acest an va fi cea mai strălucită, cea mai bogată din câte a trimis vreodată un oraș elen!

În seara aceea se strânsese multă lume la noi acasă. Erau de față: Euriptolemos, Agaton, Apolodor, Pulition, Eriximahos, Critias, nelipsitul Antiohos și tăcutul Socrate, de la care în ultimul timp nu se mai putea scoate un cuvânt. Mai era și un nou prieten al lui Alcibiade, un anume Diomede, care se pricepea în oarecare măsură la medicină și, cum în vremea aceea Hiparete trebuia să nască, Diomede se alipise sub acest pretext grupului lor.

Auzind vorbele stăpânului meu, ciuli urechile.

— Aș vrea să vin și eu cu tine, spuse el, numai că n-am bani să concurez la cursele de care.

— Cine dintre voi își mai amintește, spuse stăpânul meu fără să țină seama de Diomede, să se fi prezentat vreodată la Olimpiadă un singur concurent cu șase care de luptă, fiecare având doi cai?

— Ai înnebunit, Alcibiade?

— Doisprezece cai! De necrezut!

— Cum se poate?

— Se poate, prieteni! Voi abia începeți să vă gândiți la întreceri, pe când eu mă pregătesc de câteva luni. L-am trimis pe Antiohos în Tesalia și mi-a cumpărat caii cei mai buni!

— Și unde i-ai antrenat?

— La moșia mea din Erhia!

— Ah, Alcibiade, spuse Diomede. În Argos există de vânzare un car de luptă cu doi cai, pe care i-ar invidia și Patroclu! Împrumută-mi niște bani să-l cumpăr. Ai atâția prieteni în Argos! Ajută-mă!

— Și de ce să nu-l cumpăr eu?

— Vrei să te prezinți cu șapte care de luptă? Așa ceva nu s-a mai auzit vreodată!

— Tocmai, se va auzi acum, prieteni! Se va auzi în toată Elada!

Și s-a auzit! Prezența stăpânului meu la Olimpia a fost un triumf pentru Atena, o apoteoză pentru el, o uimire pentru întreaga lume elenică.

Cu o corabie închiriată anume am trimis paisprezece cai, zece conducători cu tot atâtea care și paisprezece sclavi. Eu eram supraveghetor! Ce chin, o zei! Caii n-aveau voie să sufere, apa nu trebuia să le lipsească, niciun car nu trebuia să se sfarme la clătinările corăbiei. Pe lângă asta, conducătorii carelor sufereau de rău de mare, sclavii se-ngrozeau de cel mai mic val!

Din toate cele patru colțuri ale lumii elenice veniseră la Olimpia atleti, alergători pentru cursele de care, poeți, filosofi, spectatori și o mulțime de călători, dintre care cei mai mulți bogătași. Jumătate din Elada nu participase de zece ani la jocurile olimpice. Cealaltă jumătate era Peloponesul, cu orașele lui docrine, care se prezentau totdeauna ca niște sărântoci la întreceri. De data asta vedeai reprezentanți ai tuturor orașelor Ioniei, ai Siciliei, ai marilor insule din Liga noastră, fiecare rivalizând în bogăție și măreție. Samos, Chios, Lesbos, Efesus, Miletul, toate ridicaseră în jurul marelui sanctuar al lui Zeus, la

oarecare distanță de templu, corturi strălucitoare, împodobite cu covoare prețioase întinse pe jos și cu țesături brodate cu aur. Nu trecea oră fără vreun sacrificiu sau vreo serbare în templul lui Zeus.

După ce mi-am instalat caii și oamenii, am putut să mă duc și eu la templu. Mi s-a strâns inima când am zărit capodopera nefericitului Fidias. Lucrat în aur și fildeș, uriaș pe tronul lui, atotputernic și inaccesibil, cu o expresie de liniște cumplită pe față, tatăl zeilor și al oamenilor te ținuta în prag.

Mai erau două zile până la începerea întrecerilor și delegația noastră nu sosise încă.

— Unde-i vechea măreție a Atenei? auzeai de pretutindeni.

— S-a dus! A făcut-o praf războiul! Și când te gândești că nu-s decât câțiva ani!...

— Atena e stoarsă! Bogătașii ei sunt doborâți la pământ. Nu s-a găsit nimeni care să ia cheltuielile asupra lui.

În ziua următoare însă, vestea sosirii atenienilor se răspândi ca fulgerul. Toată lumea se adună la intrarea mării incinte, pe unde pătrundeau toate delegațiile. Atletii își părăsiră antrenamentele, mulți preoți amânară jertfele și alergară să privească. Văzându-i pe atenieni, lumea începu să aclame. Delegații noștri alcătuiseră o procesiune. În frunte pășeau un mare număr de tineri atleti purtând vasele sacre de aur din tezaurul nostru, după ei veneau sclavii mânând animalele pentru jertfe și la urmă horegii, cu hlamide și sandale albe, încununați cu lauri. Printre ei se afla Euripide și alături de el Alcibiade, blond, înalt, ca o statuie a frumuseții... După jertfe, după prezentarea oficială în fața membrilor juriului, stăpânul meu alergă să se înscrie.

— Cu doi cai? îl întrebă cel care dădea semnalul de întrecere la alergări, crezând că era vorba de un singur car.

— Cu paisprezece! răspunse stăpânul meu.

— Cum adică, paisprezece? întrebă celălalt supărat, crezând că stăpânul meu vrea să-l ia peste picior.

— Adică iau parte la întrecere cu șapte care.

— Șapte care? Pe zei! Supraveghetorul! Așa ceva nu s-a întâmplat niciodată. Șapte care de luptă? Trebuie să-i întreb pe eforii întrecerilor!

— Există vreo opreliște în privința asta?

— Nu.

— Atunci nu mai întreba pe nimeni.
— Dar niciun rege, nimeni...
— Sunt Alcibiade din Atena, spuse pe un ton tăios stăpânul meu.

Toată ziua nu se mai vorbi despre nimic altceva în corturi, la palestră și pe stadion.

— Șapte! Da! Da! Am văzut înscrierea!
— Sigur! Sunt șapte! Am văzut caii, i-am numărat.
— Și zece conducători! Are trei de rezervă!
— Dar câți bani are omul ăsta!
— Și noi care spuneam că Atena...

Mulți erau încă neîncredători.

— Ce înseamnă ăști paisprezece cai? Or fi ai armatei!

Spuneau așa fiindcă trimisesem la Olimpia un escadron de cavalerie, cerut de elieni, care se temeau că spartanii, dornici să se răzbune pentru că fuseseră înlăturați de la jocuri, ar fi putut face vreo incursiune.

Dar când, în a patra zi a jocurilor, membrii juriului dădură numele învingătorilor, când se auzi de trei ori în hipodrom, la prima, la a doua și la a patra victorie, strigându-se: „Alcibiade al lui Clinias, atenian” și când stăpânul meu fu încoronat de trei ori, entuziasmul mulțimii fu atât de mare, că membrii juriului fură siliți să întrerupă distribuirea premiilor. Mulțimea se revărsa pe stadion, îl luă în brațe pe Alcibiade, care-și purta cununa și-l purtă de trei ori în jurul arenei, în timp ce toți cei rămași la locurile lor aplaudau și strigau. Când, după multe strădanii, stăpânul meu reuși să se întoarcă în cortul său, un adevărat asediu începu. Toți voiau să-l vadă, toți voiau să-i vorbească, toți voiau să-l atingă. Chioții veniră să-i ceară o favoare, și anume să le îngăduie să-i hrănească animalele în tot timpul șederii lui la Olimpia. Samioții îi dăruiră tot vinul cu care veniseră, adică o sută patruzeci de burdufuri! Cizicienii îi puseră la dispoziție bucătarii lor și tot ce-i trebuia pentru masă.

Stăpânul meu îi porunci lui Antiohos să iasă și să strige mulțimii adunate că în seara aceea pofteste pe toți elenii aflați în Olimpia la un ospăț. Un strigăt se ridică din mulțime. Eram atât de fericit în clipa aceea, văzându-mi stăpânul devenit idolul acestei mulțimi, care peste două zile avea să se răspândească pe tot pământul elen cu numele lui pe buze, încât n-am protestat la această idee nebunească a ospățului nocturn.

— Unde o să găsim atâta carne, atâtea vase și atâta vin? sopti un sclav lângă mine.

N-am avut de când sunt atâta alergătură ca în după-amiaza aceea. Umblam peste tot cumpărând boi, cerând tuturora vase, bucătari și sclavi ca să dea ajutor. Din fericire, când s-a înnoptat, totul era gata. M-am îndreptat spre cortul stăpânului meu.

— Unde-i Alcibiade? am întrebat uimit, văzând înăuntru niște străini.

— E în noul lui cort! mi-au răspuns ei râzând.

— Care cort?

— Cel pe care i l-am dăruit noi, cortul Efesului. Cortul cel mai bogat și cel mai mare ridicat vreodată între zidurile Olimpiei!

Când m-am dus la noul cort al stăpânului meu, am văzut că era într-adevăr o capodoperă. Pe el l-am găsit înconjurat de admiratori care beau vin din cupe de aur și, printre urări și râsete, urechea mea a prins câteva pe care nu le înțelegeam:

— Să-ți trăiască, Alcibiade!

— Să fie viteaz ca tine!

— Să fie frumos și puternic!

Puțin mai înainte sosise un curier de la Atena, aducându-i stăpânului meu vestea că Hiparete născuse un fiu.

Toată Olimpia petrecu până în zori. În cortul stăpânului meu se adunaseră oamenii cei mai de vază din fiecare delegație și toți învingătorii la Olimpiadă. Euripide recită niște versuri în cinstea lui Alcibiade:

*Cânta-voi pentru tine, o fiu al lui Clinias,
încununat cu ramul măslinului întâiul,
al doilea și, iată, și-al patrulea...*

Când ne-am întors la Atena i s-a făcut o primire triumfală. De la Ceramicos și până în agora, drumul nostru a fost o apoteoză. La picioarele statuii lui Teseu, Alcibiade era așteptat de arhonte eponim și de prieteni care-l întâmpinară numindu-l „gloria Atenei”!

Eponimul comandă unuia dintre cei mai buni pictori portretul lui Alcibiade, care fu așezat la loc de mare cinste, adică în pinacoteca Propileelor.

Câte banchete nu s-au dat în acele zile în cinstea lui Alcibiade! Câte serbări și câte jertfe n-au avut loc! Toată ziua nu erau decât petreceri, cântece, adunări dezlănțuite, jocuri, glume, pariuri fantastice.

— La următoarea Olimpiadă mă duc cu paisprezece care de luptă! Cine pariază?

— Cine îndrăznește să parieze cu un semizeu, Alcibiade!

În ciuda onorurilor, a dragostei și a admirației ce-l înconjurau, Alcibiade n-a fost cu adevărat mișcat decât în clipa întâlnirii cu Timandra. Când a intrat în camera ei, Timandra a întins mâinile și a căzut în genunchi. N-a scos un cuvânt, dar ochii ei îl priveau cu atâta bucurie, cu atâta dragoste și devotament, ochii ei erau atât de frumoși, încât lui Alcibiade i-au dat lacrimile. E singura dată când l-am văzut plângând...

— Frumoasă e gloria întrecerilor, frumoase cununile și delirul gloatei, acum, însă, trebuie să te cumințești și să te apuci de treabă! De treabă serioasă! Să știi ce vrei să faci și cum să faci ce vrei!

— Mă jignești, Socrate! Îmi vorbești de parcă n-ai da doi bani pe ceea ce am făcut în ultimii doi ani, de parcă n-ai recunoaște că alianța noastră cu Argosul e cel mai de seamă eveniment politic din zilele Sfacteriei și până azi! Mă revoltă nepăsarea și disprețul tău pentru victoriile mele de la Olimpia!

Stăpânul meu se aprinsese. În ultimul timp, de când începuse să facă politică, se întâlnea destul de rar cu Socrate. Era totdeauna înconjurat de diferiți prieteni, oameni politici, strategii și arhonți care, dându-și seama că-i sosise ceasul să conducă, se adunau în jurul lui, unii ca să-și lege soarta de a sa, alții ca să-i dea sfaturi, alții, cei mai mulți, ca să-l lingusească. După moartea lui Cleon, un anume Hiperbolos, care lucra opaițe, încercase să devină ocrotitorul demosului, dar democrații își dădură seama că era un om prost și ușuratic și-l luară drept conducător pe Alcibiade.

Când venea la stăpânul meu și-l vedea înconjurat de toată lumea aceea străină de gândurile și de năzuințele lui, Socrate rămânea tăcut într-un colț. Cufundat în preocupările lui, poate că nici nu auzea ce se vorbea. Încetul cu încetul, încetă să mai vină pe la noi, dar se interesa totdeauna de Alcibiade și întreba de el. După întoarcerea noastră de la Olimpia veni să-l felicite și

totodată să-i vorbească. Alcibiade i-o luă pentru prima oară în nume de rău. Era acum bărbat în toată firea, om politic, învingător glorios la Olimpiadă, avea o carieră strălucită în faţă, izbutea de pe acum să impună o nouă orientare în politica Ligii noastre şi nu mai putea admite tonul cu care-i vorbea Socrate. Dar şi acesta se aprinse şi tonul vocii lui, atât de calm şi de serios totdeauna, se însufleţi şi deveni dojenitor.

— Dacă urechea ta s-a obișnuit atât de mult cu lingușirea încât nu mai poate să audă ce spun eu, singurul care-ți dezvăluie adevărul despre tine însuși, am să plec numaidecât. Victoriile de la Olimpia? Sunt strălucite! Prea strălucite! Sper însă că le consideri și tu ca o întâmplare trecută din viața ta. Pericle n-a fost învingător la Olimpiadă, Temistocle de asemenea! Nu mai insista deci și nu mai paria că ai să te prezinți la următoarea Olimpiadă cu paisprezece care! Acum îngrijește-te de tine ca să poți fi de folos și cetății și ție. Poate că ai făcut ceva pentru alianța cu Argosul, dar felul în care ai realizat-o a păgubit Atena.

— Te gândești la solii spartani?

— Întocmai!

— Să mai vorbim despre așa ceva, după atâtea luni de zile? Crezi că am păgubit Atena fiindcă i-am înșelat pe niște înșelători care ne-au păcălit de atâtea ori?

— Alcibiade, ceilalți oameni politici știu, poate, că cea mai bună politică e cinstea, totuși, încearcă întâi toate celelalte posibilități! N-aș vrea să faci ca ei...

Stăpânul meu vru să spună ceva, dar Socrate îl opri cu un gest sever.

— Știu ce vrei să zici: că eforii au avut de multe ori o purtare necinstită față de noi. Dar dacă o să ne folosim de aceleași mijloace ca și ei, ce deosebire va fi între noi și ei?

— Nu ești om politic! spuse cu brutalitate Alcibiade. Află de la mine că politica e crudă și aspră și că n-are alt țel decât succesul!

Socrate nu răspunse nimic. Se ridică încet în picioare și plecă fără un cuvânt. Speriat parcă de propriile lui cuvinte, stăpânul meu se uită la el cum pleacă, dar când Socrate se pierdu în noapte, sări în sus.

— Învățătorule! strigă el și alergă după celălalt.

Îmi amintesc cuvântul acela îngrozitor pe care l-a rostit stăpânul meu și poate că, pitită pe undeva, Nemesis, cu urechea ei totdeauna la pândă, l-a înhățat și l-a păstrat...

Stăpânul meu fu ales strateg, pentru prima oară, la treizeci și doi de ani. Faptele lui de arme din diferite campanii, marile succese în alianța cu Argosul, glorioasele victorii de la Olimpia, tinerețea, frumusețea, până și năzbâtiile lui, care țeseau un fel de legendă în jurul său, făceau din el un idol al poporului. Oligarhia îl ura și democrații vedeau cu teamă că dobândește zi de zi o influență tot mai mare.

Alcibiade își dădu repede seama că politica cere o activitate și o prezență permanentă pe scenă, precum și un noroc permanent fiindcă nerecunoștința și uitarea stau veșnic la pândă.

Odată ajuns strateg, vru să arate tuturor cât de prețioasă era alianța noastră cu Argosul și câte foloase neprețuite puteam trage din această bază de acțiune în Pelopones, care devenise, pentru Sparta, ceea ce era pentru noi Beoția, adică un spin înfipt în coastă.

— Am să umilesc Sparta, Silicos! Ai să vezi! mi-a spus el la plecare.

Nu numai eu am văzut asta. Întreaga lume elenică l-a văzut pe Alcibiade, la vârstă de treizeci și doi de ani, urmat de o sută optzeci de hopliți, străbătând întreg Peloponesul, de la Argos și până la Patras, fără ca nimeni să-l împiedice, fără ca nimeni să îndrăznească să-l atace, fără ca nimănui să-i treacă prin minte să-l înfrunte. Nimeni, nici chiar Sparta, nu se gândea să protesteze. Era ca și cum ar fi trecut un zeu.

Alcibiade cutreieră întâi Argosul, unde rămase câteva zile la prietenii lui de acolo, apoi porni în zorii unei zile și străbătu tot Peloponesul. Argienii se adunaseră sus pe ziduri ca să-l vadă plecând și-l aclamară când trecu de porțile lor, dar li se strânse inima văzând un pumn de soldați care se depărtau pe câmpie. Marșul acela prin Pelopones e una din cele mai frumoase dovezi de îndrăzneală ale stăpânului meu. Trecu prin țări dușmane care nu cunoșteau și nu se închinau decât unui singur stăpân: Sparta. Își instalează cortul la câteva stadii depărtare de Laconia, intră prin orașe și discută cu fruntașii lor. De ce-i dăduse demosul doar o sută optzeci de voinici? Dacă ar fi avut mai mulți, ar fi făcut

ceea ce făcuse Brasidas în Peninsula Calcidică și în Tracia, ca să ne dăuneze.

Alcibiade străbătu Argolida, întreaga Arcadie și Ahaia, răspândind în jurul lui admirație și teamă, precum și îndoială față de puterea Spartei.

La Patras, arhonții îl primiră cu mari onoruri, dar totodată cu oarecare rezervă și cu oarecare teamă. Rămase multe zile acolo, vrând să-i convingă să se alieze cu noi și să-și construiască și ei ziduri lungi până în portul lor.

Unul dintre arhonții din Patras îi spuse:

— Să-mi fie cu iertare, Alcibiade, dar dacă vom intra în liga voastră ne veți înghiți...

— Se poate, răspunse el, dar nu vă vom înghiți decât încetul cu încetul și începând de la picioare, pe când Sparta vă va înghiți începând de la cap și dintr-odată!

De la Patras se întoarse la Argos, străbătând iar tot Peloponesul, apoi veni cu o corabie la Atena, unde veștile despre marșul lui uimitor umpluseră lumea de entuziasm. Oligarhia, care îi simpatiza pe laconieni, își mușca buzele, dar nu putea spune nimic.

Întâmplările din anul care a urmat acestui marș prin Pelopones au o singură semnificație, și anume au dovedit încă o dată invidia oligarhiei, care a preferat să încredințeze altora o campanie dificilă împotriva Spartei, decât să asiste la o nouă victorie a stăpânului meu. Așadar, membrii oligarhiei izbutiră să convingă Bulé să dea conducerea unor oameni lipsiți de curaj, de influență asupra armatei și de credit în Argos. Deși știau că Argosul nu cunoaște și nu ascultă decât de un singur atenian, adică de Alcibiade, deputații și polemarhul îl trimiseră nu ca strateg, ci doar ca sol cu autoritate politică. Armata aliată porni din Argos, se îndreptă împotriva spartanilor și fu învinsă la Mantineea! Ar fi fost o bătălie dinainte câștigată și a fost pierdută numai și numai pentru că strategii noștri și ai argienilor nu putuseră să se impună armatei și, în loc s-o conducă la victorie, se lăsaseră conduși de ea la înfrângere. Asta, deși aveau în față pe nehotărâțul Agis, care nu știa cum și unde să-și orânduiască detașamentele ca să ne înfrunte, care se retrase de două ori pe o poziție mai sigură, de teama unei catastrofe, care, după începutul bătăliei, mai făcu și altă greșală. Strategii noștri

nu putură să profite de aceste ocazii din cauza lipsei de disciplină, deoarece curierii de legătură argieni nu se supuneau și aduceau ordinele cu întârziere. Din această victorie, care nu se datora nici vitejiei și nici valorii lor militare, spartanii ieșiră iar neînvinși în ochii elenilor. Rușinea pățită la Sfacteria era acum aproape uitată și, fără prestigiul, fără capacitatea stăpânului meu, am fi pierdut Argosul.

Acum trebuie să povestesc campania din Sicilia, care singură putea dovedi ce om prețios era stăpânul meu, cât de bine era să-l ai prieten și cât de rău să-l ai rival...

Ce s-a întâmplat s-a întâmplat, dar mie îmi sângerează inima când mă gândesc unde ar fi ajuns azi Atena dacă i s-ar fi îngăduit să rămână credincioasă conducătorului ei firesc. Neagră deznădejde îmi întunecă mintea când mă gândesc că Alcibiade ar fi trăit acum mai slăvit ca oricare altul, în loc să zacă în pământ străin...

Mulți l-au învinuit și-l mai învinuiesc și azi afirmând că el a fost autorul planului acelei campanii îndepărtate, îndrăznețe și nesigure. Îndrăzneță, da! Dar de ce nesigură? Cu un strateg ca Alcibiade? Ei, fără complotul hermocopizilor⁷¹!... Acuzatorii lui uită sau vor să uite că Atena își îndreptase atenția spre Sicilia încă de pe vremea lui Pericle. Uită că Sicilia era o lume elenică și că Atena nu putea să nu se intereseze de ea. Uită că Pericle a avut ideea înființării în Sicilia a coloniei panelenice Turioi. Când Pericle încercase să convingă demosul să se alieze cu Corcira, spusese, printre altele, că această insulă ne era necesară pentru comunicațiile noastre cu Sicilia. Pericle acceptase să facă alianță cu egeștii cu mulți ani înainte de începerea războiului. La izbucnirea lui, catanienii și leontinii (ionieni) din Sicilia ne-au cerut ajutorul, ca să nu se distrugă orașele dorice din Sicilia. I-am primit ca oaspeți și i-am ascultat în adunare. Oamenii noștri politici și-au dat atunci seama cât de folositor ar fi fost pentru noi să adăugăm aceste orașe la Liga noastră și poate, mai târziu, întreaga Sicilie cu negoțul ei bogat și cu pădurile ei nesfârșite. În al cincilea an al războiului am trimis în Sicilia pe strategul Lahes cu douăzeci de corăbii, ca să-i ajute pe catanienii amenințați de Siracuză.

Ceva mai târziu, demosul hotărî – Nicias a fost și el de acord – să trimitem alte patruzeci de corăbii având în frunte pe strategii Eurimedon și Sofocle. Demostene urma să-i însoțească în calitate de consilier. Demostene oprise aproape cu forța aceste corăbii la Pilos și lacedemonienii suferiseră dezastrul de la Sfacteria. După predarea celor trei sute de spartani, navele noastre de luptă își continuaseră drumul, ajungând în Sicilia cu o

⁷¹ Distrugătorii Herulelor (statui ale zeului Hermes).

întârziere de mai multe luni. În felul acesta, flota noastră de acolo număra șazece de corăbii. Siracuza, colonie dorică care ne dușmănea de mult, se sperie. Renunță la orice gând de hegemonie și, ca să câștige timp, convocă un congres de pace pansicilian. Lozinca lor era „Sicilia a sicilienilor, nu vrem străini!” Înfățișară problema cu dibăcie și toate orașele acceptară să încheie o alianță siciliană defensivă. Strategii noștri se întoarseră fără rezultat, fiindcă nu mai exista nicio posibilitate de a ajuta pe cei care nu mai cereau ajutor. Totuși, la Atena oamenii dăduseră atâta importanță Siciliei, fuseseră atât de convinși de izbânda adevăratului scop al campaniei, încât cerură adunării să-i pedepsească pe strategii. Unul din ei, Sofocle, fu exilat, iar celălalt, Eurimedon, fu osândit să plătească o mare amendă.

Peste puțin, Siracuza începu să râvnească iar la hegemonia Siciliei. Leontinii cerură din nou ajutor și din nou – fără nicio împotrivire din partea lui Nicias – am trimis două corăbii cu strategul Faiax și cu instrucțiuni de a încerca unirea orașelor siciliene împotriva Siracuzei. Cum, însă, nu avea decât două nave, Faiax se întoarse fără a fi făcut nimic. Timpul trecea și Siracuza își întindea dominația. Declară război leontinilor, îi asedie, le cuceri orașul, îl distruse până-n temelii și izgoni pe locuitorii săi, dintre care cei mai mulți își căutară la noi un jalnic refugiu și se stabiliră la Atena, sperând că se vor întoarce acasă. În această vreme ne cerură ajutor și egestanii.

— Ajutați-ne cât mai e timp, spuneau ei. Leontinii, aliații noștri, au fost zdrobiți. Dacă nu ne ajutați repede, Sicilia va deveni o posesiune a Siracuzei. Vă cerem ajutor, dar o să vă răsplătim! Suntem bogați și vom lua asupra noastră orice cheltuială.

Atunci demosul hotărî – și Nicias nu se împotrivi nici de data asta – să trimită delegați la Egesta ca să afle dacă acest oraș era într-adevăr în stare, după cum spunea, să suporte cheltuielile unei întregi campanii. Stăpânul meu sprijini hotărârea și, în așteptarea întoarcerii delegației, începu să studieze, împreună cu prietenii lui politici, posibilitatea unei expediții militare în Sicilia.

Când delegații noștri se înapoiară de la Egesta și fură ascultați în adunare, toată lumea fu cuprinsă de entuziasm la gândul acestei campanii. Delegații vorbiră despre bogățiile pe care le

văzuseră la Egesta, despre vasele de aur pe care fiecare egestan le avea în casă și aduseră în fața adunării uluite șaizeci de talanți de argint netăiat, care, spuneau ei, alcătuiau arvuna oferită de egestani pentru cheltuielile de război. Erau banii necesari pe o lună pentru șaizeci de corăbii. Nimeni nu bănuise atunci – și cine ar fi putut să bănuiască așa ceva? – că toată această bogăție era o înscenare pe care egestanii o pusese bine la punct. Mulțimea primi în unanimitate să se discute campania.

Alcibiade sprijini imediat planul și cu mare entuziasm, în timp ce membrii oligarhiei și mai ales Nicias, văzând că frumosul discurs al stăpânului meu înflăcărase mulțimea, se pregătiră să-l combată. În vremea aceea, Alcibiade nu stătea o clipă în casă. Alerga de la un centru politic la altul, discuta și convingea.

— Să atacăm Siracuza cât mai e timp, până nu apucă să ajungă o mare putere!

— Dar Sparta? întrebau unii.

— Dar Susa? întrebau alții, știind că atenția lui Darius, urmașul lui Artaxerxe, era veșnic ațintită asupra noastră.

— Sparta? răspundea stăpânul meu. Multă vreme de aci înainte nu va putea întreprinde acțiuni importante. Și fără Sparta ce să facă Susa?

— Bine! Dar oare bătălia de la Mantinee n-a ridicat iar prestigiul Spartei?

— Numai până la un punct. Ia gândiți-vă la uimirea aliaților ei când au văzut-o nevoită să lupte, fie și cu succes, la câteva stadii depărtare de granițele ei! Nu uitați că Argosul a rămas aliatul nostru, ceea ce constituie o amenințare destul de serioasă și permanentă pentru lacedemonieni.

Alcibiade mătura orice împotriviri Prietenii lui Nicias își manifestară cu sfială anumite rezerve în adunare, dar toată lumea votă campania cu aprobări și încurajări.

Demosul hotărî trimiterea în Sicilia a șaizeci de corăbii, adică atât cât cereau egestanii, care dăduseră și arvună pentru lefuri. Alcibiade, Nicias și Lamahos fură numiți strategii. Pentru cine-și amintește că Atena trimisese în alți ani două sute de corăbii în Egipt, o sută douăzeci în Cipru, patruzeci și mai bine în Pont și șaizeci în Sicilia sub conducerea lui Eurimedon, această nouă campanie nu trebuie să pară prea îndrăzneată. Nimeni nu-l poate învinui pe stăpânul meu că ar fi avut o „ambție

nebunească”, așa cum striga Nicias. După hotărârea luată de demos, omul ăsta meschin se îndârji atât de tare împotriva lui Alcibiade, încât, în ciuda tuturor legilor, îndrăzni să ceară rediscutarea campaniei, deși fusese hotărâtă și votată. Și i se dădu satisfacție.

Nicias se ridică în adunare și vorbi încercând să convingă poporul să-și revoce hotărârea. Spuse vrute și nevrute și despre stăpânul meu vorbi cu răutate.

Întorcându-se spre locul unde se afla Alcibiade înconjurat de prietenii lui, Nicias spuse:

— Dacă există un cetățean îngâmfat care și-a pierdut mințile pentru că a căpătat titlul de strateg la o vârstă când nu-l merita, dacă, mânat doar de o ambiție nebunească, un astfel de cetățean vă împinge să organizați această campanie, dacă, însetat de putere și de faimă, vrea să fie admirat pentru cail și pentru carele lui, nu-l lăsați să câștige gloria punând în joc interesele statului! Tremur văzând cât de numeroși sunt cei adunați în jurul lui ca să-i sprijine planurile! Rog pe cei mai în vârstă să nu creadă că e o lașitate să voteze împotriva campaniei, iar, tu, pritanule, dacă vrei să fii un bun cetățean, apără interesele Atenei și întreabă din nou poporul dacă vrea sau nu să plecăm în Sicilia! Nimeni nu te va învinui că nesocotești legile!

În timpul cuvântării lui Nicias, stăpânul meu se sili să se stăpânească, deși îi scăpa mereu câte o exclamație sau câte o mișcare bruscă. Nicias nu apucă să se dea jos de la tribună, că stăpânul meu sări în picioare.

— Atenieni, funcția de strateg mi se potrivește mai bine ca oricui! Și cred că o merit! Sunt silit să încep în felul acesta, fiindcă am fost hulit de Nicias care mă pizmuiește. E firesc ca cetățenii, și mai ales cei care pot, dar nu vor să pună umărul pentru gloria cetății, să mă invidieze fiindcă am fost în fruntea unor horegii strălucite și fiindcă organizez serbări mari. Dar când străinii mă admiră pe mine, admiră și cetatea. E posibil ca risipa nebunească și cheltuielile mari, pentru care mă învinuiește azi cu atâta asprime, să-mi fi adus faimă, dar ele au adus în același timp și faima Atenei! Știu prea bine că cine se distinge dintre oamenii obișnuiți și-i lasă în umbră cu faptele lor sunt pizmuți toată viața de aceștia. După moartea lor, însă, fiecare încearcă să dovedească – mințind chiar – că avea legături de rudenie sau

de prietenie cu ei. Dacă până azi am fost cunoscut numai prin viața mea particulară, nu-i mai puțin adevărat că m-am făcut cunoscut și pentru faptele mele strălucite! Eu sunt acela care, fără riscuri și fără aventuri, am adus în Ligă cel mai mare oraș din Pelopones. Eu sunt acela care, la Mantineea, am silit Sparta să-și arunce toate forțele în luptă într-o singură zi. E drept că a învins, dar nici până-n ziua de azi nu i-a venit inima la loc. Toate acestea se datorează tinereții și elanului meu, pe care Nicias le osândește. Atâta timp cât sunt însuflețit de acest elan, profitați de el. Profitați și de Nicias, dar nu vă răzgândiți în privința campaniei din Sicilia.

Alcibiade aminti numeroasele puncte slabe ale Siciliei, care nu era organizată pentru o apărare serioasă, apoi vorbi despre necesitatea unei acțiuni permanente.

— Așa cum s-a întâmplat cu toți cei ce se bucură de supremație, am dobândit-o și noi pe a noastră, ocrotind totdeauna pe elenii și chiar pe barbarii care ne cereau ajutor. Dacă rămânem inactivi, riscăm să pierdem foarte repede tot ceea ce am dobândit cu atâta trudă. Nu mai e în puterea noastră să alegem împrejurările. Am ajuns la un punct când trebuie să acționăm. Suntem în primejdie de a accepta jugul, dacă nu-l impunem noi altora! Nu vă speriați de vorbele lui Nicias. El încearcă să vă cufunde în inerție și să ridice pe bătrâni împotriva tinerilor. Faceți ce au făcut părinții noștri: s-au lăsat duși de avântul tinerilor, au ascultat de sfaturile bătrânilor și au înălțat astfel cetatea în locul unde se află azi!

Acest discurs înflăcăra adunarea. Mulțimea se ridică în picioare și începu să aclame. Alcibiade rămase o clipă locului, nemișcat ca o statuie. Un surâs îi înflorește pe buze. Abia când strigătele mulțimii se potoliră, coborî încet de la tribună.

Nicias încercă atunci să recurgă la alte mijloace pentru a zădărnici campania, și anume se sili să sperie oamenii cerând forțe enorme. Pretinse mii de ostași, cavalerie și un număr îndoit de corăbii. Rezultatul a fost însă diferit de cel la care se aștepta, fiindcă, la toate propunerile lui, adunarea a răspuns într-un glas:

— la cât vrei!

Așezat la locul lui, stăpânul meu privea ironic pe bătrânul strateg care se prinsese în propria lui plasă. Numeroasele lui pretenții stârniră treptat nerăbdarea mulțimii, care-l sili să coboare de la tribună strigând:

— Voi, strategii, trebuie să hotărâți!

Pregătirile ținură două luni încheiate. Tot orașul se pusese pe treabă, dornic să pregătească cea mai strălucită expediție pe care o văzuse vreodată Elada. Toată lumea voia să plece: tineri, bogați, săraci, muncitori, țărani, toți alergau să se înscrie pe liste, fiecare potrivit mijloacelor sale. Când stăpânul meu trecea prin agora, era numaidecât înconjurat:

— Suntem cu tine, Alcibiade!

— Mergem unde mergi și tu, învingător olimpic!

Bogătașii care nu fuseseră numiți trierarhi prin tragere la sorți alergau la eponim și cereau favoarea de a li se permite să echipeze și ei o navă de război. Fiecare cheltuia averi ca să adune echipajul cel mai bun și ca să dea un aspect cât mai fastuos corăbiei sale. Era o viață nouă, un ritm nou! Un suflu măreț străbătea întreaga Atenă. În curând, delegații noștri din diferite orașe ale Ligii începură să se întoarcă și povestiră despre entuziasmul și bunăvoința tuturor la auzul veștii că Alcibiade se afla în fruntea campaniei.

— Dacă vrea Alcibiade, vă trimitem cinci sute de hopliți, spuseră argienii.

Mantineea trimise două sute cincizeci de hopliți. Chios făgădui douăzeci de nave, dar trimise douăzeci și cinci, Rodos expedie un mare număr de soldați ușor înarmați, din Creta ne sosiră arcași.

Dar în mijlocul acestui entuziasm, în febra pregătirilor, se auzea mereu o șoaptă care trecea prin oraș ca un semn rău. Reacțiunea se străduia prin toate mijloacele să orienteze în altă direcție opinia publică. Nicias își plătea bine prezicătorii ca să dea oracole potrivnice expediției. Trimise la Delfi după oracol. Acesta sosi curând și fu răspândit prin oraș de adepții lui Nicias. Iată cum glăsuia: „Atena să cheme pe preoteasa Hesihia⁷² de la Clazomene și să-i ceară sfatul”.

— Zeul ne sfătuiește să fim liniștiți! să fim liniștiți! strigau partizanii oligarhiei, dar poporul nu voia să știe de nimic. Pregătirile continuau peste tot într-un ritm rapid.

— De la mine a pornit acest avânt, Silicos! spunea stăpânul meu. Nicias vrea inerție și decădere, eu vreau acțiune și victorie. Mie mi-a acordat poporul încrederea. Cu astfel de

⁷² Hesihia – liniște, pace

pregătiri, cu astfel de entuziasm, cu o astfel, de armă în mâini, nimic nu-mi va putea rezista, Silicos!

— Nu pleca în Sicilia, Alcibiade! spuse atunci un glas.

Stăpânul meu se întoarse brusc și furios, gata să-l arunce afară pe neobrăzatul care vorbise, și-l zări pe Socrate, care intrase fără zgomot în încăpere.

— De ce vrei să-mi pui piedici, învățătorule? De ce vrei să distrugi niște planuri mărețe și niște speranțe atât de mari? De ce-mi picuri șovăială și îndoială în suflet? Încep o mare operă.

— Nu pleca în Sicilia, Alcibiade! Nu pleca! repetă Socrate cu voce stăruitoare și calmă.

— Și de ce să nu plec, Socrate?

— Fiindcă așa-mi spune demonul meu. Mi-o spune vocea pe care o aud în mine. Nu pleca!

— Vocea ta! Dar vocea zeilor? Oracolele și profețiile au vorbit clar! Amon a cuvântat din pustiul Libiei și ne-a promis o mare victorie. Toate jertfele sunt favorabile! Nu vezi cu cât entuziasm se pregătește întreaga Ligă pentru cucerirea Siciliei? Până și neguțătorii închiriază corăbii de transport ca să urmeze flota! Se vor îmbogăți, vor deschide piețe noi. Ei știu că unde sunt eu, acolo e și succesul! Se apropie ziua când voi pormi ca strateg în fruntea celei mai strălucite armate pe care a văzut-o vreodată cineva, voi porni la război cu cea mai bună flotă din lume! E primăvară, Socrate! Viața clocotește în mine și sunt plin de bucurie, fiindcă pornesc spre o glorie pe care o voi câștiga săvârșind fapte mari pentru patrie. Voi fi înapoi înainte de sosirea iernii, vei oferi Atenei Sicilia, un dar neprețuit, voi avea în mâini întreaga Eladă. Toată marea va fi a mea și eu voi merge înainte, voi merge mult mai departe decât Sicilia, ca să cuceresc și alte locuri. Iar când mă voi întoarce, Socrate, când mă voi întoarce învingător, nu mă voi mai opri din drumul spre glorie! Voi pleca în Egipt, voi pleca în Fenicia, peste tot voi înălța trofee și monumente ale puterii mele, simboluri ale forței democrației! Peste câteva zile pornesc să-i întrec pe Pericle, pe Cimon și pe Aristide, Socrate! Pornesc să devin mai mare și mai puternic chiar decât Marele rege! Îți amintești ce-mi spuneai când eram copil? Îmi spuneai că el e marele meu dușman! Voi fi atotputernic și, așa cum îmi spuneai atunci, toată lumea se va umple de numele meu!

În zorii zilei următoare, orașul se trezi uluit. Toate statuile lui Hermes din oraș, în afară de una, care se afla în fața casei lui Andocide, fuseseră decapitate.

Vestea distrugerii lor se răspândi și se întinse în oraș apăsătoare ca un coșmar. Oamenii umblau mai întâi speriați și tăcuți pe drumuri și, adunându-se în jurul statuiilor sparte, priveau sfărâmurile încercând să ghicească cine erau sacrilegii și ce ascundea fapta lor. În fiecare colț se aduna lume care cerceta bucățile de marmură spartă.

— Un complot! Începură să șoptească unii. Un complot!...

Alții preluară acest strigăt și începură să facă gălăgie. „Un complot pentru răsturnarea democrației!” spuneau mulți membri ai oligarhiei, nădăjduind să sperie în felul acesta pe oameni și să zădărnicească campania.

— Alcibiade! Alcibiade și bețivanii lui de prieteni sunt de vină! afirmau Pitonicos, Tesalos, Androcle și alții, încercând să împrăștie acest zvon.

Când i-am adus vestea lui Alcibiade, a sărit din pat, m-a apucat de umeri și m-a zgâlțâit strigând:

— Adevărat? Adevărat? Dacă minți te ucid!

Am izbutit să-mi recapăt suflarea și i-am dat amănunte care l-au convins.

— Toate statuile lui Hermes, stăpâne! Toate statuile din fața fiecărei case, de la fiecare răscruce! Zac sfărâmate! Cioburi! Lumea e îngrozită, face gălăgie, nu știe ce să creadă! Au și apărut în agora diverși șmecheri care speculează tulburarea și revolta mulțimii! Ce are să se întâmple acum? Ce are să se întâmple? Mare pacoste a căzut peste Atena!

— Toată această uneltire se îndreaptă împotriva mea! Urmărește zădărnicierea campaniei! Nemernicii! Oligarhia a organizat complotul! Poate că Nicias e alături de ei. Să ne grăbim, Silicos! Să facem ceva înainte ca ei să poată răspândi un zvon căruia lumea să-i dea crezare!

— Bagă de seamă, stăpâne, bagă de seamă!... Sunt puțini, dar bine organizați! Sunt foarte solidari între ei, pe când poporul... poporul e...

Membrii oligarhiei se grăbiră numaidecât să răspândească tot felul de zvonuri. Arătând, chipurile, credință și devotament față de democrație, începură să spună că un astfel de complot nu putea avea decât un singur scop: schimbarea regimului.

— Cineva vrea să pună jugul pe grumazul nostru! strigau ei. Cineva care nu respectă nimic, un ambițios și un îngâmfat! Cineva care consideră că orașul e proprietate lui!

La început nu îndrăzneau să spună deschis la cine se refereau. În primele zile, tulburarea și zăpăceala oamenilor erau atât de mari, încât toți credeau ce li se spunea, gata să acuze pe oricine, numai să scape ei, dornici să afle că s-a găsit un vinovat ca să se liniștească toată lumea.

Pe măsură ce zilele treceau fără să se descopere nimic, tulburarea oamenilor creștea.

— Democrația și legile noastre sunt în pericol!

— Grăbiți-vă, cetățeni! Alarmă!

— Vrem măsuri excepționale! Măsuri excepționale!

— Adunare! Să se țină o adunare!

Îndată ce se lăsa noaptea, străzile se goleau. Nimeni nu îndrăznea să iasă din casă, ca nu cumva să fie văzut și acuzat că-și pierde nopțile... că e complotist... că sfărâmă statuile. Stăpânul meu, însă, ca să arate că nu se teme de învinuiri și că n-are nimic de ascuns, continua să-și viziteze prietenii noaptea, însoțit de patru-cinci sclavi, care mergeau înainte purtând torțe ca să lumineze locul în jur. Și pe măsură ce nu se descoperea nimic, neliniștea mulțimii creștea. Eponimul, pritanii și Bulé hotărâra să numească trei anchetatori având deplină autoritate să cheme pe orice cetățean la anchetă. Adunarea făgădui prin vot că nelegiuitul care-și va denunța complicii nu va fi pedepsit. Se votară și mari recompense bănești pentru cei care aveau să dea informații folositoare. Peisandros, Haricle și Diognetos, care pe vremea aceea făceau pe democrații fanatici, deși mai târziu au fost în fruntea celor care au răsturnat democrația, fură numiți anchetatori.

Interogatoriile începură, o mulțime de denunțatori, hămesiți după recompense mari, dădeau buzna la anchetă, dar pregătirile pentru campanie continuau. Aliații trimiseseră la Pireu sau în Corcira armata și corăbiile pe care le făgăduiseră. La Freatida își instalaseră tabăra hopliții din Argos și Mantineea, arcașii din Rodos și conducătorii lor pe care-i găzduia Alcibiade. După primele clipe de tulburare, Alcibiade se regăsi pe sine.

— Se apropie ziua plecării, Silicos, și dușmanii n-au îndrăznit!

Dar după ce ațâțaseră opinia publică care, odată sacrilegiul săvârșit, credea spusele oricărui denunțator, dușmanii aceștia perfizi așteptau ultima zi ca să lovească în Alcibiade.

Flota urma să plece în ziua următoare și trirema lui Lamahos se și afla la intrarea în port. Bulé convocase adunarea, pentru ca poporul să facă ultimele urări și să dea instrucțiuni celor trei strategii. Așezați unul lângă altul, în ținută de campanie, Nicias, Lamahos și Alcibiade ascultau cu atenție pe oratorii care sfătuiau demosul să acorde strategilor depline puteri. Adunarea era pe sfârșite, epistatul⁷³ se și ridicase cerând crainicului să sune încheierea, când hidosul de Pitonicos se repezi la tribună și, aruncând o privire veninoasă către Alcibiade, strigă mulțimii:

— Atenieni! Alcibiade, pe care-l trimiteți să conducă o campanie îndepărtată, a făptuit un sacrilegiu! Batjocorește Misterele eleusine! Vă aduc drept dovadă mărturia sclavului Andromahos. Deși sclav – și deci n-a fost inițiat în mistere – poate să vi le descrie! Dacă nu spun adevărul, faceți ce vreți cu mine! Omorâți-mă!

Trăsnetul să fi căzut peste mulțimea strânsă n-ar fi stârnit freamătul și gălăgia care s-a înălțat atunci din adunare. Stăpânul meu a sărit de la locul lui, s-a urcat la tribună, a protestat energic împotriva acelei cumplite calomnii, a spus că Pitonicos era dușmanul lui personal și a întrebat de ce așteptase ultima clipă ca să-l denunțe dacă era într-adevăr vinovat de o crimă atât de îngrozitoare? Chiar dacă nu aflase fapta decât în ziua aceea, tot ar fi trebuit să vorbească la început, nu să aștepte încheierea adunării, cu atât mai mult cu cât în ziua următoare flota trebuia să plece.

Pritanii, însă, hotărâra să clarifice pe loc o acuzație gravă și concretă ca aceea. Pitonicos și ceilalți își pierdură capul: nu se așteptau la o acțiune imediată și nu erau pregătiți. Epistatul ceru ca toți neinițiații să părăsească adunarea și-l chemă pe sclavul Andromahos să depună mărturie. Andromahos declară că într-o noapte intrase împreună cu stăpânul lui, Polemarhos, în casa lui Pulition, prietenul stăpânului meu, unde văzuse câțiva tineri, pe Niciade, pe Meletos, pe Alcibiade și pe alții, parodiind Misterele. Asta era tot! Stăpânul meu spulberă mărturia aceea atât de vagă și adunarea fu cuprinsă de entuziasm când Alcibiade îl întreabă pe sclav cum își putuse da seama el, un

⁷³ Arhonte care supraveghea bunul mers al adunării.

neinițiat, că erau parodiate Misterele? Dușmanii lui se zăpăciră și, dându-și seama că acuzația lui Pitonicos se prăbușea, bătură în retragere și nu mai trimiseră niciun alt orator să ia cuvântul, fiindcă văzuseră că adunarea era devotată stăpânului meu. Majoritatea celor de față urmau să plece în Sicilia și știau că el e sufletul campaniei. Mulțimea începu să strige că nu crede nimic, că toate afirmațiile acelea erau calomnii și că ar fi fost groaznic ca întreaga adunare să dea crezare vorbelor necontrolate ale unui sclav.

— Dacă strategul nu vine cu noi, nu ne ducem nicăieri! strigară mai multe voci din mulțime. Atunci, dușmanii stăpânului meu folosiră altă înscenare și anume, niște oratori puși de ei declarară că era o necuviință să fie dat în judecată în ultima clipă un strateg pregătit să pornească într-o campanie atât de importantă.

— Să meargă sănătos! spuse Heilide. Să plece în Sicilia și când se va întoarce din campanie să dea socoteală!

Alcibiade înțelese înscenarea, înțelese că ar fi fost o catastrofă să plece din Atena apăsător de o acuzație atât de gravă, în timp ce nenumărați dușmani rămâneau liberi să-l defăimeze în fața opiniei publice. Se ridică, așadar, în picioare și ceru adunării să-l predea celor unsprezece ca să fie numai decăzut judecat și să-și dovedească nevinovăția. Strigă, se rugă, se înfurie, dar era atât de popular și soldații care urmau să plece cu el îi erau atât de devotați, încât adunarea respinse propunerea.

— Te vrem învingător! Te vrem învingător! striga mulțimea.

Când ne-am întors acasă era aproape întuneric. Adunarea începuse în zori și Alcibiade era foarte obosit. Acasă se adunaseră cei mai apropiați prieteni ai săi și se pregătise un mare banchet. La început nu era nimeni bine dispus, iar Alcibiade era neliniștit și tulburat.

— Știu ce vor să facă, prieteni! în lipsa mea vor ațâța mulțimea cu calomnii și zvonuri!

— Nu te teme de ei, Alcibiade! Noi suntem aici! Niciodată un strateg n-a fost condamnat după o campanie victorioasă! Înainte, băieți! În sănătatea strategului!

— Să fie mai glorios ca Temistocle!

— În cinstea strălucitelor tale victorii, Alcibiade!

Voia bună se întoarse și toată lumea începu să bea și să râdă.

Socrate, care venise să-și ia rămas bun de la Alcibiade, era întins lângă el. Îl privea și ochii lui scânteiau.

— Cu bine, Alcibiade! Acum câțiva ani te-aș fi însoțit, ca să luptăm iar împreună. Ce să-i faci... Dacă aș fi fost om politic, ți-aș fi spus: Du-te și nu te sinchisi. Eu sunt aici. Dar nu mă pricep la politică! Mă mărginesc să fac filosofie și încerc să rămân în armonie cu dreapta judecată. Dar dreapta judecată nu creează nimic, entuziasmul singur are această forță creatoare unică. Armata, flota, campania asta, toate sunt creații ale entuziasmului tău. Să te întorci biruitor... Dar glasul lui Socrate era trist.

În dimineața zilei următoare, tot poporul porni spre Pireu. Când am ieșit călare pe porțile Pireului, înaintea noastră se înfățișa un spectacol unic. Mii de oameni coborau în port ca să salute flota. Pe măsură ce ne apropiam, mulțimea îl recunoștea pe Alcibiade, îl aclama și striga cu entuziasm:

— Învinge, Alcibiade!

— A noastră să fie Sicilia! Ești vrednic s-o supui!

La Zea și la Cantaros, șaizeci de corăbii erau legate în rând, toate proaspăt vopsite și proaspăt echipate. Catargele unora din ele aveau frânghii aurite. Hopliții se rânduiseră, gata să urce pe navele de transport. În jurul lor, locul era negru de lume. Preoții tuturor templelor din oraș erau de față. La amiază, după ce întreaga armată se imbarcă pe nave, crainicii sunară din trâmbițe și o tăcere profundă se lăsă peste mulțime. Preoții făcură libații, înălțară rugi către Zeus, către Poseidon și către Atena, apoi trierarhii fiecărei nave de luptă sau de transport făcură și ei libații. Polemarhul dădu semnalul și, una câte una, navele își dezlegară parâmele și porniră.

Mulțimea adunată pe cele două diguri de la gura portului le arunca flori și cununi.

Întâi trecu escadra lui Lamahos, apoi a lui Nicias și, în sfârșit, a lui Alcibiade. Corabia lui, *Gloria*, ieși ultima din port.

În picioare, la pupă, cu coiful pe cap, stăpânul meu saluta mulțimea care striga: „Învingător! Învingător!” Cineva din mulțime aruncă spre el, cu toată puterea, o cunună de lauri, care căzu pe punte la picioarele lui. Nava se depărtă. Mulțimea arăta acum ca o dungă neagră pe cheiuri, glasurile se stinseră încetul cu încetul și nu se mai auzi decât zgomotul vâslelor, care

loveau marea în ritmul indicat de șeful manevrelor. Soarele scăpata spre asfințit. Sclipiri galben-aurii jucau ici-colo pe clădiri și pe Zidurile lungi. În fund se zărea Acropole pe care strălucea măreața statuie a zeiței. Dinspre Parmita, noaptea înainta încetul cu încetul, în timp ce navele își înălțau una câte una pânzele în bătaia vântului răcoros care sufla dinspre uscat. Păreau aripile mari și albe ale unor păsări migratoare.

— Ești îngândurat, i-am spus stăpânului meu, văzându-l că privește tăcut spre Egina. Așteptai ziua asta ca pe cea mai frumoasă din viața ta! Iat-o! Ai trăit-o! Ai abia treizeci și cinci de ani și pornești ca strateg în cea mai strălucită campanie militară organizată vreodată de Atena. Și i-am arătat mulțimea de mici felinare care scânteiau în întunericul mării.

— Da, știu! O sută treizeci de nave de război, socotind și pe ale aliaților... șase mii de hopliți... cavaleria... corăbiile însoțitoare... și o mulțime de dușmani care au rămas în urmă... toți hermocopizi. Trebuie să fi fost mulți, Silicos, dacă au reușit să spargă toate statuile într-o singură noapte! Să ne ajute zeița să terminăm repede campania! Atunci nu mă voi mai teme de nimic!

Până la Corcira, călătoria noastră a fost plăcută. Aici se adunaseră toate navele de război ale aliaților. Am pornit îndată spre Italia și în patru zile am ajuns la Regium, peste drum de Mesina.

Grație lui Alcibiade, am avut primele și, din păcate, singurele noastre izbânzi. Stăpânul meu s-a oprit la colonia dorică din Naxos, unde a fost primit ca prieten și eliberator. După acest prim succes a luat șaiszeci de corăbii și a întreprins o acțiune de recunoaștere până la Siracuză unde, după cum aflasem, era strateg Hermocrate. Am intrat în marele port și ne-am apropiat mult de ziduri. Îngroziți, siracuzanii se adunaseră în turnuri și priveau flota noastră. Nu se auzea o vorbă.

— Orașul e bine fortificat! spuse Alcibiade. Trebuie să ne grăbim. În orice caz, când începem asediul, trebuie să cucerim înălțimea din spatele orașului. Ce nume poartă pe hartă, Silicos?

— Epipole, stăpâne!

De la Siracuză ne-am întors spre Catania. Alcibiade a intrat singur în oraș. Îmi tremura inima să nu-l ucidă niscaiva ucigași plătiți de siracuzani. Populația Cataniei s-a adunat în agora ca

să-l asculte, dar, în timp ce vorbea, câțiva dintre hopliții noștri, care coborâseră de pe nave, au descoperit o poartă secretă deschisă și au pătruns în cetate. Când i-au văzut ivindu-se în agora, oamenii s-au îngrozit. Credeau că a intrat armată multă. Membrii oligarhiei, care nici nu voiau să audă de alianță cu noi, s-au ascuns în casele lor. Catania era a noastră. În câteva zile, întreaga flotă, atât navele care transportau trupe cât și cele de însoțire, sosi de la Regium la Catania. Dar Alcibiade nu îngădui armatei să intre în oraș. Tabăra a fost instalată în afara zidurilor și numai flota a rămas în port. Această știre s-a răspândit în toată Sicilia și a făcut mare impresie.

— Vezi, Nicias? a spus stăpânul meu într-un consiliu de război. Cereai o bază mare în Sicilia. Ți-o ofer. N-avem niciun motiv să amânăm operațiile militare. Aici armata se poate odihni, navele pot fi spălate, echipajele își pot trage sufletul.

— Să fie într-un ceas bun! exclamă necăjit Nicias, care venise cu o escortă întreagă de prezicători și nu hotăra nimic fără o prealabilă jertfă și multe comentarii privitoare la măruntaiele animalului.

Impetuos, dar fără minte, Lamahos voia să atacăm îndată Siracuza! Nicias voia... să ne întoarcem la Atena! Stăpânul meu, însă, avea intenția să înaintăm spre Siracuza, cucerind unul câte unul orașele Siciliei și aliindu-ne cu barbarii din interior. În felul acesta am fi izolat marele oraș, care, la începerea asediului, n-ar fi putut aștepta ajutor de nicăieri. Sfatul acesta ni-l dădeau și egestanii. Lamahos acceptă planul și Nicias, care în vremea aceea suferea de rinichi, fu constrâns să se învoiască și el.

— Silicos! Măine pornim spre Camarina și Gela. La nevoie voi intra singur și voi vorbi în agora.

În clipa aceea sosi un trierarh anunțând capturarea unei corăbii de război siracuzane. Printre diferitele lucruri găsite pe corabie erau și liste ale populației orașului. Auzind acest amănunt, Nicias se posomorî.

— Îți amintești, Alcibiade, spuse el, de oracolul unui prezicător, al tău mi se pare?...

— Care anume? S-au dat atâtea oracole înainte de plecarea noastră din Atena!

— Oracolul care spunea că vom pune mâna pe toți siracuzanii! S-a dovedit a fi adevărat, numai că am pus mâna doar pe numele lor... Semn rău!

— Totdeauna ai fost pesimist! Totdeauna ai fost nehotărât și răuvoitor! Vorbele tale sunt nelegiuite! Crezi că zeii ne mint?

Nicias se supără și plecă.

În zorii zilei următoare, în timp ce escadra stăpânului meu se pregătea să pornească spre Camarina, din depărtare se ivi o navă care plutea spre noi. Scriu aceste rânduri și condeii mei tremură, ochii mi se umplu de lacrimi, un nod mi se urcă în gât și mă înăbușă.

Obişnuiți cu structurile navelor, marinarii o recunoscuseră imediat.

— E *Salaminia*! Vine *Salaminia*! strigau ei.

— De ce oare trimite demosul o navă de stat?

— Se vede că aduce un ordin important.

— Nu cumva ne-a declarat război Marele rege?

Auzind zgomot, stăpânul meu dădu buzna afară din cort și zări corabia care era acum aproape și-și flutura vâslele ca o pasăre care saltă pe valul ușor.

— E *Salaminia*, Silicos! A venit pentru mine! Sicilia nu va fi niciodată colonie ateniană!

Am crezut că nu s-a trezit încă de-a binelea și că aiurează.

Peste puțin, *Salaminia* acostă, trierarhul sări pe uscat și veni drept la cortul lui Alcibiade. Șovăi o clipă înainte de a intra și se opri. Nu știa cum să înceapă.

— Strategule, spuse el în cele din urmă, Bulé și demosul îți poruncesc să te întorci la Atena ca să dai socoteală pentru faptele tale.

— Cine mă acuză și pentru care fapte?

— Te acuză Tesalos al lui Cimon. A făcut plângere împotriva ta și te-a denunțat că ai parodiat Misterele eleusine în casa lui Pulition! Iată plângerea...

— Și ce faci dacă nu mă supun, trierarhule? Mă arestezi?

— N-am niciun ordin de acest fel, strategule. Am doar ordin să-ți comunic hotărârea demosului și să te însoțesc la Atena ca să te justifici!

— Ca să nu se răscoale armata, nu-i așa? strigă stăpânul meu scos din fire. Ar fi destul să scot un strigăt, pentru ca toți hopliții să se adune în jurul meu și să mă apere! Iată de ce s-au temut

alde Tesalos și Androcle! Voi urca deci pe corabia ta! *Salaminia* îmi va fi închisoare!

— Ba nu, strategule! *Salaminia* va veni în urma corăbiei tale.

Atunci stăpânul meu a făcut singura mare greșeală din viața lui, o greșeală de neiertat: s-a supus.

În loc să hotărască chiar în clipa aceea să nu se întoarcă la Atena decât biruitor, aducând în dar neprețuita Sicilie, Alcibiade preferă să se supună ordinului adus de *Salaminia* și abia când am plecat din Catania furia lui s-a transformat în disperare și în hotărâre de a nu se întoarce la Atena ca să se justifice. Nesupunerea înseamnă uneori salvarea celui care a dat un ordin și marea greșeală a lui Alcibiade a fost că n-a înțeles acest lucru, că n-a avut poate destulă încredere în sine ca să nesocotească porunca demosului și să-l îmblânzească, să rămână în Sicilia și să-l salveze.

Și-a luat rămas bun de la Lamahos și de la Nicias, care se zăpăciseră. Lamahos s-a despărțit de el prietenește.

— Întoarce-te repede!

Ne-am imbarcat pe *Gloria* și am plecat. *Salaminia* venea în urma noastră.

Stăpânul meu era disperat.

— Asta-i catastrofa! Dușmanii au reușit! M-au distrus! Se vede că ei sunt acum stăpâni în adunare și că toată lumea e împotriva mea! Silicos, dacă mulțimea a putut fi convinsă să ia o astfel de hotărâre, înseamnă că sunt dinainte osândit! Toată armata rămâne în Sicilia! Hopliții m-ar fi sprijinit... Merg la moarte sigură... Silicos... trebuie să găsesc o soluție... imediat... Cheamă-i pe ceilalți care se întorc cu noi la Atena!

Pe *Gloria* se imbarcaseră și alți acuzați, prieteni ai lui Alcibiade. Se adunară zdrobiți în jurul lui și așteptară să audă ce va spune.

— Nu mă întorc la Atena! zise Alcibiade. Cine vrea să mă urmeze?

Ochii mei se tulburară. M-am repezit spre el:

— Îți semnezi osânda, Alcibiade! Te recunoști vinovat! Te condamni să trăiești o viață de apatrid, disprețuit pretutindeni și neluat în seamă nicăieri! Ai fost cel dintâi elen, acum nu vei mai fi nimic!

— Voi fi totdeauna cel dintâi elen, oriunde voi merge!

— N-ai încredere în patria ta?

— Am o încredere nemărginită în ea, dar când e vorba de viață nu mă încred nici în mama, fiindcă mă tem ca nu cumva, din greșeală, să arunce votul negru în locul celui alb!

— Și unde o să mergem, Alcibiade? Unde o să mergem? În care colț al pământului grecesc o să ne găsim liniștea? Atena are să te urmărească peste tot și Sparta, dornică să se răzbune pentru răul ce i-ai făcut, are să încerce să te distrugă. Nu vom merge să ne închinăm la Susa!...

— Ai să mă urmezi oriunde, Silicos?

— Știi asta, stăpâne, de ce mai întrebî?

Am trecut strâmtoarea Mesinei cu *Salaminia* la câteva leghe în urma noastră și am ajuns la Turioi. Stăpânul meu înălță semnul că oprește pentru a lua apă și alimente. Când se înnoptă, Alcibiade și ceilalți acuzați coborâră în oraș și se ascuseră. Eu am rămas pe navă, ca să nu dau de bănuît. În zori, în timp ce echipajul era cufundat încă într-un somn adânc, am coborât și eu de pe *Gloria* și m-am pierdut pe străzile întunecoase ale orașului.

La Turioi am rămas o lună. Alcibiade era tăcut. Chipul lui era crispat și încruntat. Umbla încovoiat și făcea lungi plimbări. Îl urmam, fără să îndrăznesc să-i întrerup tăcerea. Se culca pe nisip și rămânea ceasuri întregi neclintit cu privirile ațintite asupra valurilor jucăușe, a căror neconținută strădanie venea să se domolească la țarm. De vreo două ori l-am auzit recitînd versurile:

*...Nenorocire, vai! Jelesc prăpădul
de azi și pe acela ce ne-așteaptă...*

Uita de toate și abia în asfințit, când lumina începea să scadă, pornea încet, cu spatele încovoiat. Nu era chip să scoți un cuvânt de la el.

Peste o lună hotărî să plece.

— Să mergem în Argos, Silicos! Poate că acolo vom fi în oarecare siguranță.

O corabie de negoț pornea spre Pelopones. Însoțit de mine și de Antiohos, Alcibiade se îmbarcă pe ea. Când uscatul s-a îndepărtat și ne-am pomenit toți trei exilați pe mare, Antiohos,

care nu mai știa de nicio frică, i-a spus lui Alcibiade cu obrăznicie:

— Am feștelit-o, stăpâne! Am feștelit-o!

Stăpânul meu nici nu s-a întors să-l privească, dar el a continuat:

— De ce ai ascultat? De ce n-ai răsculat armata? Doar de dragul tău au pornit argienii, rodienii, mantineenii, cretanii! Îți era lesne să poruncești *Salaminii* să aștepte sfârșitul campaniei! Pe urmă ne-am fi întors la Atena și ne-am fi socotit cu dușmanii tăi. Și după ce am plecat ai mai fi avut timp! Să ne fi întors de la Turioi la Catania. L-ai fi trimis pe Nicias să taie lemne și tu ai fi cucerit Siracuza cu Lamahos! N-am dreptate? Pe când așa, unde mergem și ce o să facem?

— Trăsni-te-ar fulgerele lui Zeus! exclamă furios stăpânul meu și celălalt se făcu mic și spălă putina.

Nava de negoț ne duse la Cilene. De aici și până la Argos am străbătut întreg Peloponesul, înaintând cu prevedere și băgare de seamă. Am ajuns cu bine, dar în Argos am aflat vestea cea groaznică: Alcibiade fusese osândit la moarte! Ni s-a spus că Bulé poruncise preoților, eumolpizilor⁷⁴ și crainicilor să-l blesteme în cadrul unei ceremonii oficiale și într-un amurg toată lumea aruncase anatema asupra lui cu strigăte înfiorătoare.

— O singură preoteasă a refuzat să te blesteme, spuneau oamenii. O cheamă Teano, o preoteasă a zeiței Agraulos.

Mi-am amintit de festivitatea care avusese loc cu ani în urmă... L-am revăzut pe Alcibiade, flăcău de optsprezece ani, depunând jurământul efebilor în fața frumoasei Teano, care-și pierduse graiul văzându-l atât de chipeș.

— Știi ce a spus această Teano, Alcibiade? Că e preoteasă nu ca să blesteme, ci ca să binecuvânteze. Trebuie să-ți mai spunem ceva... Au scris blestemul și condamnarea pe o coloană pe care au înălțat-o lângă Teseion.

— Ajunge!... spuse stăpânul meu cu glas tăios. Am auzit destul pentru astăzi!

— Mai e ceva... șopti un prieten al lui.

— Există ceva și mai rău?

— Demosul a trimis un ordin către întreaga Ligă... către toate orașele, cerând să fii arestat în orice loc vei fi prins.

— Prin urmare, nici aici nu mai sunt în siguranță!

⁷⁴ Sacerdoți din Atica antică; oficiau Misterele eleusine.

— Știi cât te iubim, Alcibiade! Știi câți prieteni ai aici și cât de recunoscător îți este Argosul... dar... Dacă vine o escadră ateniană în port și te cere...

— Bine! Am înțelese!

Stăpânul meu era alb ca varul la față.

— M-au condamnat la moarte! strigă el. Dar eu am să le arăt că sunt viu! Am să plec la Sparta!

Un gând îmi spintecă creierul ca o lovitură de pumnal. S-a zis cu el! A înnebunit! Și-a pierdut mințile și a luat-o razna. Am început să-i vorbesc ca unui copil, i-am spus că, firește, vom merge la Sparta, dar mai întâi trebuia să părăsim Elada, să plecăm în Egipt, să ne odihnim, dacă vrea. Pe urmă o să vedem.

Nici nu auzea ce-i spuneam. Așa am petrecut noaptea. Vorbea singur de parcă eu nici n-aș fi existat:

— Nu-mi rămâne nimic altceva de făcut! Sparta are să fie instrumentul meu! Pitonicos și Tesalos vor vedea că trăiesc. Vor vedea ei că trăiesc! Numai Sparta îmi poate ajuta să-i distrug și, dacă pentru a-mi atinge scopul trebuie să distrug și Atena, așa am să fac. Pe urmă am s-o reconstruiesc, are să fie iar vestită și atotputernică. E destul să intru biruitor între zidurile ei. Atunci am s-o silesc să ceară pace și drept condiție am să cer întoarcerea mea! Am să le arăt eu că trăiesc! Am să te ucid cu mâinile mele, Pitonicos! Numai Sparta mi-a mai rămas! Nu mai am decât această soluție! Când trăiești în împrejurări monstruoase, folosești mijloace monstruoase!

Vorbea ca un nebun.

Repetă mereu: „Sparta are să fie instrumentul meu!” Am îndrăznit să spun și eu ceva:

— Crezi că Sparta are să fie instrumentul tău? Dacă ai să mergi până acolo, ai să ajungi tu instrumentul ei! Ai să fii doar mercenarul ei, binevenit atâta timp cât ai s-o slujești. Când nu va mai avea nevoie de tine, te va ucide!

Dar Alcibiade nu mă asculta. Era înnebunit! Toată amărăciunea, toată furia pe care și le stăpânea de atâta vreme răbufneau din sufletul lui chinuit, ca un val înspumat. Chipul lui frumos era schimonosit de suferință și vocea lui gâfâia, nesigură, tragică, asemenea unui suspin. Suferea până-n adâncul sufletului. Crezând că însemn ceva pentru el, am recurs la ultimul meu argument.

— Dacă pleci la Sparta, Alcibiade, ai să pleci singur! Eu nu vin cu tine.

M-a privit... și mi-am dat seama că verbele mele au ajuns până la urechile lui, dar n-au pătruns mai adânc.

În luna următoare ne aflam la Sparta, în casa lui Endios, același Endios care, cu ani în urmă, venise ca sol la Atena, în vremea primei noastre alianțe cu Argosul, când Alcibiade îl umilise în fața adunării. Stăpânul meu scrisese eforilor cerându-le azil și un curier călare îi adusese răspunsul: putea să vină imediat.

Am rămas trei ani la Sparta, trei ani încheiați. Au fost anii cei mai buni pentru Sparta, cei mai răi pentru Atena.

Am ajuns în primele zile ale iernii și stăpânul meu a încercat îndată să ducă o viață mai spartană decât spartanii, care fuseseră mai întâi foarte dezamăgiți, deoarece așteptau cu nerăbdare să vadă un om fardat și parfumat, îmbrăcat cu hlamide moi ca să nu-i irite pielea, pornind la război cu bucătarul după el, având pe corabie saltele de puf pentru ca somnul să-i fie dulce, luptând cu un scut de aur și fiind totuși omul cel mai viteaz din Elada.

— Calomniiatorii din Atena au născocit toate astea! spuneau spartanii când îl vedeau pe stăpânul meu scaldându-se în fiecare zi în apele înghețate ale fluviului Eurotas și antrenându-se gol în miezul iernii. Mânca la mesele comune nemaipomenita zeamă neagră și dormea pe jos. Ajunse să vorbească mai laconic decât laconienii. În ce ne privește însă pe Antiohos și pe mine, am suferit mult la Sparta. Trahanaua nu-mi aluneca pe gât și, de cele mai multe ori, mă mulțumeam cu pâine uscată. Dormeam și noi pe jos și dimineața mă sculam înțepenit de tot, de parcă m-ar fi snopit cineva în băți.

La Sparta am întâlnit-o pe Amicla, femeia care-l crescuse pe Alcibiade. Când a aflat de sosirea lui, a alergat să-l întâmpine. Bătrână cum era la șaptezeci de ani, uscățivă și înaltă, l-a luat în brațe.

— Știam eu, comoara mea, știam eu că într-o zi ai să vii aici! O patrie ca asta ți se potrivește ție, pentru că ești viteaz și neînfricat ca ai noștri.

Cât timp am rămas la Sparta, nu-mi amintesc să-l fi văzut pe Alcibiade vesel; era mereu învăluit în melancolia gravă a

exilului, la care se adăuga și plictiseala cea mare pe care o răspândea totul la Sparta. Viața zilnică era monotonă și searbădă. Majoritatea serbărilor erau parăzi militare, dansurile erau greoaie și ritmul lor monoton. Spartanii nu cântau decât peani⁷⁵. Din când în când avea loc câte o întrecere poetică, la care câțiva superpatrioți recitau cu un ifos lipsit de gust versuri războinice aplaudate de toată lumea. Premiul îl lua cel care exagera mai mult. Când se făcea vreo jertfă, carnea se mânca și, cum nu era nimeni obișnuit cu ea, a doua zi toată lumea era bolnavă. De teatru nici pomeneală. Cât despre discuții în agora sau în case particulare, cum să discuți cu niște oameni care considerau că e criminal să rostești mai mult de cinci cuvinte deodată!

La început nu mă prea sinchiseam de toate astea. Mă cufundasem în nenorocire și nu aveam ochi și urechi pentru nimic din ce se întâmpla în jurul meu. Dar puțin câte puțin plictiseala s-a strecurat în mine și am încercat să descopăr de ce totul la Sparta avea un aer funebru, de ce totul răspândea un sentiment de disperare omenească.

Iloții! Ființe mizerabile, care nu mergeau niciodată prin mijlocul drumului, ci se strecurau pe lângă ziduri ca niște câini speriați, cu coada între picioare. Iloții, care nu ridicau niciodată ochii ca să te privească în față, ci-ți vorbeau totdeauna cu capul plecat. De cele mai multe ori purtau greutate mari, ca niște animale de povară, erau murdari și zburliți. Rar te puteai uita în ochii lor și atunci surprindeai priviri sălbatic strălucind în ochi înflăcărați, dezvăluind astfel un suflet nesupus și inima ți se umplea de speranță. Iloții își îngropau frații, pe care-i găseau adesea morți, cu câte un cuțit înfipt în piept: era fapta eroică a vreunui recrut spartan, dornic să capete dreptul de a pleca la luptă. Când eram treaz în zori, vedeam iloții pornind spre ogoare în șiruri nesfârșite, cu uneltele pe umăr. În amurg, se întorceau tăcuți, posomorâți, istoviți, ca să se culce în staule și în șuri. Singura lor mângâiere era munca la câmp, unde lucrau cântând cântece de jale.

Iloții sunt coșmarul Spartei; din cauza lor, spartanii s-au osândit pe ei înșiși la o viață lipsită de veselie. Într-o zi, văzând niște iloți negri de noroi, cu părul vâlvoi, care se târau pe drum, am întrebat pe un spartan:

⁷⁵ Pean – imn războinic sau religios, în cinstea zeului Apolo.

— Cum îngăduiți așa ceva? La Atena nu se poate face nicio deosebire între un sclav și un om liber!

— Atunci trebuie să fie mare zăpăceală! mi-a răspuns el cu atâta simplitate că mi-a închis gura.

Ne aflam doar de câteva luni la Sparta, când a sosit o solie din Siracuza, care cerea ajutor. Nicias începuse asediul și, în ciuda strădaniilor lui Hermocrate, care organizase apărarea, orașul se găsea într-o situație grea. Stăpânul meu se bucura acum de multe simpatii la Sparta și, uneori, mulți îi cereau părerea. La sosirea siracuzanilor, ceru permisiunea să ia parte la adunarea unde aveau să fie ascultați trimișii.

— De ce vrei să vii la adunare? întrebară spartanii.

— Vreau să vin ca să dați răspunsul cel mai nimerit.

Cu toată băătălia de la Mantineea, lacedemonienii respectau încă pacea cu Atena și libațiile de pace pe cincizeci de ani ale lui Nicias mai erau în vigoare. Când Sicilia îi ceru ajutor, șovăiala Spartei nu avea însă această explicație. Nu, în niciun caz. Atâta doar că nu știau care putea fi sfârșitul războiului cu Siracuza. Nu voiau să provoace fără motiv Atena, care, peste câteva luni, avea poate să ocupe întreaga Sicilie, devenind astfel atotputernică. Cu atât mai mult cu cât, în dorința de a-i înduioșa, dobitocii de siracuzani își mărturiseau adevărata situație, vorbeau despre asediul greu început de Nicias de pe uscat și de pe mare, despre alimentele care se împrăștau, despre lupta ce se dăduse în afara zidurilor și se terminase cu victoria atenienilor.

— Ajutați-ne, spartani! Ajutați-ne cât mai e timp! Ajutați-ne! strigau siracuzanii.

Eforii erau nehotărâți și nu știau ce sfat să dea adunării. Ce să caute ei într-o campanie atât de îndepărtată? Asta însemna să plece pe mare și flota ateniană era un dușman cumplit. La Siracuza erau adunate o sută treizeci de corăbii... Și ce aveau de câștigat?

— Să se descurce singuri! glăsuiau mulți. Să le spunem câteva vorbe frumoase și să-i lăsăm să plece, corintienii le-au promis oricum ajutor.

— Spartani! Ajutați-ne cât mai e timp, spartani! strigau siracuzanii.

— Dobitocii! șopti stăpânul meu. Vorbesc despre interesele Siciliei, în loc să vorbească despre interesele Spartei!

Și se ridică în adunarea Spartei ca să vorbească.

Parcă mai aud și acum vecea lui care făcea să vibreze pe spartanii aceia inerți...

— ...Am pornit spre Sicilia, lacedemonieni, fiindcă am vrut s-o cucerim toată. De acolo ne-am fi îndreptat spre orașele elene din Italia și ne-am fi bătut cu cartaginezii. Dacă i-am fi învins și pe ei, am fi atacat Peloponesul cu ajutorul aliaților și mercenarilor dobândiți în aceste campanii. Pădurile, care se găsesc din belșug în Sicilia, s-ar fi transformat într-o flotă foarte numeroasă. V-am fi înconjurat de peste tot cu toate forțele și v-am fi învins. Am fi cucerit astfel dominația întregii Elade. Aceste planuri le auziți din gura unui atenian, care le cunoaște mai bine ca oricine altul! Dacă vor putea, strategii din Sicilia le vor duce la îndeplinire. Și acum ascultați! Sicilia nu poate să reziste singură, fără ajutor. Siracuzanii sunt singuri, au și fost învinși într-o luptă în care și-au aruncat întreaga armată, prin urmare se vor preda repede. Dacă Siracuza cade, cade întreaga Sicilie și, mai târziu, Italia. Și iată primejdia despre care vă vorbeam adineauri, gata să se năpustească asupra voastră. Să nu credeți că numai soarta Siciliei e în primejdie. Dacă nu ascultați sfaturile mele, sunteți și voi amenințați. Trimiteți armată în Sicilia, trimiteți un strateg să organizeze apărarea! Prietenii voștri de acolo își vor recăpăta curajul, neutrii vor fi influențați și vor trece de partea voastră! Iar dacă atenienii au de gând să trimită și alte întăriri, nu-i lăsați. Pătrundeți în Atica și fortificați Decelea, asta-i va înspăimânta mai mult decât orice. Minele din Laurion se vor închide și Atena va rămâne fără argint. De voi, lacedemonieni, atârână grabnica îndeplinire a acestor planuri...

La Siracuza, Nicias, fricos, nehotărât și superstițios, chema în jurul lui o mulțime de prezicători înainte de a lua vreo hotărâre, neglijând asediul. Începuse construirea unui zid și, lăsător cum era, nu-l termină, astfel încât, în momentul când Sparta hotărî să trimită pe strategul Gilipos cu câțiva hopliți, oamenii lui putură să intre prin surprindere în Siracuza. Pe măsură ce lunile treceau, veștile din Sicilia erau tot mai proaste. Strategul spartan organizase bine apărarea și, simțind că nu mai sunt singuri, siracuzanii începuseră să-și recapete încrederea în

forțele lor și dădeau dese atacuri în afara cetății. În schimb, Nicias își istovea și-si descuraja hopliții în acțiuni fără rost, astfel încât armata noastră, frântă de oboseală, slăbise mult asediul. Vara trecu, iarna sosi iar, și siracuzanii continuau să reziste.

Pe măsură ce timpul trecea, Alcibiade câștiga încrederea Spartei care-și dădea acum seama că sfaturile lui fuseseră bune. Eforii îl trimiseseră pe regele Agis în Atica, unde fortifică Deceleea, ceea ce pricinui mare tulburare la Atena și avu drept urmare închiderea minelor de la Laurion.

La Sparta, lumea îl îndrăgea acum pe stăpânul meu și spartana Timaia, soția lui Agis, se îndrăgosti de el. Îl văzu la o serbare și începu să-i trimită colaci cu susan, pe care era limpede că-i făcea chiar ea. Din puținele bijuterii ce-i rămăseseră și pe care nu le mai purta, stăpânul meu, care avea acum aproape patruzeci de ani, îi dăruia reginei ba o broșă de aur, ba niște cercei. Când Agis plecă la Deceleea, Timaia nu se mai putu stăpâni și-i trimise vorbă stăpânului meu să vină la ea. Alcibiade se ducea deseori s-o vadă. Regina nu era urâtă. Era cam greoaie, ca toate spartanele, avea o față rotundă și ochi frumoși, dar fără prea multă expresie.

— Alcibiade, spuneam eu, nu te temi că spartanii vor observa ceva? E doar soția regelui. Să nu se simtă jigniți.

— Țștia își împrumută soțiile între ei, Silicos. De ce să se simtă jigniți?

Peste câteva luni, se văzu că Timaia era însărcinată. Gurile rele numărau mereu lunile.

— Silicos, spuse stăpânul meu, neamul meu va domni la Sparta!

— Întâi să vedem dacă e băiat!

Regina născu un băiat, care era leit Alcibiade. Maică-sa îi dădu numele de Leotihide, dar în fața prietenelor îl striga fără teamă Alcibiade.

În anul acela avu loc marea noastră catastrofă de la Siracuza și, în bucuria ei, Sparta nu ținu seamă de clevetirile în jurul noului născut.

Gilipos ridicase un mare număr de turnuri întărite la Siracuza, care-i sâcâiau pe atenieni. Nu se mai puteau gândi să atace și Nicias ceru întăriri de la Atena. Demosul îi trimise încă șaptezeci de nave, având în frunte pe Demostene, cel mai bun strateg al ei. La aflarea acestor vești, o oarecare bănuială cu privire la

stăpânul meu începu să mijească la Sparta, dar vara trecea și din Sicilia nu sosea nicio știre. Într-o bună zi, pe la amiază, se auzi deodată mare zarvă pe străzi. Oamenii țipau, urlau și se năpusteau înnebuniți de bucurie spre hipodrom. Sparta era în sărbătoare. Am ieșit în stradă și m-am ciocnit de Antiohos.

— Ce este? Ce s-a întâmplat? am întrebat eu neliniștit.

— Nenorocire, Silicos! Armata și flota noastră au fost distruse la Siracuză! Nicias și Demostene s-au predat lui Gilipos!

— Dar cum s-a întâmplat? Cum s-a întâmplat? Flota noastră! Corăbiile noastre! Cum s-a întâmplat nenorocirea asta? Minciuni! Nu-i adevărat! Se vede că a fost o mică ciocnire și că Nicias a dat înapoi, asta trebuie să fie tot!

— Îți spun că n-a mai rămas niciun hoplit! Nu mai avem nicio corabie! Toți au fost luați prizonieri, și hopliții, și marinarii, și soldații ușor înarmați, și navele și strategiile. I-or fi măcelărit pe toți!

— Dar cum a fost capturată flota noastră? Erau peste două sute de corăbii!

Amănuntele catastrofei fură date în vileag și nouă nu ne venea a crede că Nicias se putuse face vinovat de o lipsă de prevedere atât de criminală. Îndată după ce sosi cu întăririle, Demostene încercă să atace și să cucerească o fortăreață care domina orașul, dar pierdu un mare număr de hopliți și nu-și putu atinge scopul. Atunci, văzând în ce stare se afla armata noastră, îi spuse lui Nicias că singurul lucru ce le rămânea de făcut era să ridice asediul și să se întoarcă la Atena. Strategul primi propunerea, dar în noaptea aceea ticălosul văzu o eclipsă de lună și se sperie. Ceru sfatul prezicătorilor, care-i spuseră să aștepte cinci zile și să aducă jertfe Hecatei, așteptând semne mai bune. Deși siracuzanii nu-și dădură de la început seama că armata noastră se pregătește de plecare, până la urmă înțeleseseră ce intenții are, atacară flota în marele port și ne zdrobiră. Era cu neputință ca două sute de nave să poată manevra într-un port, oricât de mare ar fi fost el.

Aflând toate aceste amănunte, am rămas uluit și fără glas, în timp ce Antiohos se jeluia:

— S-a dus Atena... S-au dus mările... comorile... Liga... serbările. Ce ne facem? Suntem osândiți să trăim aici, la Sparta!

Spartanii erau uimiți. Niciodată nu-și închipuiseră că vor avea un asemenea succes! Când îl trimiseseră pe Gilipos cu cele

câteva nave, credeau cel mult că vor putea salva Siracuza, silindu-i pe atenieni să ridice asediul. Și, dacă nu era Nicias, așa s-ar fi desfășurat campania, acum însă!... Cum ar fi putut ei să spere una ca asta? Cum să-și închipuie o asemenea faptă, cum să creadă că ar putea s-o realizeze! Fusesse distrusă cea mai mare flotă ateniană! Mii de hopliți, împreună cu cei doi strategii, erau prinși de război. Atena se clătina!

— Acum Sparta poate să se liniștească!... Poate să se liniștească pentru multă vreme... spuneau bătrânii.

Catastrofa noastră de la Siracuza zdruncină Elada din temelii. Toți elenii credeau că sosise sfârșitul Atenei. Atotputernicia ei pe mare deveni deodată o amintire. Toți aliații ei începură să se frământa și să trimită soli la Sparta, cerându-i sprijinul, ca să scuture jugul atenian...

Veneau soli din Chios, din Lesbos, din alte insule și chiar din orașe neutre, care se grăbeau să-și dezvăluie bunele sentimente pentru Sparta.

Niciodată până atunci nu se pomenise în Elada o catastrofă atât de cumplită. Din toate navele acelea atât de frumoase, din toată expediția aceea strălucită, din toți vitejii care porniseră să cucerească lumea, nimeni și nimic nu scăpase. Atena jelea și jalea ei nu găsea drept ecou decât sarcasmele elenilor. Crezând că sosise „ziua libertății” alergau la Sparta ca să i se închine. Supremația pe mare era pierdută... faima de asemenea... visurile falnice se năruiseră. De acum înainte, Atenei nu-i rămâneau decât sfâșierea și deznădejdea. Spartanii se aflau la Decelea, la câteva stadii de Porțile Aharneene, și terorizau întreaga Atică. Minele de la Laurion fuseseră închise și argintul lor neprețuit îngropat. Întreaga Ligă era cuprinsă de tulburare. Nimeni nu mai avea să plătească în viitor tribut. În loc să pregătească campanii îndrăznețe și glorioase, Atena era silită acum să trăiască întocmai ca într-o fortăreață asediată! Pe zidurile cetății și pe Zidurile lungi vegheau zi și noapte santinele. La Pireu șantierul naval era pustiu, iar la Zea, la intrarea în port, fuseseră puse lanțuri duble. Și în timp ce Atena se găsea în această stare de decădere, peloponesienii pregăteau flota pentru o ultimă lovitură. Spartanii cerură aliaților lor să le pună la dispoziție o sută de nave.

— Ajung atâtea? îl întrebară eforii pe Alcibiade.

— Ajung, dacă le puneți sub comanda mea.

Răspunsul nu fu pe placul spartanilor și Endios, care în anul acela era efor, îi spuse:

— Te cam grăbești, Alcibiade... Și apoi nu arăta că ai atât de puțină încredere în iscusința noastră pe mare!

Catastrofa din Sicilia a avut și altă consecință cumplită. Când a sosit la Susa vestea despre proporțiile înfrângerii, Darius a început să se agite. Distrugerea Atenei însemna pentru el un prilej de a cucerii Ionia. Atena! Marele, secularul dușman, care de atâtea generații apăra Ionia, împiedicând Susa s-o supună, în timp ce Sparta, săracă și lipsită de îndrăzneală, ar fi fost la cheremul ei! Acum, după dispariția protectorului, Darius înțelese că trebuia să profite imediat de ocazie. Porunci celor doi satrapi ai săi, Farnabazos din Frigia și Tisaferne, guvernatorul Lidiei și Cariei, să pretindă din nou, după aproape șaiszeci de ani, dări orașelor elene ale Ioniei.

— Veșnic Susa! Susa e primejdia numărul unu!... De câte ori nu mi-am amintit de vorbele lui Clinias... Iată! După atâția ani, Susa se arată iar la orizont, ținând în mână soarta elenilor.

Curând, solii lui Farnabazos și ai lui Tisaferne sosiră la Sparta ca să încheie alianță împotriva Atenei. Sparta devenea centrul lumii elenice. Nepregătiți să facă față situației, unor chestiuni atât de complicate și unor interese – ale lor și ale altora – atât de încâlcite, eforii, nehotărâți ca totdeauna, cereau mereu părerea lui Alcibiade.

— Vin mulți soli, Alcibiade, îi spuse Endios, numai cei pe care-i vrem nu vin.

— Dar cine ați vrea voi să vină? Întrebă Alcibiade, prefăcându-se mirat.

— Atenienii... ca să ceară pace...

— Ascultă, Endios, să nu crezi, așa cum cred toți elenii, că Atena se va preda în câteva luni!

— Dar ce poate să facă fără bani? Laurion...

— Atena are bani. Are o mie de talanți, rezerva sacră de pe Acropole. Potrivit unui decret al unchiului meu Pericle, rezerva e neatinsă. Firește, o mie de talanți nu înseamnă mare lucru, dar va trebui să treacă mult timp, va fi nevoie de multe strădanii și de multe campanii pentru ca Atena să ceară pace.

— Vom avea răbdare, Alcibiade... Cât despre succesele militare, noi, spartanii, mai ales acum, când ești și tu aici...

— Îți mulțumesc pentru aceste vorbe, Endios, dar acum trebuie să vă pregătiți pentru campania din Ionia. Folosiți-vă de cei doi satrapi ca să luați locul Atenei în Ionia. Chios e gata să se răscoale și așteaptă să-i trimiteti ajutor. Sparta trebuie să devină o putere maritimă, Endios, trebuie să aibă flota ei, să nu se bazeze numai pe flota peloponesiană. Trebuie să îndrăznească expediții mai îndepărtate...

— Nu vom izbuti niciodată să avem o flotă a noastră. Cât despre expediții îndepărtate, nu vei convinge pe niciunul din noi să le facă.

— Și de ce nu?

Endios nu răspunse imediat. Plecă ochii, făcu câțiva pași și șopti:

— ...iloții...

Chipul i se posomorî, apoi continuă furios:

— Asta-i marea noastră slăbiciune! Un laț petrecut în jurul gâtului nostru. Niciodată, când armata noastră a trecut de granițele Peloponesului, n-a mers mai departe de Beoția! Numai pe Brasidas l-am trimis în Tracia, dar atunci i-am dat numai perieci și aliați. Armata noastră nu se poate depărta niciodată de Laconia mai mult de câteva zile de mers! Avem o tradiție militară și nu vom putea întemeia niciodată o flotă mare, care să ne aparțină. Pe uscat învingem totdeauna. De altfel, dacă am fi încercat să facem o astfel de cotitură, Agis, care e un om mărginit, ne-ar fi învinuit în fața poporului. Nu e momentul să izbucnească o ceartă între efori și rege.

— Adevărat! Agis are mare influență, spuse Alcibiade cu oarecare nemulțumire.

— Datorită ție, Alcibiade! Tu ne-ai convins să-l trimitem la Decelea. Acum e foarte iubit, mai ales de tineri.

Agis fortificase Decelea de unde făcea dese incursiuni, aproape până sub zidurile Atenei. Venea adesea la Sparta pentru scurt timp și, de fiecare dată, tineretul îl întâmpina cu entuziasm, ca pe un triumfător. Prima oară lipsi mult timp și, la întoarcere, îl găsi pe Leotihide, noul născut. Agis se apucă și el să facă socoteala lunilor.

— Copilul ăsta nu-i al meu! îi spuse el Timaiei.

— Cum îndrăznești? exclamă ea.

— Ultima dată m-am culcat cu tine, anul trecut, în timpul cutremurului, când am alergat în iatacul tău!

— E nevoie de un cutremur ca să-ți amintești de mine, Agis?

Regele ceru eforilor să-l exileze pe Alcibiade. Ei îi răspunseră că se vor gândi și că vor lua o hotărâre, dar lucrul acesta nu se întâmplă. Sparta avea mult de câștigat de pe urma sfaturilor unui Alcmeonid și, în definitiv, Agis n-avea decât să bage de seamă dacă Timaia nu-i era credincioasă... să-i arate mai mult interes, să nu aștepte un cutremur... De altfel, eforilor le convenea ca lumea să-l ia peste picior pe Agis.

Stăpânul meu știa toate acestea, fiindcă oamenii veneau și-i spuneau că regele jurase să se răzbune, dar nu le dădea importanță.

— E o tradiție a regilor Spartei, îmi spuse el. De pe vremea lui Menelau...

— Nu lua lucrurile atât de ușor, stăpâne! Agis e răzbunător! Și, apoi, spune-mi: am intrat în Sparta, dar cum o să ieșim din ea?

— Ai început și tu să te gândești la asta, Silicos?

— De mult, Alcibiade, de mult!

— Știi cum o să ieșim de aici? În fruntea unei campanii militare!

Solii lui Farnabazos și Tisaferne se străduiau prin toate mijloacele să-i convingă pe efori că trebuie să înceapă numaidecât campania în Ionia. Era limpede că cei doi erau rivali: fiecare solie voia să încheie ea alianța cu Sparta. Tisaferne, care-i cunoștea de mult pe spartani, le trimisese prin solii lui daruri multe și bogate, în timp ce Farnabazos, care era lipsit de experiență, nu le dăruise mare lucru. Amândoi erau grăbiți să înfățișeze Susei un succes important, o alianță cu un oraș elen, care avea să-i ajute să cucerească alte orașe elene. Eforii cântăreau propunerile, făgăduielile și primejdiile, reflectau la micile interese ale Spartei, la greutatea campaniei și la încurcăturile care se puteau ivi când vor face împărțeala cu Susa.

Timpul trecea, Chiosul cerea cu stăruință ajutor ca să se răskoale, dar eforii tot nu se hotărau.

În sfârșit, Alcibiade reuși să-l convingă pe Endios că Sparta trebuie să înceapă numaidecât campania în Chios și să încheie alianță cu Tisaferne.

— Chios singură are șaiszeci de nave, prin urmare, nu-i nevoie să trimiteți și voi multe, spuse stăpânul meu. De altfel, Tisaferne vă poate ajuta cu flota feniciană, pe când Farnabazos nu are nicio flotă. Chios se află în centrul lumii elene a Ioniei, e o bază de prim ordin. Nu vă trebuie mai mult de zece nave pentru campanie asta, Endios! Dar acționați repede!

— Și cine să fie strateg? întrebare eforii.

— Poate să meargă Alcibiade, răspunse numaidecât Endios. Omul care va pleca nu trebuie să fie numai strateg, ci și un bun politician. Să ne folosim noi de mezi, să nu-i lăsăm să se folosească ei de noi.

Astfel, pentru prima și unica oară în istoria Spartei, o armată spartană porni sub comanda unui atenian. Ca să păstreze aparențele, eforii îl numiră co-strateg pe Halcideas, dar refuzară să dea mai mult de cinci nave. În ultima clipă, sosiră la Sparta informații care uluiră pe toată lumea și fură cât p-ai să răstoarne toate planurile. În ciuda nenorocirilor, a pierderilor uriașe din Sicilia, în ciuda fortificării Deceleii și a închiderii minelor din Laurion, atenienii puseseră pe picioare o nouă flotă! O escadră ateniană se ciocnise cu flota corintiană în golful Saronic și o împrăștiase, silind-o să se refugieze într-un port. Cu cele douăzeci de nave ale lor, atenienii învinseseră cele patruzeci ale Corintului! Puțin a lipsit ca lacedemonienii să fie cuprinși de desperare și să-și piardă capul văzând vitalitatea și îndărătnicia dușmanului lor.

— Cum ai să ajungi la Chios numai cu cinci nave, Alcibiade? Atenienii te vor urmări și te vor prinde!

Dar stăpânul meu reuși să facă în așa fel ca să plecăm îndată. Se apropia iarna și atenienii nu mai patrolau prea des. Am plecat de la Gition și, după ce am pierdut din ochi munții Laconiei, stăpânul meu a spus cu oarecare ușurare:

— O să fim mai în siguranță departe de Agis.

— Și o să mâncăm mai bine, spuse Antiohos.

După câteva zile am ajuns la Chios, care aștepta sosirea noastră ca să se răscoale. Dar când văzură că avem numai cinci nave, chioții nu se arătară prea binevoitori. Alcibiade îi convinse

că cele cinci nave nu erau decât avangarda flotei care avea să vie.

— De ce vă temeți? Voi aveți șaiszeci de nave de război, are să se răscoale și Rodosul, care are alte douăzeci de nave!

— Da... răspundeau chioții, dar Atena rămâne Atena!

— Și Alcibiade rămâne tot Alcibiade! repeta cu încăpățănare stăpânul meu.

Chiosul se răsculă și-i izgoni pe cei câțiva atenieni care se aflau în oraș.

Așa începu acest nou război, războiul complicat și inegal al Ioniei, un război care se făcea cu banii perșilor și cu sângele grecesc și care, grație geniului stăpânului meu, era cât pe-acți să se termine cu deplina victoria a Atenei. Da, cu victoria Atenei! În războiul acesta, personajul principal a fost Alcibiade.

În câteva luni s-au răsculat un mare număr de orașe ale Ioniei. Eritra, Clazomene, Miletul și Efesul se rupseseră din Liga ateniană. Halcideas, generalul spartan al stăpânului meu, voia să se întâlnească imediat cu Tisaferne, în timp ce Alcibiade voia să înceapă tratativele numai după răscoala orașelor ionice.

— Nu trebuie să ne întâlnim cu satrapul ca niște cerșetori, ci ca niște eleni, spunea el.

Dar generalul spartan se temea ca nu cumva o asemenea atitudine să-i displacă lui Tisaferne. Ca străin, Alcibiade nu îndrăznește să insiste în consiliile de război ca să-și impună părerea și era adesea nevoit să cedeze. Totdeauna îi spunea lui Halcideas că satrapul are mai multă nevoie de ei decât au ei de el. Dar, fie de teamă să nu-i piardă sprijinul, fie din lăcomie pentru bani și daruri, Halcideas și statul lui major făcură un lucru la care numai un satrap s-ar fi putut gândi. Ca să-și asigure ajutorul lui Tisaferne – deși el însuși îl oferise – îl invită la Milet, unde fu semnat următorul tratat, pe care însă, mai târziu, eforii, ceva mai buni politicieni decât generalul lor, refuzară să-l ratifice.

„Alianță între Sparta și satrapul Tisaferne: Câte orașe și țări stăpânește Marele rege și câte stăpâneau strămoșii lui vor rămâne în deplina lui stăpânire. Lacedemonienii îl vor ajuta pe Darius să recapete orașele și țărilor pe care le-a pierdut. Regele și lacedemonienii își vor uni eforturile ca să-i împiedice pe atenieni să încaseze tribut sau să ia alte contribuții de la orașele care au făcut sau mai fac parte din Liga lor. Regele și lacedemonienii vor lupta în comun împotriva Atenei și nu vor încheia pace separată.”

Alcibiade nu putu împiedica semnarea tratatului, fiindcă Halcideas se grăbea să arate eforilor ca reușise să încheie cu Susa o alianță care asigura victoria Spartei.

— E o mare mârșăvie! i-am spus eu într-o zi stăpânului meu. Prin această alianță Halcideas recunoaște dominația persană nu numai asupra întregii Ionii, ci și asupra Eladei, dat fiind că Xerxe a ajuns până la Aigaleos! În felul acesta, Sparta își ia obligația să-l ajute pe Darius...

— Prostii, Silicos! Nu de asta e vorba! Perșii nu vor mai face niciodată campanii în Elada. Tratatul e o mare greșeală politică! Cum să răsculăm orașele din Ionia, adică Smirna, Halicarnasul, Colofonul, Foceea, care nu s-au răsculat încă? Spunându-le că o să le predăm numaidecât satrapului? Sparta avea o ocazie nesperată de a lua locul Atenei și de a deveni ocrotitoarea elenilor! Cu puțină îndemânare... Și iată că acest neghiob de Halcideas a stricat totul, de teamă că Tisaferne n-are să-i dea bani ca să-și plătească echipajele... Din fericire!

— Ce înseamnă „din fericire”!

— Înseamnă că ne vom întoarce la Atena, Silicos!

— Nu-ți bate joc de mine, stăpâne!

— Ne vom întoarce, Silicos! Numai că drumul spre Atena trece prin Magnesia, prin palatul lui Tisaferne...

— Nu înțeleg, stăpâne...

— În Ionia s-a alcătuit un front comun între perși și spartani, Silicos, și asta înseamnă moarte pentru Atena. Numai eu, care am ajutat la înființarea lui, voi putea scinda acest front. Și am să reușesc, fiindcă vreau să-mi deschid drum de întoarcere și vreau să pregătesc hegemonia Atenei.

Nu înțelegeam...

Alianța dintre Tisaferne și Halcideas fusese semnată la Milet. Satrapul a rămas destul de mult în oraș și stăpânul meu a avut ocazia să-l vadă și să-i vorbească.

— Satrapule, i-a spus el, găsești că tratatul pe care l-ai semnat e o faptă politică înțeleaptă? Firește, Susa va fi mulțumită, dar cât se va complica situația ta aici! Ce o să spunem elenilor când o să le cerem să se răscoale? Ce o să le spunem? Mi se pare că te-ai cam grăbit. Potrivit tratatului, de azi înainte Miletul îți aparține, dar celelalte orașe elene vor afla și ori de câte ori vor vedea ivindu-se armata spartană își vor închide porțile. Ca să supui pe eleni ți-ar fi trebuit, firește, un sfetnic elen, cu condiția să nu fie spartan! În afară de război, spartanii nu știu decât să ceară bani. Tu, firește, ești dispus să le dai, și încă mulți.

— Le dau. Fiecare marinar primește o drahmă pe zi, spuse Tisaferne.

— De două ori mai mult decât primesc atenienii!

— Îi plătesc bine, Alcibiade, fiindcă vreau să fie mercenarii mei.

— Crezi, satrapule? Are să vină, poate, o zi când – spun și eu, ce gândesc – ai să te căiești că dai atâta sprijin Spartei. Poate că Atena va fi învinsă repede. Mult mai repede decât dorești tu.

Un zâmbet nedefinit se ivi pe buzele satrapului.

— Îmi placi, ateniene! spuse el pe neașteptate. Dacă Darius ar avea la Susa sfetnici ca tine în locul unor moșnegi secătuiți!... Poți să vii când vrei în paradisul meu din Magnesia. Vei fi totdeauna binevenit!

În tot timpul șederii satrapului în Milet, Alcibiade se întâlnea des cu el, ceea ce-i nemulțumea pe spartani și pe Halcideas, care era bănuitor și urmărea toate mișcările stăpânului meu.

În câteva luni se adunaseră în Ionia cele două flote rivale. Atena trimisese la Samos o sută douăzeci de nave – ultimele pe care le mai avea – în timp ce la Milet soseau mereu noi escadre peloponesiene. Se strânseseră vreo sută douăsprezece nave comandate de amiralul Astiohos. La Sparta eforii se schimbaseră. Endios nu mai era la conducere și, încetul cu încetul, Agis reuși să-i asmută pe noii efori împotriva lui Alcibiade. Când se află că exilatul atenian avea consfătuiri secrete cu Tisaferne la Milet, nu mai așteptară mult și-i trimiseră lui Astiohos o ștafetă, poruncindu-i să-l prindă pe stăpânul meu și să-l ucidă. Din fericire Timaia trimisese în același timp un sclav de încredere care să-i dea de știre lui Alcibiade. Îndată după ce nava de război care adusesse ștafeta se opri la țărm, un marinar sări pe uscat și alergă la Alcibiade ca să-i dea mesajul care glăsuia astfel: „Bagă de seamă, Menelau a învins!” În aceeași noapte am părăsit pe ascuns Miletul și am plecat spre Magnesia.

Paradisul lui Tisaferne, satrapul Lidiei, Cariei și al Maioniei Arse, se afla la câteva stadii depărtare de Magnesia. Era un complex uriaș de edificii și grădini, de încăperi nenumărate, de săli imense, de peristiluri, de curți pardosite cu marmură aleasă, un adevărat labirint, unde te buimăceau bogăția, mobilele prețioase, țesăturile brodate cu aur, covoarele pufoase. Grădini minunate erau străbătute de ape curgătoare, arbori mari și umbroși, flori rare de toate culorile, în lacuri artificiale înotau lebede de un alb imaculat, flamingo trandafirii și serioși stăteau într-un picior. Păuni împodobiți circulau liberi în această imensitate verde.

Antiohos se trântea pe iarbă, își punea mâinile sub cap și spunea:

— Nu, zău, Silicos! Ia gândește-te, gândește-te numai! Cum e posibil ca niște oameni să trăiască așa cum trăiesc spartanii? Parc-ar fi sclavi! Orice ar hotărî stăpânul meu de acum înainte, eu nu mă mai mișc de aici! Nu mă mai mișc! Și ce mâncare avem, Silicos! Bucătarul ăsta e un mare artist!

Într-adevăr, ospetele satrapului erau vestite în toată Asia Mică. Se mâncau lucrurile cele mai rare, bucatele cele mai bune și se beau cele mai alese vinuri. Într-o zi s-au servit niște frigărui care semănau cu niște piciorușe de prepeliță, atâta doar că păreau mai albe. Parcă-mi aminteau de ceva... Am luat una, am pus-o în gură, am închis ochii și, fără să vreau, am văzut, am simțit în jurul meu pe mama, pe Amirteus, m-am văzut pe mine copil... Erau broscuțe fripte, după care mă dădeam în vânt când eram mic! În jurul meu o lume întreagă deveni reală o clipă, reînvie și-mi aminti nenumărate amănunte despre care am scris la început și care altfel s-ar fi pierdut.

Ne aflam de aproape șase luni în paradisul lui Tisaferne, dar Antiohos nu se mai sătura să repete mereu aceleași și aceleași lucruri.

Am început să cred că vorbea serios și că, dacă stăpânul meu ar fi plecat, el ar fi rămas.

— Nu spune prostii! am exclamat eu. Dacă pleacă Alcibiade, plecăm și noi!

— Nu pleacă! Nu mai pleacă! N-are să mai plece niciodată! Aici o să murim! și o expresie de fericire îi lumina fața. Și ce mâncare ne dau, Silicos! Dacă plecăm, să-l luăm măcar pe bucătarul-șef cu noi. Dar ce spun! Să plecăm ca să mergem unde! Spartanii vor să-l ucidă și Atena l-a condamnat la moarte. Satrapul îl iubește și are grijă de el. Prin urmare!...

— Poate că ai dreptate... am spus eu.

— Și te mai plângi!... Ai de toate... Fata paznicului cei mare...

— Ssst! Taci, să nu ne audă!

— Ei și ce? Fata te place, îi placi și tu, noapte de noapte e cu tine....

— Taci, Antiohos! Tu nu-i cunoști pe perși. N-ai citit istoria lor. Nu știi cât de sălbatici sunt, cu luxul lor cu tot.

— Și ce-au să-ți facă?

— Știi ce i-au făcut unui medic grec? Fusesse chemat de Xerxe, bunicul actualului rege, ca s-o îngrijească pe soră-sa. Când Xerxe a descoperit că medicul făcea dragoste cu bolnava, l-a îngropat de viu!

— Dar fiica paznicului-șef nu-i bolnavă și tu nu spui ca ești medic...

— În numele zeilor, taci, Antiohos!

Stăpânul meu se apropie în clipa aceea.

— Nu vă certați! Ce aveți de împărțit? Toate bogățiile Persiei sunt ale noastre! Dacă vreau, le împart între voi!

Era vesel și vioi și ochii lui străluceau de bucurie.

— Du-te, Antiohos! Și tu, Silicos, să-mi pregătești baia. Azi e mare ospăț. În sfârșit, au venit trimișii lui Darius! Satrapul l-a convins pe rege să trimită oameni ca să mă asculte!

Tisaferne era un bărbat frumos de cincizeci de ani, înalt, robust, cu o barbă ascuțită și foarte îngrijită. Avea gesturi cam bruște, obiceiul de a porunci și o voce adâncă, plăcută, care te silea să fii atent la cea mai neînsemnată din șoaptele sale. Vorbea foarte bine limba elenă, cu un ușor accent străin, care dădea spuselor lui un farmec în plus. Alcibiade sosi primul la ospăț. Satrapul se ridică ușor de pe patul lui și-l salută rugându-l să ia și el loc.

— Atenianule, știi câtă stimă și dragoste îți port. Știi cu câtă bucurie te-am primit ca oaspete, pe viață dacă vrei, aici în paradisul meu. Dar ceea ce ceri nu depinde numai de mine. Darius trebuie să-și dea consimțământul, și la Susa e înconjurat de mulți curteni care mă dușmănesc și care caută prilej să mă calomnieze ca să-mi ia satrapia. Dacă vor reuși, suntem distruși și eu și tu. Reprezentanții lui Darius îți vor pune multe întrebări, fii atent la ce vei răspunde.

În clipa aceea intrară cei trei curteni, niște bătrâni, cu fețele pline de zbârcituri și cu straie de aur. Satrapul și stăpânul meu se ridicară de la locurile lor. După ce se salutară și rostiră cele de cuviință, vorbiră despre lunga lor călătorie, despre triburile nesupuse din Munții Taurus, despre greutatea de a construi un nou pod peste Eufrat, apoi vorbiră despre timp, despre clima Magnesiei și, ca niște oameni politicoși, se interesară de sănătatea străinului.

Se făcuse târziu și vinul îmbujora ușor fețele palide ale bătrânilor. Unul dintre ei îl întrebă pe Alcibiade:

— la spune, atenianule! Cum ai aflat că eforii Spartei trimiseseră poruncă amiralului Astiohos să te ucidă? Dacă rămâneai încă o zi în Milet, ți-ar fi fost fatală...

— I-am povestit totul lui Tisaferne. Dar, dacă vreți...

— Dacă vrei tu!

— Indiferent de relațiile în care se află cineva cu spartanii perfizi trebuie să fie totdeauna cu băgare de seamă și să-și ia măsuri de prevedere. Vă spun doar atât: unul din spartanii pe care i-am cunoscut la Sparta, un anume Lisandros, om tânăr încă, dar ambițios și capabil, a declarat odată la un consiliu: „Trebuie să-i înșelăm pe copii cu arșice și pe dușmani cu jurăminte”. Vedeți, aici, în paradisul satrapului, nu mă tem de nimic, în timp ce la Sparta, în cei trei ani întregi cât am rămas acolo, Silicos, pe care-l vedeți aici, dormea în fiecare noapte pe pragul camerei mele.

— Asta nu te împiedica s-o vizitezi pe Timaia... îl întrerupse satrapul.

— Numai asta m-a salvat! Când am plecat din Sparta și Agis i-a convins pe efori să-i dea ordin lui Astiohos să mă ucidă, Timaia a trimis pe ascuns un marinar ca să mă înștiințeze.

— Poate că o soartă bună a vrut să fii de două ori osândit la moarte, Alcibiade. Numai așa ai ajuns prietenul nostru, numai așa te avem aici în calitate de sfetnic, zise satrapul. Dar, ia spune, după tine ar trebui să părăsim Sparta și să ajutăm Atena?

— Nu! Nu! protestă stăpânul meu cu vioiciune, simțind că satrapul vorbea intenționat astfel. Planul meu e foarte simplu și am să vi-l spun în două cuvinte: țineți trează flacăra războiului!

Unul dintre curteni spuse:

— Așa și facem, ajutând Sparta!

— Nu, în felul acesta nu întrețineți războiul, întrețineți Sparta! Dacă ajutați numai Peloponesul, o ajutați să învingă. Asta vreți? Asta trebuie să doriți? Oare țelul vostru n-ar trebui să fie cucerirea Ioniei și distrugerea spartanilor și a atenienilor? Ați făgăduit Spartei o mulțime de bani și flota feniciană. Dacă vă respectați făgăduielile, războiul se va termina repede, fără ca forțele și prestigiul Spartei să fie secătuite. Atâta timp cât au nevoie de voi, eforii sunt oarecum împăciuitori. Spun

„oarecum”, deoarece au și refuzat să ratifice tratatul de la Milet. Dacă însă lacedemonienii vor învinge Atena, veți vedea ce înseamnă viclenia, ce înseamnă îndărătnicia, ce înseamnă Sparta! Nu-i părăsiți pe spartani, nu! Dați-le tot ajutorul de care au nevoie ca să continue războiul, dar fără să poată învinge. Cât despre atenieni, le-a sosit și lor ceasul. Dacă nu vă hotărâți să-i ajutați, vor fi învinși repede. Nu vor putea duce mai departe războiul.

— Cum să-i ajutăm, dacă nu ne cer nimic?

— Îi ajutați dacă nu trimiteți flota feniciană în apele Ioniei. Tisaferne, tu trebuie să învingi în războiul dintre Sparta și Atena. Numai tu! Nu aduce flota feniciană care e pregătită și așteaptă la Aspendos. Micșorează lefurile marinarilor peloponesieni. Nu le mai da o drahmă pe zi. Atena nu plătea atât nici în anii în care se afla în culmea gloriei. Dă-le trei oboli. Și dacă spartanii vin să se plângă, lasă-mă pe mine să-i primesc!

— Dar dacă pleacă din Ionia? Întrebă cu oarecare neliniște unul dintre curteni.

— Să plece din Ionia! Păi asta ar însemna să piardă războiul! Sparta nu visează acum decât un singur lucru: să învingă Atena!

Curtenii erau foarte obosiți și declarară că doresc o nouă consfătuire. Urară noapte bună și plecară.

Peste două-trei zile, Tisaferne îl pofti din nou la un ospăț pe stăpânul meu, ca să-și discute iar planurile cu curtenii.

— Atenianule, spuse unul dintre trimiși, cred că sfaturile tale sunt bune. Deocamdată, flota feniciană nu trebuie să vină. Dacă Atena ne va cere s-o ajutăm cu bani, vom vedea ce-i de făcut. Cu o condiție, însă: atâta timp cât forma ei de guvernământ e democrația, nu putem s-o ajutăm. Dacă-și schimbă regimul...

— Ar fi o condiție prea grea, observă Alcibiade. Dar în situația de față s-ar putea ca Atena să accepte. Liga ei e într-o stare jalnică, în fiecare lună izbucnesc noi războaie. Orașele din Helespont sunt gata să se ridice și Farnabazos va sprijini Sparta.

— Cum are să facă față Atena acestei situații, Alcibiade? Întrebă unul dintre curteni. Important e să nu se prăbușească imediat!

— A putut echipa o sută de nave, cele care se află acum la Samos. Nu-i puțin lucru. Atenienii au desființat toate serbările publice, au pus dări grele pe averile bogaților, dar singura lor

grijă rămân banii! Cei mai mulți dintre aliați fac mofturi și Atena nu mai are putere să-i constrângă.

— Are încă destulă putere! observă Tisaferne. Nu vedeți câte succese are în Chios! Aproape toată insula e în mâinile lor și chioților le pare rău că s-au răsculat.

— Dar câte sacrificii cer aceste succese, Tisaferne! spuse stăpânul meu. Flota Atenei luptă pentru prima oară iarna și marea răpește mereu din corăbiile ei prețioase și de neînlocuit.

Vocea stăpânului meu se încălzise, dar el se stăpâni numaidecât, și continuă cu indiferență:

— Știu, desigur, că Susa consideră Atena drept cel mai mare dușman dintre toți elenii. Trebuie însă să ne adaptăm sentimentelor după împrejurări. Dacă nu vreți, nu dați încă Atenei ajutor bănesc, dar micșorați lefurile spartanilor. Dacă Astiohos se împotrivește, mituiți-l, mituiți și câțiva ofițeri. Îndată ce se depărtează de granițele patriei lor, spartanii au un singur gând: să pună mâna pe bani. De altfel, de ce să plătiți voi leafa întreagă? De ce ar pretinde chioții, cei mai bogați dintre eleni, ca un astfel de război să se poarte pentru ochii lor frumoși, fără ca ei să cheltuiască un ban? Să plătească ei. Spune-le, Tisaferne, că, pentru moment, ai unele greutăți, și că ești nevoit câteva zile, poate chiar și o lună, să micșorezi lefurile, până-ți vin bani din Susa...

— Atenianul ăsta e un om prețios... șopti unul dintre trimiși.

Se ridicară toți trei, somnoroși dar demni, spuseră noapte bună și se retraseră.

Peste câteva zile, Tisaferne trimise un curier special la amiralul spartan, înștiințându-l că-i pare foarte rău pentru lefuri, dar că e silit, deocamdată... etc. etc. Cât despre flota feniciană, nu e încă pregătită... Câteva escadre erau concentrate la Aspendos, dar mai lipseau multe nave.

Atunci Alcibiade îmi încredință singura misiune din viața mea. Trebuia să plec în tabăra ateniană din Samos, să mă întâlnesc cu cei doi strategii, Frinios și Trasibulos și să le înmânez o scrisoare din partea stăpânului meu.

— Dă-le orice informații îți vor cere despre mine, spuse Alcibiade.

— Am să fiu în primejdie, stăpâne! am spus eu cu jumătate glas.

— Cine te cunoaște! Ești un bătrân care călătorește! Spui că ai rude în Samos. De la Micala până în insulă e un pas. Ia o barcă pescărească...

— Nu m-ai înțeles, stăpâne. Primejdia începe din clipa când ajung în Samos... Să vie și Antiohos cu mine.

— Bine! Bună idee!

Dacă Antiohos ar fi bănuț că din cauza mea părăsea paradisul satrapului ca să se trezească într-o tabără militară, n-aș mai fi ajuns viu la Samos.

Când am sosit în tabăra din Samos, am fost tratat ca un prizonier. N-am apucat bine să spun că vin din Ionia și că am o scrisoare pentru strateg, că, în ciuda protestelor mele, m-au și aruncat la închisoare. Mă temeam să mărturisesc ofițerilor inferiori că eram trimisul lui Alcibiade și nu știam ce să fac. Îmi căzneau mintea să găsesc o soluție, până m-am hotărât să spun că eram trimisul lui Tisaferne. Ce-o fi să fie... Am început să strig, să bat cu putere în ușa închisorii mele și să invoc zeii. Un paznic, care-și ieșise din fire, se apropie furios.

— Ține-ți gura! Îmi strigă el.

— Ce înseamnă: „ține-ți gura?” Blestemat fii de trei ori! am spus eu cu obrăznicie. Aruncați în închisoare un trimis al lui Tisaferne? Așa vreți voi să-l îmbunați pe satrap?

— Ia-o mai domol: nu cumva ești un trimis al Olimpului? Îmi spuse paznicul în bătaie de joc.

Dar când am scos cilindrul din sin și i-am arătat sigiliul – de unde să fi știut al cui era? – a luat-o la fugă și s-a făcut nevăzut, uitând să încheie ușa!

În curând s-a întors cu un ofițer. Am fost dus numaidecât, aproape pe sus, la strateg. Această grabă m-a liniștit, dar m-a și întristat.

„Unde sunt anii, îmi spuneam eu, când Susa era marele dușman, rivalul disprețuit? Acum abia au auzit numele lui Tisaferne că s-au și repezit de parc-ar fi fost vorba de un mire greu de găsit...”

După cum mi-am dat repede seama, în tabără domnea o mare neliniște. Și cum ar fi fost altfel în Samosul acela nefortificat! În ultima vreme soseau știri desperate... Casos se răsculase, la Efes sosiseră noi escadre peloponesiene și nave de război din Siracuza, în timp ce flota feniciană de la Aspendos,

alcătuită din o sută șaizeci de corăbii, era gata să facă joncțiunea cu Astiohos!

Când m-am trezit în fața lui Peisandros, sosit de curând la Samos ca să preia conducerea operațiunilor, mi-am pierdut curajul și m-am gândit că dacă aș repeta minciuna de adineauri, ar fi numaidecât dată în vileag și nimeni n-ar mai da crezare spuselor mele. Poate că nu s-ar mai da crezare nici scrisorii. Prin urmare am spus îndată:

— Nu sunt trimisul lui Tisaferne, strategule, ci al lui Alcibiade, care e oaspetele lui la Magnesia. Prin această scrisoare te anunță că flota feniciană nu va pleca din Aspendos.

Din fericire vocea mea nu tremura și tonul cu care vorbeam era convingător. Am întins mâna ca să dau cilindrul. Peisandros aproape că mi l-a smuls, l-a desfăcut și l-a citit. Când a terminat, și-a chemat aghiotantul.

— Să se adune consiliul strategilor! Imediat! Tu întoarce-te la mine, rămâi aici! Veștile pe care mi le aduci sunt prea grave ca să te las liber în tabără...

În consiliu, Peisandros dădu citire scrisorii stăpânului meu, care spunea următoarele:

„Strategi! Vă scriu din Magnesia, paradisul lui Tisaferne. După cum știți, satrapul are bunătatea să-mi acorde ospitalitate și să se sfătuiască cu mine. E gata să ajute Atena, dacă va fi guvernată de aristocrați. Nu știu sub ce formă se va manifesta acest ajutor. În orice caz pot să vă asigur că, deocamdată cel puțin, atâta timp cât voi rămâne lângă el, satrapul a hotărât să mobilizeze flota la Aspendos. Dea zeii să vă pot comunica și verbal ceea ce vă scriu. Alcibiade al lui Clinias.”

Există oare o taină care să rămână taină? Există oare un Midas care să-și ascundă urechile de măgar? Puțin după aceea, Frinihos, unul dintre strategi, cutreiera tabăra și striga că flota feniciană nu va veni și că Tisaferne va trimite mii de talanți atenienilor... Tot Samosul vuia: „Alcibiade! O scrisoare din Magnesia către strategi! A ajuns prietenul de seamă al lui Tisaferne! Flota feniciană va rămâne la Aspendos! Spartanii pot să aștepte mult și bine! Vom încheia alianță cu Susa! Fără nicio condiție! Lefurile se vor plăti regulat! Bine le-a mai brodit exilatul!”

Strategii se adunară într-o nouă consfătuire. Citeau și reciteau puținele rânduri ale stăpânului meu și Peisandros repeta mereu:

„Dacă va fi guvernată de aristocrați...” Dar aici e nevoie de o paranteză.

Pe lângă celelalte urmări cumplite pe care le avusese catastrofa noastră în Sicilia, ea însemnase și o serioasă zdruncinare a democraților, mulțimea începând să nu mai dea crezare diferiților lor oratori. În schimb, partizanii oligarhiei exploatau catastrofa din Sicilia ca să-și consolideze partidul, amintind, chipurile, că întreaga răspundere a campaniei o purtau Alcibiade și tabăra democratică. Dar nu se mărgineau la atât, ci murmurau că vinovate sunt legile, că poporul se lasă ușor târât de oratori dibaci, că oricine știe să vorbească frumos poate să bage în capetele gloatei neștiutoare lucrurile cele mai neverosimile, deși pentru luarea unor hotărâri serioase, privitoare la soarta statului, e nevoie de o gândire matură și numai câțiva cetățeni, care să nu asculte de nicio influență, care să nu fie îngrădiți de nicio constrângere trebuie să hotărască ce-i de făcut, departe de furtunile adunării, fiindcă, de cele mai multe ori, ea se pronunță fără să cunoască bine problemele. Dacă cineva le spunea că, pe vremuri, democrația realizase fapte mărețe, răspundeau că pe atunci demosul avea conducători de talia lui Temistocle, a lui Efialte, a lui Pericle! Acum, însă, spuneau ei, nu mai are pe nimeni. Încetul cu încetul, situația generală a Ligii, marea criză economică – minele din Laurion erau închise – economiile la sânge și lipsurile creaseră descurajare și indiferență. În loc să vină la adunare, oamenii preferau să muncească, să facă ceva ca să aibă din ce trăi. Descurajarea spori și mai mult când atenienii aflară de alianța dintre Tisaferne și Sparta. Când se răsculă Rodosul și apoi, cu puțin înainte de sosirea mea în Samos, îi urmă pilda și Casos, unde plecă îndată Astiohos cu toată flota lui, oamenii fură cuprinși de deznădejde. La Atena se credea că Astiohos coborâse mai la sud pentru a se uni cu flota feniciană de la Aspendos, care era la un pas de Rodos.

Lesne își poate cineva închipui ușurarea și bucuria strategilor la primirea scrisorii lui Alcibiade. Pericolul imediat, adică flota de la Aspendos, se îndepărta. În schimb, se iveau promisiunea lui Tisaferne de a ajuta Atena, dacă „va fi guvernată de aristocrați”... Strategii, care, în marea lor majoritate, erau membri ai oligarhiei, își dădeau seama că se prezenta o ocazie

nesperată de a răsturna democrația. Se luă hotărârea ca Peisandros să plece imediat la Atena și să explice în Bulé și în centrele politice că singura posibilitate de a salva Atena era instaurarea oligarhiei, care avea să fie prețul ajutorului lui Tisaferne.

— Sau democrație și distrugere, sau oligarhie și victorie! strigă Peisandros și adăugă: Nu cred că vreunul dintre voi va avea vreo obiecție împotriva unei colaborări cu Alcibiade, necesară succesului planurilor noastre. Împuterniciți-mă să cer adunării poporului rechemarea lui!

Ceilalți strategi primiră, dar hotărâră să ascundă armatei scopul real al călătoriei lui Peisandros, de teama unor tulburări, știut fiind că cei mai mulți hopliți erau democrați. În felul acesta, totul luă aspectul unui complot.

Odată ajuns la Atena, dibaci și viclean cum era, Peisandros își adună prietenii și le explică planul său. Toți recunoscuseră că cel mai bun mijloc era să aducă chestiunea în fața adunării. În felul acesta, nimeni n-ar fi putut spune că uzurpaseră puterea.

Istovit de război, văzând că suferințele sale nu se apropie de sfârșit și simțind amenințarea distrugerii care atârna deasupra lui, poporul Atenei îl ascultă în tăcere pe Peisandros, care cerea pe ocolite desființarea democrației.

„...Sau ne încăpățânăm să menținem regimul politic de până acum întărind în felul acesta legăturile dintre Sparta și Susa – și știți ce înseamnă aceasta – sau îi dăm oarecare satisfacție lui Tisaferne și atunci ne ajută. Ce ne lipsește azi ca să putem continua războiul? Banii! Ni-i va da satrapul. Iată singura salvare. Dacă încredințăm puterea unui mic număr de cetățeni ale căror fapte, firește, nu vor rămâne necontrolate, e foarte posibil să câștigăm încrederea Marelui rege. Mai târziu, după ce vom fi câștigat războiul, vom putea schimba oricând forma de guvernământ ca să revenim la democrație. Așa vă sfătuiesc să faceți. Și mai vreau să adaug un amănunt tot atât de important. Schimbarea atitudinii lui Tisaferne se datorează unui exilat! Trebuie să-l rechemăm. E singurul om care poate restabili situația!”

Cu toată disperarea lui, poporul se arătă întâi nemulțumit de vorbele lui Peisandros și dușmanii stăpânului meu, deși cu toții membri ai oligarhiei, împreună cu cumolpizii și crainicii, începură să facă gălăgie, spunând că un nelegiuit, un osândit la

moarte, nu se putea întoarce la Atena. Așa se desfășură prima adunare.

Peisandros, însă, știa să stăruie. Îi oprea pe cei care făceau mai multă gălăgie și-i întreba dacă vedeau altă soluție pentru a ieși din situația îngrozitoare în care ajunsese Atena.

„Datorită lui Alcibiade, flota feniciană rămâne la Aspendos, spunea el. Ce are să se întâmple dacă-l vom nemulțumi? Poate că-l lasă pe satrap să trimită flota în Ionia. Și atunci ce ne facem?”

În a doua adunare, împotrivirea democrațiilor fu mult mai slabă, totuși singurul lucru pe care reuși să-l abțină Peisandros fu împuternicirea de a pleca la Magnesia cu alți zece trimiși pentru a duce tratative cu Tisaferne.

Era o oarecare amânare a planurilor sale, dar la plecare îi organiză pe membrii oligarhiei și-i îndemnă să fie pregătiți pentru ca, îndată ce vor primi o scrisoare de la el, să răstoarne regimul, terorizând la nevoie orașul.

Peisandros ajunsese în Magnesia cam la o lună după ce plecase din Samos spre Atena. Între timp mă întorsesesem și eu lângă stăpânul meu.

Aflând că vin soli atenieni, Alcibiade îl rugă pe Tisaferne să-l lase să-i primească el.

— Și ce vrei să le propui? întrebă satrapul.

Această ciudată întrebare îl neliniști pe stăpânul meu.

— Ceea ce am discutat acum o lună cu trimișii regelui! Vreau să le propun o alianță cu tine!

— Asta nu! exclamă Tisaferne pe un ton sec.

În momentul acela l-am admirat pe Alcibiade, fiindcă s-a stăpânit și nu și-a trădat valul de mânie ce i se revărsa în suflet. Numai eu mi-am dat seama fiindcă-i cunoșteam toate reacțiile.

Izbuti să vorbească pe un ton calm:

— De ce această schimbare neașteptată, Tisaferne? Și mai ales acum, în ultima clipă? Puteai să-mi spui asta cu câteva zile înainte, ca să mă pot pregăti să le vorbesc. Până alaltăieri erai de acord că și Atena trebuie sprijinită, ba chiar ți-am explicat că această politică ar mai avea o consecință: i-ar face pe spartani mai împăciuitori și mai blânzi față de tine.

— Mă tem mai mult de Atena decât de Sparta!

— Te vei teme de Atena chiar dacă-i vei face un serviciu?

— Nu mă las dus de sentimente, ateniene! Și află de la mine: e o mare rătăcire să crezi că o binefacere recentă poate șterge o veche insultă!

— Purtarea ta e ciudată, satrapule! Mă lași să scriu, strategii îl trimit pe Peisandros la Atena, de dragul alianței cu tine sunt gata să-și jertfească democrația, adică ce au ei mai scump și...

— Asta dovedește că atenienii se află într-o situație grea. Atât și nimic altceva.

— Și ai să continui să ajuți Sparta?

— Cât mai puțin, conform sfatului tău. Atât cât îmi vor îngădui aparențele. Desigur, nu mai doresc victoria rapidă a Spartei, totuși ea trebuie să învingă!

Pentru stăpânul meu, schimbarea neașteptată a intențiilor satrapului era o catastrofă.

Peisandros și ceilalți trimiși care-l însoțiseră la Magnesia nu-și ascunseră indignarea când stăpânul meu fu silit să le dea un răspuns negativ. Se întoarseră numaidecât la Samos, hotărâți să desființeze democrația chiar fără alianța cu Tisaferne și considerându-l pe Alcibiade răspunzător de schimbarea satrapului, hotărâți să nu-l mai recheme.

Și iată că într-o zi sosi la Magnesia vestea că oligarhia reușise să răstoarne regimul democratic. Patru sute de cetățeni se autonomiră, ca să zic așa, și luă frânele puterii în mâini. Acest regim politic, care a însemnat una din perioadele cele mai rele din istoria Atenei, a rămas cunoscut sub numele de „cârmuirea celor patru sute”. Abolirea democrației s-a făcut destul de ușor. Armata și flota se aflau la Samos și centrele partidului oligarhic terorizau Atena. Dar în tabăra din Samos a domnit câteva zile o mare zăpăceală. Partizanii oligarhiei au încercat să se impună și aici și au organizat un complot, dar când au vrut să treacă la fapte, au fost atacați de hopliți și de marinari, care au ucis mulți dintre ei. Temându-se că și strategii sunt amestecați în complot, soldații i-au prins și i-au închis. S-a ținut o adunare a hopliților, care a ales alți strategii: pe Trasibulos și pe Trasilos, democrați vechi și cunoscuți. Fierberea însă era mare și, ca să liniștească oarecum lucrurile, Trasibulos a cerut ca întreaga oaste să facă cele mai cumplite jurăminte că va rămâne credincioasă democrației. Apoi făgădui că, îndată ce vor permite

împrejurările, armata se va întoarce la Atena ca să reinstaureze democrația.

Situația flotei din Samos era extrem de grea și de primejdioasă. Bani nu erau, nu exista nicio speranță că Atena va trimite lefurile, dacă oligarhia – așa cum a procedat mai târziu – avea de gând să ceară Spartei încheierea păcii și trimiterea unei gărzi pe Acropole ca să rămână ei la putere.

În această zăpăceală, Trasibulos își dădu seama că un singur om putea salva situația. Convocă din nou o adunare a hopliților și le spuse că un singur atenian dintre cei aflați în viață ar putea să îndrepte situația. Era omul care-l împiedicase pe satrap să trimită flota feniciană în apele Ioniei.

— Alcibiade! Alcibiade! strigară mulți ostași.

— Da, Alcibiade! strigă Trasibulos cu vocea lui teribilă, care se auzea la distanță de un stadion.

Era o dimineață primăvărată și strălucitoare, când curierul din Samos ajunsese la Magnesia cu o scrisoare a lui Trasibulos către stăpânul meu.

— Sunt chemat la Samos, satrapule, îi spuse el lui Tisaferne.

— Va să zică pleci, atenianule? Pleci ca să-mi fii dușman?

— Niciodată, atâta timp cât îmi ești prieten.

— Împrejurările ne vor împinge acolo, spuse cu tristețe Tisaferne. Du-te, continuă el. Du-te! Aș putea încerca să te rețin, dar știu că ai găsi un mijloc să fugi. Prefer să ne despărțim așa.

Când am ajuns la Samos, se împlineau cinci ani încheiați din ziua când strălucita flotă ateniană pornise spre Sicilia. Hopliții și marinarii s-au întrunit spontan într-o adunare, ca să-l asculte pe Alcibiade. Stăpânul meu s-a urcat la tribuna improvizată și toată lumea a izbucnit în aclamații și urale:

— Salvatorul nostru! Prietenul lui Tisaferne! Tu ai să ne duci la victorie! Tu ai să-i dobori pe cei patru sute de tirani, Alcmeonidule!

Mișcat, tremurând aproape și cu ochii plini de lacrimi, stăpânul meu întinse mâinile și se făcu tăcere. Vorbi atât de frumos despre anii de rătăcire, despre condamnarea și despre fuga lui la Sparta, încât soldații îl ascultau cu evlavie, cu capetele plecate, de parc-ar fi fost în doliu. Deodată, tonul vocii sale se schimbă. Alcibiade își dădu seama că oamenii adunați acolo așteptau ceva de la el. Își înălță glasul și le aminti de marile victorii trecute ale flotei și de recente ei izbânzi în

Chios. Le spuse că atenienii săvârșiseră totdeauna fapte eroice fără alte forțe în afară de îndrăzneala lor și, în cele din urmă, le vorbi despre Tisaferne.

— Nouă ne va trimite el flota feniciană concentrată la Aspendos, și nu spartanilor! Nu ne va lăsa fără bani, la nevoie își va tăia patul în bucăți și va face monezi din ele ca să ne ajute!

La aceste cuvinte, entuziasmul ajunse la culme. Hopliții îl numiră în unanimitate arhistrateg cu depline puteri. Trasibulos se urcă îndată după aceea la tribună și strigă mulțimii:

— Are cineva de obiectat la această hotărâre? Dacă da, să vină să vorbească! – și ai fi zis că gândește: „Cine-i ăla că-i rup oasele!” Atât de sălbatic era glasul cu care rostea și lucrurile cele mai simple.

De pretutindeni soseau informații neliniștitoare. Cu câteva zile în urmă, flota peloponesiană își plimbase escadrele, adică o sută optzeci de nave de-a lungul țărmului de peste drum de Micale, dar, crezând că Alcibiade se și află la Samos, nu îndrăznise să atace. Nu știam pe unde umblă Astiohos și nici ce scopuri are.

La Atena, cei patru sute întrecuseră măsura. Deveniseră tirani. Nimeni nu mai îndrăzneă să scoată o vorbă. Aproape zilnic erau uciși democrați și niciun judecător nu îndrăzneă să judece. În tot orașul domnea teroarea. Aflând de toate acestea, armata din Samos era în fierbere.

— De când ai venit, îi spuse Trasibulos stăpânului meu, s-au mai liniștit și au mai prins curaj, dar când va trece prima impresie vor începe iar să se frământă, vor vrea iar să se întoarcă la Atena, ca să-i răstoarne pe cei patru sute.

— Asta ar însemna să pierdem și Samosul, și Ionia, și războiul!

În zilele acelea au sosit și alte vești rele. În cetățile din Helespont izbucniseră răscoale, în care era amestecat Farnabazos, satrapul Frigiei. Nemulțumiți de Tisaferne, spartanii își întorseseră privirile spre Farnabazos și trimiteau flotă și armată în Tracia. Abidos, Lampsacos și Bizanțul se răsculasera și navele cu grâne din Euxin erau amenințate să nu poată trece prin strâmtori, ceea ce ar fi însemnat foamete la Atena. Potrivit ultimelor vești, amiralul lacedemonian Astiohos intenționa să-și ducă toată flota în Helespont, sperând multe și mari succese în acele locuri. Prin urmare, situația părea foarte întunecată. La Atena, oligarhia era stăpână pe putere, la Samos armata era

gata să urce pe nave pentru a merge să măcelărească pe cei patru sute de tirani! În Ionia, cele mai multe orașe erau răsculate, în Helespont izbucneau alte răskoale, flota feniciană rămânea la Aspendos ca o amenințare care plutea deasupra noastră, și, în sfârșit, problema cea mai gravă, cea mai disperată, era lipsa de bani.

— Ce-i de făcut, Alcibiade? Întrebă Trasibulos.

— Întâi de toate, plec mâine la Magnesia. Trebuie să mă întâlnesc cu Tisaferne. Răspândiți vestea că plec în călătorie. N-am să lipsesc decât câteva zile. Navele să patruleze, pentru ca lacedemonienii să nu se poată strecura neobservați spre Helespont.

Înainte de plecarea spre Magnesia, am îndrăznit să-l întreb:

— De ce ai făcut atâtea promisiuni în adunarea hopliților, Alcibiade? De ce ai vorbit așa? Iar joci un joc primejdios. Când armata își va da seama că ai exagerat, are să fie cuprinsă de o mare dezamăgire, care se va-ntoarce împotriva ta. Înfierbântate cum sunt spiritele în clipa asta, îți primejduiești și viața.

— Trebuia neapărat să vorbesc așa cum am vorbit. Cum le-aș fi putut da curaj altfel? Cu amintiri și cu prevestiri liniștitoare? Îndată ce am pomenit de Tisaferne, fețele lor au strălucit de speranță. Când vor afla membrii oligarhiei din Atena, vor fi deserați. Spartanii vor afla și ei și se vor depărta și mai mult de Tisaferne, poate chiar că-i vor arăta dușmănie. Și ăsta ar fi un mare câștig!

— Speri să tragi vreun folos din această călătorie?

— Poate, a răspuns vag stăpânul meu.

Bine a făcut că s-a dus la Magnesia. Cu toate promisiunile, cu toată prietenia, satrapul se pregătea tocmai să poruncească flotei feniciene să facă joncțiunea cu peloponesienii. Stăpânul meu l-a convins din nou să nu trimită ordinul. l-a cerut și bani, dar satrapul nu i-a dat.

— Gândește-te că am un nou rival, Alcibiade, pe Farnabazos! Face tot ce poate ca să mă sape! Trimite rapoarte la Susa și-i făgăduiește lui Darius că-i va oferi supunerea Ioniei, datorită alianței cu Sparta!

Când spartanii afluă de această nouă amânare, îl învinuie pe Tisaferne că ar fi devenit un instrument al lui Alcibiade și când eforii auziră că amiralul Astiohos fusese mituit de satrap ca să nu protesteze, îl rechemară și trimiseră în locul lui pe Mindaros.

Stăpânul meu zăbovi la Magnesia cam zece zile, în care timp sosiră la Samos reprezentanții celor patru sute, cu misiunea de a convinge armata că noul regim politic nu e tiranic și că e în interesul Atenei să fie condusă de oligarhie.

Înțelept ca totdeauna, Trasibulos nu-i lăasă să ia cuvântul în adunare înainte de întoarcerea lui Alcibiade. Așa se face că, la întoarcerea stăpânului meu din Magnesia, fu convocată imediat o adunare și reprezentanții celor patru sute se arătară în fața ei. Furioși, hopliții aproape că nu-i lăsau să vorbească. Niște soldați se repeziră spre tribună, dar alții, care-și păstrau mai bine sângele rece, îi opriră. Cei mai mulți, însă, scoși din fire la vederea unor delegați ai tiranilor, porniră spre corăbii, gata să se îmbarce, strigând:

— La Atena! La Atena! Să salvăm orașul din ghearele acelor fiare!

Eram în primejdie să vedem armata destrămându-se. Câțiva hopliți se și urcaseră pe nave când stăpânul meu, dând la o parte cu brutalitate pe cei din jur, se urcă la tribună împreună cu Trasibulos, care repetă cu glasul lui fioros cele ce spunea. Zăpăciți de vocea lui Trasibulos, hopliții se opriră să asculte. Alcibiade striga și el cât îl ținea gura:

— Dacă plecăm din Samos, toate speranțele noastre se năruie! Dacă plecăm pierdem și războiul, și democrația! Dacă Sparta ne va învinge, ne impune un regim politic și mai rău! Dacă rămânem aici, ne salvăm patria și ne întoarcem biruitori la Atena ca să-i pedepsim pe tirani. Adunați-vă în jurul meu, vă promit victoria!

Cu mare greutate și cu primejdia vieții sale putu Alcibiade să oprească armata. În nebunia lor, un mare număr de hopliți credeau că Alcibiade încerca să-i înșele și strigau: „Jos! Jos!” Trasibulos striga „Supuneți-vă arhistrategului pe care l-ați ales voi înșivă! Fără el suntem pierduți!”

Încetul cu încetul, cei mai aprinși se liniștiră, larma se domoli, ofițerii începură să audă ce se spunea și pericolul se îndepărtă.

În ziua aceea, Alcibiade scăpă Atena de o distrugere sigură, o scăpă de rușinoasa înjosire de a se prăbuși fără glorie, însângărată într-un război civil, învinsă de ea însăși.

Din fericire, noul regim politic al celor patru sute ținu numai 5 luni; poporul Atenei izbuti să izgonească pe tirani. Dar în aceste câteva luni situația din Ionia se înrăutățise. Noul amiral spartan,

Mindaros, făcea mari pregătiri ca să intre în Helespont. Farnabazos își deschisese larg tezaurul și Sparta putea să ia din el cât dorea. Dar cel mai rău era că, dintr-un sentiment de rivalitate față de Farnabazos, Tisaferne plecase din Magnesia, îndreptându-se spre Aspendos, cu scopul vizibil de a pune în sfârșit în mișcare flota feniciană. Când știrea aceasta ajunsese la Samos, Alcibiade îi chemă pe strategii Trasilos și Trasibulos și le spuse că pleacă imediat la Aspendos.

— Cât lipsesc eu, băgați de seamă să nu vă scape Mindaros și să intre în Helespont! Dacă încearcă s-o facă, trebuie să luptați.

— Câte corăbii iei cu tine, strategule?

— Douăsprezece.

— Cred că sunt cam multe pentru o misiune... îndrăzni să spună Trasilos.

— Dacă iau mai puține și mă întâlnesc cu flota dușmană, sunt în primejdie. Cu douăsprezece pot s-o scot la capăt.

Până la Aspendos am făcut două nopți și o zi, trecând în larg pe lângă Rodos, ca să nu ne simtă patrulele spartanilor.

În timp ce ne apropiam de Aspendos am văzut navele feniciene trase în șir nesfârșit pe țărmul larg. Erau o sută patruzeci de corăbii de război, la rând pe plajă, toate noi-nouțe.

— Soarta noastră depinde de un ordin al satrapului! șopti stăpânul meu, arătând cu un gest obosit navele feniciene. Vezi aceste corăbii, Silicos? Fără să se urnească măcar de pe țărm, sunt stăpâne peste gândurile și hotărârile noastre! Am nevoie de timp, de un scurt răgaz ca să salvez Atena de acest pericol.

Am coborât și eu în oraș și, în timp ce stăpânul meu se grăbea să se înfățișeze satrapului, m-am dus să văd flota aceea vestită. Erau nave mari și grele, cu provele foarte înalte și pintenii în trei muchii. Deasupra liniei de plutire erau vopsite în roșu, iar chila în negru.

Tisaferne nu era singur la Aspendos. Îl însoțise un reprezentant al Spartei, un anume Filipos. Satrapul îl primi numaidecât pe stăpânul meu și, fără măcar să-i ureze „bun-venit”, îi spuse:

— Te-ai speriat, atenianule! Ai lăsat fără conducător flota din Samos! Un conducător trebuie să fie totdeauna lângă armata lui!

— Un bun conducător trebuie să-și dea seama de unde poate să vină primejdia cea mare și să alerge acolo, răspunse

Alcibiade. Pe zei, satrapule! Ai o flotă minunată! Dacă mă temeam de ea din depărtare, acum, când o văd de aproape, tremur!

Lingușirea îi plăcu satrapului.

— Dacă acest spartan care mă însoțește mi-ar fi vorbit astfel, i-aș fi dat de mult flota...

— Și de ce nu i-ai dat-o până acum? Întrebă cu glas provocator stăpânul meu.

— Odată și odată tot am să i-o iau, Alcibiade. Când vei câștiga o mare luptă navală și vei crede că Sparta a pierdut războiul, voi trimite flota în Ionia și o vei vedea apărând în fața ta ca să salveze Sparta! Îți urmez sfaturile, ateniianule! Cred că nu ți-ai schimbat părerea de când ești arhistrateg...

Stăpânul meu nu păru că s-ar fi supărat:

— Nu, satrapule, dar am vrut să vin să aud asta din gura ta! De altfel, voiam să-ți vorbesc despre noua situație din Helespont. După cum știi, Farnabazos sprijină din toate puterile pe spartani și speră într-o grabnică victorie a lor! Speră că dacă vestea unui astfel de succes, strălucit poate, dar vremelnic, va sosi la Susa, el îți va lua satrapia Lidiei și va deveni guvernator general. Nu vede, prostul, că dacă Sparta ar câștiga ușor războiul, ar deveni imediat un dușman periculos pentru voi. Mă voi strădui să împiedic realizarea acestor planuri, Tisaferne, nu pentru că aș fi preocupat de soarta lui Farnabazos, ci pentru că am și eu planurile mele. Dacă Farnabazos te-ar săpa, și ți-ai pierde satrapia, ce-aș deveni eu, care n-am alt prieten în afară de tine? Dă-mi deci mână liberă să lupt împotriva Spartei și a lui Farnabazos. Toate succesele mele vor fi și ale tale.

— Să-ți dau mână liberă... Dar ai mână liberă! spuse satrapul prefăcându-se supărat. Dar, bine, ateniene, dacă spusele tale corespund adevărului, n-ar trebui oare s-o iau eu înainte? N-ar trebui să le dau spartanilor un ajutor mai mare decât le dă Farnabazos ca să nu-mi pierd satrapia? ca să mă prezint la Susa cu victoria în mâini?

— Tisaferne... exclamă stăpânul meu pe un ton dojenitor. N-ai explicat chiar tu Susei, în atâtea rapoarte, că nu de o victorie rapidă aveți nevoie?

— De ce e valabil acest argument pentru mine și nu pentru Farnabazos?

— Pentru că rivalul tău are protectori puternici la curte, Tisaferne, în timp ce tu nu ai... ci dimpotrivă... Nu mi-ai spus așa odată? Cel mai mic succes al lui Farnabazos va fi pentru Cyrus un prilej binevenit ca să-l convingă pe taică-său, pe Darius, că satrapul trebuie răsplătit. Numai eu pot să-i stric planurile lui Farnabazos, dacă mă lași.

— Mi-ai spus o mulțime de lucruri și m-ai zăpăcit! Vreau să aud pe scurt ce aștepți de la mine.

— Ți-am mai spus, satrapule! Dă-mi mână liberă să mă bat cu lacedemonienii și cu Farnabazos. Trimite flota feniciană mai la sud... spre Egipt... sau măcar la Tir...

— Și spartanilor ce să le spun? Atâta timp cât țin flota aici, ei cred că am să le-o trimit așa cum am făgăduit. Dacă-i poruncesc să plece...

— Ai să le spui că Egiptul e în fierbere și că e primejdie de răskoale.

— Atunci ai mână liberă, Alcibiade! Flota va pleca din Aspendos. O trimit la... Biblos! E destul de departe?

— Este.

— Dar acum trebuie să-mi făgăduiești și tu ceva!

— E rândul meu.

— Să-i faci lui Farnabazos cât poți mai mult rău! Nimeni nu se pricepe mai bine ca tine să facă rău cuiva.

Am rămas la Aspendos până ce ultima navă a flotei feniciene s-a pierdut la orizont. Ne-am întors la Samos, dar am găsit tabăra pustie! Toată flota plecase. Cei doi strategii lăsaseră lui Alcibiade un raport, explicându-i ce se întâmplase. Amiralul spartan Mindaros reușise să treacă noaptea neobservat, prin strâmtoarea dintre Samos și Chios, și se îndreptase cu toată viteza spre Helespont. Îndată ce vestea sosise în tabăra noastră, Trasilos și Trasibulos plecaseră cu toată flota în urmărirea lui Mindaros.

Trecuseră doar câteva ceasuri de la sosirea noastră la Samos, când în depărtare s-a ivit o navă ateniană. Cu pânzele întinse și cu vâslele în mișcare, zbură pe valuri. S-a apropiat de port și de pe punte am auzit strigăte:

— Victorie! Victorie! Mare victorie!

Câțiva marinari au sărit pe țărm.

— I-am învins! strigau ei.

Trierarhul dădu buzna spre Alcibiade și-i povesti că Mindaros intrase în Propontida, își lăsase echipajele să se odihnească și se pregătise de luptă, când a văzut că flota noastră îl ajunge din urmă.

— A fost o luptă cruntă, strategule, dar dușmanii au fost siliți să se retragă!

— Câte nave ați capturat?

— Treisprezece!

— Sper că noi n-am pierdut niciuna.

— Am pierdut, strategule.

— Câte?

— Cincisprezece, dar am învins! Am învins! Mindaros a fost silit să se închidă în Abidos. Cere întăriri din Sparta. A cerut cincizeci de corăbii care se află în Eubeea! Până să vină ele, avem și noi timp să aducem întăriri!

— Cincizeci de corăbii dușmane în Eubeea? Întrebă stăpânul meu.

— Nu știi?... Eubeea s-a răsculat și peloponesienii s-au grăbit s-o ajute! Dar am învins, strategule! L-am învins pe Mindaros! L-am silit să se refugieze la Abidos!

Cu toate exclamațiile trierarhului, stăpânul meu clătina din cap îngândurat.

Deși victoria lui Trasibulos în Helespont n-a avut rezultate de seamă, fiindcă la câteva zile după bătălia navală s-au răsculat mai multe orașe ale noastre, i-a dat, totuși, un scurt răgaz stăpânului meu să se ocupe de problema cea mai importantă: banii.

— Asta-i primejdia cea mare, Silicos! Spartanii au acum la dispoziție tezaurul lui Farnabazos. Îi ajută din răputeri! Pregătește și câteva șantiere navale mari la Antandros. Noi n-avem bani. Ultima sumă pe care ne-a trimis-o Atena a fost doar de treizeci de talanți... salariul pentru cincisprezece zile... Am cerut întăriri și ne-au trimis nouă corăbii de război! Trebuie să fac repede rost de bani!

— Nu crezi că ar trebui să ne întoarcem la Atena, Alcibiade? Să explici situația în demos. Ți-au și trimis vorbă că lumea te așteaptă, că te cere! Nu mergem? De ce te temi?

— Nu mă pot întoarce la Atena cu mâinile goale, Silicos, nu pot să cer, în loc să dau... Nu uita că osânda mea n-a fost încă

anulată. Cum să pun piciorul la Pireu, când orice atenian poate pretinde să fiu predat celor unsprezece! Și atunci?

Ca să facă rost de bani, Alcibiade luă toate cele douăzeci de nave de război care se aflau la Samos și se îndreptă spre bogatul Halicarnas, spre Cos și alte cetăți, de unde ceru și primi bani și argint nelucrat. Într-una din cetățile unde ne dusesem după tribut, am aflat că Mindaros primise întăriri mari la Helespont. Navele peloponesiene din Rodos căpătaseră ordin să facă joncțiunea cu el. Deși se apropia iarna, era clar că spartanul se pregătea să intre în acțiune. Alcibiade se hotărî să plece îndată spre Helespont. Vântul era potrivit și furtuna oboșea echipajele. Înaintam cu greu și trebuia să coborâm mereu pe țărm ca să lăsăm marinarii să se odihnească. Am avut nevoie de cinci zile ca să ajungem în Propontida. Lăsasem în dreapta noastră Ilionul și înaintam prin strâmtoare, unde marea era calmă, apropiindu-ne de Maditos, unde era concentrată flota noastră. Soarele scăpata spre asfințit când am trecut de capul Abidos și atunci, în fața noastră, la mică distanță, am văzut desfășurându-se o bătălie navală. Întreaga flotă a lui Mindaros, orânduită într-un mare semicerc, se silea să prindă pe Trasibulos și pe Trasilos între cele două brațe ale sale. Flota noastră făcea tot posibilul ca să țină piept, dar era limpede că navele lui Mindaros, mai numeroase decât ale noastre, aveau superioritatea. Înainte chiar de a fi primit vreun ordin, echipajele noastre au început să vâslească din toate puterile și navele zburau pe valuri.

— Șeful de manevră! strigă Alcibiade. Cu toată viteza! Antiohos! Înălțați semnul meu!

Steagul de purpură se înălță pe catarg și cele douăzeci și două de nave se năpustiră înainte. Era pentru prima oară că vedeam o bătălie pe mare. Înainte de a mă fi dezmeticit bine, ne și aflam în preajma dușmanului. Asemenea unor monștri marini, navele se repeziră una împotriva celeilalte și, în clipa ciocnirii, scârțâiau din încheieturi. Se spărgeau vâsle, se sfărâmau prove, se prăbușeau punți strivind echipajele sub ele, se auzeau țipete, peani, strigăte războinice și, dominând zgomotul, răsunau porunci transmise prin portvoce. În jur, sfărâmurile crescuseră nivelul mării.

Stăpânul meu nu-și așază navele în continuarea liniei lui Trasilos, ci, desemnând un unghi drept cu formația de luptă, se

năpusti cu toată viteza asupra peloponesienilor, care se pomeniră deodată încercuiți. Deși foarte zdruncinată de călătorie, escadra noastră atacă plină de avânt. Văzând steagul purpuriu al lui Alcibiade, navele celelalte prinseră și ele curaj. Din direcția formației noastre răsunară strigăte și peani în timp ce peloponesienii, silindu-se să evite încercuirea, începură să-și slăbească presiunea și să dea înapoi. Din primul atac dezarmasem zece nave. Celelalte începură să dea îndărăt, retragerea lor transformându-se curând în fugă. I-am urmărit cu toții împreună și am capturat alte douăzeci de nave, dar fiindcă distanța până la baza lor de la Abidos era mică, spartanii au scăpat.

Cu chipul învăpăiat de focul luptei și înarmat, Alcibiade conducea pe atenieni spre victorie de la prova corăbiei.

Fiindcă nu voia să înceteze urmărirea, înaintă până în portul Abidos, unde se refugiaseră în mare dezordine navele de război dușmane. Întreaga noastră escadră îl urmă și încercă să lege navele dușmane, ca să le tragă spre larg. Spartanii fură salvați de Farnabazos care se afla la Abidos și care, văzând de pe țărm că Mindaros a luat-o la fugă, își orânduise armata pe malul mării. Când ne-am apropiat să tragem navele peloponesiene în mare, cerul s-a înnegrit de săgeți, de sulite și de pietre trase ca praștia, astfel că am fost nevoiți să ne retragem.

Câștigasem o mare victorie. În afară de cele treizeci de nave pe care le capturasem, redobândisem încă opt ale noastre, pe care le pierduse Trasilos în neînsemnate acțiuni anterioare. Se lăsase întunericul când flota se întoarse la Maditos. Marinarii traseră navele pe plajă, aprinseră focuri mari și întreaga armată sărbători victoria. Noaptea înainta, cântecele erau tot mai însuflețite și soldații, care mâncaseră și băuseră bine, începură să danseze în jurul focurilor. În fața noastră, la Abidos, țărmul era tăcut și întunecat. Numai o făclie ardea la intrarea în port, ca un opaiț funerar.

Deși biruitori, eram din nou în primejdie, N-aveam bani! N-aveam bani! Petreceam zile și nopți socotind de ce sumă aveam nevoie până la primăvară, cât aveam în tezaur și cât speram să obținem din tributul luat de la aliații din apropiere.

Era iarnă, totuși stăpânul meu trimise trei escadre, una în Helespont și celelalte două în Tracia ca să adune cât tribut se

putea încasa. Navele aveau poruncă să facă uz chiar și de forță dacă vreo cetate s-ar fi opus.

Atunci, însă, în fața noastră se ivi alt pericol. Era din nou vorba de Tisaferne! Aflând despre victoria noastră, satrapul se tulbură și se temu că o nouă bătălie navală a lui Alcibiade ar putea să pună capăt războiului. Atena victorioasă i se părea o primejdie cumplită. Îndată ce află de catastrofa lui Mindaros, porni din Efes, unde adusese jertfe în templul zeiței Artemis, și veni în Helespont, la Daschileion, paradisul lui Farnabazos. Voia să restabilească bunele relații cu spartanii și să semneze iar înțelegeri cu ei. Stăpânul meu se hotărî să-i iasă în întâmpinare.

Porni spre paradisul lui Farnabazos cu daruri bogate, luând cu el pe un tânăr ofițer cu numele de Mantiteos, care săvârșise fapte eroice în luptă.

În tabăra noastră din Sestos rămăseseră numai patruzeci de corăbii. Celelalte se răspândiseră în Tracia și Helespont după tribut. În timp ce Alcibiade își prelungea lipsa, peste drum de noi, la Abidos, Mindaros își repara navele, primea întăriri și se pregătea intens. Îndată după sfârșitul iernii, poate chiar și mai devreme, avea să ne atace dacă rămâneam acolo.

Zilele treceau și Alcibiade nu se întorcea. Într-o zi, tabăra fu cuprinsă de deznădejde aflând că stăpânul meu era întemnițat la Sardes! Chiar așa! Sosind la Daschileion, Tisaferne poruncise să fie întemnițat! Stăpânul meu protestase, spunându-i satrapului că săvârșea o faptă incalificabilă! „Prietenul tău vine singur și fără apărare, îți oferă daruri de recunoștință și tu îl întemnițezi?”

Tisaferne îi răspunse că Susa îi poruncise să lupte prin toate mijloacele împotriva atenienilor și că cel mai bun dintre ele era să-i lipsească pe dușmani de conducător. Numai așa putea fi sigur că Atena va pierde războiul. „La Sardes, paznici! Și băgați bine de seamă!” poruncise el, apoi, fără altă vorbă, îi întorsese spatele și se îndepărtase.

Când armata află toate aceste amănunte, cei din Maditos fură cuprinși de o mare desperare. Niciun ofițer nu mai îndrăznea să dea cel mai neînsemnat ordin. Ai fi zis că avusese loc o catastrofă.

Strategul rămas cu flota la Sestos, văzând situația și știind că, de peste drum, Mindaros îl putea ataca în orice clipă, hotărî să plece. Am pornit noaptea, am ocolit Chersonesul și ne-am

îndreptat spre Cardia, în Egeea de nord. Era un port bun și furtunile iernii ne-au lăsat în pace, dar soldații și ofițerii șopteau posomorâți: „Nu mai avem conducător! L-am pierdut pe Alcibiade!” Nimeni nu avea chef de nimic și disciplina slăbi. Neliniștiți, strategii ceruseră ajutor de la Atena. Lunile treceau! Într-o zi – corabie trainică, te văd și acum intrând în port, aud și acum cântecele și strigătele armatei – într-o zi sosi vestea nesperată! Strategi, trierarhi, hopliți, marinari, auxiliari, până și sclavi, sărbătoreau vestea cea mare! Alcibiade își păcălise paznicii și fugise din Sardes, apoi, sosind la Clazomene, se îmbarcase pe o corabie.

— Să pregătim corăbiile! Să pregătim flota în cinstea lui! Escadrele să fie gata pentru victorie!

În câteva zile, navele noastre arătau noi-nouțe. Chilele lor fuseseră unse cu smoală, gorgonele proaspăt vopsite, catargele și frânghiile care leagă pânzele reparate. Când se ivi nava de război cu steagul amiralului, întreaga armată se alinie de-a lungul portului. Toată lumea își manifesta bucuria, toată lumea aclama. De la prova corăbiei, care fusese legată de chei, Alcibiade striga:

— Bărbați! Vom lupta pe mare! Vom lupta pe uscat! Vom lupta împotriva Spartei și a lui Farnabazos! Vom lupta împreună și vom învinge!

Valul de entuziasm care se dezlănțui era atât de puternic, încât stăpânul meu nu mai putu spune nicio vorbă. Fu coborât pe brațe de pe navă și dus pe umeri până la cortul ce-i fusese pregătit.

N-am mai văzut niciodată un om care să aibă atâta putere de înrâurire asupra celor din jur, care să le inspire spontan atâta încredere încât să-i înalțe de la cea mai neagră desperare la cel mai înflăcărat entuziasm, la cea mai oarbă încredere în sine. Alcibiade era asemenea voinței unui destin, care promitea fără greș victoria.

Stăpânul meu se sfătui imediat cu strategul aflat acolo, cu Strombichide.

— Câte nave avem? Întrebă el.

— Aici n-avem decât patruzeci. Optsprezece se mai află în Helespont și alte douăzeci în Tracia. Am cerut întăriri de la Atena. Ne vor trimite treizeci de nave cu strategul Teramene.

— Unde sunt în clipa asta?

— Pe țărmurile Macedoniei, le așteptăm.

— Trimite-i imediat ordin lui Trasilos să se întoarcă aici.

Peste câteva zile, toată flota noastră, adică o sută opt nave de război, se concentrase la Cardia. Întreaga flotă a Atenei, tot ce mai putea pune acum la bătaie stăpână mărilor...

Într-o seară m-am dus pe mal și m-am așezat pe nisip. Lângă mine se întindea marea calmă. Nu se auzea niciun plescăit, ai fi zis că marea aștepta un ordin. Ancorate la mică distanță, navele se deslușeau în noapte și, mai încolo, mai mult ghiceai zgomotul ritmic al vâslelor unei patrule în larg, care se învârtea încoace și încolo. Mi-am amintit de vechea glorie a Atenei, când în șantierul naval din Zea așteptau totdeauna gata pregătite trei sute de corăbii. Pe atunci, democrația putea trimite în orice direcție trei-patru escadre de câte șaiszeci și optzeci de nave fiecare, rămânând totuși cu mari rezerve. Priveam acum corăbiile înșirate, care însemnau toată puterea Atenei. De aceste nave și de geniul lui Alcibiade atârna soarta războiului și soarta Atenei și gândul că stăpânul meu era în frunte mă liniștea prea puțin. „Ar fi destul să aibă ghinion, mă gândeam eu, să se petreacă un act de nesupunere, să se transmită un ordin cu întârziere, pentru ca dezastrul să fie definitiv, ireparabil”. Gândurile mele triste se risipiră la apropierea unui grup de marinari, care făceau glume pe socoteala viitoarelor pășanii ale lui Mindaros, dacă ar fi îndrăznit să-i țină piept lui Alcibiade.

Cu întăririle ce primise, spartanul dispunea de nouăzeci de nave. Cu acestea și cu ajutorul lui Farnabazos, care adunase multă armată, se îndreptă spre Cizicos, un oraș nefortificat. Locuitorii îl primiră, cu condiția ca armata satrapului să nu intre în oraș, așa că Farnabazos își instalează tabăra la câteva stadii depărtare de Cizicos. La sosirea acestei vești, stăpânul meu luă toată flota și trecu în Helespont. Călătorind noaptea cu felinarele stinse, am ajuns la Proconesos, peste drum de peninsula Cizicos. Aflasem că Mindaros își instruia în fiecare dimineață flota în larg, scoțând în zori toate navele și făcând instrucție până la amiază.

Când am sosit la Proconesos, era noapte adâncă. Alcibiade porunci imediat să nu se aprindă niciun foc, să se culce toate echipajele și să se pregătească o masă comună îmbelșugată pentru a doua zi în zori. Ceilalți doi strategii, Trasilos și

Teramene, veni ră pe corabia noastră să primească ordinele. Stăpânul meu își dezvoltă planul:

— Mindaros nu știe că suntem aci. Trebuie să-l luăm prin surprindere. Dacă desfășurăm flota în linie de bătaie și-l atacăm, va rămâne închis în port. După cum știți, în fiecare dimineață face instrucție. Iată planul meu: Instalăm străji în punctul cel mai înalt al insulei. Îndată ce ne vor semnaliza că Mindaros s-a îndepărtat destul de mult de Cizicos, voi porni cu escadra mea, în timp ce voi vă veți îndrepta spre sudul insulei, firește fără ca Mindaros să vă bănuiască prezența. Nu voi înainta în formație de luptă, pentru ca spartanul să nu bănuiască nimic. Navele mele, puține la număr, i se vor părea o pradă ușoară și mă va ataca. Atunci mă voi preface că fug. Aici avem nevoie de băgare de seamă! Străjile din punctul cel mai înalt al insulei vor primi ordin să-și înalte scuturile îndată ce spartanul va începe să mă urmărească și, la acest semn, vă veți rezezi cu toată viteza spre peninsula Cizicos ca să-i tăiați retragerea. Când veți sosi în apropierea lui Mindaros, vă veți întoarce împotriva lui în șiruri dese și-l veți încercui. Cu voia zeiței, mâine o să distrugem întreaga flotă a inamicului nostru. Trebuie să-i capturăm toate navele. Dacă planul meu dă greș și Mindaros izbutește să scape și să-și arunce navele pe vreo plajă, o să-l atacăm și acolo, toți laolaltă, o să luptăm pe uscat și o să-l învingem.

— Știi că Farnabazos are o tabără mare lângă Cizicos, îi atrase atenția Teramene. Îndată ce Mindaros se va afla în primejdie, îi va cere ajutor.

— Știu, răspunse brusc stăpânul meu. Numai că, de data asta, nu se va întâmpla ce s-a întâmplat la Abidos. Avem mulți ostași ușor înarmați care de la provele navelor îi vor împiedica pe perși să se apropie.

Trasilos avea altă obiecție. După el, planul era riscant, fiindcă, dacă străjile de pe insulă nu dădeau la timp semnalul convenit, Alcibiade se va afla într-o situație desperată.

— Gândește-te, strategule! Nu vei avea decât treizeci și cinci de nave de război. Dacă noi întârziem puțin, ce te faci? Ia mai bine cincizeci de nave pentru ca la nevoie să poți respinge primul atac. Mindaros are aproape o sută.

— Nu, Trasilos! Cu cât voi avea mai puține nave, cu atât va fi mai bine.

Cei doi strategii plecară și stăpânul meu se culcă în așternutul ce-i pregătisem ca să doarmă puțin.

Eu nu puteam închide ochii. Aprinsesem un mic opaiț și flacăra lui tremura la cea mai mică suflare, aruncând o lumină foarte slabă asupra chipului stăpânului meu. Cum stăteam așa și-i păzeam somnul, prin minte mi se perindau imagini și amintiri din viața lui de altădată. Era încă tânăr, îl avea pe Socrate drept dascăl și el se pregătea să ajungă cel mai vestit dintre eleni. Cât de lungă și de grea fusese calea lui... Dacă n-ai fi fost atât de mândru și de semeț, dacă te-ai fi priceput să-ți stăpânești revolta față de mediocritatea din jurul tău, viața ta glorioasă ar trebui să înceapă azi, Alcibiade! Azi, când îți cântărești fiecare cuvânt și fiecare faptă, azi, când nu te mai lași târât de avântul tinereții, de patima nesocotită a măririi, de setea nestinsă de faimă! Azi, când poți să dormi liniștit câteva ore înainte de bătlie, în timp ce altădată gândul că vei pleca în campanie nu te lăsa zile întregi să închizi ochii. Azi, când ești sigur de valoarea ta, când ești cunoscut din Sicilia și până la Susa, când ți-ai satisfăcut patima. Lumea întreagă vorbește despre tine. Armata jură pe numele tău, strategii te respectă, dușmanii te urăsc, dar tremură de frica ta. Dacă Mindaros ar ști azi că ți-ai instalat cortul la doi pași de al lui, somnul lui ar fi tulburat de vise cumplite, iar Tisaferne ar plânge și și-ar face muștrări amare pentru nebagarea de seamă a paznicilor lui din Sardes. Îi vorbeai mereu de un echilibru între Sparta și Atena, dar i-ai ascuns totdeauna că, dacă ai ajunge iar strateg al atenienilor, n-ar exista forță, n-ar exista comoară, n-ar exista flotă care să te poată împiedica să învingi. Ești speranța Atenei, tu o vei reînălța și, cu toate că era cât p-aci s-o distrugi, o vei călăuzi iar spre o glorie măreață. Măine e cea mai importantă zi din viața ta, Alcibiade! De ce mâine? Azi în curând se face ziua.

Stăpânul meu se trezi. Se întinse și-și încrucișă mâinile sub cap.

— N-ai dormit, Silicos?

— Nu, stăpâne!

— La ce te-ai gândit?

— La ce m-aș putea gândi dacă nu la tine? La viața ta de până acum și la cea care va veni...

— Lasă astea! Dă-mi puțin vin cu multă apă! Trezește-l pe Antiohos și spune-i să strângă soldații și marinarii pe plajă. Vreau să le vorbesc.

Se luminase de-a binelea, când, urcat la prova corăbiei sale, stăpânul meu vorbi soldaților. Nu le spuse decât câteva cuvinte:

— Ostași și marinari! Azi trebuie să luptați cu armele, cu mâinile și cu dinții dacă va fi nevoie! Vitejia voastră va hotărî soarta Atenei. În fața noastră avem un dușman plin de bani. Noi nu avem nimic! Îl vom distruge și ne vom îmbogăți cu prăzile luate de la el. Suntem ultima speranță a Atenei! Din spate nu vă vine niciun ajutor. În dreapta și-n stânga vor fi dușmani, dar înaintea voastră merg eu!

Echipajele și ostașii urcară pe nave și așteptară semnalul. Santinelele noastre din insulă înălțară un scut și escadra lui Alcibiade porni în oarecare învălmășeală ca să nu-i dea de bănuț lui Mindaros. Trasilos și Teramene porniră și ei în direcție opusă, ca să ajungă la capătul de sud al insulei gata de atac.

Nava stăpânului meu era *Afresa*⁷⁶. Sub conducerea lui Antiohos, care era foarte dibaci în manevre, coti prima după capul nordic al insulei Proconesos și văzu în dreapta noastră întreaga flotă peloponesiană, care-și începea manevrele în formație de luptă. Când toate cele treizeci și cinci de nave ale noastre ieșiră în larg și când Mindaros le zări, crezu, așa cum socotise și Alcibiade, că erau singure. Fără să șovăie o clipă, înălță semnalul pentru bătălie și, schimbându-și ruta, porni în urmărirea noastră. Avea nouăzeci și două de nave într-un singur șir, o formație mult mai mare ca a noastră.

Ne-am schimbat și noi numaidecât drumul și am luat-o la fugă. Formația noastră descria un mare semicerc. Alcibiade își făcea socoteala că în clipa când Teramene și Trasilos aveau să apară de după Proconesos, escadra lui își va fi completat semicercul începând urmărirea din fugă. În timp ce executam această manevră, toată lumea de pe *Afresa* își ținea privirile ațintite spre capul sudic al insulei Proconesos.

— Încă nu-i văd! Încă nu-i văd! spunea Antiohos neliniștit.

— Iată-i! strigă stăpânul meu, arătând un punct negru care se desprindea de cap, urmat numaidecât de altul și de altul... Mindaros se apropie, Silicos! Se apropie și nu înțelege de ce

⁷⁶ Însupmاتا.

facem semicercul! Dacă ar privi în spate, ar înțelege! Dar ia te uită! A bănuț ceva! Și-a micșorat viteza! Formația lui se împrăștie. Șef de manevră! Antiohos! Viteză de atac! Înaltă steagul meu! Îndreaptă navele împotriva dușmanului!

Cele treizeci și cinci de nave de război se întoarseră cu iuțeală și formația noastră, care era acum paralelă cu a peloponesienilor, se repezi asupra lor. În spatele lui Mindaros, tăindu-i orice retragere spre Cizicos, se desfășurau cele șaptezeci de nave ale noastre. Mindaros își dădu seama că e pierdut, că fusese învins fără să lupte și înțelese că singura lui speranță era fuga. Încercă să scape și să se arunce pe țărm, cât mai aproape de Cizicos.

La un ordin al lui Alcibiade, navele noastre își aruncară ancorele în mare ca să se ușureze și hopliții de pe fiecare navă de luptă se adunară la pupă. Vasele își măriră viteza. Apa clocotea la provă și pe laturi, iar în spate, cârmele brăzdau adânc marea. *Afresa* zbura pe valuri. În fața noastră, celelalte două escadre se apropiau și ele de Mindaros. Peste puțin începu lupta. Aproape fără să întâmpinăm vreo rezistență, am cucerit deodată douăzeci și cinci de nave, ceea ce ne-a întârziat însă și i-a îngăduit lui Mindaros să se arunce pe o plajă, pierzând încă cincisprezece nave. Trasilos înălță semnal cerând ordine. În loc să-i răspundă, stăpânul meu se repezi cu toate navele spre țărm. Mindaros și Alcibiade ieșiră din apă aproape în același moment. Peloponesienii se aflau într-o situație desperată. Își orânduiri ostașii pe plajă ca să apere navele, în timp ce siracuzanii, care luau parte la luptă cu opt nave alături de Mindaros, le incendiară ca să nu fie capturate. Venind cu viteză mare, navele noastre de luptă se înfipseră adânc în nisip.

Stăpânul meu sări primul pe uscat, urmat imediat de șaiszeci de hopliți de pe *Afresa*. Îi așeză în falangă triplă și încercă să respingă primul atac al peloponesienilor, care, văzându-i panașul alb, se repeziră toți împotriva lui. De pe toate navele de război hopliții săreau și se așezau imediat în formație. De la prova navei, unde fusesem silit să rămân, am văzut desfășurându-se înaintea mea întreaga bătălie. Hopliții noștri, cu scuturile lor grele și împovărați de arme, întâmpinau greutăți pe nisip și se mișcau mai încet. De pe bordul navelor, ostașii ușor înarmați aruncau săgeți, sulite și pietre cu praștia, care treceau peste formația noastră și loveau în liniile din spatele

dușmanului, împiedicându-l să dea ajutor. Vântul de dimineață încetase și, pe măsură ce timpul trecea, se liniștea de tot. Pretutindeni în jur răsunau țipete sălbatice, lovituri de spade, lănci care se frângeau, scuturi care se izbeau cu putere de armuri, totul plutind în praful fin care tulbura vizibilitatea și marea sentimentul de depărtare. Urmăream cu mare neliniște panașul alb al lui Alcibiade. Îl zăream și-l pierdeam pe rând din vedere, dar era mereu în frunte, aproape întotdeauna singur, adesea înconjurat de panașele roșii ale hopliților Spartei. Mindaros se bătea în alt punct, dar ofițerii care luptau împotriva lui Alcibiade îl înștiințară că nu pot rezista dacă nu le trimite întăriri. Atunci Mindaros alergă în persoană cu câțiva hopliți ca să susțină formația. Alerga spre moarte. Când stăpânul meu îl zări – îl cunoscuse la Sparta – se repezi singur asupra lui fără să țină seama de nicio primejdie și, înainte ca celălalt să se acopere cu scutul, ridică spada, lovindu-l în gât cu o mișcare rapidă. Mindaros se prăbuși, scutul îi scăpă din mână și-l acoperi. Văzându-și strategul mort, spartanii din jur se speriară, începură să se retragă, apoi încetul cu încetul o luară la fugă, departe, pe câmp. Formația lor se destrămă.

— Lupta s-a sfârșit! Am învins! strigau ostașii ușor înarmați de pe nave. Am capturat întreaga flotă! Deodată, însă, unul din ei scoase un țipăt: „Priviți ce vine! Priviți!”

De sus, din locul unde eram, am văzut cu groază apropiindu-se o altă armată, care era odihnită. Era armata lui Farnabazos.

— Cavaleria persană! La mijloc mercenarii, în stânga cavaleria! Dați fuga să-l anunțați pe strateg! Grăbiți-vă! strigă Antiohos.

Abia am apucat. Din fericire, dezordinea și confuzia spartanilor care fugeau îl întârziară pe Farnabazos. Cei care se retrăgeau și cei care soseau se învălmășiră între ei și satrapul fu nevoit să se oprească pentru a-și orândui iar trupele.

În acest scurt răstimp, Alcibiade își reorganiză oamenii pentru noua ciocnire. Plaja era foarte largă. De teama cavaleriei dușmane, stăpânul meu își înșiră hopliții pe mal, chiar sub boturile navelor. Cei mai buni luptători îngenuncheară în față, cu lancea aplecată într-o parte, ca să nu poată fi loviți de cavaleria care nu putea să aibă multă forță pe nisipul moale. De la prove, ostașii ușor înarmați aveau să-i ocrotească pe hopliți împiedicând pe dușman să poată lupta în falangă deasă.

Farnabazos atacă de trei ori, sperând să ne zdrobească, dar fu respins de fiecare dată, pierzând un mare număr de cai. Apoi își aruncă în luptă mercenarii, dar și al patrulea atac fu numaidecât respins. În timp ce persanii se retrăgeau în oarecare dezordine, Alcibiade dădu semnalul de contraatac și întreaga noastră linie de bătaie porni înainte. Peste puțin, de pe prova înaltă a navei, nu mai vedeam până departe, pe câmpie, decât un nor de praf, pe care, urmăriți de ostașii noștri, mezii îl ridicau în fugă. Mulți atenieni își aruncaseră scuturile ca să-i ajungă pe dușmani. Alții săriseră pe caii părăsiți de perși și-i urmăreau călare. Pe țărm zăceau sute de morți și ostașii ușor înarmați coborâră de pe nave ca să adune primele prăzi.

Unul din cei trei strategii, Teramene, se îndreptă spre Cizicos, în timp ce Trasilos și Alcibiade cu restul armatei porniră în urmărirea dușmanului. Marinarii legară navele capturate și le remorcară în portul Cizicos, în care nu puteau intra decât o sută optzeci de nave de război.

Alcibiade s-a întors noaptea târziu, tocmai când începusem să fim neliniștiți. Îl urmărise pe satrap până la tabăra lui și Farnabazos încercase să opună rezistență în spatele întăriturilor provizorii, dar se dăduse bătut după primul atac și o luase iar la fugă. Stăpânul meu ar fi vrut să atragă armata într-o nouă urmărire, dar nu izbutise. Hopliții se repeziseră în corturi, luau care ce putea, încărcau până la refuz caii găsiți și se-ntorceau la Cizicos. În tabără fusese descoperit și tezaurul satrapului. Erau foarte mulți bani, pe care Farnabazos îi ducea totdeauna cu el pentru plata lefurilor și pentru aprovizionare. Alcibiade și alți zece soldați continuă urmărirea, sperând să-l ajungă pe satrap, și nu se opriră decât după ce se lăsă noaptea. Se întoarse la Cizicos zdrobit de oboseală și refuză să ia parte la serbarea ce-i pregătiseră oamenii din insulă.

— Să lăsăm pe mâine cântecele de victorie! Pe mâine! Acuma să dormim! Puneți străji pentru noapte!

Înainte de a adormi mă chemă.

— Scrie, Silicos!... „O mare victorie. Am capturat întreaga flotă inamică. Mindaros a fost ucis. Ne-am bătut și cu Farnabazos, care abia a reușit să scape datorită cavaleriei sale. Am pus mâna pe o pradă incalculabilă și pe tezaurul satrapului. În Helespont și Ionia nu mai există armată peloponesiacă. Sper

să supun în curând orașele răsculate și mai ales Bizanțul. Alcibiade al lui Clinias, armata.” Silicos, mâine în zori *Afresa* trebuie să plece cu mesajul ăsta la Atena.

Și înainte de a închide ochii șopti:

— Nici Cimon n-a cunoscut vreodată un asemenea triumf...

Proporțiile catastrofei suferite de spartani se aflară la Atena și dintr-un mesaj trimis de Hipocrate, aghiotantul lui Mindaros, către eforii Spartei. O patrulă a noastră prinse pe curierul care ducea ștafeta și care conținea doar câteva cuvinte:

„Flota a fost distrusă. Mindaros a fost ucis. Oamenii flămânzesc. Ne aflăm într-o situație disperată.

Hipocrate.”

La citirea acestor rânduri, chipul stăpânului meu se luminează.

— Să-l trimitem numaidecât la Atena! Numaidecât! Mercenarii lui Farnabazos flămânzesc!

Victoria noastră de la Cizicos avu răsunet în toată Elada. La Sparta ajunsese sub formă de bocet. În câteva zile, atenienii aflau uimiți că Sparta se gândea să trimită solie ca să ceară pace, din moment ce, cu tot sprijinul lui Farnabazos, cu toți talanții persani, a fost cu neputință să ne învingă. Compensația cumplită a Atenei era acum Alcibiade. Ceva mai târziu, demosul uluit îl văzu pe Endios, fostul efor al Spartei, urcând la tribună și cerând pace!

Îndată ce stăpânul meu află că Sparta intenționează să ceară pace, trimise la Atena un mesaj către Bulé, sfătuind demosul să accepte propunerea. Niciodată, spunea el, nu se putea ivi o ocazie mai bună pentru ruperea alianței dintre Sparta și Susa. Alcibiade termina cu următoarele cuvinte: „Dacă vom încheia pace cu Sparta, vom fi liberi să continuăm războiul împotriva perșilor. Lupta noastră va schimba cu totul situația și vom putea pune bazele unei noi alianțe.”

Dar mesajul lui Alcibiade ajunsese prea târziu și fu citit în Bulé după plecarea lui Endios, care ducea răspunsul negativ al demosului. Eram atunci departe de Atena și n-am putut înțelege de ce un stat care trecuse prin atâtea nenorociri, care se afla în pragul unei catastrofe economice, care îl avea de ani de zile pe Agis la Decelea, luase hotărârea de a continua războiul cu Sparta. Aflând triumful de la Cizicos, poporul uitase deodată desperarea sa și fusese cuprins de un entuziasm fără precedent. Pe străzi, în agora, în teatre, orașul retrăia ceasuri pline de glorie. Se făcură mari jertfe publice și o procesiune cu torțe, care porni de la Zea și merse până la Acropole. Bucuria pe care o provoacă o salvare neașteptată e mai mare decât cea stârnită de o victorie sigură.

Pe toate buzele flutura un singur nume: Alcibiade!

— Cât trăiești tu, n-avem de ce ne teme!

— Să-l alegem strateg pe viață!

— Să se întoarcă imediat! Imediat!

Dar în toiul febrei mulțimii, care nu voia să audă de pace cu Sparta, mulți oameni politici – atâtea câți scăpaseră de prigoana celor patru sute – priveau situația cu mai mult sânge rece. Ei își dădeau seama că statul avea nevoie de liniște ca să-și refacă forțele și ca să-și adune aliații. Vedeau că Decelea continua să

se afle în mâinile lui Agis, că minele de la Laurion sunt închise, că prețioasa Eubeea e independentă și dușmănoasă, că orașele Traciei și ale Peninsulei Calcidice sunt răuvoitoare, ba chiar unele ne sunt potrivnice. Rămâneau insulele, Ionia pe jumătate răsculată și orașele Helespontului, pe care Alcibiade promitea să le supună curând.

— De ce n-ai plecat personal la Atena să convingi demosul că trebuie să primească propunerea Spartei? I-am întrebat pe stăpânul meu.

— Nu mă pot întoarce încă la Atena. Mai am mulți dușmani: toți membrii oligarhiei care au spart statuile lui Hermes, aceiași care au instaurat anul trecut oligarhia, care mă urăsc de moarte. Nu uita, Silicos, că osânda mea n-a fost încă anulată. Coloana există, și cine trece pe lângă Teseion o vede. Toată averea mea e confiscată și blestemele eumolpizilor se mențin. Cum să mă întorc?

— Dar entuziasmul mulțimii?

— Entuziasmul trece, în orice clipă se poate transforma în mânie!

— Atunci, când ne vom întoarce? Dacă nici acum, după un asemenea triumf, nu îndrăznești să te întorci la Atena, înseamnă că n-o să faci asta niciodată.

— Poate că nu mă voi putea întoarce decât după mulți ani, Silicos. Poate că așa e mai bine...

Între triumful de la Cizicos și înapoierea noastră la Atena au trecut aproape doi ani. Doi ani de război, doi ani de victorii. Orașele Helespontului s-au supus din nou hegemoniei ateniene, au plătit despăgubiri grele și tribut. După ce a asigurat nevoile flotei, Alcibiade a început să trimită la Atena când cincizeci, când o sută de talanți.

Orașele Helespontului au căzut unul câte unul: Abidos, Lampsacos, Panormos, Calcedonia, Bizanț, Hrisopolis, Selimbria. De cele mai multe ori Alcibiade intra singur în orașe, însoțit doar de câțiva hopliți, vorbea poporului adunat și-l convingea. De câteva ori însă a fost nevoie de lupte crunte, de asedii grele. Așa s-a întâmplat la Selimbria, la Bizanț și la Calcedonia, apărată de un strateg spartan, în timp ce, în afara zidurilor ei, Farnabazos încerca să creeze diversiuni. Alcibiade l-a zdrobit în două bătălii și a cucerit Calcedonia, unde a reînființat vama

noastră. Fiecare navă care venea din Pontul Euxin ori se îndrepta într-acolo, trebuia să plătească taxă de trecere. În felul acesta se crea un venit de mulți talanți pe an.

După noua lui înfrângere sub zidurile orașului Hrisopolis, Farnabazos ceru armistițiu și vru să ajungă la o înțelegere cu Alcibiade! Îl rugă deci pe stăpânul meu să nu întreprindă nicio acțiune în satrapia lui și, în schimb, acceptă trimiterea unor soli atenieni la Susa. Alcibiade spera să-l convingă pe Darius să rămână neutru în războiul dintre Atena și Sparta. Se învoiră ca armistițiul să fie respectat în tot timpul cât solii noștri aveau să rămână la Susa.

Farnabazos era atât de încântat că putuse îndepărta de satrapia lui un rival primejdios, încât îi propuse lui Alcibiade să facă libații personale de prietenie și-l pofti în paradisul de la Daschileion. Stăpânul meu primi invitația, dar plecă însoțit. Urmară serbări strălucite și satrapul îi făcu stăpânului meu daruri multe și scumpe. Farnabazos făgăduise spartanilor o nouă flotă și construisese la Antandros mari șantiere navale, dar cu prilejul armistițiului porunci întreruperea lucrărilor.

În tot acest răstimp și profitând de orice prilej, Alcibiade se ducea în Tracia și recruta hopliți din diferite triburi, plătindu-i bine. Mulți conducători traci nu cereau drept plată decât făgăduiala că, după fiecare luptă, vor avea ei dreptul să jefuiască. Stăpânul meu refuza și ei îi ascultau poruncile.

— Sunteți viteji, le spunea Alcibiade. Veniți cu mine și nimeni nu vă va putea învinge.

Conducătorul unui trib, pe nume Midocos, ceru să i se dea titlul de rege. Stăpânul meu i se adresă într-o zi spunându-i: „strategule”, ceea ce-l măguli și mai mult. Cu o anumită intenție poate, în dorința de a-și asigura sprijinul lui Alcibiade, Midocos îi dăruie o întreagă regiune, destul de mănoasă și străbătută de nenumărate râuri, care se numea Aigos Potamos⁷⁷. Pe atunci, numele acesta era cu totul necunoscut. Așa se pomeni Alcibiade cu două sate și cu o fortăreață mare ridicată pe o înălțime, la distanță destul de mică de țărmul mării, fortăreață pe care o botează „Zidul nou”. Stăpânul meu o fortifică serios și-l numi intendent pe Mantiteos, care-l însoțise în fuga de la Sardes unde fusese întemnițat de Tisaferne. Cu darurile bogate pe care i le trimisese și continua să i le trimită satrapul Farnabazos, putu să

⁷⁷ Râul Caprei.

cumpere destui sclavi și să organizeze fortăreața ca pe o mică cetate. Avea mercenari traci personali, care nu cereau decât un obol pe zi. Erau devotați stăpânului meu și trăiau cu speranța că-i va lua cândva cu el la Atena, unde vor putea să se înroleze în gărzile noastre.

Lunile treceau și Alcibiade nu pomenea de întoarcerea la Atena. Când nu întreprindeam vreo acțiune războinică, ne duceam la „Zidul nou”, unde invita prieteni, trierarhi și ofițeri și petreceau toți cu flautiste și dansatoare aduse din Sinope, care dansau dansuri lascive. Încetul cu încetul, fortăreața devenea centrul vieții stăpânului meu și întreaga regiune din jur îl considera stăpân. Într-o zi, însă, sosi o corabie trimisă de demos. Era *Salaminia*, aceeași corabie care venise pe vremuri să-l ia din Sicilia. Aducea un mesaj de la Bulé către Alcibiade, mesaj care-l înștiința că poporul îl așteaptă, că trebuie, în sfârșit, să se întoarcă la Atena. Atunci totul fu dat uitării: și roabele frumoase, și ospetele bogate pregătite de bucătarul excelent și dansatoarele din Sinope. Alcibiade luă douăzeci de nave și porni pe drumul întoarcerii.

Am luat cu noi toate prăzile și armele pe care nu le trimisesem încă la Atena: scuturi, sulite, coifuri, platoșe, coifuri cu panaș, pintenii mari de corăbii smulși vaselor dușmane. Toate acestea acopereau punțile și străluceau în soare.

— Ca Iason cu lâna de aur! am spus stăpânului meu în glumă.

Drumul nostru ducea pe la Samos și apoi prin Marea Egee, dar noi am trecut și pe la Rodos, prin orașele Cariei și prin Cnidos, unde ne-am oprit două zile. N-am simțit nicio emoție, nicio tulburare aflându-mă pe străzile orașului meu natal. Eram sigur că tatăl meu murise și n-am întrebat pe nimeni de el. Străin cum eram, mi-am dat seama că e prostesc și fără rost să caut legături inexistente.

În Caria am adunat contribuțiile de război. Rodos a dat optsprezece talanți, Cnidos, zece, și când ne-am întors la Samos, aveam o sută de talanți. În sfârșit a sosit clipa ca Alcibiade să ia o hotărâre și am pornit spre apus. Când am ajuns la Paros ne-am oprit din nou. Aici, stăpânul meu a aflat că spartanii înjghebaseră treizeci de nave noi la Gition.

— Dar bine, Alcibiade! Așa nu mai ajungem niciodată la Atena! am spus eu nerăbdător, când mi-a declarat că e hotărât să meargă la Gition și să dea foc șantierului naval. El a ținut

morțiș și ne-am dus, dar spartanii bănuiseră ceva, fiindcă am găsit Gitionul bine pregătit. Nici n-am încercat să ne apropiem. Am ajuns la Serifos unde am aflat că adunarea îl alesese iar pe Alcibiade strateg. Atunci n-a mai șovăit. În câteva ceasuri am sosit la Egina, unde Trasilos și Teramene ne așteptau.

În noaptea aceea, focuri mari s-au aprins pe înălțimile insulei ca să vestească sosirea lui Alcibiade. S-a întâmplat să ne întoarcem într-o zi de Pleuteria⁷⁸. Era zi de doliu, statuile zeilor erau acoperite, străzile pustii și orașul cufundat în durere.

Cum s-a luminat, flota a pornit. Alcibiade și-a încins spada, și-a pus coiful și a rămas la pupă. Eram lângă el. Înaintea noastră navigau navele de război, încărcate de prăzi strălucitoare. La prova celor mai multe dintre ele erau legați zdravăn pintenii navelor dușmane pe care le scufundasem sau le capturasem în expedițiile din Helespont.

— E cea mai frumoasă zi din viața ta, Alcibiade! am spus cu un glas care tremura de emoție când au început să se deslușească cheiurile, casele și templele din Pireu.

— Poate... Silicos... Așa ne-am fi întors... Așa ne-am fi întors din Sicilia! spuse Alcibiade și ochii i se umplură de Lacrimi.

— Ne întoarcem de la Cizicos... din Bizanțul cucerit. Privește! Porturile sunt negre de mulțimea care a venit să te întâmpine. Privește, la Cantaros cheiurile sunt pline! Uite colo, unul lângă altul, oamenii aceia în alb! Arhonții! Întregul oraș a coborât să te vadă triumfător! Deși e Pleuteria! Auzi ce vuiet? Privește, privește! Primele nave au și intrat în port... Li se aruncă cununi. Alcibiade!...

Mă înecau suspinele. Un entuziasm de nedescris s-a dezlănțuit când nava noastră a intrat în portul Zea, cu vâslele înaripate și purtând pe catarg steagul roșu al stăpânului meu. Cheiurile, digurile, șantierul naval, templele din jur, acoperișurile caselor erau negre de lumea care-l aclama, înnebunită de bucurie. Nava noastră acostă și toată aceasta mulțime se puse în mișcare îndreptându-se spre noi.

De la pupa corăbiei, stăpânul meu privea, nehotărât încă, spre tot acest popor entuziast care arunca cununi în calea lui, dar nu cobora de pe navă.

⁷⁸ Sărbătoare în Atena antică, între 21-25 Targelion (mai-iunie) când se spală vâlul Atenei. Aniversarea morții lui Agrauros, fiica lui Cecrops.

— Nu mai șovăi, i-am spus eu. Ești mai mult decât cel dintâi cetățean al Atenei, ești cuceritorul ei!

Stăpânul meu zări în mulțime pe scumpul lui văr Euriptolemos înconjurat de numeroși alți vechi prieteni. Coborî pe chei și numaidecât îl înconjură cu toții, în timp ce restul mulțimii intona un pean și pornea după ei. Se alcătui un fel de procesiune, în fruntea căreia Alcibiade ajunse la Atena. Era atât de mișcat, încât nici nu putea vorbi. Plângea, râdea și se mărginea să răspundă prin gesturi la toate manifestările. În ziua aceea, toată lumea dădu uitării marele doliu pentru Agraulos, fiica lui Cecrops, a cărei moarte era totdeauna jelită la Atena. Această sărbătoare funebră fusese atât de uitată încât se întâmplă ceva nemaiauzit. În timp ce poporul urca spre Atena, în jurul lui Alcibiade izbucniră strigăte: „Adunare! Adunare! Vrem adunare! Să ne vorbească strategul!”

Vuietul crescînd, se întinse și arhonții porunciră unui crainic să strige că adunarea va avea loc numaidecât. Toată lumea se îndreptă spre Pnix.

Când Alcibiade, care nu-și scosese încă nici platoșa, nici coiful, se urcă la tribună, larma era atât de mare, se auzeau atâtea aclamații și atâtea peani, că trebui să aștepte mult timp până să poată vorbi.

La început vocea lui era întretăiată de suspine; pe urmă, însă, când izbuti să-și stăpânească emoția și vru să-și justifice faptele, mulțimea izbucni în strigăte sălbatice:

— Tu n-ai nicio vină! N-ai nicio vină! Dușmanii tăi sunt vinovați! Și noi care te-am nedreptățit atât de fățiș, noi care te-am condamnat fără să-ți dăm prilej să te aperi!

Dacă în clipa aceea stăpânul meu ar fi pronunțat câteva nume ale dușmanilor săi, poporul dezlănțuit i-ar fi sfâșiat pe loc. Îndată ce-și încheie cuvântarea și entuziasmul se mai potoli, urcă la tribună Euriptolemos, care ceru adunării anularea condamnării la moarte a lui Alcibiade. Ceru ca eumolpizii să-și retragă blestemele, ceru să i se redea întreaga avere. „Bravo! Bravo!” striga lumea și, pe dată, câțiva tineri se repeziră spre Teseion, unde se afla coloana de marmură pe care scria: „Alcibiade al lui Clinias, din dema Scambonide, la moarte” și o sfărâmară în mii de bucăți. Înainte de a se risipi adunarea, avu loc o adevărată apoteoză: lui Alcibiade i se dăruie o cunună de aur și numele de arhistrateg pe uscat și pe mare.

Am rămas la Atena patru luni, în cursul căroră viața lui Alcibiade a atins apogeul. Era slăvit, arhistrateg, idolul poporului, mântuitorul cetății. Nu putea ieși din casă fără ca în jurul lui să nu se alcătuiască o manifestație. Mulțimea îl urma peste tot, unii îl așteptau în fața clădirii în care intra, de obicei în Buleuterion, apoi veneau după el în altă parte. Breslele strângeau bani ca să-i ofere daruri. În adunare era ascultat ca un zeu, nenumărați erau cei care voiau să-l cunoască. Își regăsea prieteni vechi și buni, atâți câți supraviețuiseră prigoanei celor patru sute, și mergea cu ei la numeroasele ospețe, care se dădeau în cinstea lui. O regăsi și pe Timandra, veșnic frumoasă, veșnic tânără, veșnic devotată.

Puțin după întoarcerea noastră, ne-am dus la teatru. Se juca *Electra*. Când am ajuns la scena recunoașterii, în care fata îi strigă lui Oreste: „În sfârșit! Te văd! Te-ai întors!” mulțimea, auzind parcă vorbele care o înăbușeau și pe care voia să le strige, s-a ridicat în picioare, s-a întors spre stăpânul meu și reprezentația a fost întreruptă un timp de aclamații. Cum aş putea uita clipele acelea?

A doua zi dimineața a venit la noi Socrate, care nu se arătase până atunci. În exil, stăpânul meu îl pomenea foarte des și, după întoarcere, i se păruse ciudat că Socrate nu venise printre primii să-l vadă.

Abia-l zărise pe Alcibiade că Socrate strigă:

— Alcibiade! Te văd și mi-e cu neputință să nu jelesc împreună cu Electra. Cum te-am trimis! Cum te regăsesc acum!

Trecuseră opt ani de când nu-l văzusem. După cum am mai spus, era de o vârstă cu mine, acum, însă, părea mai vârstnic și era schimbat. Nu mai avea aerul ironic de pe vremuri, era serios, senin și cam melancolic.

— Dar de ce m-aș mira? continuă el. Ai spus doar că un singur lucru e important pentru tine, că un singur lucru îți inspiră admirația: succesul.

Pe Alcibiade, care se repezise să-l întâmpine, această atitudine aspră și, poate, schimbarea tonului, îl zăpăciră. Se înfurie și el și-i dădu imediat replica:

— Dar ce ar fi trebuit să fac? strigă el, de parcă s-ar fi văzut cu Socrate în ajun și ar fi întrerupt în mijloc o discuție. Ce m-ai fi sfătuit tu să fac, Socrate? Să mă supun? Să mă întorc și să mă

las ucis de dușmanii mei, de dușmanii Atenei, care o distrugeau? Nici tu n-ai înțeles? Trebuie să-ți explic și ție că pentru a distruge pe dușmanii comuni am fost pus în situația de a dăuna patriei mele?

— Și ce dacă i-ai distrus! Te-ai distrus pe tine însuși, Alcibiade! Ai vrut să te salvezi și ți-ai pătat numele, ai ajuns nedrept, rău, ai născocit lucruri urâte și ai insultat cetatea disprețuindu-i legile. Un singur lucru să știi: Dacă mă voi găsi vreodată în situația de a fi nedreptățit sau de a nedreptăți, voi prefera prima soluție. Și nu există forță care să-mi schimbe această convingere. Dacă demosul te-a rechemat ca să te omoare, trebuia să vii și să mori și dacă ai fost laș în fața morții, atunci trebuia să pleci departe, ca Atena și Elada să uite de tine. Azi ești triumfător, dar pe ce cale ai ajuns la acest triumf? Nici tu nu îndrăznești s-o spui.

— Pe ce cale? izbucni stăpânul meu. Pe calea exilului, teribila cale a amărăciunii la Sparta, a umilinței în paradisul lui Tisaferne, a agoniei în portul din Aspendos și a închisorii din Sardes. Și cea mai amară din toate, Socrate, a fost calea victoriei de la Cizicos, după care tot nu mă puteam întoarce! Și tu, care mă învinuiești! Ai crezut că mi-am bătut joc de Misterele eleusine? Ai crezut o singură clipă spusele calomniatorilor și ale lui Tesalos? Nu! Și ce-ai făcut? Te-ai ridicat în adunare ca să vorbești, ca să împiedici o crimă? Ai pus în mișcare pe prietenii noștri? Te-ai străduit să explici că măcar rechemarea mea trebuie să fie amânată? Ai încercat să salvezi Atena? Nu o distrugeai și tu, cu tăcerea ta? Ia spune-mi, ce ai făcut tu pentru salvarea cetății, pe care declari că eu am umilit-o?

În clipa aceea intrară mai mulți deputați și arhonți, veniți la o consfătuire. Socrate, care pe atunci n-avea nicio demnitate în cetate, se ridică și plecă.

Cei doi nu s-au mai întâlnit niciodată. Acum îl mai văd din când în când pe Socrate, dar de cele mai multe ori mă feresc de el. Mă strigă totdeauna, în glumă, Hefaistion, de parc-ar fi auzit ce spusese răposata bunică-mea în ziua când m-am născut, dar nu mai râdem nici el, nici eu.

Pregătirile pentru noua campanie în Ionia luau tot timpul stăpânului meu, fiindcă voia să supravegheze totul el însuși.

Avea mari speranțe în solii care plecaseră la Susa sub ocrotirea lui Farnabazos. Porniseră de la Hrisopolis la începutul

iernii, care în anul acela fusese foarte grea și trebuiseră să aștepte câteva luni la Gordion, în Frigia, înainte de a-și putea continua călătoria.

— De ce nu te-ai dus chiar tu, Alcibiade? întrebă un deputat.

— N-am vrut să-mi încredințez încă o dată viața în mâinile unui satrap.

— Trebuie să ne grăbim, strategule! spuse un alt deputat. Expediția trebuie să înceapă înainte ca Lisandros, noul amiral al spartanilor, să întărească legăturile dintre Sparta și cei doi satrapi, legături pe care le-ai putut rupe cu atâta greutate. Farnabazos a pregătit la Antandros o sută de nave noi.

— Am să plec cât mai curând, spuse stăpânul meu. Dar, înainte de a porni în campanie, vreau să mai fac ceva, atenieni. Un lucru a cărui amintire să nu fie o amărăciune pentru mine. Vreau să conduc procesiunea lui Iacos⁷⁹ la Misterele eleusine, pe Calea sacră!

— Cum ai să îndrăznești? întrebă îngroziți câțiva deputați.

— Agis e la Decelea... Nu ne va lăsa să trecem!

De când Agis fortificase Decelea și stăpâna Atica, procesiunea lui Iacos pleca în fiecare an la Eleusis cu corăbiile. Statuia lui Iacos era urcată pe o navă de război urmată de celelalte. Era o mare umilință pentru Atena să nu-și poată cinsti sărbătorile cum se cuvine. Cu toate șovăielile deputaților, Alcibiade stăruia.

— Agis nu va îndrăzni să facă o mișcare. Vă cer consimțământul.

— Consimțământul trebuie să ți-l dea arhonteii basileu și eumolpizii...

Arhonteii basileu și eumolpizii acceptară propunerea arhistrategului și începură să pregătească procesiunea ca în vremurile bune. De multă vreme nu mai văzuse Atena asemenea pregătiri. Când procesiunea se făcea cu corăbiile era, vrând-nevrând, de proporții mai mici și mai sărăcăcioase și un mare număr de festivități ale marșului sacru erau suprimate.

Polemarhul se neliniști când află de planul lui Alcibiade. Veni la el și încercă să-i schimbe hotărârea, arătându-i cât ar fi fost de riscant și cât de mult ar fi dăunat prestigiului Atenei cel mai

⁷⁹ Epitet mistic al lui Dionysos. Sărbătoarea lui avea loc la Eleusis, la 19 Boedromion (septembrie).

mic incident. Stăpânul meu îl ascultă nerăbdător și la sfârșit îi spuse:

— Ai dreptate, polemarhule! Cel mai mic incident va dăuna prestigiului nostru, dar dacă acest incident nu se va produce, îți dai seama cât de umilită va fi Sparta? Ce umilință va fi pentru Agis dacă nu va îndrăzni să facă nicio mișcare? Dacă ne atacă, o să luptăm pentru ce avem mai sfânt. O să luptăm sub zidurile noastre, sub Partenon, sub sulita zeiței Atena!

Sărbătorile eleusine durează nouă zile. Din prima zi, stăpânul meu trimise un regiment de hopliți la Aigaleos și patrule de cavalerie la Decelea. În felul acesta fiecare atenian putu merge nestingherit la Eleusis. În a șaptea zi, armata ocupă poziții de luptă în Ceramicos. Alcibiade, călare, mergea în frunte. Procesiunea se alcătui. Întâi veneau crainicii cu hlamide albastre, apoi purtătorii vaselor de aur și de argint, câte se mai aflau în tezaurul nostru. Urma marea statuie de lemn a lui Iacos, purtătorul făcliei, statuie dusă pe umeri de șaisprezece inițiați. Zeul era încununat cu mirt, iar în urma lui pășeau eumolpizii în veșminte festive. Venea apoi mulțimea pelerinilor, care se puse în mișcare odată cu rândurile paralele ale armatei. O tăcere adâncă domnea pretutindeni și peste această mare tăcută de oameni, care înainta încet, se înălțau cu autoritate statuia încoronată a lui Iacos și silueta arhistrategului Alcibiade. Din când în când se auzea galopul unui călăreț care aducea vreo știre sau primea vreun ordin. La prima oprire, eumolpizii începură urările și psalmodierile, potrivit datinei, și procesiunea continuă așa până la Eleusis.

Patrulele care ajunseseră până în vecinătatea Deceleii aduseră vestea că Agis rămăsese închis toată ziua în fortăreață, deși știa că, la câteva stadii depărtare, dușmanul lui de moarte își trăia cele mai frumoase clipe din viață.

Cu câteva zile înainte de plecarea flotei, reprezentanți ai centrelor politice ale democrațiilor veniră acasă la Alcibiade ca să-i propună să desființeze democrația și să devină tiran din voința poporului.

— la cetatea în mâinile tale, strategule! Fii singurul și deplinul nostru stăpân! Să nu mai existe adunare! Tu ai să hotărăști totul și noi te vom urma! O să ne supunem tuturor poruncilor tale.

Atenienii, da, atenienii erau dispuși să primească tirania lui Alcibiade.

Nici Pericle nu cunoscuse vreodată o astfel de clipă. Unul dintre reprezentanți se pricepu să vorbească atât de frumos, încât fu cât p-aci să-l convingă. Îi zugrăvi nestatornicia sentimentelor poporului, îi aminti cât de efemere sunt sentimentele poporului, că entuziasmul mulțimii e o bază primejdioasă pentru un om politic și încercă să-l sperie pe bună dreptate – spunându-i că dușmanii lui erau încă numeroși, deși nu îndrăzneau deocamdată să-și spună cuvântul.

— Acum e momentul, Alcibiade! Ia acum puterea în mâinile tale! Zdrobește-ți dușmanii odată pentru totdeauna! Sunt încă mulți la număr și dibaci. Dacă nu cutează pentru moment să-și ridice nici măcar privirile, vor găsi iar prilejul când vei fi departe, în luptă, să te calomnieze.

Dar Alcibiade refuză. Poate că Bulé aflate ceva despre agitația centrelor și, temându-se ca nu cumva arhistrategul să dorească într-adevăr să devină tiran, îi porunciră să plece imediat. O adunare festivă avu loc și stăpânul meu își luă rămas bun de la popor spunând:

— Atenieni, uralele voastre îmi vor răsună în urechi în tot timpul cât voi lipsi și, dacă vor fi împrejurări când soarta războiului nu-mi va surâde, încrederea voastră îmi va încălzi inima și-mi va da curaj pentru noi lupte victorioase!

În ziua următoare am plecat. Pe *Afresa* se îmbarcase în taină și Timandra. Când Alcibiade se dusesese să-și ia rămas bun de la ea, i se aruncase în brațe.

— Iar pleci! Iar rămân singură să-ți aștept întoarcerea! Nu, nu se poate! Plec cu tine oriunde vei merge.

Alcibiade se împotrivi cât putu, dar Timandra puse mâna pe o broșă mare și-i spuse privindu-l drept în ochi:

— Alcibiade, dacă nu mă iei cu tine, îmi scot ochii cu broșa asta!

Avea o voce calmă, dar atât de hotărâtă încât Alcibiade păli. O privi multă vreme, cu buza de jos ușor tremurătoare, apoi o luă deodată în brațe:

— Vino! spuse el și, însoțită de Antiohos, Timandra se îmbarcă pe nava-amiral.

Înainte de a porni spre Samos, flota se opri la Andros, care se răsculase și acceptase o gardă spartană. Cu strategul spartan în

frunte, locuitorii din Andros ieșiră în afara zidurilor gata de luptă. De la primul atac i-am măturat cu lacedemonieni cu tot. Ofițerii noștri ar fi vrut să înceapă un asediu, dar Alcibiade se grăbea să ajungă în Ionia, deoarece la Andros ne sosise vestea neliniștitoare că Cyrus cel tânăr, fiul lui Darius, se afla la Magnesia și aduna oaste ca să se bată cu Artaxerxe, fratele său mai mare. Mama lor, Parisatis, avea o vădită preferință pentru Cyrus și se străduia din răspuțeri să-l convingă pe bătrânul Darius să-l îndepărteze de la tron pe Artaxerxe pentru ca, în felul acesta, ambițiosul și aprigul Cyrus să ajungă rege. Deși recunoștea și el că fiul său mai mic era mai deștept și mai energic, Darius nu se învoia să schimbe ordinea succesiunii la tron. Se vede că la Susa situația devenise încordată și Darius, simțindu-și și moartea aproape, voise să-l îndepărteze pe fiul lui mai mic de la curte, trimițându-l ca guvernator în satrapiile apusene. Stăpânirea lui se întindea peste Frigia Mare, Lidia, Caria și Capadocia. Tisaferne și Farnabazos erau la ordinele lui. Cyrus ura Atena și primul lucru pe care-l făcu ajungând în Frigia fu să-i întemnițeze pe solii noștri, care porniseră din Gordion și călătoreau spre Susa. Zadarnic se împotrivise Farnabazos spunându-i că face un act necugetat.

— Atenienii nu vor ajunge la Susa! răspunsese Cyrus și acceptă doar să-i predea pe soli satrapului, care le îngădui să se întoarcă liberi acasă.

Pe vremea când era la curte, Cyrus încercase să-l defăimeze pe Tisaferne. Prietenia dintre satrap și stăpânul meu și jocul lui dublu cu spartanii constituiau pentru ambițiosul tânăr o armă prețioasă, iar pentru Darius un bun pretext de a-și îndepărta fiul, însărcinându-l să-l urmărească și să-l supravegheze pe satrap. Așa se face că o chestiune de ordin intern a curții de la Susa a putut să răstoarne toate planurile lui Alcibiade.

Cyrus avea un singur scop și o singură dorință vie: să ajungă regele perșilor! Așa se explică de ce voia să termine repede războiul din Ionia, bizuindu-se pe recunoștința Spartei, care avea să-l ajute, când va fi sosit momentul, să se bată cu fratele lui pentru tron. După sosirea lui Cyrus în Ionia, banii perșilor au început să curgă din belșug spre Sparta. Farnabazos primi poruncă să termine construirea celor o sută de nave de la Antandros și să alcătuiască echipajele. Lisandros, comandantul spartan al flotei, unul din puținii spartani deștepți pe care i-am

cunoscut vreodată, izbuti să lege o strânsă prietenie cu Cyrus care, în câteva luni, ajunse să facă tot ce-i cerea el.

— La nevoie, Lisandros, îmi voi transforma și patul, care e de aur, în monedă cu care să plătesc lefurile flotei tale!

Amiralul spartan își avea cartierul general în Efes, unde se afla și întreaga flotă.

Când toate aceste vești sosiră la Andros și la Samos, ofițerii lui Alcibiade fură cuprinși de deznădejde. Cei mai mulți participaseră alături de el la campania precedentă din Ionia. „Atâtea strădanii, spuneau ei, atâtea lupte, atâtea jertfe și atâtea victorii strălucite ca să ne găsim iar în fața aceluiași bloc, mult mai puternic azi decât era înainte.”

— Nu vă pierdeți nădejdea, le spuse Alcibiade. Cu cât dușmanul nostru e mai puternic, cu atât mai strălucită va fi victoria. Înainte spre Efes! Să poftească Lisandros și să dea bătălia pe mare!

Stăpânul meu își alinie de două ori flota în largul Efesului, dar nici prima, nici a doua oară amiralul spartan nu îndrăzni s-o înfrunte. Își ținea vasele în port, în timp ce Cyrus, care-i plătea bine pe marinari și era nerăbdător și grăbit, se străduia să-l convingă că trebuia să primească lupta și să distrugă odată pentru totdeauna Atena și pe Alcibiade! Celălalt răspundea că atenianul nu fusese încă niciodată învins și-l sfătuia să aibă răbdare. Își ațintea privirea spre mare și privea cu melancolie flota ateniană, care aștepta în linie de bătaie. În centru se afla *Afresa*, cu steagul ei purpuriu... Timpul și banii aveau să le aducă în curând victoria, spunea Lisandros neastâmpăratului tânăr.

Cyrus plătea patru oboli pe zi fiecărui marinar, în timp ce noi dădeam numai trei. Cei mai mulți dintre marinarii noștri nu erau cetățeni atenieni. Erau venetici, aliați, mercenari din Ionia, traci recrutați de Alcibiade și mulți insulari. Toată această adunătură considera războiul ca o meserie, cine plătea putea să-i cumpere. Mulți dezertau, astfel încât am fost în pericol de a nu ne putea urni navele din loc.

Până și hopliții, atenieni cu toții, începuseră să murmure și să se plângă. Ba unii din ei, având în frunte pe un oarecare Trasibulos, se duseră la Alcibiade și protestară spunând că leafa nu li se plătea regulat. Stăpânul meu îi mustră.

— Parc-ați fi niște neguțători hrăpăreți, spuse el. Sunteți hopliți ai Atenei. Fiți disciplinați! Nu avem bani și dușmanul are! Luptați ca să-i luăm banii!

La Atena, lumea începuse să-și piardă răbdarea. Era atât de mare, de oarbă și de nebunească încrederea poporului în Alcibiade, încât toți crezuseră că el are o putere aproape divină. Pe măsură ce zilele treceau fără ca la Pireu să sosească vestea unei mari victorii, care ar fi măturat deodată Sparta și Susa, dezamăgirea și clevetirile oamenilor sporeau.

— Dar ce fac de atâta timp în Ionia? Nu fac nimic!

Nimeni n-avea grijă să explice poporului că și de data asta era nevoie de mult timp, de multe victorii, mari și mici, până să vină iar solii Spartei la Atena și să ceară pace. Nerăbdător și ușuratic, poporul voia o victorie pe loc! Imediat!

Asta era starea de spirit la Atena în momentul când stăpânul meu, nevoit să facă rost de bani, luă câteva nave și plecă să strângă tributul din diferite orașe ale Ioniei de nord. Lăsă flota la Samos sub ordinele lui Antiohos, care, fără a fi ofițer, era cel mai bun comandant al flotei noastre, și-i porunci cu asprime să nu se urnească din loc sub niciun motiv. Nu trebuia să accepte pentru nimic în lume o bătălie navală, chiar dacă Lisandros l-ar fi provocat, aliniindu-și flota în fața lui. Stăpânul meu luă opt nave și plecă la Clazomene, la Colofon și Cima de unde adună destui bani pentru nevoile flotei. La Cima fu nevoit să amenințe ca să capete contribuția de război. Dar, în zilele cât lipsi el, avu loc catastrofa.

Rămas singur, Antiohos își luă nasul la purtare. Își închipui că e un amiral adevărat, mare și priceput. Amintindu-și că, în multe bătălii victorioase, comandase nava lui Alcibiade, crezu că el și nu altul trebuia să-l provoace și să-l învingă pe Lisandros. Luă toată flota din Samos și o duse la Notion, care se află în imediată apropiere de Efes. Necunoscând ordinele lui Alcibiade, ceilalți ofițeri îl urmară. Trezindu-mă într-o dimineață și văzând portul Samos pustiu, mi-am închipuit că stăpânul meu venise în timpul nopții și că plecase iar în zori cu toate navele. Dar întrebând-o pe Timandra și aflând că Alcibiade nu se întorsese, am alergat la șeful găzii și am aflat ce se întâmplase. Ticălosul de Antiohos plecase cu două nave de la Notion spre portul Efes, unde erau ancorate vasele de război ale lui Lisandros, și se apucase să-l înjure și să-și bată joc de el, provocându-l la luptă

dacă-i dădea mâna. Aceste mofturi îl făcură pe Lisandros să-și dea seama că Alcibiade nu se afla împreună cu flota. Ieși, deci, în larg cu câteva nave și porni în urmărirea lui Antiohos, care nu mai putea de bucurie și credea că-l silise pe Lisandros să accepte bătălia navală. Dar în timp ce toată flota peloponesiacă ieșise din port într-o ordine desăvârșită, Antiohos, care dăduse semnalul ordonând navelor sale să se alinieze și ele, nici nu apucă să le așeze în linie de bătaie. În ciocnirea care avu loc, Antiohos fu ucis, nava lui se scufundă și flota se risipi pierzând cincisprezece vase. Marinarii, al căror moral era zdruncinat, se închiseră peste noapte în portul Notion și se întoarseră a doua zi în zori la Samos. În aceeași zi fu anunțată sosirea stăpânului meu, care află la venire că Antiohos fusese ucis în timpul bătliei navale.

— Din fericire, spuse el. Dacă ar fi trăit, l-aș fi ucis eu.

În zadar încercă Alcibiade să-l provoace din nou pe Lisandros, în zadar își înșiră de două ori flota în afara Efesului. Văzând în ce ordine impecabilă se desfășurau vasele noastre, vicleanul spartan înțelese că era comandată de stăpânul meu și nu-și arată nici nasul.

Când știrile de la Notion ajunseră la Atena, mulțimea își pierdu cumpătul. Dușmanii lui Alcibiade, vechi membri ai oligarhiei, își ridicară îndată capul și reîncepură să răspândească prin oraș vechile acuzații, adăugând și altele noi.

— Cine spune că-i neînvins? Cine spune că-i atotputernic și superb? De unde toate celelalte neghiobii? spuneau ei. Ce încredere putem avea într-un om care și-a lăsat toată flota, singura noastră speranță, pe mâna unui comandant de navă?

— Ce vină are el dacă Antiohos a călcat ordinele? îndrăzneau unii să spună.

Dar mânia populară, ațâțată cu măiestrie de dușmani, lua zi de zi altă față.

— Ne-a promis victorii, succese, bani, putere! Ne-a promis pace! Așa vrea să le câștige? Pierzând cincisprezece nave prețioase? Jos Alcibiade!

Câțiva dezertori din Samos ajunseră la Atena, printre ei fiind și acel Trasibulos care protestase din cauza lefurilor. Ei începură să facă gălăgie și să-l învinuiască pe arhistrateg în toate colțurile agorei. Spuneau că Alcibiade nu se mai sinchisea de război, că petrecea de dimineață până seara cu femei – erau

aluzii la Timandra – că se pregătea să se întâlnească cu Cyrus ca să-i predea întreaga flotă, că nu mai voia să se întoarcă la Atena, că avea pământ mult în Tracia și că singura lui grijă era să se îmbogățească și să ducă o viață de satrap oriental. Mulțimea îi credea, mânia ei sporea și, cu mintea înfierbântată de calomnii, fără să le treacă măcar prin gând să-i întrebe pe dezertori ce căutau la Atena niște hopliți, când flota se afla în Ionia, atenienii îl trădară pentru a doua oară pe Alcibiade.

Se ținut o adunare, în care se hotărî revocarea lui din funcția de arhistrateg, fără a i se aduce, însă, altă acuzație. În locul lui fură trimiși zece strategii.

Salaminia veni din nou, aducându-i lui Alcibiade ordinul demosului, care se lepăda cu nechibzuință de singura, de ultima lui speranță. Când stau și mă gândesc cum au păcătit atenienii de două ori, mă gândesc că și-au meritat soarta actuală, că li s-a convenit să-l aibă pe Lisandros drept satrap.

Această a doua lovitură nu stârni nici mânia, nici furia stăpânului meu și, cu toate că ar fi putut, și de data asta, să-și atragă armata care-i era devotată și să nu asculte de ordinul demosului, i se supuse.

— Și acum ce o să facem? l-am întrebat neliniștit. Unde o să mergem?

— În Tracia, Silicos. O să mergem la Aigos Potamos...

— Dar acolo nu suntem în deplină siguranță!

— Acolo sunt tracii, Silicos, acolo îl avem pe Midocos. Și, apoi, nu suntem prea departe de prietenul meu Farnabazos.

Când am ajuns toți trei în Tracia, stăpânul meu, Timandra și cu mine, Midocos ne-a primit cu mare bucurie. În jurul fortăreței noastre de la Aigos Potamos au venit să se stabilească numeroși războinici traci. Faima stăpânului meu era mare printre ei și considerau drept cinste să slujească unui strateg elen. Cund Alcibiade ieșea din fortăreață, războinicii aceia uriași dădeau năvală în jurul lui și-l priveau cu respect și cu teamă. Îl urmau oriunde se ducea, știind că locurile erau nesigure. Trecură câteva luni, veni primăvara și Alcibiade, care nu putea sta degeaba, începu să organizeze armata lui Midocos. Îi învăță pe hopliți cum să pornească la atac fără să-și strice formația, cum să schimbe frontul, cum să se apere de un atac al cavaleriei, cum să urmărească dușmanul. Instrucția înainta rapid, Midocos se bucura și era foarte recunoscător stăpânului meu.

Triburile vecine se aliaseră împotriva lui Midocos și aveau de gând să-l atace. Pe măsură ce vara înainta, șeful tribului era cuprins de neliniște și când stăpânul meu îi propuse să ia comanda armatei și să preîntâmpine atacul, aproape că i se aruncă în brațe de bucurie.

Stăpânului meu îi trebuiră două luni ca să învingă triburile dușmane și să le supună. Devotamentul armatei față de Alcibiade se transformă în adorație. Din toată regiunea, chiar și din părțile locuite de învinși, i se trimiteau daruri și sclavi. Aflând că Alcibiade organizase armata în Tracia, Farnabazos îi trimise daruri bogate. Își spunea, probabil, că nu strica să fie în relații bune cu un om ca el. Îl pofti la Daschileion, paradisul lui din Helespont, dar stăpânul meu îi mulțumi și refuză.

Veștile cu privire la mersul războiului le aflam din Sestos, cu care eram vecini, sau de la vreo navă care arunca ancora la mal sub zidurile noastre. În felul acesta am aflat de victoria de la Arginusa și mai târziu de judecarea și condamnarea strategilor noștri învingători. Am aflat și de marile pregătiri ale lui Lisandros, care, cu ajutorul lui Cyrus, adunase aproape două sute de nave.

Trecuseră doi ani încheiați de când ne așezasem în Tracia. Se apropia toamna, zilele se micșoraseră, când, într-o dimineață, gărzile dădură buzna să-l trezească pe stăpânul meu și să-i spună că jos, în larg, marea era plină de nave.

Alcibiade alergă la un meterez.

— E flota ateniană, Silicos! Privește! Poate că au venit să se odihnească. Dar nu! Și-au instalat corturile. Cine să fie strategii ăștia care-și fac tabăra pe o plajă deschisă?

Încălecă repede și, însoțit de o escortă de douăzeci de traci, porni spre tabără. Am plecat și eu cu el.

În timp ce ne apropiam, câțiva hopliți se speriară și se repeziră să-și ia armele. A fost cât p-aci să se producă o ciocnire. Mulți, însă, îl recunoscură pe Alcibiade și începură să-l aclame. Se stârni mare zarvă.

Cei zece strategii se neliniștiră auzind strigătele și ieșiră să vadă ce s-a întâmplat. În fața lor se afla Alcibiade, dar niciunul dintre ei nu manifestă vreo bucurie. Ba chiar unul îl întrebă cu asprime:

— Ce vrei?

— Să vă vorbesc.

Câțiva strategii, care luptaseră poate pe vremuri alături de el, îl poftiră în cort și-l rugară să ia parte la consiliul de război, deși alții își arătau pe față dușmănia. În consiliu, Alcibiade află că Lisandros, în fruntea unei flote de o sută cincizeci de nave de război, se afla peste drum de Aigos Potamos, adică la Lampsacos.

— O să-l provocăm, Alcibiade, și o să-l învingem.

Stăpânul meu răspunse stategilor în felul următor:

— Și eu l-am provocat de multe ori pe Lisandros, dar n-a primit lupta. Băgați de seamă! Clipa atacului are s-o aleagă el. Aveți o poziție primejdioasă, plaja e deschisă și nu pune nicio piedică în calea dușmanului, care poate să vă ia prin surprindere. Venind încoace, am văzut mulți soldați și marinari de ai voștri răspândiți pe ogoare. Luați flota și mergeți la Sestos. Distanța până acolo e mică. Nu rămâneți la Aigos Potamos.

În timp ce stăpânul meu vorbea, câțiva strategii făceau semne de aprobare. Unul din ei, Conon, spuse: „Alcibiade are dreptate”. Un altul însă, pe nume Tideas, se ridică deodată și declară:

— N-avem nevoie de sfaturi și nici poftă să le auzim!

Nimeni nu protestă. Tideas adăugă:

— N-avem nevoie de ajutorul tău Pleacă!

Stăpânul meu se ridică, ieși din cort și încăleca. În jurul lui se adunase o mulțim de hopliți, care-l însoțiră cu urale până dincolo de tabără.

Când ne-am întors la fortăreață, stăpânul meu a contemplat de la înălțime cele o sută optzeci de nave care alcătuiau flota.

— Dacă rămân acolo așa, fără nicio ocrotire, sunt pierduți, Silicos! Am să-i ajut, chiar fără voia lor! Mă duc să mă întâlnesc cu Midocos! Trebuie să aduc fără întârziere armată.

Am lipsit patru zile din fortăreață Am cutreierat toată regiunea, împreună cu Midocos și am alcătuit detașamente. Am adunat două mii de traci și am mărșăluit toată noaptea ca să ne întoarcem la Aigos Potamos. Când am ajuns pe țărm, se crăpa de ziuă. Țărmul era pustiu. Pe măsură ce ne apropiam și se lumina mai bine, o priveliște groaznică se înfățișa ochilor noștri. Mii de trupuri fără cap zăceau pe nisipul care le băuse sângele și se înnegrise. Alcibiade își opri speriat calul și în urma lui se opri întreaga armată. Priveam cu toții spre malul mării, de care valurile se apropiau blând, atingând cadavrele, care se legăneau

la oarecare depărtare. Alcibiade rămase astfel uitându-se multă vreme. Deodată, dădu pîteni calului și urcă în fortăreață.

— I-a luat pe toți prizonieri, Silicos! I-a prins și i-a măcelărit. A capturat toate navele! Atena e distrusă!

Câțiva hopliți care scăpaseră de măcel veniră în fortăreață și ne povestiră cum se întîmplase nenorocirea.

În ziua următoare am văzut flota lui Lisandros care pleca din Lampsacos și trecea prin fața noastră remorcând navele prizoniere, ultimele nave de război ale Atenei.

— Și acum ce are să se întîmple? I-am întrebat pe stăpânul meu.

— Acum a sosit sfârșitul Atenei, Silicos! Acum trebuie să plecăm, să mergem în altă parte, aici nu mai suntem în siguranță!

— Dar traccii?

— În curând se vor întoarce împotriva mea. Atât timp cât simțeau că Atena e o forță, însemnam ceva pentru ei. Acum, însă...

— Și unde o să mergem iar? Unde?

— Cândva, Farnabazos ne-a invitat în paradisul lui! Să mergem acolo! Satrapul mi-a făcut jurăminte personale. Să sperăm că nu le-a uitat.

Două luni după catastrofă ne aflam toți trei, Alcibiade, Timandra și eu, la Farnabazos. Călătoria noastră de la Aigos Potamos la Daschileion a fost grea și primejdioasă. N-am îndrăznit să ne oprim în niciun alt oraș. Pribegind așa, din sat în sat, prin locuri pustii, am călătorit multe zile. În Bitinia, regiune necontrolată și sălbatică, am fost înconjurați într-o noapte de tâlhari. Ne-au luat tot ce aveam, caii și cinci catări, încărcăți cu lucrurile de preț care ne rămăseseră. Nu ne-au lăsat decât hainele de pe noi. Când am ajuns la Daschileion, eram într-o stare jalnică, murdari, ruți, cu o înfățișare de cerșetori. Frumusețea Timandrei și statura lui Alcibiade ne-au salvat de multe necazuri. Văzând trei zdrențăroși, paznicii paradisului au vrut să ne gonească, dar unul dintre ei l-a recunoscut pe Alcibiade și a alergat să-l anunțe pe satrap.

Farnabazos ne-a primit regește. Măgulit că un om ca stăpânul meu venea să-i ceară găzduire, îi oferii un loc la curtea lui și, crezând că Alcibiade va dori să rămână pe lângă el ca sfetnic

neprețuit și mare strateg, îi dăruie venitul anual al orașului Gordion din Misia, adică cincizeci de talanți.

La curtea lui Farnabazos am aflat veștile groaznice sosite de la Atena. Așa am știut că orașul a rezistat aproape un an asediului lui Lisandros, că spartanul a intrat apoi triumfător în Zidurile lungi și că a lăsat o gardă spartană pe Acropole, că a schimbat regimul politic numind treizeci de tirani care să guverneze orașul prin teroare și omoruri.

— Aigos Potamos! Aigos Potamos! repeta Alcibiade ori de câte ori aflam noi amănunte despre nemaiauzita catastrofă a Atenei. De acum înainte trebuie să ne gândim la alte lucruri, Silicos, să ne îndreptăm speranțele în altă parte. Să mergem la Susa, la monarhul Artaxerxe.

— Și ce să facă el?

— Ce să facă? Nimic! Eu, însă, am să fac multe! Cyrus, fratele lui, recrutează soldați din întreaga Ionie ca să-i declare război! Dacă plec la Susa și devin strategul lui Artaxerxe, am să-l înving și pe Cyrus, și pe spartanii care-l ajută, și poate... dar, tăcere! Să nu afle Farnabazos. Joacă un joc dublu între cei doi frați. Ce să facă? Situația lui e grea. O să plecăm îndată ce se desprimăvărează.

Stăpânul meu îi spuse satrapului că vrea să facă o călătorie la Susa și-i ceru îngăduința să plece. Auzind aceasta, Farnabazos se bucură, deși fără să arate. Curtenii lui își manifestară însă pe față mulțumirea. Ba chiar unul dintre ei, Bagoas, vărul lui Farnabazos, spuse:

— În sfârșit!

Satrapul se bucura fiindcă venise timpul să se descotorosească de un străin de vază și vrednic de cinstire, care-i prilejuia însă nenumărate frecșuri cu spartanii și cu Cyrus. Lacedemonienii îi spuneau mereu că e o rușine ca un satrap persan, aliatul lor, să găzduiască și să ocrotească pe cel mai rău dușman al lor, în loc să-l fi ucis din prima clipă. Cyrus îl întreba și el mereu dacă Alcibiade mai trăiește. Farnabazos răspundea că atenianul îi ceruse azil și că-l legau de el jurăminte personale de prietenie. Totuși, își dădea seama că situația lui devenea tot mai grea și că până la urmă ar fi fost silit să cedeze... Poate că și Alcibiade își dăduse seama de toate acestea și tocmai de aceea se hotărâse să plece mai repede decât avusese de gând, fără să mai ceară escortă. Farnabazos

ne dădu bani ca să nu ne pomenim în nevoie și doi sclavi care s-o slujească pe Timandra. Am plecat spre Susa în primele zile ale primăverii. Călătoria a ținut multe zile până am ajuns la Milisa, un sat din Frigia Mare. Stăpânul meu se gândi că era acum destul de departe de Farnabazos și hotărî să ne oprim câteva zile, pentru ca Timandra să se poată odihni. Am găsit o casă la marginea satului.

În prima noapte, Alcibiade sări tulburat din pat.

— Timandra! Am avut un vis înfricoșător! Am visat că mă îmbrăcaseși cu cele mai prețioase haine ale tale, că eram culcat pe genunchii tăi cu ochii închiși și că mă pieptănai și mă împodobeai de parc-aș fi fost mort.

— Taci! strigă ea. Eu am visat ceva și mai înfricoșător! L-am visat pe Bagoas, îți amintești de el? Vărul satrapului. Te lovea cu spada și tu erai gol! Mă tem, Alcibiade! Poate că Cyrus a cerut capul tău!

Toată ziua am stat în casă, în timp ce Timandra și Alcibiade se plimbau pe colinele din jur, ca să-și uite neliniștea. Pe la amiază am văzut venind pe drumul dinspre Daschileion mai mulți călăreți, care au intrat în sat. L-am înștiințat pe Alcibiade, dar el n-a dat atenție faptului. Seara, fără să-i spun nimic, am proptit bine ușa. Era o noapte întunecoasă. Nori mari se rostogoleau pe cer și vântul gemea printre copacii din jurul casei. Noaptea înainta și mie mi se făcea somn, deși îmi propusesem să nu închid ochii. Așteptam zorile.

Deodată am sărit în sus. Un miros puternic de fum umplea casa. M-am repezit să-l trezesc pe Alcibiade. Era și timpul: flăcările ne și înconjuraseră. Am alergat la ferestre. Limbi mari de foc urcau din pereții de lemn. La lumina incendiului am văzut la mică distanță de ușă mai mulți soldați înarmați până-n dinți care ne așteptau.

— E Bagoas, Alcibiade! a strigat Timandra cuprinsă de groază, recunoscându-l pe curtean. Alcibiade s-a repezit să-și ia spada, și-a înfășurat hlamida pe brațul stâng, ca un scut improvizat, a smuls o saltea, a deschis ușa și aruncând așternutul înaintea lui ca să stăvilească flăcările, s-a repezit gol afară, urmat de noi. Când Alcibiade s-a năpustit prin flăcări, soldații s-au speriat și au dat înapoi în întuneric. S-au oprit la mică distanță, fiindcă Bagoas le striga să rămână locului, spunându-le că e rușine să se teamă de un om singur și gol! Atunci, în loc să se tragă în

Întuneric, stăpânul meu a rămas așa, în lumina flăcărilor, gol și nemișcat.

— Vino! i-a strigat Timandra, gata să se repeadă spre grajd unde erau caii. Vino! Te omoară!

Douăzeci de sulițe au şuierat în noapte și Alcibiade s-a prăbușit. Bagoas s-a apropiat și s-a aplecat să vadă dacă era mort.

— Voia Spartei s-a împlinit! a spus el, apoi a dat pîteni calului și a pierit în întuneric.

Când s-a luminat de ziuă, am luat mortul și l-am îmbrăcat în veșmintele Timandrei, singurele pe care le salvasem de foc. Îl întinsesem pe jos, Timandra ședea lângă el plângând și, luându-i capul pe genunchi, îi mângâia părul și fața și-i săruta ochii.

Am izbutit să mă întorc la Atena cu Timandra, fiindcă la câteva zile după crimă promisem un mesaj anonim care-mi cerea să plec și să-mi țin gura. Am pătimit multe până să ajungem iar în locurile cunoscute, eu cu ochii înlăcrimați și Timandra bocind, dar ca să povestesc toate acestea aș avea nevoie de multe pagini.

Vestea morții lui Alcibiade a ajuns la Atena cu mult înaintea noastră și, așa cum mi-am dat seama mai târziu, în jurul ei pluteau cele mai fantastice zvonuri. M-am dus acasă. Unde era să merg? Când m-au văzut, sclavii au alergat înnebuniți să-i dea de știre fiului lui Alcibiade.

— A venit Silicos, stăpâne!

Parcă i s-ar fi spus că a venit Meduza! De unde să fi știut eu că voi fi primit astfel? Alcibiade s-a repezit afară, mi-a strigat că sunt un ucigaș, m-a trimis în Tartar și m-a amenințat că are să mă dea în judecată, că are să ceară să fiu trimis la muncă în mine. Nu puteam să scot un cuvânt și, pe măsură ce tăcerea mea se prelungea, Alcibiade-fiul se aprindea și se mânia mai vârtos, până când intendentul Hariton m-a luat de mână cu bocceaua mea de haine cu tot și m-a dat afară ca să se potolească derbedeul.

N-am mai călcat pe la el. Stăpânul meu îmi lăsase o bucată de pământ lângă Oefisos – aveam și martori pentru asta – dar n-am cerut-o. Nu mi-a fost niciodată simpatic fiul lui Alcibiade, era doar o caricatură a lui taică-său, care era un semi-zeu.

Acum locuiesc la Timandra. Copiez texte pentru bogătași și în felul ăsta dau și eu ceva în casă.

Și acum, ce ai să faci, Silicos, nefericite? Sunt doi ani de când a pierit băiatul, cam de pe atunci m-am apucat să scriu. Filele acestea erau singura-mi mângâiere, erau viața mea... Nu mă pot despărți de ele, nu mă pot hotărî să recunosc că am terminat, că nu mai am nimic de spus. Întorc paginile, corectez, scot, adaug... nu vreau să termin și să-l pierd a doua oară.

Viața mea a fost atât de legată de a lui, încât cred că, în acești doi ani, am trăit doar din forța ce-mi dădea viața pe care i-o dăruiam eu scriind.

1. Silicos și Catisachis sunt personaje imaginare, ca și numele lor.

Harpiabazos e un personaj imaginar. Numele său e persan.

2. Niciun text nu dovedește participarea lui Clinias la campania din Egipt.

Tot astfel, niciun text nu dovedește participarea lui Alcibiade la lupta de la Sfacteria.

3. Există îndoieli cu privire la genealogia lui Alcibiade.

Isocrate (despre pereche – 27) indică următoarea genealogie: Alcibiade (bunic) – Clinias (tată, care a luptat la Artemision) – Alcibiade (stăpânul meu). De asemeni Plutarh (Alcibiade, 1) spune limpede că Alcibiade a fost fiul lui Clinias, care a luptat la Artemision cu o corabie proprie.

Dimpotrivă, în ultima lui carte, *Alcibiade* (Paris, 1951) Hatzfeld e de aceeași părere cu Dittenberger, considerându-l pe Clinias de la Artemision frate al bunicului Alcibiade. El spune, într-o notă, că Plutarh a încurcat lucrurile și că Isocrate a comis o greșală, voită poate...

Am preferat genealogia autorilor antici.

Părerea lui Hatzfeld are la bază următoarele argumente:

Alcibiade s-a născut în 451 sau 450 î.e.n. Dacă tatăl lui, Clinias, a fost trierarh la Artemision (480 î.e.n.) trebuie să admitem că Alcibiade s-a născut când el era în vârstă de cel puțin șaizeci de ani. E un fapt care nu trebuie să ne pară excepțional, deoarece Socrate a murit la vârsta de șaptezeci de ani, lăsând-o pe Xantipa cu un copilăș în leagăn.

4. Există unele alterări ale evenimentelor și unele anacronisme, dar nu pot fi pomenite toate aici.

Iată un exemplu din prima categorie:

Lisandros nu i-a măcelărit imediat pe prizonierii atenieni, ci după convocarea unei adunări a aliaților la Lampsacos.

Un exemplu din a doua categorie:

⁸⁰ Aceste însemnări sunt publicate de autor la sfârșitul romanului *Stăpânul meu Alcibiade*.

Zidurile lungi au fost ridicate în 458, iar Silicos sosește la Atena în 457.

Imaginile lui Eros-copil aparțin epocii elenistice – epoca clasică le ignora.

Nu s-a putut stabili precis în ce perioadă au început să fie făcute elegantele statuete de teracotă de la Tanagra.

IZVOARE

Athenaios - *Deipnosophistii*

Aelianos - *Istoria pestriță*

Andocide - *Despre Mistere, Împotriva lui Alcibiade*

Aristofan - *Norii, Pacea, Cavalerii*

Babrios - *Miturile lui Esop*

Diogene Laertius - *Despre viețile și doctrinele filozofiei*

Diodor din Sicilia - *Biblioteca istorică*

Euripide - *Andromaca*

Herodot - *Istorii*

Tucidide - *Xigrafes*

Isocrate - *Despre pereche*

Cornelius Nepos - *De viris illustribus*

Ctesias - *Fragmente*

Xenofon - *Helenicele, Memorabilia*

Homer - *Iliada*

Pausania - *Prin Elada*

Platon - *Alcibiade, Statul, Protagora*

Plutarh - *Alcibiade, Aristide, Temistocle, Pericle, Lisandros,*

Nicias

Plutarh (pseudo-) - *Proverbe*

Maxime ale poetilor eleni

BIBLIOGRAFIE

- Dimitracos – *Hărți ale lumii elene antice*
Demopulos – *Viața publică și particulară a elenilor antici*
Lambros S. – *Istoria Greciei*
Menardos S. – *Stefanos*
Paparigopulos – *Istoria națiunii elene*
J. D. Barbier du Bocage – *Atlas*
Bury J. B. – *A history of Greece*
Cavaignac E. – *Sparte*
Chevalier et Bady – *L'Ame grecque*
Cohen R. – *La Grèce et l'hellénisation du monde antique*
Durant W. – *The life of Greece*
Fraser J. G. – *Sur les traces de Pausanias*
Freeman Kathleen – *The Greek Way*
Fustel de Coulanges – *La cité antique*
Glottz G. – *La cité grecque*
Glottz G. – *La civilisation égéenne*
Gonzague DF Reynold – *Le monde grec et sa pensée*
Grote – *History of Greece (Tomes IV-VIII)*
Hatzfeld J. – *La Grèce et son héritage*
Houssaye H. – *Histoire d'Alcibiade*
Lacour-Gayet J. R. – *De Platon à la Terreur*
Osborne E. B. – *Socrates and his friends*
Paris H. – *Dictionnaire des antiquités grecques*
Pittakys – *L'Ancienne Athènes*
Robin L. – *La pensée grecque*